

BİR KENTİ ANLAMAK

Sinop Yaz Atölyesi

Derleyenler:

Fatma Ünsal, Ebru Firidin Özgür, T. Melih Görgün

Sinopale 5 kapsamında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi Yaz Atölyesi projesi olarak; Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Uygulama ve Araştırma Merkezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Avrupa Kültür Derneği, İnformal Görgün Network, Sinop Belediye Başkanlığı, Sokak Bizim Derneği işbirliğinde gerçekleştirilmiştir.

© Temmuz, 2017

Bu kitap içeriğinde bulunan yazı, fotoğraf, şema vb. gibi yazılı ve görsel malzeme yazarlara ve araştırmacılara aittir. İzin alınmadan kullanılması, taklit edilmesi telif hakları yasa ve yönetmelikleri uyarınca kesinlikle yasaktır. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Aksi durumlarda ilgili yasa hükümleri gereğince işlem yapılacaktır.

 MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

Turizm İşletmeciliği Uygulama ve Araştırma Merkezi

ISBN: 978-975-518-399-2

Yayımlayan

Boğaziçi Üniversitesi Yayınları

Sertifika No: 11124 Yayın No: 1133

ISBN: 978-975-518-399-2

Katalog No: HT169.T92

Editörler ve Son Okuma

Fatma Ünsal

Ebru Firidin Özgür

T. Melih Görgün

Grafik Tasarım

Chameleon Tasarım ve Proje Yönetimi

Tasarım Uygulama

Merve Akı

Ferhat Akbaba

Basım Yeri

Boğaziçi Üniversitesi Matbaası

Kuzey Kampüs Eta B Blok Zemin Kat Bebek /

İSTANBUL

Temmuz 2017

Teşekkürler

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Rektörlüğü,

Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü,

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,

Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümü,

TMMOB Sinop İl Temsilciliği,

Sinop Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı,

TMMOB İstanbul Şubesi

SOKAĞIMIZDA

OYUN Alanı Ayrımcılık
Temelikle Bilinli olmak Olmamast.

PIKNİK ALANI

Dha Fazla
Alan

BİSİKLET YOLU

Yollarımızın yapılması

Cinema

FUTBOL SAHASI

YARIŞMA ALANI

Daha temiz

Temiz bir park

Okula gitmek için kaldırım

Sinema yerleri

Ağaçlık alanı

Yer Altında Göp Kutusu

Hayat dolu bir dünya

Lunapark

Kavgasız
bir

Aqua Park

Şehir

Daha fazla Ağaç.

İSTİYORUM

BAŞLARKEN / 07

ABSTRACT / 10

AÇILIŞ DERSLERİ

YARATICI ENDÜSTRİLER, KAMUSAL MEKAN VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Yaratıcı Endüstriler, Kamusal Mekan ve Sürdürülebilir Turizm / 14

Fatma Ünsal

Yaratıcı Kent / 24

Tüzin Baycan

Kent Kalkınma ve Yaratıcı Sektörler: Eleştirel Bir Bakış / 32

Sibel Yardımcı-Ayça İnce

Kentin Dönüşümünde Yerel Yönetime Katılımın Rolü / 42

Zeynep Kadirbeyoğlu

Orta Ölçekli Kentlerde Yaratıcılık ve Yerel Kalkınma

Alternatifleri / 50

Erbatur Çavuşoğlu

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Paydaşlar / 60

Bengi Ertuna

Sinop'ta Turizm ve Sürdürülebilirlik / 68

Dilek Ünalın

**Kültürel-Yaratıcı Endüstriler, Turizm ve
Sürdürülebilirlik İlişkileri Üzerine Notlar / 74**

Duygu Salman

KAMUSAL MEKAN

Kamusal Alan ve Kamusal Mekân Perspektifinden Kentleşme ve Planlama / 80

Ebru Firidin Özgür

Yapılaşma Düzeni-Kamusal Mekân İlişkisi / 94

Özgür Bingöl

**Kamusal Mekânlar, Mekânların Kamusalılığı ve
Kamusalılık Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme / 112**

Barış Göğüş

Kamusal Alan Sinop / 128

Bahar Aksel Enşici

YEREL VE ULUSLARARASI DENEYİMLER

Yaratıcı Kentler için Zihin Açıcı Projeler / 142

Kevser Üstündağ-Arzu Erturan

Kentsel Planlama Perspektifi ile Sinop / 156

Kumru Çılgın-S.Tuğçe Tezer

SİNOP VE SİNOPALE

Sinopale Fikri ve Kent / 178

T. Melih Görgün

Katılımcılık ve Sinopale / 186

Mahir Namur

Bir Hayali Gerçekleştirirken / 192

Elif Kuli

ALAN ÇALIŞMASI

Eğitim / 196

Türkü Tunceri, Zeynep Bala Tuncer, Şule Tekkol, Seda Işık

Kültür-Sanat / 202

Türkü Tunceri, Zeynep Bala Tuncer, Şule Tekkol, Seda Işık

Zanaat / 212

Timuçin Kaan Manço, Gizem Temizkan, Ceyda Şimşek, Güneş Şenyeşil

Turizm / 222

Dilan Saray, Cansel Ceviz, Ceyda Şimşek, Güneş Şenyeşil

Sanayi / 234

Nazlı Altınorak, Nadin Nalbandıyan, Ayşenur Baş, Meltem Eroğlu

Sivil Toplum / 242

Ezgi Akdoğan, Seyhan Diren, Safa Akbulut, Cansu Kircan

BİTİRİRKEN / 248

BAŞLARKEN

PROF. DR. FATMA ÜNSAL

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi*

Sanat ve tasarım ağırlıklı, 133 yıllık geçmişe sahip olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi bünyesinde 2012 yılında faaliyetlerine başlayan *Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi*, doğru soruları sorabilmek ve aynı soruya verilen farklı yanıtları duyabilmek için düzenlediği ilk arama konferansının ardından yola çıktı.

Yol haritasını belirlediğimiz ilk toplantılar sonunda, eğitimin toplumsal kalkınma için kaldıraç etkisinden yararlanmak ve üniversitelerin birleştirici misyonunun bir örneğini hayata geçirmek için, yaz atölyesi gerçekleştirme düşüncesi benimsendi.

Anadolu'da gerçekleştirilecek bir yaz atölyesi, iç içe yapılanmış olduğumuz *MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*'nün eğitim programına, öğrencilerin Fındıklı yerleşkesindeki sınıflarından göremeyecekleri gerçeklikleri katarak yeni ufuklar açmak için bir fırsat sunacaktı. Diğer yandan, yaratıcı endüstrilerin büyük kentlere özgü olduğu algısını yıkmak, Anadolu'ya bir katkı sunabilmek ve yeniden orta ölçekli kentleri dikkat çekmek düşünceleri hepimizde coşku yarattı.

Yaz Atölyesi için uygun nitelikte bir Anadolu kenti arayışı kapsamında, kolay kavranabilir ve çözümlenebilir bir orta ölçekli kent olması, yaratıcı sektörlerle yönelik bir potansiyel taşınması, kent ekonomisinin durağan olması ve alternatif kalkınma arayışlarına açık olması ve kent belediyesinin işbirliğine istekli olması ile Sinop kenti öne çıktı. Kuşkusuz, 2006 yılından itibaren *Sinopale* kapsamında yapılmakta olan uluslararası kültür ve sanat etkinliklerin, yaratıcı sektörler konusunda kentte önemli bir farkındalık yaratmış olması ve kent yöneticilerinin işbirliğine açık yapıcı yaklaşımları, Sinop kentinin seçilmesi için önemli bir etkendi.

Sinop Yaz Atölyesi, üç aşamada gerçekleştirildi.

Birinci aşamada, Düzenleme Kurulu¹ teorik çerçeveyi tanımladı ve kavramsal tartışmaların üç odak etrafında yapılmasına karar verildi. Bunlar; *yaratıcı kent*, *sürdürülebilir turizm* ve *kamusal mekan* olgularıydı.

Tanımlanan konularda akademik çalışmaların taranması sonrasında, yapmış oldukları araştırmalar ile literatüre önemli katkılar sunmuş olan değerli bilim insanlarından oluşan *açılış dersleri* programı oluşturuldu. Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden değerli katkılarda bulunan öğretim üyeleri, Atölye çalışmasının yapılandırılmasında önemli bir yer tutan *sürdürülebilir turizm* olgusunun projeye entegre edilmesine olanak yarattılar. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Karaköy'de, 26-27 Mayıs 2014 tarihlerinde *açılış derslerini* veren ve daha sonra *ders notları* ile bu kitabın önemli bir kısmının oluşmasını sağlayan değerli dostlarımıza bir kez daha sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Onların özverili katkıları olmasaydı, bu yaz atölyesi amacına ulaşamazdı ve mesleki bakış açımızı genişletme olanağından yoksun kalırdık.

İkinci aşamada, 7-18 Temmuz 2014 tarihlerinde Sinop'ta alan çalışması gerçekleştirildi. Üniversitemiz tarafından tahsis edilen araç ile yapılan yolculuk, Sinopale'nin merkezi olan *Hal Buluşma Merkezi*'nde ve *Mimarlar Odası Sinop Şubesi*'nde sağla-

¹ Organizasyon Komitesi: Prof. Dr. Fatma Ünsal, Prof. Dr. T. Melih Görgün, Mahir Namur, Doç. Dr. Ebru Firdin Özgür, Yrd. Doç. Dr. Kevser Üstündağ, Yrd. Doç. Dr. Bahar Aksel Enşici, Ahmetcan Alpan, Arzu Erturan, Barış Göğüş, Kumru Çılgin, S. Tuğçe Tezer, Elif Kuli, Erman Topgül

nan çalışma mekanları ile verimli olduğu kadar keyifli ve unutulmaz bir deneyime dönüştü.

Öğrencilerimizin inanılmaz bir enerji ve istekle çalışmaları, öngöremediğimiz aksilikler karşısında özverili ve olgun yaklaşımları, araştırma görevli-
lerinin onları motive eden sihirli güçleri, diğer öğretim üyelerinin yönlendirici çabaları olmasaydı, alan çalışmamız asla beklentilerimizin üzerinde ürünlerle sonuçlanamazdı.

Alan çalışmamıza *sözlü tarih* sohbetleri ile katkıda bulunan *Informal Görgün Network'e* ve Sinop'ta öğrencilerimizin konfor içinde konaklamasına olanak yaratan *Sinop Belediyesi*'ne de teşekkür borçluyuz.

Üçüncü aşama ise, kuramsal çerçeve ile alan çalışmasında ortaya konmuş olan ürünleri içeren ve bundan sonra yapacağımız çalışmalara yol gösterecek olan *Sinop Yaz Atölyesi* kitabının yayınlanmasıydı.

Kitabın içeriğine katkıda bulunan ve yayına hazırlanmasında emeği geçen tüm değerli dostlarımıza sonsuz teşekkürlerimizle...

Prof. Dr. Fatma Ünsal

Müdür

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi

Görsel 1. Sinop Haritası detay

ABSTRACT

Creative industries have a significant potential for constituting developmental dynamics for the developing countries. Mimar Sinan Fine Arts University Creative Industries Implementation and Research Center has been started its journey for the search of a new creative industries perspective, which should be based on the local authentic values, for the developing countries. The mid-size cities are at the focus of the targeted perspective, strengthening the critical role of those cities in the struggle against the chronic unfair wealth distribution among regions in Turkey as well as avoiding the unbalanced growth dynamics of the big cities.

In order to pave the road towards the utilization of creative industries for a long-run beneficial development of a mid-size city, the leverage impact of education over the social development and the integrative role of the University for gathering the fragmented actions and the actors along the same line, a summer atelier has been realized in Sinop in the Summer of 2014.

The search track of the appropriate city in Anatolia for the purpose of the summer atelier, the city of Sinop was identified due to its characteristics such as being a mid-size city which is easy to analyze and comprehend, holding a potential of creative industries traditionally, having a relatively stagnant economy with an open eye for the alternative developmental dynamics and the collaborative approach of the Sinop Municipality. The international project Sinopale, which had successfully drawn the attention of the local people to the arts and cultural activities since 2006 and the consequent awareness of the society about the creative industries, was definitely the main reason for choosing Sinop for the Summer Atelier 2014.

The Sinop Summer Atelier 2014 had been realized in three phases:

In the first phase, the Organizing Committee defined the theoretical framework and it was decided to structure the conceptual milieu around three focal points: creative city, sustainable tourism, public space. After scanning the academic studies on the above mentioned subjects, the program of the Introductory Opening Lectures by the esteemed scholars was determined based on their former contributions to the literature. The Introductory Opening Lectures, which were realized in the Istanbul Branch of the Chamber of Architects Karakoy on May 26th -27th, 2014, were the basis of this publication and we would like to extend our sincere gratitude to them for their indispensable contributions. The Summer Atelier would have never achieved its goals without their self-sacrificing efforts and we would have lost the opportunity of broadening our professional perspective.

The second phase was realized in Sinop on July 7th –18th, 2014. It was not only productive but also an unforgettable experience due to the courtesy of the University by allowing the trip by the University Bus and the generosity of the Sinop Branch of the Chamber of Architects as well as the Sinop Municipality by providing us working spaces

1 The Organizing Committee: Prof. Dr. Fatma Ünsal, Prof. T. Melih Görgün, Mahir Namur, Assoc. Prof. Dr. Ebru Firidin Özgür, Assoc. Prof. Dr. Kevser Üstündağ, Assist. Prof. Dr. Bahar Aksel Enşici, Ahmetcan Alpan, Arzu Erturan, Barış Göğüş, Kumru Çılgin, S. Tuğçe Tezer, Elif Kuli, Erman Topgül

in Sinop. The former vegetable-fruit bazaar of Sinop, which has been started to be transformed into the arts and culture center of the city, was not only inspiring but also a joyous environment to study and meet the local people. The results of the Atelier, which have been realized beyond our expectations, would have never been achieved without the unbelievable enthusiasm of the students, their self-sacrificing and mature attitudes against the unforeseen misfortunes, the magic power of the research assistants motivating the students and the guiding efforts of the senior lecturers. We also owe thanks to the unwritten historical talks and the comfortable accommodation for our students provided by the Informal Gorgun Network and the Sinop Municipality.

The third phase is the publication of the book of the *Sinop Summer Atelier 2014* which will not only cover the conceptual preparations and the field work but also will guide our future studies for Sinop.

We hope that the book you are holding is not only the result of the Sinop Summer Atelier 2014 but also a lighthouse in the journey to improve the life quality in Sinop. In other words, this book should be regarded as a starting point rather than an end.

Prof. Dr. Fatma Ünsal

Director

Mimar Sinan Fine Arts University

Creative Industries Implementation and Research Center

YARATICI ENDÜSTRİLER, KAMUSAL MEKAN VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

**YARATICI
ENDÜSTRİLER,
KAMUSAL MEKAN VE
SÜRDÜRÜLEBİLİR
TURİZM**

PROF. DR. FATMA ÜNSAL

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi

Yaratıcılık ve yaratılan değerleri görsel sanatlar, edebiyat, müzik, performans sanatları veya mimari formlar aracılığı ile geniş kitlelere aktarmak, insanlık tarihi kadar eski. Ancak, bu aktarımın ekonomik düzen ile bütünleşmesi ve ticari unsurlarla bezenmesi oldukça yeni ve çok boyutlu tartışılması gereken öneme sahip. Batılı toplumlar tarafından ortaya atılmış olmakla birlikte, şaşırtıcı hızla gelişmekte olan ülkelere¹ de yayılan yaratıcı endüstri, derin tarihsel birikime ve çok katmanlı bir kültürel mirasa sahip olan ülkemizde de umut vadeden bir potansiyel taşıyor. Türkiye’de yapılmış yaratıcılık merkezli çalışmalar ile yayınların genel yaklaşımı, yaratıcı endüstrinin sorunlarının belirlenmesi, giderilmesi ve taşıdığı ekonomik potansiyele dikkat çekilerek güçlenme stratejilerine odaklanmakta. Oysa, yaratıcı endüstrinin öneminin anlaşılması ve politik süreçlerde öncelik kazanması yeterli değil. Yaratıcı endüstrinin mitleştirilmiş bir amaç olmaktan çok, kent(ler)in kalkınmasına yönelik bir araç olarak ele alınmasına, konvansiyonel endüstriyel üretime göre biçimlenmiş mekansal düzenin yaratıcı üretim süreçlerine göre yeniden yapılanmasını gerek duyulmakta.

Yaratıcı endüstrinin eşgüdümlü eylemler bütünlüğüne kavuşabilmesi için, akademik çerçeve içinde uzunca tartışılması gereken bir konu. Konunun kentsel bütün içinde çok boyutlu değerlendirilmesi, toplumun tüm kesimlerine yarar sağlayacak biçimde örgütlenmesi ve mekansal kararlar ile desteklenmesi gerekiyor.

Türkiye’nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin yaratıcı endüstri deneyimini sorunsallaştıran bir diğer konu da, gelişmiş ülkelere öykünen yaklaşımları. Gelişmiş ülkeler, endüstriyel üretimde, gelişmekte olan ülkelerin ücret ve sosyal güvenlik hakları konusunda özverili işgücü ile rekabet edemeyince, bir yandan çepere ittikleri endüstriyel üretim yerine yaratıcı sektörlerle yönelirken, diğer yandan da yaratıcı işgücünü destekleyerek küresel düzen içinde rekabetçi üstünlüklerini konsolide etme yoluna gittiler. Gelişmekte olan ülkelerin, küresel üretim zincirleri içindeki yerlerinden kolayca vazgeçmeleri mümkün olmadıgından, mevcut düzenlerini yaratıcı bir vizyon ile yeniden yorumlamaya ve yeni unsurlar katarak çoğaltmaya gereksinimleri bulunmakta. Başka bir deyişle, gelişmekte olan ülkelerin yaratıcı endüstri perspektifinin, unutulmuş veya uyutulmuş, mekansal sabitesi güçlü, yerel ile koparılamaz bağlara sahip olan potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik hedefler içermesi gerekiyor.

Gelişmiş ülkelerin küreselleşmiş kentlerinde konumlanmış yaratıcı endüstriler, kuşkusuz ülkemizin başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerinde türdeş girişimlerle bütünleşmektedir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin otantik yerel değerleri üzerine yapılanmış yeni bir yaratıcı endüstri perspektifinin de birlikte düşünülmesi gerekir. Söz konusu yaklaşım, ülkemizin kronik sorunlarından biri olan bölgeler arası dengesizlik ile mücadele ve büyük kentler üzerindeki büyüme baskısının dengelenmesinde anahtar işlevi gören orta ölçekli kentleri yaratıcı endüstrilerin gündemine taşımakta.

Gelişmekte olan ülkeler için önemli bir kalkınma dinamiği oluşturan yaratıcı endüstrilerin, orta ölçekli kentler için kalıcı yarar sağlayacak biçimde

1 İnsani Gelişme Endeksi 8’in altında olan ülkeler. 197 ülke arasından, 133 ülke bu kategoriye giriyor.

yapılanmasına yönelik düşünce yollarını açmak, bu yazının ana eksenini oluşturuyor. Yazıda, yaratıcılık içeren temel kavramlar ve tanımlardan başlayarak, yaratıcı faaliyetlerin kentin mekansal kurgusu ile bütünleşmesini olanaklı kılan kamusal mekan ve kentin ekonomisine doğrudan ve dolaylı katkı yollarını açan sürdürülebilir turizm olgularına uzanan bir sıralama izlenmekte.

Yaratıcılık içeren temel kavramlar ve tanımlar

Yaratıcılık ile ekonominin birlikteliği farklı bağlamlarda, farklı ifadelerle karşılığını buluyor. Bu yazı kapsamında, kültür endüstrisi, yaratıcı endüstri, yaratıcı küme ve yaratıcı kent ifadeleri, ilk kullanıldıkları çevre ile birlikte kısaca anımsatılmaktadır.

Kültür endüstrileri, beslendiğimiz kavramsal çerçeve içine giren en eski ifade biçimi. Theodor Adorno ve Max Horkheimer öncülüğünde Frankfurt Okulu bünyesinde ortaya atılan (1947) ve radikal eleştirel amaçlı bu ifade, aslında kültür ile endüstri arasındaki karşıtlığa dikkat çekmeyi ve modern kültürel yaşamın kitlesel tüketim araçlarının (*gazete, dergi, sinema gibi*) sınırlayıcılığına dikkat çeken polemiklerde sıklıkla kullanılmış. Kültür endüstrisi kavramı ile seçkin ile halk, sanat ile ticaret arasındaki uzlaşmaz karşıtlıklara gönderme yapmak hedefleniyor.

Yaratıcı endüstri kavramı ise, 1994 yılında Avustralya'da gündeme getirilen ve 1997'de Büyük Britanya'da politik arenaya taşınarak, kurumsallaşan bir kavram. Britanya modeli, kültür üst olgusunun seçkin bir algı yaratan içeriğinden uzaklaşmayı ilk hedef olarak ortaya koyuyor ve geniş toplumsal kesimleri sürece katmayı hedefliyor. Toplumsal tabana yayılma stratejisi, tam da beklenildiği gibi, ekonomik kazanım olarak hasat ediliyor. Somut ekonomik getirilerin yaygınlaşması ve makro göstergeleri etkilemeye başlaması, yaratıcı endüstrilerin, kentlerin itici gücü olmanın ötesine geçip, devlet politikası olarak anılmaya başlamasında en önemli etken.

Yaratıcı endüstri, 2001 yılında yayınlanan John Howkins'in kitabı² ile, üzerindeki sanat ile ticaretin geleneksel karşıtlığının baskısını atarak, yaratıcı değerlerin ekonomik büyüme ve gelişme potansiyeline dikkatleri çekiyor. Bu radikal çıkışın toplum tarafından benimsenmesinde en önemli etken ise, yaratıcı ekonomilerin az gelişmiş toplumlar için de fizibilitesi yüksek gelişme dinamikleri sunması.

Konvansiyonel kalkınma ekonomisi, gelişmiş kent merkezlerinden çeperlere yayılan bir refah aktarımı üzerine kurgulanmışken, yaratıcı ekonominin kırsal alanlar veya az gelişmiş toplulukları merkeze alan örnekleri oldukça fazla. Özellikle zanaat üzerine yapılanan ticaret potansiyeli, kadın işgücünü ekonomik döngüye katarken, kırsalı olduğu yerde ekonomik güce kavuşturuyor.

Yaratıcı ekonominin yaygınlaşması, toplumsal tabana yayılması ve ekonomik anlamda geniş talep ile buluşması kadar, farklı sektörel katmanları keserek derinleşmesine de dikkat çekilmesi gerekiyor. Yaratıcılık; teknoloji yüklü mühendislik alanlarında, sosyal hizmet ve bürokraside, hatta hukuk alanında yerini alabiliyor. Herhangi bir sorunsalı,

² John Howkins (2001), *The Creative Economy: How people make money from ideas*?, London, Penguin

alışılmışın dışında yenilikçi bir yaklaşımla ele almak, yaratıcı ekonominin derinleşmesine katkıda bulunuyor.

Ekonomik kazanımlardan en hızlı etkilenen kesim, kuşkusuz politik çevreler ve karar vericiler. Yaratıcı ekonomiler, hızla kentlerin gelişme senaryoları ve devletlerin kalkınma (*en azından krizden sakınma*) politikaları içinde başat motif haline gelmekte. Yaratıcı ekonomilerin, parçalı ve toplumla iç içe geçmiş bir yapıya sahip olması, değer yaratma zincirinin iletişim teknolojileri üzerine yapılan sosyal ağlarla destekleniyor olması, hızlı gelişme dinamiğini destekleyen süreçler. Yaratıcı döngünün ekolojik çevre ile barışık olması da, uzun dönemli kazanımlar bakımından motive eden bir başka dinamik.

Yaratıcı endüstrinin, şirketleşmiş sermayenin hemen yanına, hatta önüne, beşeri sermayeyi yerleştirmesi, hızla ekonomik göstergelere yansıyor. 2002-2008 döneminde, Dünya ticareti %12 küçülürken, yaratıcı ürün ve hizmetler ticaretinin %14 büyümesi, üstelik yaratıcı sektörlerdeki ticaret hacminin %43 gibi büyük bir bölümünün gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmiş olması, yaratıcı ekonominin geleceğine dönük umutları besleyen en önemli etken. Yaratıcı ekonominin büyük bir sermaye birikimi olmadan da üretken olabilmesi, tarihi geçmiş olan ve yerel değerlerini koruyabilmiş, bu potansiyeli yaratıcı ekonomiye yönlendirebilmiş ülkelerin şansını yükseltiyor.

Az gelişmiş ülkelerde yaratıcı ekonominin katkısı şaşırtıcı düzeylerde. 2002-2008 döneminde, gelişmekte olan ülkelerin yaratıcı ürün ihracatı, 76 milyar \$'dan, 176 milyar \$'a yükselmiş durumda. Türkiye'nin yaratıcı ekonomiler profili, umut vadeden bir yapı sergilemekte. Yaratıcı ürün ihraç eden tüm ülkeler sıralamasında 16. olan Türkiye, gelişmekte olan ülkeler sıralamasında ise Çin, Hong Kong ve Hindistan'ın hemen ardında ve 4. sıralamada yer alıyor.

Kriz sonrasının matematiği, gelişmiş ülkeler için de ilginç bulgular içeriyor. Kriz dönemlerinde istihdamın daralmasının en önemli nedenlerinden biri, gelişmiş ülkelerin fiyata dayalı rekabette geri düşmeleri. Yaratıcılığa dayalı rekabet ise, gelişmiş ülkeleri yeniden işgücü piyasasına çekiyor. Ayrıca, yaratıcı ürünler tüketim boyutu da umut verici. Ekonominin en fazla daraldığı dönemlerde dahi, gelişmiş toplumların sinemalara, konserlere, müzelere gitmeye devam ettiğini, televizyon ve bilgisayar oyunları basında daha fazla zaman geçirdiğini göstermekte.

Yaratıcı endüstri, daha önce iktisat dışı görülen yaratıcı üretimi, iktisadi yaşamın içine katan ve ticari getirileri öne çıkaran yeni bir yaklaşımı temsil ediyor. 2004 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Konferans (UNCTAD XI) yaratıcı endüstri kavramının yaygınlaşmasında önemli bir aşama olarak kabul ediliyor. Söz konusu konferans kapsamında, sanat gibi geleneksel kültürel faaliyetler ile '*piyasa*'ya daha yakın olan, kolayca yeniden üretilebilen ve bu nedenle de daha geniş kitlelere ulaşabilen yaratıcı üretim ayrıştırılıyor. Başka bir deyişle, kültür endüstrisi yaratıcı endüstri alt gruplarını üretiyor. Böylelikle, yaratıcı endüstri, geleneksel kültürel mirası temsil eden sanatsal üretim ve etkinliklerden, teknolojik tabanlı yeni medya ve yazılım dünyasına uzanan çok daha geniş bir açılıma kavuşuyor.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişme Konferansı³ kapsamında yaratıcı endüstriler:

- *Yaratıcılık ve entelektüel sermayeyi temel girdi olarak kullanan ürün ve hizmetlerin yaratılması, üretilmesi ve dağıtılmasına yönelik döngüleri içeren,*
- *Sanata odaklanan ancak sanatla sınırlı kalmayan, fikri mülkiyet hakları ve ticaretten gelir yaratan, bilgi temelli etkinlikleri ortaya çıkaran,*
- *Yaratıcılık, iktisadi değer ve piyasa hedefleri içeren soyut entelektüel ve sanatsal hizmetler ile somut ürünleri bir araya getiren,*
- *Zanaat, hizmetler ve endüstrinin kesiştiği alanda konumlanan,*
- *Dünya ticareti için yeni bir dinamik sektör ortaya çıkaran,*

bir tanıma kavuşmuştur.⁴

Yaratıcı endüstri kavramının geniş bir açılıma kavuşması ile birlikte, toplumsal yaşam içinde ayrı duran ve yaşamsal yörüngeleri birbirlerinden uzak topluluklar giderek yakınlaşmaya ve ortak hedefler etrafında toplanmaya başlamakta. Sosyolojik kuramlar yaratıcı sınıf olgusu etrafında bu yeni toplumsal süreçleri açıklamaya odaklanırken, yaratıcı küme olgusu, sosyo-mekansal içeriği ile kent planlaması bağlamında önemli açılımlar sunuyor.

Yaratıcı kümelerde mekanda çökelen yaratıcı üretim unsurlarının birbirleri ile kurdukları bağ ve etkileşim ile yaratıcılık beslenirken, diğer yandan altyapısal olanaklarının ve ara üretim süreçlerinin paylaşılması, yaratıcılığın ön koşullarından olan ekonomik gücü destekler. Yerel ve geleneksel olan yaratıcı kümeler, yapay olanlara oranla daha başarılı olmakla birlikte, küme oluşumunun politikalar ile desteklenmesinin gerekliliğini göz önünde tutmak gerekiyor.

Yaratıcı küme, küçük çaplı geleneksel üretim kültürü ve zanaatın, paylaşım için birlikte bulundukları mekansal düzen ile ilişkili olabileceği gibi, sinerji yaratmayı veya yaygınlaşmayı öngören proaktif stratejilerin sonucu olarak da ortaya çıkabilir. Geleneksel üretim kültürünün yeni nesillere aktarıldığı ‘ocak’lardan, kentin marjinal kesimlerine üretici kimlik kazandıran süreçlere uzanan geniş bir yelpaze sunar. Farklı toplumsal gruplar arasındaki bağları güçlendirerek sosyal dışlanmışlıkları aşmaya katkı sağlaması, planlamanın temel sorunsallarından birine değmesi bakımından önem taşır. Örneğin, sokak sanatı grafiti ve hip-hop dans, sosyal olarak dışlanmış genç toplulukları kentin ve sokağın öznesi haline getirirken, hiç de konvansiyonel olmayan yollarla sanat ve mekanı bütünleştirebilir.

Yaratıcı küme, kentsel örgütlenmenin çağdaş boyutlarından biri olan, kamu ve özel sektörlerin birlikte hareket etme alışkanlığı kazanması bakımından da önem taşır. Bu bağlamda, özellikle kent merkezlerinde işlevlerini yitirmiş olan yapı stokları, yaratıcı küme için mekansal bir potansiyel sunar. Söz konusu yapılar yaratıcı üretim ve sergi mekanları olarak yeniden yaşam bulurken, yaratıcı ekonomi ile bir kalkınma dinamiği yaratmak ortak hedefi etrafında, kamu ve özel sektörleri bir araya getirmektedir. Kentsel planlama çerçevesinde önem taşıyan bu potansiyel mekansal stok konusuna, yaratıcılık ve kamusal mekan bağlamında yeniden değinilecektir.

Yaratıcı küme, sosyolojik ve politik boyutları güçlü, somut mekansal

³ UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development

⁴ Creative Economy Report, 2010, United Nations, s.8

düzenlemeler içeren açılımı ile kent plancılarının ilgisini çeker. Ancak, son yıllarda sıklıkla kullanılan yaratıcı kent kavramı, kentsel planlama gündeminde önemli bir tartışma konusudur. İlk kez 1980’li yıllarda geniş çapta kullanılmaya başlayan yaratıcı kent tanımlaması, ekonomik ve sosyal işleyişinin dinamosunun kültürel faaliyetler olduğu kentler için kullanılmakta. Söz konusu kentlerde, konum avantajları, doğal kaynaklara ve pazarlara yakınlık önemini kaybederken, yerine yaratıcı nüfusun varlığı ve yoğunluğu öne çıkmakta.

Yaratıcı nüfusun varlığı ve oransal artışı demografik göstergelere de yansıyor. Örneğin, Paris’in ülke nüfusu içindeki payı % 18,5 olduğu halde, yaratıcı sektörlerde istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki payı %45,4. Aynı oranlar New York için %2,8 ve % 8,9; Montreal için %7,4 ve %16,4; Londra için %12,4 ve %23,8. Başka bir deyişle, küresel ekonominin ‘oyun kurucu’ kentleri, yaratıcı sektörleri hızla ekonomilerinin merkezine yerleştiren ve ülkenin işgücü potansiyelini kendilerine çeken kentler.

Ne var ki, yaratıcı kent tanımlaması, küresel ekonominin başat kentleri ile sınırlı değil. Kültürel mirasını yeniden üreterek sunan ve küresel ekonomiye yön verme iddiasından uzak orta ölçekli kentler de, başarılı yaratıcı kentler olarak anılmakta. Bu bağlamda örnek teşkil eden kentlerin başında Salzburg, Edinburgh ve Beyrut sayılabilir.

Kentler, gelişim süreçlerinde keskin kırılmalar ile yaratıcı kente dönüşebildikleri gibi, sürekli kendilerini besleyen ve yeni koşullarda yeniden türeyen bir geleneksel yaratıcılıkları ile evrimsel süreçler sergileyebilirler. Toplumsal taban ile daha barışık olan evrimsel model, içsel değişim dinamiği ile çağdaş planlama kuramlarının ‘dayanıklılık’⁵ ilkesine de katkı sağlar.

Coğrafi işaretlerle yaratıcı ürünler arasında bağ kurulması, ürünlerin o ‘yer’ ile anılması ve geleneksel üretim kültürünün olduğu yerde gelecek nesillere aktarılması, bulunduğu coğrafyanın ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması bakımından önemli fırsatlar sunuyor. Ancak, yaratıcılık ile kentsel mekanın bütünleşmesi, doğası gereği, evrensel ve tek tip reçetelere sahip değil. Ülkemiz koşullarına uyan, yerel ve özgün yaratıcı modelimizin tasarlanması ve işlerlik kazandırılması gerekiyor. Ayrıca, sanayileşme temelli konvansiyonel kalkınma modellerinin yarattığı olumsuzluklara, toplumsal eşitsizlik ve çevresel kayıplara yönelik akılcı stratejiler geliştirmesi bekleniyor.

Yaratıcı endüstrinin temel dayanakları: Kamusal mekan ve sürdürülebilir turizm

Yaratıcı endüstriler, sınırsız çözümlemelere ve çok sayıda öneriye kaynak teşkil edebilir. Ancak, pratik sonuçlar çıkarılması beklenen bir girişim olan ‘Sinop Yaz Atölyesi’ sürecinin bir parçası olarak üretilen bu yazı kapsamında, geniş çerçevenin ‘kamusal mekan’ ve ‘sürdürülebilir turizm’ üzerinden mekana perçinlenmesi hedefi benimsenmiştir.

Yaratıcı endüstrinin toplumun tüm bileşenleri tarafından içselleştirilip, kendi yaşamsal deneyimlerinde karşılıklarını bulabilmesi

ve kentin bütünü için bir kalkınma dinamiği yaratabilmesi için, iki olgunun

5 Kentsel dayanıklılık, kentlerin ekolojik ve toplumsal dengelerinin korunmasına yönelik bir yaşanabilirlik ilkesi olarak çağdaş planlama kuramları kapsamında yer almaktadır.

kaldıraç etkisinin harekete geçirilmesi gerekli:

Bunlardan birincisi, yaratıcılık ile toplum arasındaki psikolojik engellerin kaldırılacağı, söylemin eyleme dönüşmesinin doğal ortamı ve toplumsal farkındalık yaratmanın en kestirme yolu olan kamusal mekanların etkin kullanılması.

İkincisi ise, maddi olmayan sermaye temelli yaratıcılığın ekonomik değer ile buluşması ve diğer ekonomik sektörler ile bütünleşebilmesi için kavramsal çerçeve sunan ve ekonomide istikrarın, kent için kalıcı getirilerin güvencesi olan sürdürülebilir turizm olgusu.

Görsel 1. Sinop Yaz Atölyesi'nden

Yaratıcı endüstri ve kamusal mekan

Yaratıcı endüstrilerin sağlıklı gelişebilmesi için, yerel unsurların bu gelişme dinamiğini benimsemiş ve içselleştirmiş olmaları kadar, yaratıcı etkinlikler kapsamında geçici veya kalıcı olarak kente dışarıdan gelenler için kucaklayıcı mekanlar sunması da büyük önem taşır. Kamusal mekanların bir yandan yerel olana adanmış bir muhafazakarlık ile yenilik ve gelişmeye açık olmanın liberalliğini birlikte sunması beklenir. Böylece kamusal mekan, yaratıcı endüstrinin sadece sanatçı, zanaatçı veya sektör girişimcilerini değil, tüm kentlileri, onların yoğun ilişki ağlarını, kendilerini örgütleyebilme kapasitelerini kapsayacak bir genişliğe kavuşmasına zemin yaratır. Başka bir deyişle, bir kent için çığır açmanın yolu kamusal mekandan geçmek zorundadır.

Yaratıcı kent oluşumunda, kuşkusuz sembolik yapılar ve amiral gemi projeler kaçınılmaz olarak aranan unsurlar olabilir. Ancak, kültürel demokrasinin sağlanması, çeşitliliğin desteklenmesi ve sosyal dışlanmanın ortadan kalkması için, kamusal mekan üzerine yapılanmış

bir kültürel peyzaj geliştirilmesi gerekir.

Kamusal mekanın yeniden düzenlenmesi, sadece mimari formları, cephe tasarımları, sokak düzeni ve kent mobilyalarını kültürel peyzajın içine katmak ile sınırlı değildir. Kamusal mekanın düzenlenmesi, toplumsal örgütlenmenin yeni bir düzleme taşınması için de fırsatlar sunar. Kamu yönetimi anlayışının yeniden tanımlanması ile başlayan, özel sektörün girişimci ruhunu dizginleyerek kullanan, sivil toplumu egemen kılacak bilinçlenmeyi içeren süreçler de kamusal mekanın düzenlenmesi kapsamına girmektedir. Yaratıcı endüstrinin kentin ekonomisi ile bütünleşebilmesi ve toplumun bu süreci samimiyetle desteklemesi için, tüketim unsurları ve rantın kültürel peyzajın içine sızması kaçınılmazdır. Ancak, kamu, özel ve sivil toplum inisiyatiflerinin dengeli katılımının sağlandığı karar süreçleri, kamusal mekanın optimum düzene kavuşmasının güvencesi olacaktır.

Yaratıcı endüstri ve sürdürülebilir turizm

Yaratıcı endüstrinin çekirdeğinde, tarihsel derinliğe sahip bir kültür mirasının sergilenmesi, görsel sanatlar ve performans sanatlarını da içeren bir aktarımın gerçekleşmesi yer alır. Bu çekirdeği sarmalayan her katman, endüstriye dönüşüm sürecinin aşamalarıdır. Örneğin, yayıncılık, sinema veya yeni teknolojiler ile kazanılmış uzun süreli aktarımlar veya moda, yazılım, reklamcılık gibi ara üretim süreçleri, kültür mirasından yaratıcı endüstriye dönüşümün araçları ve/veya ara kesitleridir.

Sürdürülebilir turizm ise, söz konusu katmanların hepsini kesen, kentin ekonomisine doğrudan veya dolaylı katkı sağlayan, yerel oyuncuları en hızlı oyuna sokabilen ve beşeri sermayenin çeşitliliğiyle uyumlu yapısı ile yaratıcı endüstri için önemli bir dayanak oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir turizm, bir yandan işlevini yitirmiş eski endüstri kentlerinin dönüşümü ve endüstri mirası yapı stoklarının yeniden değerlendirilebilmesi için fırsatlar sunarken, diğer yandan hiçbir zaman endüstrinin egemen olmadığı kentler için, yeni bir kalkınma potansiyeli vaat eder.

Turizm sektörünün küresel eğilimleri de, yaratıcı endüstri ile bir sinerji yaratılmasına yönelik ipuçları içermektedir. Kitle turizminin kırılğan yerel değerlere, doğal ve kültürel zenginliklere zarar verdiğinin anlaşılması ile birlikte, turizmde nicelik ölçütleri önemini kaybetmeye başlamıştır. Turist sayısı ve yatak sayısı gibi nicelik ölçütlerinin, turizm sektörünün uzun dönemli getirileri üzerinde olumsuz etkiler yarattığı anlaşılmış, yerine mekansal sabitesi⁶ yüksek kültür mirasına dayalı nitelik ölçütleri önem kazanmıştır. Turizm sektörünün geleceğe yönelik tahminleri de bu yöndedir. 2010-

2030 döneminde, turizm sektöründe büyümenin, Asya, Afrika ve Ortadoğu gibi otantik değerleri sunabilen ülkelere yöneleceği tahmin edilmektedir.⁷

⁶ 'Yer'e bağlı, kolayca taklit edilemeyen ve farklı coğrafyalarda yeniden üretilmeyen.

⁷ United Nations World Tourism Organization istatistiklerine göre, 2010-2030 döneminde Amerika ve Avrupa'da turizm sektöründe %2,2'lik büyüme beklenirken, Asya, Afrika ve Ortadoğu'da %4,4'lük büyüme beklenmektedir. (UNWTO, Tourism Highlights, 2012 Edition, s.14)

Son söz yerine

Yaratıcı endüstriler, sadece küresel ağlara girebilen Dünya kentleri için değil, orta ve küçük ölçekli kentler için de dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma alternatifidir. Yaratıcı endüstrilerin, kentin sosyal ve mekansal bütünlüğü içinde içselleştirilmiş bir kalkınma dinamiği oluşturabilmesi için akılcı yol, evrensel reçeteler aramak yerine, yerele özgü değer ve potansiyelleri bulup, yeniden yorumlamaktan geçer. Toplumun yaratıcılık algısındaki, yetenek ve seçkincilik içeren psikolojik engellerin kaldırılmasından başlayan, kentin en ücra sokak köşelerine kadar yayılan bir seferberlik gerektirir ve kuşkusuz uzun soluklu, sabır isteyen bir süreçtir.

Yaratıcı endüstrisini sağlam bir tabana oturtmuş ve kentin tüm bileşenlerini kapsayan bir gelişme dinamiği yakalamayı hedefleyen kentler için, işgücünün dönüşümünü hedefleyen sosyo-ekonomik politikalar ile mekanın dönüşümünün birlikte kurgulanması gerekir. Kuşkusuz, mekansal dönüşüm farklı işlevlerin bütünleşebilmesi ile yörüngeleri farklı kişi ve grupların bir araya gelebilmesinin de anahtarıdır.

Böylelikle, tekil girişimlerden bir toplumsal enerji yaratabilmenin ve bir kentin yazgısının değişiminin yolları açılmış olacaktır.

Kaynaklar

Fainstein, Susan; 2007, "Tourism and Commodification of Urban Culture", *The Urban Reinventors*

Girard, Luigi Fusco 2011; "Creativity and Human Sustainable City: Principles and Approaches for Nurturing City Resilience", *Sustainable City and Creativity*, Derleyenler: Luigi Fusco Girard, Tüzin Baycan, Peter Nijkamp, Ashgate, England

Creative Economy Report, 2010, United Nations

Culture and Local Development, 2005, OECD

Tourism Highlights, 2012, United Nations World Tourism Organization

Görsel 2. Sinop Arkeoloji Müzesi, Mezar Taşları Koleksiyonu'ndan

YARATICI KENT

PROF. DR. TÜZİN BAYCAN

*İstanbul Teknik Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Bu metin açılış dersi konuşmasından
deşifre edilmiştir.

Günaydın diyerek başlamak istiyorum. Böyle bir organizasyona beni davet ettiğiniz için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca böyle önemli bir konuda bu çalışmayı başlattığınız için gerçekten tebrik ediyorum. Yaratıcılık meselesi, özellikle yurtdışında daha uzunca bir süredir ve daha çok tartıştığımız bir konu. Türkiye’de biraz geriden takip ediyoruz bazı şeyleri... Özellikle orta ölçekli kentler bağlamında yaratıcılık konusunu gündeme getirmeye çalışmak çok daha anlamlı. Çünkü büyük şehirlerde zaten çalışmalar yapılıyor ama küçük ya da orta ölçekli kentlerle ilgili çok önemli bir araştırma, çalışma ihtiyacı var. Dolayısıyla bu kentin seçiminin ölçek bağlamında gerçekten çok önemli katkıları olacağına inanıyorum. Fatma Hoca beni arayıp da bunu söylediğinde aslında biraz ürkttüm. Çünkü bana dedi ki, *“Orta ölçekli kentlerde, yaratıcı kentler acaba nasıl bir kalkınma modeli oluşturabilir?”* Böyle sorunca, bu ölçekte çalışmadığımı, yaratıcılıkla ilgili çalışmalarım olduğunu, ama bu ölçeğe yönelik spesifik söyleyeceğim özel bir şey olmadığını belirttim. O da, genel hatlarıyla aktarmanın da yararlı olacağını söyledi. Süre de kısıtlı olduğu için, buradaki herkesin kuşkusuz belirli bir birikimi de var, bugün olabildiğince doğrudan, kavramsal tartışmalara pek de yer vermeden, konuya girmeye çalışacağım. Aslında literatürde de çok tartışmalı bir konu yaratıcılık ve kalkınma konusu. Ben, en çok sorulan 10 soru üzerinden, geçmişte 100 soruda konuları ele alan yaklaşımlar gibi, *“Yaratıcılık nedir? Yarıcı kent nedir? Bu sorulara nasıl cevap verebiliriz? Literatürde ne gibi yaklaşımlar var?”* bunları özetleyerek Sinop’ta yapılacak çalışma için bir çerçeve oluşturmak istiyorum.

Yaratıcı endüstrinin kendisi bile çok tartışılan bir konu. *“Hangi endüstri yaratıcıdır? Hangisi değildir? Hangisi ne kadar yaratıcıdır? Ya da yaratıcılıkla doğrudan ilişkisini kurduğumuz kişiler var: Sanatçılar, teknoloji uzmanları, bilim insanları gibi, ama acaba sıradan bir insanın yaratıcılığı yok mudur? Sokaktaki insanın, bir öğretmenin, bir polis memurunun, bir sekreterin günlük hayatında yaratıcı birtakım çözümler ürettiği şeyler yok mudur? Kuşkusuz vardır.”* Dolayısıyla bunlar çok geniş bir tartışma platformu oluşturuyor. Ama bunların çok detayına girmeden ana sorular üzerinden *“Acaba nasıl bir çerçeve oluşturabiliriz?”* diye bakmaya çalışacağım ve daha önce de bahsettiğim gibi sorulara odaklanacağım:

İlk soru, *“Yaratıcı kent nedir?”*. Bunu herhalde hep soruyoruz ama cevapları da tabii çok değişkenlik gösterebiliyor.

İkinci soru, *“Acaba bir kenti yaratıcı yapan nedir? Acaba ne olduğunda kent yaratıcı olmaktadır? Bunu oluşturan kısımlar nelerdir?”*.

“Yaratıcı dediğimiz, ya da kendisi yaratıcı olarak ifade eden kentlerin temel özellikleri nelerdir? Biz bu kentlerde neler görüyoruz?”.

Aramızda başka disiplinlerden de katılımcılar var ama çoğunluk mimarlık, şehir planlama disiplininden geldiği için, bizim açımızdan önemli bir soru da: *“Neden bazı kentler yaratıcı faaliyetler için, yaratıcı kişiler için daha çekici de neden bazı kentler bunu başaramıyor?”*

“Yaratıcı ve rekabetçi kentlerin, gelişimi için gereken temel altyapılar neler? Burada yer seçimi ile ilgili temel faktörler neler? Yine yaratıcı kentlerde yenilikçiliği yönlendiren acaba nedir?”.

Altıncı soruda yine yaratıcılık ile kent mekanı arasındaki ilişkiye bakacağız:

“Kent mekanı ve yaratıcılık birbirini nasıl etkiliyor? Birbirinden nasıl etkileniyor ve nasıl oluşuyor? Yaratıcı insanlar -yaratıcı sınıf örgütlülüğü kavramı da var- yaratıcılık anlamında özel alanları nasıl algılıyorlar? Nasıl farkına varıyorlar?”.

“Yaratıcı kentlerin faydaları nelerdir?” sorusuna özetle bakacağız. Yaratıcı kentlerin gelişmesi çok önemli bir konu ama burada birtakım fırsatlar olduğu gibi birtakım engeller de var. Acaba yaratıcı bir kent gelişiminin önünde ne gibi engeller var?

Daha sonra, politika açısından bakacağız. Sosyolog arkadaşlar çok daha katkıda bulunacaklardır, *“Kamu politikası yaratıcı kentleri nasıl etkiliyor?”*

Son olarak da *“Kent içi bir kent inşa etmek için acaba neye ihtiyacımız var? Ne gerekir?”* sorularının cevabını vermeye çalışacağız.

Umuyorum bu sorular çerçevesinde bir genel çerçeve oluşabilir ve bu genel çerçeve Sinop'ta yapılacak çalışma için de yol gösterici olabilir. “Yaratıcı kent nedir?” sorusuna baktığımızda, burada aslında birtakım anahtar kelimelerle bunu tanımlamak mümkün. Çok geniş kapsamlı tanımlar var, ama yaratıcı bir kentten bahsettiğimizde dinamizme sahip bir ortamdan bahsediyoruz. Bu ortam, bir taraftan yeni fikirlerle motive olan ve dinamikleri de bu yeni fikirleri oluşturan bir ortam. Bir taraftan da çok farklı yaşama biçimlerine sahip, farklı yaşamlardan, farklı geleneklerden gelen kişilerin bir arada yaşadığı ve bu anlamda bir dinamizme sahip, çeşitliliğe sahip alanlar olarak tanımlamak mümkün. Yine yaratıcı kent, yaratıcı insanlar dediğimiz, sanatçılar dediğimiz kişilerin, kültürel organizasyonların ve yaratıcı endüstrilerinin, kültür endüstrilerinin yoğunlaştığı yerler. Yine bu kentler aslında sahip oldukları karmaşık problemlere de yenilikçi çözümler üretebilen kentler olarak tanımlanabilir. Burada yaratıcı düşünce süreci, çok geniş yelpazede ekonomik, sosyal ve çevresel sorunları dikkate alan bir düşünce süreci, bir bakış açısı ve yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Şimdi bir sonraki aşamada “Acaba bir kenti yaratıcı yapan nedir?” diye baktığımızda yine literatürde bu konuda tanımlanan üç temel faktör var. Bunlar, yer (mekanın kendisi), insanlar ve yatırımlar olarak tanımlanabilir.

Yaratıcı kentte, yer, yüksek kalitede doğal ve yapay bir çevrenin olduğu bir yer. Kalite, belirleyici bir özellik yer için. İnsanlar, yetenekleri olan ve çeşitli, farklı, yeni görüşler getiren, ilham veren bir grubu temsil ediyor, bunların varlığı çok önemli. Yatırımlar, aslında iki boyutta değerlendirilebilir. Bir taraftan fiziksel yatırımlar, ama bir taraftan da kültür organizasyonları için, bilgi kuruluşlarının oluşturulması için gerekli olan yatırımlar, o kentteki kültürel faaliyetler, festivaller gibi pek çok şeyi kapsıyor. Bir kent yaratıcı yapan, sahip olduğu kaliteli doğal ve yapay çevrenin varlığı, yetenekli insan gücünün varlığı, çeşitlilik gösteren ve yeni fikirler getiren bir insan topluluğunun varlığı ve yatırımlarla tanımlanabiliyor.

Bir diğer önemli konu, Fatma Hoca'nın ve Gülşen Hoca'nın da konuşmasında geçen yenilikçilikten, inovasyondan bahsediyoruz. Yaratıcılığın ikiz kardeşi gibi görülebilir aslında yenilikçilik kavramı. Çoğu zaman birbirinin yerine de kullanılabiliyor. Ama aslında tam aynı kavramlar değil. Yaratıcılık daha kültürler bazında tartışabileceğimiz, yeni fikirler üreten, daha

ütöpik görebileceğimiz bir kavram. Yenilikçilik ise daha pragmatik. Bu yeni fikirlerin nasıl hayata geçirileceği, nasıl kullanılacağı ile ilgili. Dolayısıyla ikisi de birlikte, bir arada gidiyor. Yaratıcılık olmadan yenilikçiliğin olması mümkün değil. Yaratıcılık tek başına bir soyut kavram olarak geliştirilebilirken, yenilikçilik dediğimizde mutlaka bir uygulamasının olması gerekiyor.

Kenti yaratıcı yapan faktörler arasında, yani yaratıcılığın uygulanması veya görülebilirliği açısından, önemli olan bir konu da, aslında birbirinden farklı olan faaliyetler, etkinlikler veya yaklaşımlar arasında bir dengeyi kurmak. Çünkü, az önce söylediğim gibi, yaratıcı dediğimiz insanlar nasıl bilim insanları ve sanatçılarla sınırlı değilse, aslında bütün bu yaratıcı faaliyetler de bizim güzel sanatlarla tanımladığımız daha üst düzey, daha kurumsallaşmış yapılarla ya da organizasyonla sınırlı değil. Bunların çok farklı etkileri var, aralarında denge kurmak da çok önemli. Bir taraftan küresel etkiler var, ama bir taraftan da buna karşı, ya da bununla birlikte yaşamaya çalışan daha yerel değerler var. Bu ikisi arasında bir denge kurmak gerekiyor. Sinop için de öyle. Yani, yaratıcı Avrupa kapsamında birtakım çalışmaların odağında olacak bir kent, tüm bu açıklamalardan anladığımız. Ama bir taraftan da Sinop'un kendi yerel değerleri var. Sinop'un yerel değerleriyle uluslararası Avrupa'nın yaratıcılık değerleri arasında nasıl bir denge oluşacak? Kritik noktalardan bir tanesi bu.

Bir diğer kritik nokta, bunları birtakım paradokslar gibi de görmek mümkün ama, birbirini besleyen konular ve süreçler. Bir tarafta miras konusu var, kültür mirası olabilir, somut ya da somut olmayan bir kültür mirası olabilir. Bir tarafta ise yenilik var. Yani biz yaratıcılık dediğimizde aslında yenilikten bahsediyoruz ama, yenilik demek miras dediğimiz, geleneklerimiz dediğimiz şeyleri bir tarafa atmak mı demek? Hayır, bunlar arasında da denge kurmak demek. Çünkü, miras dediğimiz şey bize geçmişten gelen bir şey. Bir tarafta geçmiş var. Geçmiş demek, eski demek. Bir tarafta da yenilik var. İşte biz bu yeni ile eskiyi nasıl bağdaştıracacağız? Burada nasıl bir denge kuracağız? Bu önemli.

Kültür açısından baktığımızda bir tarafta üst düzey kültürel faaliyetler var, bir tarafta da sokak düzeyinde birtakım kültürel faaliyetler var. Yani bir tarafta opera var, bir tarafta sokak çalgıcısı var. İkisi de katkıda bulunuyor. İkisi de benzer şeyleri yapıyor. Ama düzeyleri farklı. Bunlar arasında bir denge kurmak gerekiyor. Bir tarafta kâr amacı gütmeyen faaliyetleri var. Diğer tarafta bütün bu yaratıcı endüstrilerinin kümелendiği gelişim trendlerini görüyoruz. İstanbul'da da kullanıldığını çok gözlemliyoruz. Bir tarafta yerel bilgi var, öbür tarafta profesyonel uzmanlık bilgisi var. Bunların dengelenmesi önemli. Bir tarafta sosyal içerilmenin sağlanması ama öbür tarafta yeni semtlerin belki kültür mahallelerinin oluşması gibi şeyler var. Bir tarafta stratejik eylemler var, öbür tarafta daha lojistik diyebileceğimiz geniş kapsamlı bir düşünce yaklaşımı var. İşte kenti yaratıcı yapan da bütün bunlar arasında bir dengeyi de kurabilmek. Eski ile yeni arasında, uluslararası ile yerel arasında ve daha pek çok faktör arasında.

Yaratıcı kenti tanımlamak için pek çok özellik mevcut ancak yaratıcı kenti tanımlayan en önemli iki özellik var. Bir tanesi, otantiklik. Yani o bölgeye has, o kente has, sadece oraya özgü, otantik birtakım değerlere sahip olmak. Bunların olduğu yerler, bizim için çok değerli yerler. Bu

özelliklere sanat alanında bakmak gerekiyor, ticarete bakmak gerekiyor. Toplumsal yapıda da buna bakmak gerekiyor.

Yaratıcı kentlerin diğer özelliklerine bakacak olursak, bir tanesi de dinamik olması. Her şeyin çok yerleşik, bilinen bir düzende olmaması, aksine biraz kaosu da olması. O kaosu getirdiği dinamizm yaratıcılık için çok önemli, onu çok etkileyen, motive eden, harekete geçiren bir faktör. Onun için yaratıcı kentlere baktığımızda çok dinamik ve çok sabit olmayan, yerleşik olmayan, çok kurallara uygun davranmayan mekanlar ve toplumlar görüyoruz. Bunlar da yine yaratıcı kentin özellikleri arasında.

Neden bazı kentler ve bölgeler yaratıcılık için daha çekici de diğer bazı kentler bu kadar çekici değil? Burada yaratıcı endüstrilerle ilgili, bu konunun çok üzerinde duramayacağım ama, çok farklı tanımlar var. Hangi endüstriler yaratıcılık kategorisinde değerlendiriliyor? Yaratıcı endüstri kavramı, kültür endüstrisi kavramı var, daha dijital endüstriler diyebileceğimiz kavramlar var. Bunların arasında da sanatın bütün dalları, güzel sanatların bütün dalları, mimarlık, basın yayın faaliyetleri, bilgisayarla ilgili çalışmalar, filmler, videolar, bunların soft verileri gibi pek çok şey var. Müzeler, galeriler, performans sanatları gibi faaliyetler var. Bunların detaylarına girmeyeceğim ama Fatma Hoca konuşmasında söyledi, biz artık kültüre sadece bir güzel sanat gibi bakmıyoruz. Ya da yaratıcılık açısından baktığımızda, bu yaratıcı faaliyetlere sadece bir güzellik yaratan şeyler olarak bakmıyoruz. Ama kültürün kendisi bir ekonomik sektör haline gelmiş durumda. Kentler de bundan çok önemli fayda sağlıyorlar.

Esas vurgulamak istediğim şey, birtakım rakamlar. Hepsini söylemeyeceğim ama hem dünyadan çeşitli ülkelerden örnekler var, hem çeşitli kentlerden örnekler var. Burada yaratıcı endüstrilerin, o ülkedeki payı nasıl bir katma değer yaratıyor, ne kadar bir büyüme gösteriyor belirli ülkelerde? Örneğin, Amerika'da sanatın ekonomiye olan katma değeri, 1999 yılı verilerine göre 729.000.000\$. Sanattan elde edilen vergi gelirleri, 27.000.000\$ ve bu alanda çalışanların sayısı olarak baktığımızda 17.330 gibi bir rakam ortaya çıkıyor. Yaratıcı endüstrilerin büyüme oranı yıllık olarak %14. Çok yüksek bir oran aslında. Yaratıcı endüstrilerin gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı da %5'in üzerinde. Benzer rakamları İngiltere'de, Çin'de, Hong Kong'da, farklı yerlerde görmek mümkün. Yaratıcı endüstriler hızla büyüyen, yıllık büyüme oranları çok yüksek olan ve önemli istihdam sağlayan endüstriler durumunda.

Kentlere baktığımızda çok daha çarpıcı oranlar ortaya çıkıyor. Mesela, New York'ta yaratıcı sektörlerde çalışanların istihdam oranı %12, Londra'da %14, Berlin'de %11, Tokyo'da daha fazla, %15 düzeyinde. Bunlar kentler için çok önemli gelir kaynakları. Artık kentler de kendi gelişimlerini kültür endüstrileri ya da yaratıcı endüstrileri üzerinden geliştirmeye çalışıyorlar. Bu nedenle tüm kentler *"Yaratıcı faaliyetleri nasıl çekebiliriz kentimize?"* arayışı içindeler.

"Neden bazı kentler ve bölgeler daha çekicidir?" konusuna baktığımızda, bu alanda çok önemli çalışmaları olan Amerikalı araştırmacı Richard Florida'nın *"Yaratıcı Sınıfın Yükselişi"* adlı meşhur bir kitabı var. Burada yaratıcı kentin çekiciliği açısından tanımladığı üç tane faktör var. Bunu "3T" ile tanımlıyor: **"Talent, Technology ve Tolerance"**.

Bir, o kentteki yetenekli bir insan sermayesinin olması çekici bir faktör. İkincisi, belirli bir teknoloji altyapısının varlığı önemli bir konu. Üçüncüsü ise, o kentin açık görüşlü olması, farklı yaşama biçimlerine tolerans göstermesi gibi bir konu. Bu da tamamen sosyal ortamla ilgili.

Bu üç faktör bir araya geldiğinde daha fazla iş oluşuyor, istihdam imkanları artıyor ve ekonomik büyüme sağlanıyor gibi bir teorisi var. Burada, özellikle kentin tolerans iklimi çok önemli bir faktör. Çünkü eğer ki kent yeni fikirlere yeterince açık değilse, değişime, dönüşüme daha muhafazakar yaklaşıyor, belki gelişme yollarını tıkamış oluyor. Ama açık olduğu zaman, yeni fikirlere ve farklı insanlara daha açık olmuş oluyor ve bu da kentin büyümesini motive eden bir durum.

Bir başka yapılmış araştırmada, 8 Avrupa ülkesini ve 450 bölgeyi içine alan bir araştırmanın sonuçlarında, yine yaratıcı sınıf dediğimiz grubun istihdam büyümesi üzerindeki pozitif ve önemli etkisini gösteriyor. Bu araştırma, 8 Avrupa ülkesinde toplam iş gücünün %38'ini de yaratıcı sınıfın oluşturduğunu ve toplam nüfusun da %16'sını oluşturduğunu ortaya koyuyor. Bütün bunlar tartışılırken elbette kritik görüşler ve yaklaşımlar da var. Buradaki kritik şeylerden bir tanesi, yaratıcı kent dediğimiz şey bir gecede oluşmuyor. Yani akşam yatıyorsunuz, sabah kalkıyorsunuz ve yaratıcı kent oluyor gibi bir süreç yok. Aslında bu çok uzun bir zamana yayılıyor ve bunun arkasında da yine farklı faktörlerin olması gerekiyor. Bu farklı faktörler neler? Lite-ratürde, Türkçeye çevirmek çok kolay değil ama, “*Tarih önemlidir*” görüşüne dayanan bir yaklaşım var.

Eğer bir kentte yaratıcılık geliyorsa o kentin tarihsel olarak bir potansiyelinin olması gerekiyor, belirli varlıklara sahip olması gerekiyor ki o kent yaratıcı olarak gelişebilsin. Bu potansiyel yoksa, bu şekilde gelişmesinin çok da mümkün olmadığı ifade ediliyor.

Buna Türkiye’den örnek verebiliriz. Anadolu Kaplanları dediğimiz kentler, geçmişlerine baktığınızda, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, dokumacılık alanında ya da belirli sanayi alanında, zanaat alanında çok gelişmiş yerlerdir. Öyle oldukları için, bu birikim ve gelenek üzerinden yeni teknolojik ilerlemeleri kullanarak çok önemli büyüme fırsatları yakalamış kentlerdir. Dolayısıyla bu geçmişten gelen değerler de burada çok önemli rol oynuyor.

Bir diğer önemli konu, kümelenme konusu. Saydığımız faktörler birbirini çeken faktörler. Yaratıcı sektörler de bir kümelenme eğilimi içindeler. Yaratıcı kişiler de bir araya gelme eğilimi içindeler ve kentler için diğer bir politika açısından baktığımızda önemli konu, işte bu kümeleri oluşturabilmek, bunları çekebilmek.

“Yenilikçiliği yönlendiren şeyler ve temel faktörler neler?” diye bakarsak, yer seçimi açısından, burada içsel ve dışsal faktörler diye bakmakta yarar var. İçsel faktörler, o bölgedeki kapasiteler, yetenekler ve süreçlerle ilgili. Dışsal faktörler ise dış çevre ve buradaki yaratıcı ortamın varlığı ile ilgili. Burada bilginin insanlar arasında daha düzgün paylaşılması, bilginin depolanması, belirli faaliyetlerde uzmanlığın geliştirilmiş olması gibi faktörler önemli.

Altyapı faktörleri olarak bakacağımız iki önemli konu var. Bunların birleşimi aslında yaratıcı ortamı oluşturuyor. Bir taraftan klasik, hard olarak bildiğiniz faktörler var. Bunlar,

altyapınız, üniversitelerin varlığı, ulaşım olanaklarınız gibi faktörler. Diğer faktörler ise soft olarak tanımlanan faktörler, çekici bir konut çevresinin olması, kamusal alanlarının, halkın bir araya gelebileceği alanların olması, yeşil alanların olması, canlı bir kültür yaşamının olması gibi faaliyetler. Son dönemlerde, bu soft dediğimiz faktörlerin aslında hard (klasik) faktörlerden çok daha önemli olduğunu, öne geçtiğini görüyoruz. Bu faktörler zaten yaratıcı dediğimiz sınıfı da çeken faktörler.

“Yenilikçiliği yönlendiren şeyler neler?” diye baktığımızda, kentlerdeki personel kalitesi, kentlerde yenilikçilik yapmak üzere, bununla ilişkili kişilerin kalitesi, liderlik meselesi, çeşitlilik, özellikle insan sermayesi anlamında çeşitlilik, organizasyon kapasitesi, yerel kimlik, kentsel alanlar ve donatılar, network dinamikleri gibi faktörler yenilikçiliği yönlendiren faktörlerdir.

Yaratıcılıkla kentsel mekan arasında da önemli bağlar var. Bir taraftan bunu İstanbul’da da çok gözlemliyorum. Örneğin, terk edilmiş eski sanayi yapıları, eski depolama alanları gibi yerler çok çekici yerler. Bunların hepsinin kültürel faaliyetler için hızla dönüştüğünü görüyoruz. Bir taraftan kültüre bağlı bir yeniden yapılanma, bir yenilenme hareketi görüyoruz kentlerde. Bir taraftan da, iki farklı türde mekanın oluşturulmaya çalışıldığını görüyoruz. Bir tarafta, mevcut kentsel mirası kullanarak, eski yapıları kullanarak, yaratıcı faaliyetler için alanlar yaratmaya çalışıyoruz. Bir taraftan da yeni alanlar yaratmaya çalışıyoruz.

“Yaratıcı kentlerin faydaları nelerdir?” diye sorulduğunda, pek çok alanda yenilikçilik getiriyor. Yönetişim alanında bir yenilikçilik getiriyor. Yeni problem çözme ve çağdaş yeniliklere açılma anlamında toplumsal yaşamda bir yenilik getiriyor. Ekonomik yenilikçilik, sosyal yenilikçilik ve sanatsal ve kültürel alanlarda yenilikçilik gibi yararları var.

“Engeller neler?” diye bakacak olursak, burada da yaratıcılığın anlamının net olarak anlaşılmamış olması, özellikle politika ve planlama alanında bilgi ya da farkındalık eksikliği. Otantiklik dediğimiz konu, o kentin otantik olan değerinin korunması, ön plana çıkarılması önemli. Bütün bu sürece halkın katılımı çok önemli. Halkın katılımı olmadan, ya da o kent sakinleri tarafından benimsenmeyen bir gelişme projesinin, ya da gelişme girişimlerinin başarıya ulaşması çok zor.

Küçük projeler aslında büyük gelişmelere neden olabilir. Bunun çok güzel örnekleri var çok farklı alanlarda. Bu konuda da böyle, Sinop’ta da belki çok küçük bir hareketle, çok küçük bir projeye bir anda bütün kentin motivasyonu değişebilir, havası değişebilir. Bir taraftan da, burada birtakım riskleri göze almamız gerekiyor. Özellikle denge konusunda söylediğim gibi, sokakta olanla daha yüksek düzeyde olan arasındaki, uluslararası olanla yerel olan arasındaki, buralarda pek çok çatışmalar söz konusu çünkü. Bunların riskini göze alabilmek gerekiyor. Bunlara yenilikçi çözümler üretebilmek gerekiyor.

Aslında bizim de kafalarımızı biraz değiştirebilmemiz, daha esnek, daha geniş kapsamlı bakabilen ve daha halkla iç içe, onların da desteğini alan bir ortaklık geliştirmek gerekiyor. Ancak bunları yaptığımızda yaratıcı bir kent inşa etmemiz mümkün olacak gibi gözüküyor, diyerek teşekkür ediyorum.

Görsel 1. Sinap TMMOB Mimarlar Odası Atölye Çalışması

KENT, KALKINMA VE YARATICI SEKTÖRLER: ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

DOÇ. DR. SİBEL YARDIMCI

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü*

AYÇA İNCE

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Bu metin açılış dersi konuşmasından
deşifre edilmiştir.

SİBEL YARDIMCI

Bu atölye kapsamında, artık üzerinden bir hayli zaman geçmiş olan doktora tezinden hareketle “*yaratıcı endüstriler*” üzerine eleştirel bir okuma önermeyi ve kimi sorular ortaya atmayı deneyeceğim. Bu kapsamda, öncelikle tezimi çok kısa bir şekilde özetlemeyi, ardından da “sembolik ekonomi” kavramı etrafında önemli bulduğum tartışmaları aktarabilmeyi umuyorum. Ayça İnce ise, bu tartışmalardan ve Kars, Çanakkale, Antakya gibi yerel örneklerden hareketle, neler yapılabileceği üzerine düşüncelerini paylaşacak.

Söz konusu doktora çalışmasını yaklaşık on yıl önce tamamladım. Bu anlamda verileri güncel değil belki, fakat ortaya attığı soruların önemli bir kısmı güncelliğini koruyor. Tez başlığım “*Meeting in Istanbul: Cultural Globalisation and Art Festivals*”¹ idi. Bu çalışmada 1973 yılında gerçekleşen Birinci Uluslararası İstanbul Festivali’nin ve bu festivali düzenleyen kurum olan İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı’nın aradan geçen süre zarfında nasıl değişip geliştiğini izlemeye çalışmış; bu gelişim sürecinin, İstanbul’un içinden geçtiği kırılmalarla nasıl ilişkilendiği sorusuna yanıt aramıştım. Çok kabaca ifade etmek gerekirse, festivallerdeki dönüşümün Cumhuriyet’in ilk elli yılına damgasını vuran uluslaşma çabasının, yerini küreselleşme projesine bırakmasıyla ilişkili olarak okunması gerektiği sonucuna varmıştım. 1980 sonrasında artan şekilde dile getirilen küresel ekonomiyle eklemlenme gereği, o döneme dek kısıtlı kalan uluslararası kültürel değişim ve paylaşım olanaklarının önünü açmış; fakat belki de daha önemlisi, İstanbul’u bu uğurda bir çekim merkezi haline getirmeyi hedefleyen politikaların doğrudan veya dolaylı bir sonucu olarak, kent müthiş bir dönüşüm geçirmiştir (*finansla kayan yerel ekonomi, çokuluslu şirketlerin ve zincirlerin İstanbul’a ilgi duymaya başlaması, küresel moda ve eğilimleri yakından izleyen, kısmen yurtdışında olmak kaydıyla ileri düzeyde eğitim görmüş, varlıklı bir profesyonel sınıfın ortaya çıkması, mekanda izleri daha kolay sürülebilir hale gelen kentsel ayrışma, lüks kapalı konut sitelerinin yaygınlaşması vb.*)²

Bu sırada festivaller de, bu yeni konjonktüre uygun olarak dönüşmüştür. Başlarda MFÖ konserleriyle tiyatroların, film gösterimlerinin, heykel sergilerinin birlikte sunulduğu, çok ham bir şekilde ifade etmek gerekirse, daha modernleşmeci, Batıcı, “*sanatı halka sevdirme*” misyonunu yüklenmiş, bu uğurda farklı türleri birlikte ele almaktan çekinmeyen bir festival profili görüyoruz. 1980’lerden sonra ise İKSV’nin daha küreselleşmeci bir dile kaydığını, kendisini küresel kültür-sanat alanının Türkiye’deki başat aktörlerinden biri olarak takdim ettiğini, etkinlikleriyle bu küreselleşme sürecine neredeyse koşulsuz bir destek verdiğini görüyoruz.

Burada söz ettiğim “*küreselleşmeci dil*” aynı döneme damgasını vuran başka bir çeşit dilin içine de oturuyor. Kendisini piyasa mantığına göre kuran ama bu mantığı çok farklı

¹ Tezimi Lancaster Üniversitesi’nde 2004 yılında savundum.

² Ertesi yıl güncellenmiş veriler ve bienal vurgusuyla “*Kentsel Değişim ve Festivalizm*”, *Küreselleşen İstanbul’da Bienal* adıyla basıldı (İstanbul: İletişim, 2005). Ayrıca bkz. Yardımcı, S. (2007) “*Festivalising Difference: Privatisation of Culture and Symbolic Exclusion in Istanbul*”, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/7670/RSCAS_2007_35.pdf?sequence=1.

³ Bu gelişmeler için özellikle Çağlar Keyder’in “*İstanbul’u Nasıl Satmalı?*” başlıklı yazısına (İstanbul dergisi, sayı: 3, 1992) ve sırasıyla Keyder’in İstanbul Küresel ile Yerel Arasında (İstanbul: Metis, 2000) Nurdan Gürbilek’in Vitrinde Yaşamak. 1980’lerin Kültürel İklimi (İstanbul: Metis, 2001) isimli kitaplarına bakılabilir.

alanlara ihraç eden, bir çeşit “işletme” dili bu: inovasyon, kalite, katma değer, performans gibi değerleri, bu değerler içerisinde her aşamada yaratıcı olmayı öne çıkaran bir dil. İşte benim öne çıkarmak istediğim “sembolik ekonomi” kavramı da, pazarlama dünyasıyla yaratıcılığın bir araya getirilmeye çalışıldığı bu kavşakta beliriyor.

Sharon Zukin “sembolik ekonomi” kavramını kültürel üretim ve girişimci sermayenin birbirinin içine geçmiş işleyişlerini ifade etmek için kullanıyor³. Zukin’e göre, sembolik ekonomiyi ayakta tutan, kültürün ‘gerçekliği’ toplumsal inşasında oynadığı rolün farkına varan, kültürün prestij (ve kar) getirebileceğini keşfeden girişimci sermayenin ve kent seçkinlerinin ilgi ve yatırımı. Bu ilgi ve yatırımın amacı yalnızca şirketin adını duyurması veya kendine kültürlü, hayırsever bir kimlik biçebilmesi değil. Kültürel üretimin kenti pazarlamanın bir aracı haline gelmesi, daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, dünya kamuoyuna sunulan kozmopolit bir kent imgesinin dolaşımdaki sermayeyi çekeceği inancı, kültürel etkinliklere yeni bir ilgi duyulmasına neden oluyor.

Benzer bir noktaya David Harvey de parmak basmıştır. Harvey’e göre, gerek kültürün üretim ve tüketimi, gerekse bu pratikleri belirleyen estetik yargılar, özerkliği sermaye tarafından imha edilmiş bir sistemin ürünü haline gelmiştir. Geleneksel olarak ve temel işlevleri bakımından kültür alanı içinde tanımlanmış olan müze, galeri, yayınevi gibi kurumlar, artık iletişim teknolojilerinin ve pazarlama stratejilerinin yön verdiği bu sistem içinde işlemekte; gelişmiş bir işbölümünün üzerlerine yüklediği görevleri yerine getirmektedirler⁴. Türkiye’deki kültür-sanat alanının başat aktörlerinden biri olan Beral Madra, bu dönüşümü mümkün olabilecek en açık şekilde ifade etmiştir: “Müzenin sanayi kuruluşundan hiçbir farkı yoktur” der Madra, “birisinden tüketim malı çıkacak, diğerinden sanat yapıtı ve kültür çıkacaktır; ve bu, dünyaya pazarlanacaktır”⁵. Kültürün bu tür bir araçsal aklın parçası haline gelmesi, Frankfurt Okulu’ndan günümüze uzanan bir gelenek içinde eleştirilmiş⁶, bugün ise yeni bir dikkatin konusu haline gelmiştir.

Bu atölyenin konusu olan yaratıcı endüstriler de bu tür bir eleştiri kapsamında ele alınabilir. Çok kısaca ifade etmek gerekirse, maddi olmayan emek biçimlerinin (iletişim, duygulanımsal emek vs.) öne çıktığı, sanat, tasarım, reklamcılık gibi önceden nispeten ayrı sayılan alanların yukarıda özetlemeye çalıştığım işletme dili içerisinde birbirinin içine göçtüğü bir süreçten söz ediyoruz. Bu süreci, kentsel dönüşüm süreçleriyle, daha somutlaştırmak gerekirse, mutenalaşma ve açığa çıkardığı rantla da birlikte ele almak gerekiyor (özellikle inşaat sektörünün ve kentsel dönüşümün bugünkü Türkiye ekonomisi içindeki payını ve önemini düşündüğümüzde). Çünkü yaratıcı endüstriler kentlerin mimari, ekolojik, tarihsel, kültürel özelliklerinin ve kaynaklarının parlatılıp sunulmasında, bu şekilde ele alınıp dönüştürülen, sanat galerilerinin, tasarım dükkanlarının, belirli bir yaşam

3 Sharon Zukin, *The Cultures of Cities* (Oxford: Blackwell, 1995).

4 David Harvey, *The Condition of Postmodernity* (Oxford: Blackwell, 1989) s. 346

5 Beral Madra, *İki Yılda Bir Sanat* (İstanbul: Norgunk, 2003) s. 70.

6 Bkz. Adorno, Theodor W., *The culture industry. Selected essays on mass culture* (Londra: Routledge, 1991); Adorno, Theodor W. and Max Horkheimer, *Dialectic of Enlightenment*, (Londra, New York: Verso, 1997).

tarzını yansıtan kafe ve restoranların hedefi haline gelen alanların aniden, oturanları hızlıca yerinden edecek şekilde mutenalaşmasında önemli bir rol oynuyorlar (*güncel bir örnek Karaköy olabilir*). Belirli koşullar yerine getirildiğinde (ranta neden olmayacak bir dönüşüm veya rantın kiracıları da kapsayacak şekilde oturanlar arasında denk bir şekilde paylaşılmasını sağlayacak mekanizmalar gibi) eski mahallelerin yenilenmesi elbette istenen bir süreç olabilir. Fakat buradaki asıl sorun yenilemenin kendisi değil, yenilemenin nasıl gerçekleştiği, yaratıcı endüstrilerin ne tür dönüşümleri teşvik ettikleri, mekana/kente dair dolaşıma soktukları imgelerin, ne tür bir kent tasavvuru/tasarımı üretip ayakta tuttuklarıdır. Her zaman çok parlak görünen bu tasavvurun ardında, yine hemen her zaman ekolojik yıkımlar (*yine güncel bir örnek İstanbul'un kuzeyindeki ormanların hızla talan edilmesi olabilir*) ve çalışma ve yaşam koşullarını kat eden derin eşitsizlikler ve güvencesizlikler (*iş cinayetleri, mahalle yıkımları vs. gibi*) yer alır. Öyleyse yaratıcı endüstrilerin bir kente neler katabileceklerine dair değerlendirmenin, meselenin bu yönleri de dikkate alınarak yapılması doğru olur.⁷

Bu noktada ilk önemli adım, reçeteler meselesidir. Belirli bir örnekte işe yaramış (*veya yaradığı düşünülmüş*) bir stratejinin, söz konusu örnekte ortaya çıkmış olumsuz sonuçları değerlendirilmeden veya yeni hedef seçilen yerdeki koşullar dikkate alınmadan tekrar tekrar uygulanması sıkça rastlanan bir durumdur. Ayça İnce de kendi değerlendirmesinde bu durumun örneklerine yer verebilir. Kanımca, yaratıcı endüstriler söz konusu olduğunda özellikle kaçınılması gereken yanlışlardan birisi budur.

Peki, yeni bir strateji geliştirilecek veya mevcut bir strateji en azından bir nebze de olsa uyarlanacaksa, bu süreçte neler dikkate alınabilir? Kanımca öncelikle faydanın (*yeniden*) tanımı ve dağıtımını üzerinde dikkatlice düşünmek gerekir. Faydayı yalnızca ekonomik bir değer olarak (*daha çok rant*) düşünmenin ötesine nasıl geçilebilir, fayda tanımı nasıl genişletilebilir? Söz konusu faydanın bölgenin kalıcı ve geçici kullanıcıları arasında dağılımı nasıl daha hakkaniyetli hale getirilebilir? Doğrudan gelirin ortaya çıktığı durumlarda bu gelirin, örneğin hane içinde kalması nasıl sağlanabilir? Tanınma ve yeniden dağıtım arasında gerilimlerin yaşandığı durumlarda bu gerilimler nasıl aşılabılır?⁸ Bu sorular çeşitlendirilebilir elbette. İkinci olarak ortak kullanılan alanlar, müşterek kaynaklar, kent içindeki karşılaşmalar meselesi de bu kapsamda ele alınmalıdır. Kapalı konut siteleri ve güvenlikli AVM'ler, araba kullanımını teşvik eden ulaşım politikaları, yaşam tarzı ekseninde örgütlenen mekanlar, bize benzeme- yenlerle bir araya gelme ihtimalimizi önemli oranda düşürür. Bugün İstanbul'daki belli başlı müzelere

⁷ Bir dönem Kartal'daki kentsel dönüşüm projesiyle adı Türkiye'de gündeme gelen Zaha Hadid'in Katar'da düzenlenecek 2022 Dünya Kupası için tasarladığı stadyum inşaatında ölen işçilerle ilgili söyledikleri bu anlamda dikkate değerdir. Dünyanın en ünlü mimarlarından olan Hadid, meseleyi "Katar hükümetinin problemi" olarak değerlendirmiştir. Bkz. "Zaha Hadid'in Katar'da Tasarladığı Stadyumun İnşaatında Ölen İşçilerle İlgili Yorumu: "Bu benim problemim değil!", <http://www.e-skop.com/skopbulten/zaha-hadid-katarda-tasarladigi-stadyumun-insaatinda-olen-iscilerle-ilgili-yorumu-bu-benim-problemim-degil/1837>

⁸ Örneğin; "sakatlık maaşı" gibi bir çözüm, sakat kişilerin istihdam zorunluluğunu kaldırırken, sakatlıkla ilgili olumsuz damganın yeniden üretimine neden olabilir. Bu gerilim üzerinde özellikle duran en tanınmış düşünürlerden biri Nancy Fraser'dır. Bkz. ilk olarak New Left Review'da yayınlanan şu makalesi: "From Recognition to Redistribution? Dilemmas of Justice in a Post-Socialist Age", <http://groups.northwestern.edu/critical/Fall%202012%20Session%204%20%20Fraser%20-%20From%20Redistribution%20to%20Recognition.pdf>

girmek yalnızca belirli bir ekonomik ve kültürel sermaye birikimini değil, aynı zamanda girişte güvenlik elemanları tarafından eşyalarınızın taranması gibi hiç de davetkar sayılamayacak bir dizi tatsız aşamayı da geçmenizi gerektirmektedir. Pierre Bourdieu toplumsal ayrışmada ekonomik sermaye kadar kültür ve sembolik sermayenin de önemine dikkat çeker.⁹ Öyleyse mekanların nasıl kurulduğu düşünüldüğünde, bu değişkenlerin hepsi dikkate alınmalıdır: *Söz ettiğimiz süreçler mekanları nasıl dönüştürür? Nasıl mekanlar kurar? Kimleri davet eder? Kimleri bir araya getirir?* Bu sorular da, faydanın dağılımıyla ilgili olanlar kadar yakıcıdır.

AYÇA İNCE

Merhaba, ben de Sibel Hoca'nın altını çizdiği kavram ve tartışma başlıklarına çeşitli Anadolu kentlerinde 2004-2011 sürecinde edindiğim¹⁰ edindiğim deneyimlerle katkıda bulunmaya çalışacağım. Sinop'la aynı ölçekte kentler olmasa da Kars, Antakya ve Çanakkale tecrübelerimizin sizlerin çalışmasına ışık tutacağını umarım.

Tecrübelerin iyisi kadar kötüsünü de paylaşmak öğrenmek açısından çok önemli. O yüzden benim sahada ilk altını çizmek istediğim kavram “*yaparak öğrenmek*” (learning by doing). Bu kavram Sibel Yardımcı'nın bizi uyardığı “*hazır reçetelere*” anti-tez niteliğinde. Her kentin her yerelin kendine özgü özellikleri, koşul ve nitelikleri var, dolayısıyla hazır reçeteler yerine kentin yerelliğine özgü olanı bulup ortaya koymak ama bunu da birlikte kentli ile yapmak demek. Bunları –sizlerin yaptığı gibi ön çalışmalarla öğrenmek- ve gerisini sahada getirmek yoğun emek ve zaman harcamayı gerektiriyor. Kentin çeşitli konulardaki kanaat önderlerini bulmak, burada görüldüğü gibi geçmiş deneyim sahipleriyle ilk bağları kurarak ilerlemek hic bilmedik bir sahada avantaja dönüşebiliyor. Yine de her saha çıktığımızda kendimizi tanıtmak, açık ve şeffaf olmak da önemli. Yani ben ne zaman “*İstanbul'dan geliyorum, kentinizin kültür politikalarını beraber irdeleyip geliştirelim*” dediğimde, “*sen kimsin ve neden?*” vb. haklı sorularla karşılaştım. Dikkatinizi çekerim, beyanımda “*ben –uzman kimliğimle- kültür politikalarınızı geliştireceğim*” demiyorum, “*beraber*” diyerek katılımcı bir şekilde el uzatıp diyalogun ilk adımlarını atmaya çalışıyorum. Yine de niyetimin ve samimiyetimin anlaşılması- tanışmamız için bir zaman ihtiyaç oluyor. Açıkçası bunu öğrenmek yaparak, sahaya çıkarak oluyor.

Kentlerde kültürel olanı ele almak için çok açık düşünmek gerekiyor, antropolojik bir yere ait kültürel değerler tanımlı sahamızın dinamizmi aktarmakta yetersiz kalıyor. Hele hele sizin de çizdiğiniz çalışma çerçevesinden bakarsak, yaratıcılığın da bu kapsama eklenmesi, resme kalkınma perspektifinin katılmasına yol açıyor. Ve bu noktada kültürün kalkınma/ekonomi dolayımına gir(e)meyen özelliklerini ortaya çıkarmak, tanımlamak ve korumak bizlere düşüyor. Yok olmaya yüz tutmuş kültürel değerlerimiz, zanaat veya geleneklerimizi bir düşünün. Halihazırda ekonomik bir değerleri yok ise, bunları koruyacak

⁹ Bkz. Bourdieu, Pierre, *Distinction: A Social Critique the Judgment of Taste* (Londra: Routledge, 1984).

¹⁰ 2004-2011 yılları arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde çalıştığım sürece kültür politikalarına ilişkin yerli ve yabancı ortaklı birçok proje sürecine dahil oldum. Bunların bir kısmı için bkz. <http://kpy.bilgi.edu.tr/tr/page/localpolicysp/>

kültür politikaları da yapılmadığı takdirde gerçekten gözden ve hafızadan silinme riskiyle karşı karşıyalar. Yani “yaratıcı olmayan” ya da “popüler olmayan” bizlerin belki daha da konusu. Bu noktada verebileceğim bir örnek Erzurum’un Oltutaşı üzerine bir dönem yürütülen çalışmalar. Erzurum’un Oltutaşı yok olmaya yüz tutmuş değil ama ekonomisi duraklamış bir kent için umut ışığı. Defalarca İstanbul’dan mücevher tasarımcısı/sanatçılar, zanaatkarlar kenti ziyaret edip, kısıtlı geleneksel üretim, usta- çırak zincirinin kırılmakta olduğunu gördüler ve taklit ağırlıklı ve makinaya endekli bir üretim tespiti yaptılar. Ancak taşıma suyla da değirmen dönmüyor. Ya oradaki birkaç ustaya yeni modelleme ve işleme tekniklerini öğretmek üzere belki İstanbul’a getirip eğitmek ya da bizim de denediğimiz gibi Atatürk Üniversitesi’nin ilgili bölümüyle işbirliğine girmek ama devamında devletin KOBİ vb. desteklerini alacak ve üreticiye sürdürebilir kaynaklar yaratacak şekilde bütüncül planlar yapmak gerek. Ne yazık ki, bizim çabalarımızın ömrü, bu konuyu kendine tez edinen öğrencinin mezun olmasıyla tükendi.¹¹

Yerelde Kültür Politikalarını Geliştirmek Projesi¹² kapsamında kentli uzunca süre konuştu tartıştı, eksiklerini ve ihtiyaçlarını belirledi. Sahaya götürdüğümüz uzmanlar farklı perspektiflerle ufuk açarken, küçük projelerle Kars sakinleri birlikte çalışma ve üretme pratiklerini geliştirdi. Bu kimi zaman keçe üretim atölyesinde oldu, kimi zaman ise Kars’ı ziyaret edenlere tanıtacak bir Kars Kent Rehberi’nin¹³ hazırlanması için yemek tarifinden florasına uzanan, herkesin kendi eteğindeki kadar bilgiyi ortaya koyduğu imeceler şeklinde oldu. O zamanlar Kars kentinde *Kars Gravyeri* için ne yapabiliriz dediğimizde önümüzde bu sefer kültür turizmi perspektifi vardı. Kentin biricikliğini kültür turizmi çerçevesinde ele alıp kentlilerle birlikte, sadece peynir üreticilerini değil, bu işten direkt etkilenen ve çarpan etkisinden de faydalanan kesimleri de bir araya getirerek düşünme yolunu seçtik. Belki biz sahadan projemiz bittiğinde çıktık ama geçenlerde Tarih Vakfı ve Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği ortaklığında tamamlanan Kars Peynirciliği Tarihi araştırması¹⁴ sonuçları ve sergisi haberini okuduğumda ilk ziyaretlerimizi hatırladım. Yani bazen hep aynı kurum ve insanlar olmasa da yerele atılan her iz orada kalıyor ve taş üstüne taş konulabiliyor.

Bu olumlu örneğe karşın Antakya’yaki deneyimimiz bize başka dersler sundu. 2000’lerin ortasında biz kentte gittiğimizde, Antakya,

Kültür ve Turizm Bakanlığı “marka kent” projesi¹⁵ kapsamındaki birkaç pilot ilden biri haline gelmişti. Valilik görevi kabul etmiş, koşullarını yaratmaya çalışıyordu. Böyle bir noktada bizler, Antakya’nın çok-kimlikli yapısını temsil eden ya da kültürel çeşitliliğine katkıda bulunabilecek ve görünür kılabilecek sanatçı, sivil inisiyatif ya da ekiplerle beraber üretme yoluna gittik. Ve bu kapsamda ortaya konan sözlü

11 İstanbul Bilgi Üniversitesi Tasarım Kültürü ve Yönetimi Sertifika programı çerçevesinde tasarımcı Leyla Taranto, 2008’de Erzurum Oltu Taşı için Tasarım Kültürü ve Yönetimi Projesi hazırlamıştı.

12 2007-2011 arasında gerçekleşen projenin ortakları, çeşitli kentlerdeki faaliyet dokümleri için bkz. <http://www.anadolukultur.org/tr/calisma-alanlari/anadoluda-kultur-sanat-diyalogu/yerel-kultur-politikalari-icin-stratejiler/28>

13 Anadolu Kültür’ün 2004’de başlayan Kültür Politikaları Projesi kapsamında çıkarılan ve hakları Kars Kent Konseyi’nde bulunan Kent Rehberi’ne ulaşmak için bkz. http://www.sinapsiletim.com/?p=referanslar_tasarim_sosyal_medya&Company=51

14 Levent Kültür Merkezi’ndeki etkinlik ve sergi için bkz. <http://www.besiktas.bel.tr/Sayfa/2827/kars-peynirciliginin-tarihi>

15 Birçok kentte benzer uygulamaların nasıl yürütüldüğüne dair bir örnek için bkz. <http://www.hataykulturturizm.gov.tr/TR,60927/hatay-kentsel-olcekte-markalama-calismalari.html>

tarikh projesi, Antakya Bienali gibi etkinlikleri destekledik.

Son olarak yakından takip ettiğim, Zeynep Kadirbeyoğlu'nun da işleyeceğini bildiğim Çanakkale örneğine değinmek istiyorum. Bu kente giderken bile kuvvetli ve örgütlü bir sivil toplum niteliği olduğunu biliyorduk ve bu durum bizi cezbetmişti. Halihazırda kendi aralarında ve belediye içindeki kent konseyi, katılımcı bütçe vb. mekanizmaları çalıştırarak işleyen aktif bir sivil grubun oluşu, kültür politikaları geliştirme hususunda istekli ve meraklı oluşları ortaya “Çanakkale 2010” adlı bir proje¹⁶ çıkardı.

Çanakkale 2010, İstanbul hala 2010'da nasıl bir Avrupa Kültür Başkenti olacağını kestiremez, tartışa dururken ortaya çıktı. Üç yıl boyunca kentte yaptığımız toplantılar, arama çalışmaları ve atölyeler sonucunda doğan *Çanakkale 2010*, sivil sanat ve kültür üretiminin görünürlüğüne artırmayı, etkinliklerin koordinasyonu ve programlanmasında etkin sivil toplum ajanları arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi, kent sakinlerinin ve ilgili kuruluşların etkinliklere ve sivil toplum eylemlerine katılımını artırmayı ve en önemlisi, Çanakkale Belediyesi ve sivil girişimlerin desteği ve sahiplenmesiyle yerel kültür politikası gelişimini ileri götürmeyi hedefledi.

İlgili sivil toplum üyeleri, belediye ile işbirliği halinde çalışan *Çanakkale 2010 Girişimi* adlı bir sivil örgütlenme oluşturdu, bu yapı bir yıla yayılmış sanat, kültür ve toplum içi diyalog fırsatları sunan birçok etkinliğe imza attı. Çanakkale ve kültür politikası ile doğrudan ilişkili olması gözetilerek seçilmiş “iletişim, kent kimliği, kent turizm, seramik ve sanat vb.” 12 temayı/ sorunsalı esas alan bir program etrafında programa yönelik proje çağrısı yapıldı. Bir Çanakkale 2010 logosu tasarlandı. Kabul edilen projelerin taşıdığı Çanakkale 2010 logosu, projenin katılımcı, kolektif, evrensel değerlere saygılı, sürdürülebilir ve işbirliğine açık yapısını teyit ediyordu. Çağrı tüm yıl boyunca geçerliydi, pek çok öneri başvurdu ve logoyu taşımaya hak kazandı.

Hedef kitle tüm kent sakinleriydi. Çocuklar, kadınlar, Romanlar gibi dezavantajlı grupların dahil edilmesi prensibi vurgulandı. Bu gruplar, Çanakkale 2010 boyunca gözetildi ve katılımlarını kolaylaştırmak için özel durumlar yaratıldı. Gençlerin dahil edilmesine özel bir önem atfedildi ve katılımlarının yürütme kuruluna genç ama deneyimli direktörlerin dahil edilmesi sonrasında arttığı gözlemlendi. Sivil eylemciler ve STK'lar da ihtiyaç duydukları işbirliği tecrübelerinden fayda sağlayarak kentte görünürlük kazandılar.

Programın hazırlık aşaması ve tüm süreç boyunca geniş ve kapsayıcı katılım pratikleri yaratma ihtiyacı konusu hassas bir şekilde ele alındı. Bu inisiyatif, merkezi noktalarda konumlanmayan kamusal buluşma noktalarındaki etkinliklere halkın erişimine, çeşitlendirilmiş iletişim olanaklarına ve genişletilmiş halk katılımına öncelik tanıdı. İnisiyatifin yönetimi, karar verme ve organizasyon süreçlerinde (özellikle tecrübe paylaşımı süreci çeşitli organizatörler ve katılımcılar arasında güven yarattıktan sonra) yüksel bir katılıma önem verdi ve örgütlerin birbirleriyle işbirliği yaparak ortaklaşa etkinlikler geliştirmesini teşvik etti.

Sanat etkinlikleri, stratejik

¹⁶ Projeye ilgili tüm detaylar içeren kitabı indirip incelemek için bkz. http://static.squarespace.com/static/526e5978e4b0b83086a1fede/t/52e02d34e4b0bee9d21598ab/1390423348257/Books_Canakkale_Turkce

olarak, bu kamu tecrübelerini daha geniş halk katılımına açacak bir biçimde organize edildi. Örneğin, Çanakkale 2010 kapsamında düzenlenen 2. Çanakkale Bienali, kentin tümüne dağılan çeşitli alanlarda gerçekleştirildi ve atölyelerini Romanların yaşadığı mahallelere taşıdı. Yine Çanakkale 2010'a paralel olarak geliştirilen “Şeffaf Beygir” isimli film festivali kapsamında, filmler her mahallenin meydanında kurulan perdelerde gösterildi ve izleyici oylarıyla Çanakkale'nin en sevdiği film seçildi. Çanakkale Bienali'nin bir parçası olan Çocuk Bienali'ne “Arkadaşım Bienal” adı verildi. Bu kapsamdaki etkinlik ve programlar, kentin yeni (ve genç!) oyuncularının ilgisine sunuldu.

Görsel 1. Çanakkale Bienali'nden bir yapıt, 2012

Ekip ilk aylarda her detayı bazı STK'larla ve davetli gönüllülerle organize etmeyi tercih etti; ancak güven inşa edildikten sonra işi delege etmeye başladılar. “Yaparak öğrenme” süreçleri boyunca ortak tecrübeler ve güven gelişti, grup genişledi. Daha da ilerledikçe süreç, özellikle becerilerini geliştiren gençler için “dönüşerek öğrenme” süreci haline geldi. Oniki konu başlığından oluşan basit bir tematik yapı olmasına rağmen, program esnekti ve yürütücü ekip her türlü öneri ve katkıya açıktı, aylık programlar kolaylıkla revize edilebiliyordu. Belediyenin gündelik lojistik ve organizasyon detaylarını üstlenmedeki rolü, yürütücü ekibin içeriğe ve kapsayıcı, katılımcı yaklaşıma yoğunlaşmasına olanak tanıdı.

Bu deneyimlerden öğrendiklerimizi sıralarsak:

- Vakıf ya da dernek statüsü taşımasa bile bir sivil organın organizatör olmasını sağlayın.
- Katılımı, kurum odaklı değil, daha çeşitlikçi (farklı/çeşitli grupların ve mesleklerin temsiline de açık olarak) düşünün.
- Uygulamada ve beceri/yetenek gerektiren ihtiyaçların karşılanmasında gönüllülere ve

gençlere başvurun.

- Ayrıntılı bir etkinlik takvimi hazırlayın (oyuncular, mekanlar, vs)
- Ayrıntılı bir ihtiyaç değerlendirmesi yapın (her kentin kendi öncelikleri, temaları, hedefleri olacaktır).

• Basit ve görünür bir iletişim dili benimseyin.

• Her seferinde kendinizi ve politikanızı tanıtmaktan kaçınmayın,

• Kişileri kendi ortamlarında ziyaret edin ve davette bulunun- etkinliklerinizi onlara taşıyın.

• Kişilerle ilişki kurun, projenizi onlarla ilişkilendirin, onlara rol, görev ya da peşinde

gidebilecekleri bir mesele verin.

- Bir ortak olarak görünür olun ama kişisel kimliğinizin öne çıkmasına izin vermeyin -

Güvenin ve sorumluluklarınızı devretmeyi öğrenin.

- Kısa dönemlerle başlayın, kalite özellikle sürdürülebilirlik anlamında süreden daha

önemlidir.

Teşekkürler.

Kaynaklar

Çukurçayır, M. A. 2007. "Katılımcılık Açısından Belediye Yasasının İşlevselliği: Kent Konseyleri ve Öteki Mekanizmalar". Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-2: Uygulama. Derleyenler: Özgür, H., Kösecik M. Ankara: Nobel Yayınları.

Erzan R, Özkaynak B, Kadirbeyoğlu Z. 2011. Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması. Mastercard Türkiye.

Keleş, R. 1993. Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992) (1. Basım). İstanbul: Kent Basımevi.

Hollihn, F.A. 1978. Partizipation und Demokratie, Bürgerbeteiligung am kommunalen Planungsprozess?, (Participation and democracy, citizens' involvement in the municipal planning process). Baden-Baden: Inauguraldissertation Universität Bern, Nomos Verlag.

Yang, K., Pandey S.K. 2011. "Further Dissecting the Black Box of Citizen Participation: When Does Citizen Involvement Lead to Good Outcomes?", Public Administration Review, 71 (6), 880-89.

KENTİN DÖNÜŞÜMÜNDE YEREL YÖNETİME KATILIMIN ROLÜ

DOÇ. DR. ZEYNEP KADİRBEOĞLU

Boğaziçi Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

“*P*olitika nasıl yaşayacağımıza karar vermektir”. Bu tanımı, katıldığım bir yerel yönetimler ve demokrasi toplantısında, daha önce belediye başkanlığı yapmış olan bir kadın katılımcı, belediyenin park alanı olarak ayırdığı bir alana valiliğin toplu konut inşa etmek istemesi üzerine Yerel Gündem 21 ve mahalle meclislerini dahil ederek nasıl mücadele ettiklerini anlatırken yapmıştı. Bu tanımı yaptıktan sonra da “*Tabii ki Yerel Gündem 21 ve mahalle meclisleri politik yerlerdir*” demişti. Politikayı nasıl yaşayacağımız konusundaki kararlara katılabilmek ve kararlar verebilmek olarak tanımladığımızda elbette bu alanların politik olması da doğal oluyor. Bu yazıda, kentin geleceğinin tasarlanması ve planlanmasında politikanın önemine vurgu yapmayı planlıyorum.

Kentin dönüşümünde yerel yönetime ve özellikle belediyenin rolüne değinmeden önce, son on yılda giderek artan bir biçimde kullanılmaya başlanan, kente dair bazı sıfatlardan söz etmek istiyorum. Bu sıfatlardan bazıları “*marka şehir*”, “*rekabet edebilen şehir*”, “*yaratıcı şehir*”, “*yeşil şehir*” veya “*mutlu şehir*”dir. Sinop Yaz Okulu tarafından hazırlanan “*Kentsel Planlama Perspektifi ile Sinop*” başlıklı raporun son cümlesi de mutlu kentler anlayışına değinerek “*TUİK’in 2013 yılında yapmış olduğu Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre ‘en mutlu kent’ olduğu ortaya çıkan Sinop’un ‘halkının yaşamaktan memnuniyet duyduğu ve kentinin geleceği için katkıda bulunma potansiyeli taşıdığı şanslı illerden’ biri olduğu ifade edilmiştir. Kentin geleceğine katkıda bulunma potansiyeli hakkında söz söyleyebilmek için öncelikle kimlerin nasıl ve ne şekilde sürece katılmak istediğini ve bunu ne ölçüde yapabildiğini incelememiz gerekiyor.*

İlk olarak birkaç endeks çalışmasına ve bu endekslerde Sinop’un durumuna göz atalım. 2009’da EDAM’ın¹ yayınladığı Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi adlı çalışmada “*yaratıcılık*” şu şekilde ölçülüyor (EDAM, 2009:8).²

- 1000 Kişi Başına Teknik Eleman
- ARGE Harc.-Çıktı Oranı, Kamu
- ARGE Harc.-Çıktı Oranı, Özel
- Kişi Başı Akademik Yayın Sayısı
- Kişi Başı Tescilli Patent Sayısı
- Kişi Başı Patent Başvuru Sayısı

Genel endekse baktığımızda sıralamanın en üstünde Ankara, İstanbul ve İzmir yer almaktadır. Sinop bu sıralamada 56. sırada yer almaktadır. Metropol olmayan başka illerden örnek vermek gerekirse Eskişehir 5., Çanakkale ise 11. sırada yer almaktadır. Yaratıcı Sermaye alt endeksine bakarsak sıralamada ilk üç il Ankara, İstanbul ve Eskişehir’dir. Sinop 66. sırada, Çanakkale ise yine 11. sırada yer almaktadır.

Çeşitli yıllarda tekrarlanan URAK³ İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010 çalışmasında incelenen dört ana boyut şunlardır:

¹ EDAM – Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi.

² Raporun bu kısmının yazarı Prof. Dr. Alpaz Filiztekin’dir.

³ URAK – Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu.

- Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi
- Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik
- Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli
- Erişilebilirlik

Genel endekste ilk üç sırada İstanbul, Ankara ve İzmir bulunmaktadır. Bu sıralamada Sinop 43., Eskişehir 6., Çanakkale ise 35. sıradadır. Markalaşma becerisi ve yenilikçilik alt endeksine baktığımızda ilk iki yine İstanbul ve Ankara, ama üçüncülüğü Bursa alıyor. Sinop 63., Eskişehir 9. ve Çanakkale 35. sırada yer almaktadır.

Endeks çalışmaları önemli bulgular sağlamakla birlikte, sağlıklı ve iller bazında verilere ulaşmanın zorluklarından dolayı aslında sıkıntılı çalışmalar da olabilmektedir. Bazı konularda ise, örneğin kente aidiyet veya sosyal uyum konularında, veri yoktur. Bir endekslemede kullanılan nesnel ölçütlerde o bölgede yaşayan bireylerin ne derecede bunlara önem atfettiğini bilmek zordur. Bunları göz önünde bulundurarak 2011 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nden bir ekip olarak yaptığımız, Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması'nda sürdürülebilirliği üç alt boyutta inceledik:⁴

- Ekonomik Performans
- Sosyal Performans
- Çevre Performansı

Biz de veri bulma konusunda benzer sorunlarla karşılaştık. Bulabildiğimiz veriler ölçüsünde nesnel ölçütlerle sürdürülebilirlik sıralaması yaptık. Nesnel ölçütlerle, yani resmi istatistiklerle, oluşturduğumuz sürdürülebilirlik endeksinde sıralamada ilk üç, tahmin edilebileceği üzere, Ankara, İstanbul, İzmir çıkıyor. Bu sıralamada Sinop 34. sırada yer alırken, alt boyutlardan biri olan sosyal performans açısından baktığımızda bu alt endekste Sinop'un 18. sıraya yükseldiğini görüyoruz. Alt boyutlara diğer kentler için baktığımızda örneğin İstanbul ekonomik alt endekste 1., sosyal endekste 3. ama çevre alt endeksinde 10. sırada yer alıyor.

Biz nesnel verilerle yetinmeyip öznel ölçütlerle de şehirlerin sürdürülebilirliklerini ölçtük. Bu çalışma için 29 ilde toplamda 3165 anket yaptık. Bu anketleri kaynak ve zaman kısıtlılığından dolayı sadece iş dünyasıyla – küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin yöneticileriyle – gerçekleştirdik. Bu şekilde öznel ölçütlerle sürdürülebilirlik endeksini oluşturduk ve gördük ki bu sıralama, nesnel veriler kullanılarak yapılan endekstekinden epey farklı.

Öznel verilerle oluşturulmuş endekste ki sıralama şu şekilde:

1. Eskişehir
2. Kayseri
3. Konya
4. Bursa

Çalışmamız çerçevesinde bu illeri “parlayan yıldızlar” olarak adlandırdık. Bu sıralamada metropol olan şehirlerimizden İstanbul, genel endekste 29 ilin arasında 23. oluyor.

⁴ Erzan R, Özkaynak B, Kadirbeyoğlu Z. 2011. Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması. Mastercard Türkiye.

Bunun sebebi şehrin sunduğu tüm imkanlara karşın bunlara ulaşımın zorluğu ve yoğunluk. Bu sebeplerle İstanbul ve Ankara gibi illeri “*yorgun devler*” olarak adlandırdık.

Şimdi de bu bölümün geri kalanında ekonomik, sosyal ve çevre anlamında sürdürülebilir bir kente nasıl ulaşılabilir, nasıl mutlu bir kent olunabilir ve bunda yerel yönetimlerin, özellikle de belediyelerin ve orada yaşayan vatandaşların rolü ne olabilir bunu irdelemeye çalışalım.

Yerel Yönetimler ve Katılım

Literatürde yerel düzeyde yurttaş katılımı, hizmet sunumunda işlevselleşme, vatandaşlık bilinci ve demokrasi pratiğinin yerleşmesi, siyasi kültürün dönüşümü, yönetime duyulan güvenin artması, meşruiyetin devamlılığı, farklı toplumsal grupların taleplerinin görünürlük kazanması, toplumsal dışlanma ve yabancılaşmanın önlenmesi gibi farklı açılardan değerli bulunmaktadır (Yang ve Pandey, 2011: 880; Hollihn, 1978: 85 aktaran: Çukurçayır, 2007: 376; Keleş, 1993: 21). Günümüzde kent projesine baktığımızda daha sıklıkla sermayenin ihtiyaçları ve onun yeniden üretiminin nasıl sağlanacağı ön planda yer aldığı görülmektedir. Farklı toplumsal aktörlerin, örneğin sivil toplum kuruluşları veya farklı sosyo-ekonomik grupların, talepleri ve nasıl bir kentte yaşamak istedikleri kolaylıkla göz ardı edilebilmektedir. Yerel yönetimlerden seçimle iş başına gelen belediyelerin bu tür farklı talepleri yansıtmayı yansıtmadığı, karar alırken farklı grupların kararlara katılıp katılmadığı kentin geleceği açısından çok önemlidir.

Türkiye’de 2005 yılında yeni Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir ve yerel paydaş katılımı da gündeme alınmıştır. Yazılı metinler olan kanunlarda bir konunun yasalaştırılması ne yazık ki bunun pratiğe geçmesi ve uygulanması anlamına gelmemektedir. Belediyelerin temsili bir yapısı var aslında çünkü belediye meclisleri de seçimle iş başına gelmektedir. Fakat belediye meclisinin yerel halkı ne kadar temsil edebildiği de şüphelidir, çünkü yerel seçimlerde de bir seçim barajı vardır ve listeler de çoğunlukla siyasi partilerin merkezlerinde belirlenmektedir. Bu yapı içinde yerel halkın katılımı ancak seçimden seçime mümkün oluyor. Türkiye’de yerelde farklı aktörlerin karar alma mekanizmalarına katılımının nasıl olabileceği ve farklı toplumsal grupların taleplerinin sürece nasıl dahil edilebileceğiyle ilgili birçok farklı örnek mevcuttur. Bu bölümün geri kalanında bu deneyimlerden biri olan Çanakkale’yi Yerel Gündem 21, Kent Konseyi ve mahalle meclisleri çerçevesinde incelemeye çalışacağız.

Katılımcı Bir Kent Örneği: Çanakkale

Çanakkale’de aktif yurttaş katılımının farklı uygulamalar sayesinde mümkün olduğunu görüyoruz. Bu durumun arka planına baktığımızda öncelikle bu kentte katılım talebi olan bir halk olduğunu fark ediyoruz. Bu talebin tarihsel bir arka planı olduğunu da göreceğiz. Belediye çalışanları kendi görevlerini yerine getirirken bir taraftan da katılımı aktif hale getirmeye çalışıyorlar. Ve tabii ki istekli bir belediye başkanı olması da katılımın sağlanması çalışmalarında

çok önemli bir rol oynuyor. Çanakkale’yi özel kılan aslında aktif bir sivil toplumun varlığı gibi görünmektedir. Bu gruplar kendilerini “*sivil inisiyatif*” olarak tanımlıyorlar ve mesela entelektüel bir kesimin öncülüğünde 1995’de bir şehir konseyi kurmuşlardır. Şehir Konseyi’nin kurulmasına neden olan tartışma o günlerde kurulması planlanan organize sanayi bölgesinin konumuyla ilgili uzlaşmazlıktır. Bir grup bölgenin şehir merkezine yakın olmasını savunurken diğer grup şehir merkezinden uzakta kurulması gerektiğini savunmuştur. Şehir Konseyi konuyu enine boyuna tartıştıktan sonra sanayi bölgesinin kenti olumsuz etkileyeceği sonucuna varmış ancak Belediye Meclisi Konseyi’nin kararını dikkate almamış ve organize sanayi bölgesinin kente yakın yapılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine Şehir Konseyi “*bu konularda bile anlaşıyor ve birbirimizi etkileyemiyorsak bizim şehir konseyi olarak bir işlevimiz yok*” diyerek kendisini feshetmiştir. Çanakkale Şehir Konseyi deneyimi bir başarısızlık gibi görünse de aslında bu deneyimin pek çok kalıcı etkisi olmuştur. Bunlardan biri de Yerel Gündem 21 çalışmalarıdır.

Yerel Gündem 21, 1997’de Çanakkale’de uygulanmaya başlanmıştır. Habitat II toplantısından sonra kurulan Yerel Gündem 21 bazı yerlerde çok aktif olmasına rağmen bazı yerlerde hiç aktif olamamıştır. Gündem 21’in dünya çapında uygulamasında sürdürülebilir kalkınma ön plana çıkarken, Türkiye’deki uygulamada yaşam ve çevre kalitesinin artırılması ve karar alma mekanizmalarına katılımı artırmanın yolları ön plana çıkmıştır. Çanakkale’deki Yerel Gündem 21’in en önemli ve kapsamlı çalışmalarından biri de Kent Eylem Planı olmuştur. Bu planın amacı, mevcut durumun belirlenerek öncelikler ve hedefler konusunda bir yol haritası hazırlanmasıdır. Bu çalışmanın sonucunda yerel için önemli olduğu düşünülen her konuda eylem planı oluşturulmuştur. Bu plan 2006-2008 yılları arasında, Korel Göymen’in kolaylaştırıcılığında, bütünsel bir planlama örneğiyle, ekonomik, ekolojik ve kültürel alanları içine katan ve “*birlikte*” hazırlanan bir plandır. Yani sadece belediyeden ve Yerel Gündem 21 ofisinden temsilcilerin bir araya gelerek oluşturdukları bir plan değil, katılımcı bir zihniyetle hazırlanmış bir plandır. İlk aşamada üç ana çalışma grubu oluşturulmuştur. Toplumsal- kültürel, ekonomi, çevre ve altyapı çalışma grupları raporlarını bir yayın⁵ aracılığıyla paylaştıktan sonra ikinci aşamada paylaşım toplantıları düzenleyerek bu raporları Çanakkalelilerle paylaşmış ve farklı katılımcıların görüşleri alınmıştır. Sendika üyelerinden toplum merkezlerine, belediye meclis üyelerinden ticaret borsası ve ziraat odaları meclis üyelerine kadar farklı kesimlerle yapılan paylaşım toplantılarında, katılanlara farklı alanlarda kentlerinde 30 yıl sonra asla görmek istemedikleri ve mutlaka görmek istedikleri üç durumu kırmızı ve yeşil kartlara yazarak belirtmeleri istenmiştir. Bunlar derlenerek Paylaşım Toplantıları Sonuçları olarak yayınlanmıştır.⁶

Bu toplantılardan çıkan sonuçlar ve çalışma gruplarının oluşturdukları raporlar kent konseyinde görüşülmüştür. Bu sayede oluşan ve kent konseyi tarafından 2008 yılının sonunda “*Kent Görüşü*” haline getirilen Çanakkale Eylem Planı⁷ aşağıda listelenmiş olan farklı alanlarda amaçları, temel politikaları, öngörülen sonuçları ve bu sonuçlara

5 Sıra Sende – Çalışma Grupları Sonu Raporları, Çanakkale Yerel Gündem 21. Şubat 2007.

6 Sıra Sende 2 Paylaşım Toplantıları Sonuçları Raporu.

7 Kent Eylem Planı: Ancak Seninle Birlikte. Çanakkale Kent Konseyi Yayınları No. 16. Mayıs 2009.

ulaşmak için gereken faaliyetleri, kurumların programlarında var olan uygulamaları, eylem planı çerçevesinde önerilen proje ve uygulamaları ve ilgili kurum ve ortakları da listelemiştir.

Çanakkale Eylem Planı'nın alt grupları:

- Genel kamu hizmetleri eylem planı
- Eğitim eylem planı
- Sağlık eylem planı
- Sosyal hizmetler eylem planı
- Kültür-sanat eylem planı
- Kent-Üniversite ilişkisi eylem planıSpor eylem planı
- Sosyal donatı ve mekan eylem planı
- Kentsel gelişme ve yerleşme bölgeleri eylem planı
- İklim değişikliği eylem planı
- Afet ve deprem eylem planı
- Çevre eylem planı
- Enerji eylem planı
- Ulaşım eylem planı
- İçme ve kullanma suyu ve atık su eylem planı
- Atık ve kirlilik eylem planı
- Deniz ve kıyı yönetimi eylem planı
- İletişim/haberleşme eylem planı

Çanakkale'de daha henüz kanunen zorunlu olmamasına rağmen 2004 yılında Kent Konseyi kurulmuştur. Kent konseyinin hedefi *"eşit ve hemşerilik temelinde bir araya gelen kentlilerin kent kararlarına katılması"* olarak tanımladıkları bu süreçte *"kentlinin onu rahatsız eden ve değişmesi gerektiğini düşündüğü meseleleri tartışıp, mutabakata varıp ve karara bağlayıp sesini duyurması için ortam yaratmak"* olarak tarif edilmiştir. Fakat daha sonra kent konseyleri 2008 yılında mevzuata göre de zorunlu hale gelince, Ankara'dan bir tip tüzük hazırlanmış ve kent konseyleri bürokratikleştirilmeye çalışılmıştır. Çanakkale Kent Konseyi de var olan tüzüğünü ilk aşamada değiştirmek zorunda kalmış ancak sonrasında bazı yönergelerle yeni tüzükten doğan aksaklıkları düzeltmiştir.

Yönetmeliğe göre senede en az iki kere toplanması gereken kent konseyi genel kurulu, Çanakkale'de üç ayda bir toplanmaktadır. Toplantılara isteyen herkes katılabilmekte ve günümüzde katılanların sayısı yaklaşık 100 kişi civarındadır. Bunların 30-40'ı tüzükçe belirlenen katılımcılarken gerisini ilgilenen herkes oluşturmaktadır. Toplantı gün ve saatleri kentteki çeşitli panolar, yerel gazete ve televizyon kanalları aracılığıyla ve kent konseyinin aktif olarak çalışan internet sayfasından duyurulmaktadır. Çanakkale Kent Konseyi'nin tüm alt meclisleri (Kadın, Gençlik, Engelliler ve Çevre) çalışır haldedir ve bu meclislerin veya Kent Konseyi'nin altında aktif olarak faaliyet gösteren çalışma grupları da vardır. Kenti ilgilendiren ve kentteki farklı aktörlerin ilgilendikleri her alanda çalışma grupları kurulması mümkündür. Kent Konseyi'nde en az beş kişi,

meclislerin altında en az üç kişi bir araya gelerek bir çalışma grubu kurabilmektedir. Bu gruplar çalışmaları için bütçe, mekan, ulaşım ve eleman konusunda kent konseyinden destek almaktadır. Çalışmaları bitince de raporlarını oluşturup tüm kent konseyi üyelerine göndermektedirler. Bu raporlarla tespit edilen mevcut durum ve getirilen öneriler tartışılmakta ve öneriler Kent Konseyi'nde karara dönüştürülmektedir. Örneğin, çocuk oyun alanlarının niteliğinden şikayetçi olan bir grup tarafından oluşturulan çalışma grubunun kararları Kent Konseyi'nce de onaylanınca Belediye Meclisi'nde görüşülmeleri zorunlu hale gelmiş ve bu sürecin sonunda Belediye Meclisi tüm çocuk oyun alanlarını yeniden düzenlemeyi gündemine almıştır. Kent Konseyi'nin bundan sonraki adımda yapılan yenilemeleri denetleme ve alınan karar bir eyleme dönüşmüyorsa konuyu tekrar Belediye Meclisi'nin gündemine getirme gibi işlevleri de vardır.

Çanakkale'de farklı aktörler Kent Konseyi sayesinde bir araya gelebilmekte ve taleplerini Belediye'ye aktarabilmektedir. Bunun dışında katılımı tabana daha da yayabilmek amacıyla Kent Konseyi'nin altında mahalle meclisleri kurulmuştur. Bu süreçte 2013 sonuna kadar Çanakkale merkezdeki yedi mahallenin hepsinde mahalle meclisleri kurulmuş ve bu meclislerin işleyişinin de diğer meclisler gibi olması öngörülmüştür. Uygulamada mahalle düzeyindeki katılımın ne kadar etkin ve yaygın olacağını henüz kestirmek mümkün olmamakla birlikte mahalle meclislerinin önemli bir adım olduğunu söylemek mümkündür.

Çanakkale örneğinden de yola çıkarak yerel halkın çeşitli çalışma grupları ve meclislerle kenti ilgilendiren konularda alınacak kararlara aktif olarak katılmasının mümkün olduğunu görmekteyiz. Bu yolla alınan kararların uygulamaya konulduğunda yerel halk tarafından benimsenmesi ve sahiplenilmesi kolaylaşmaktadır. Bu da katılımcılık ve kentlilik anlayışının ilk aşamasını oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Çukurçayır, M. A. 2007. "Katılımcılık Açısından Belediye Yasasının İşlevselliği: Kent Konseyleri ve Öteki Mekanizmalar". *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-2: Uygulama*. Derleyenler: Özgür, H., Kösecik M. Ankara: Nobel Yayınları.

Erzan R, Özkaynak B, Kadirbeyoğlu Z. 2011. *Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması*. Mastercard Türkiye.

Keleş, R. 1993. *Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992) (1. Basım)*. İstanbul: Kent Basımevi.

Hollihn, F.A. 1978. *Partizipation und Demokratie, Bürgerbeteiligung am kommunalen Planungsprozess?, (Participation and democracy, citizens' involvement in the municipal planning process)*. Baden-Baden: Inauguraldissertation Universität Bern, Nomos Verlag.

Yang, K., Pandey S.K. 2011. "Further Dissecting the Black Box of Citizen Participation: When Does Citizen Involvement Lead to Good Outcomes?", *Public Administration Review*, 71 (6), 880-89

**ORTA ÖLÇEKLİ
KENTLERDE YARATICILIK
VE
YEREL KALKINMA
ALTERNATİFLERİ**

DOÇ. DR. ERBATUR ÇAVUŞOĞLU

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Yarışan kentler ve yerel ekonomik kalkınma tartışmalarında yaratıcı endüstrilerin rolü son 20 yılda çok sayıda akademik çalışmaya konu oldu, birçok kentte yaratıcılık temelli vizyon ve stratejiler uygulandı. Bu süre zarfında hem kalkınma hem de yaratıcılık kavramları sorgulandı ve içerikleri gelişip dönüştü. Yaratıcı kentler modasının hızla yayıldığı coğrafyalardaki gelişmeler beklentileri karşılamayınca kentler için yaratıcı endüstrilerin anlamı, yeterliliği, bağlam bağımlılığı ve yaratıcı kent vizyonu ile başarılabilecekler de sorgulanmaya başlandı.

Yaratıcı endüstriler her coğrafya ve kentte farklı anlamlara karşılık geliyordu, uygulanması ve sonuçları da çeşitlilikler doğurdu. Kentler tıpkı sermaye gibi yaratıcılar için de uygun iklim sunmak için rekabete giriyor, öte yandan yaratıcı uzmanlar da tıpkı sermaye gibi akışlı bir karakter gösterip bu vizyon için fedakarlıklar yapan kentleri aniden terk edebiliyorlardı. Üstelik birçok kent yaratıcı kent vizyonunu benimsediği halde, bir türlü yaratıcıların yoğun ve kalıcı ilgisine mazhar olamıyordu. Bu süreçte yaratıcı endüstrilerin kentler için sihirli bir değnek olmadığı kadar kolaylıkla vazgeçilmemesi gerektiğine yönelik düşünceler de çoğaldı.

Bugün kentler yerel ekonomik kalkınma arayışlarında yaratıcı endüstriler kadar başkaca alternatifleri de tartışarak vizyon geliştirmekteler. Özellikle belirsizlik ve risk ortamında tek sektöre bağımlı kentler, savaş, afet, kriz, iklim gibi dışsal etkilerle büyük yaralar alabildiğinden, birden fazla sektöre sahip olmak, risk koşullarında esnek olabilmeyi ve riski dağıtabilmeyi sağlıyor ve büyük bir avantaj olarak görülüyor. Orta ölçekli kentler kendilerine özgü imkan ve sorunlarla bu konuda çok daha dikkatle hareket etmek durumundalar. Bu yazı ile Türkiye'deki orta ölçekli kentlerin kalkınma arayışlarındaki temel eğilimlere, modalara ve ideallere değinildikten sonra Sinop özelinde öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Türkiye Kentlerinde Genel Kalkınma Eğilimi ve İmar Saplantısı

Türkiye kentlerinin genelinde inşaat sektörüne dayalı bir büyüme modelinin yağın kabul edildiğini ve bu yoğun inşaat faaliyetine bağlı sorunların yaşandığı gözlemlenebilir. 2010'lu yıllarda Türkiye halen kentleşmesini sürdüren ve nüfusu artan bir ülke konumunda. Bu nedenle birçok kentte de nüfus artışı sürüyor. Buna eskiyen mekânsal çevre, altyapı ve konut stoku ile, gelişen teknoloji ve büyüyen inşaat sektörünün baskısı eklenince kentler gelişmenin, yıkım ve yeniden inşanın, büyümenin merkezleri olmayı sürdürüyor ve kentlerin çehresi hızla değişiyor. Buna bir de memleket sathına yayılmış kalkınma, modernleşme ve batılılaşıma saplantısı eşlik ettiğinde her türlü yatırım, temel atma, kurdele kesme törenlerle kutlanıp kutsanıyor. Bütün imar faaliyetleri hizmet ve kalkınma olarak kodlanıp alkışlanıyor.

Ülke ekonomisi sanayi ve tarım sektörlerinde uluslararası politikalar ve kotalar nedeniyle bağımsızlığını yitirmiş durumda, zaten bu sektörlerde rekabet epey zorlaşmış halde. Turizm yükselişte olsa da bölgenin genel olarak savaşa, teröre ve istikrarsızlığa açık yapısı kendi kısıtlarını yaratıyor. İnşaat, maden ve enerji gibi sektörler hem iktisadi büyümenin, hem işsizliği azaltmanın hem de kriz ertelemenin başlıca aracı olarak el üstünde tutuluyor. Gerek kamu kurumları, gerek her ölçekte yatırımcı için mekan üzerinden servet biriktirme biçimleri diğer

zenginlik araçlarından daha cazip durumda.

Kentlilerin büyük çoğunluğu için reel ekonomi hayatı idame ettirecek imkanı dahi sunamıyor. Oysa imar hakları aşırılaştırılmış bir arsa reel ekonomide yıllar boyunca kazanılabilecek servetin çok ötesinde imkanlar sunabiliyor. Bu nedenle de zihinler metalaşmış durumda, herkes evine, yuvasına, sokağına, mahallesine, kentine dolar ve m2 cinsinden sermaye biriktirilecek bir yatırım aracı olarak bakıyor.

Kentsel mekanın bu sürekli yıkım ve yeniden inşaya bağlı dönüşümü kentlerde tarihsizleşme, hatırasızlaşma ve aynılaşma ile sonuçlanan bir kimlik sorununu beraberinde getiriyor. Özgünlüğünü yitiren kentler ne kentliye, ne yatırımcıya, ne turiste ve de yaratıcı uzmana cazip bir ortam vaat edemiyor. Dahası bu tür kentler yaratıcılığın gelişebileceği ortamları da hızla tüketen bir yapıya bürünüyor.

Kentlerimize baktığımızda yüz yaşını aşmış yapıların veya 3 kuşaktır aynı ailece işletilen mekanların bile istisna halinde olduğu, sokak, mahalle isimlerinin, sınırlarının değiştiğinin, mekandaki tarihin, geleneklerin ve hatıraların izlerinin sürülemediği, kentlerin vefasız hatta vandal denilebilecek bir imar politikasıyla dönüştürüldüğü görülmektedir.

Benzer bir gelişme maden ve enerji yatırımları açısından da söz konusudur. Birçok kentte kısa vadedeki karlılık, işçi güvenliğinden, çevre kalitesinden, doğal çeşitlilikten vazgeçmek anlamına gelebilmektedir.

Böyle bir ortamda kültür endüstrileri gerçek bir kalkınmayı sağlayabilecek bir sektör olarak görülüp tanımlanmaktan uzaktır. Birçok yerel yönetici açısından kültür endüstrisi tali bir uğraş, gerçek kentsel kalkınma çabalarının yanı sıra sürdürülebilecek sosyal bir faaliyet olarak algılanmaktadır. Seçmenin ilgisine mazhar olabilmek için gerçek ve görünür inşaat, sanayi, enerji, maden yatırımları yapmak gerektiği, ancak kültür sanat gibi ek süsleyici nitelikli çabalarında bulunması gerektiği düşünülmektedir. Yine de yaratıcı kentin yerel yönetimlerin gündeminde yükselen eğilimlerden biri olarak konuşulmaya başladığına şahit oluyoruz.

Kalkınma Arayışlarında Yükselen Bir Moda Olarak Yaratıcılık

Yaratıcı ve marka kent gibi söylemlerin yarattığı cazibeye kapılmak birçok kent için çok kolay olmaktadır. Yaratıcılık söylemi ve etiketinin kendisi birçok kent için cezbedicidir. Kim yaratıcı olmak istemez ki? Bu albenili söylem Richard Florida ve takipçilerin ortaya koyduğu 3T olan (Talent-Tolerance-Technology) Yetenek, Teknoloji ve Toleransın mucizevi birlikteliğinin yaratıcı kenti oluşturacağını söylüyor.

Kent yeterli teknolojik altyapıya sahipse, yaratıcı sınıfları etkileyecek bir kentsel ortam sunuyorsa, kent bu yaratıcı çeşitliliği benimseyecek hoşgörüyü sahipse kentin mucizevi bir kalkınma yaşaması için bir engel olmadığı söyleniyor. Bu durumu ölçmek üzere endeksler yapılarak, akışlar ve yığılmalar üzerinden kentlerin performanslarına bakılıyor, kentteki bilim adamlarının, modacıların, sanatçıların sayısı, alternatif bilim, kültür, eğlence mekanlarının kapasitesi gibi kıyaslamalarla kentin yaratıcılık potansiyelleri ölçülüyor.

Bu süreçte yaratıcı sınıfları (sanatçılar, bilim insanları, modacılar vd.) çekebilen bir kentin, teknolojik altyapısını da hazırlayarak bu yaratıcılığı destekleyecek sermaye akışları için de doğal bir mecra olacağı beklenmektedir. Bu yaratıcılığı endüstrileştirecek firmaların kente akışı ile kentsel yeniden canlanma mümkün olacaktır. Kuşkusuz, bunun gerçek olmak için fazla güzel ve kolay bir senaryo olduğunu ileri sürmek mümkün.

Yaratıcı kent ve kültür endüstrileri konusunda bugüne kadarki dünya deneyimleri, olmazsa olmaz şartın nitelikli bir kent hayatının garanti edilmesi olduğu söylenebilir. Kentin gerek kültür endüstrisinin yatırımcılarına, gerek yaratıcı sektörlerde çalışanlara ne vaat ettiği, bu vaatlerin başka coğrafyaların kentlerinin sunduklarıyla karşılaştırıldığında ortaya çıkacak tablo kuşkusuz çok önemli bir gösterge olmaktadır.

İdeal Yerel Kalkınma Stratejileri ve Sürdürülebilirlik

Yaratıcılık, kentlere kuşkusuz cezbedici bir vizyon sunuyor. Ancak yaratıcılık adına ideal kalkınma stratejilerinden ve sürdürülebilirlikten vazgeçmek gerekmiyor. Hatta bu büyük bir hata olmaktadır. Sürdürülebilirlik kabaca Ekonomik Büyüme, Toplumsal Gelişme ve Ekolojik Korumanın ortaklaştığı kentsel politikalar olarak okunabilir. Buna bağlı olarak mekansal sağlıklılaştırma, kentsel kalite, hizmet geliştirme çalışmaları bize çok daha huzurlu ve yaşanabilir bir kentsel ortam sunmaktadır.

Kentlerin marka kent, yaratıcı kent gibi çeşitli modalara meyletmeleri anlaşılabilir bir durumdur ancak, bütün kentsel vizyonu bu şekilde belirlemek ve yerel kalkınmayı bu modalara bağlı hale getirmek temel bir hata olmaktadır. Nitekim bu tür modalar yalnızca sürdürülebilirlik temelli kalkınma modellerinin yanı sıra ve onları destekleyebilecek şekilde kurulduğunda başarı imkanı bulabilmektedir.

Günümüz kentleri için en önemli riskleri ani iklim olayları karşısındaki dayanıklılık ve ekolojik eşiklerin korunması konuları oluşturuyor. Dünyanın pek çok yerinde kıyı önü kentlerinin geleceği ve küresel ısınmaya bağlı riskleri önemli bir işgal alanı oluşturuyor. Toprak, hava ve su kaynaklarının yönetimi, doğal ve çeşitli gıda temini birçok kentin temel meselesi haline gelmiş görünüyor.

Bu konularda avantajlı bir coğrafya olarak değerlendirilebilecek Türkiye kentleri ise bu risklere ilişkin zihinsel bir hazırlık sürecine girmiş değil. Dahası kent içi doğal alanlar hızla yok edildiği gibi, kentin çevreleyen doğal alanlar da ciddi nitelik kaybına uğramaktalar. Günümüzde birçok kent topraktaki kirlilik, hava kalitesi, temiz içme suyu temini, kente yeterli gıda üretimi, denizlerden beslenme gibi konularda daha fazla sorun yaşayacak gibi görünse de, kentlerin asıl gündemini imar planları ve yatırımlar oluşturmayı sürdürüyor.

Gerçekçi ve İnsani bir Kentsel Strateji Olarak Yaşanabilirlik

Yaşanabilirlik demişken, öncelikle yaşadığımız coğrafyanın ürettiği anlamsız ölümler ve yaşanamazlıkları düşünmek gerekiyor. Madımak, Roboski, Gezi, Soma gibi örneklerin kolayca

akla geldiği insan hayatının son derece kıymetsiz olduğunu ortaya koyan örnekler varken yaşanabilir ya da yaratıcı kent iddiaları gerçekçi olamamaktadır. Günümüz Türkiye'sinde günde ortalama 2 kadın, 4 işçi, 10 yolcu ölmektedir. Namus, İş, Trafik Cinayeti olarak tanımlanabilecek bu ölümler yaşanılabilirlik bağlamında ciddi eşikler oluşturmaktadır. Kentsel hayatın bu derece terörize edildiği ve risklerle doluğu bir ortamda yaratıcı uzmanlar bir yana, turistleri, yatırımcıları ve kentlileri bile cezbedebilmek mümkün olamamaktadır.

Amartya Sen'in gelir temelli olmayan yaklaşımı paranın satın alamayacağı huzur ve memnuniyete dair ipuçları vermektedir. Mutluluk kişilerin kendilerini ve hayallerini gerçekleştirebilme imkanlarıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Bu yapabilirlik yaklaşımının kentsel karşılığı, 1996'da İstanbul'da düzenlenen Habitat 2 Kent Zirvesinin de temel yaklaşımını oluşturmaktadır. Civic Engagement (Yurttaş Bağlılığı), Enablement (Yapabilir Kılma), Governance (Yönetişim) olarak sıralanan ilkeler kentlilerin kendilerini ve hayallerini gerçekleştirebilme imkanlarına odaklanmaktadır. Yine Avrupa Kentsel Şartı ve Kent Hakkı gibi yaklaşımlar da giderek yaşam kalitesi ve standardını maddi ve somut imkanlardan ziyade, çevresel ve psikolojik unsurları öne çıkararak tanımlamaktadır. Buna göre yaşanılabilirlik indeksinde kişi başına düşen gelir, kişi başına düşen doktor sayısı vb. yanı sıra ve daha da önemli olarak, kentteki ortalama ömür, sos-yal aktivite sayısı, hava, su ve toprak kalitesi gibi unsurlar girdi oluşturmaktadır.

Tüm bu yaklaşımların düşüncelerinin merkezine insanı aldıklarını, ideal kenti insan öncelikli ve insan için tanımladıklarını görmekteyiz. Sheakespeare'in ünlü *“Şehir Dediğin İnsandan Gayrı Ne Ola ki?”* sözünün izindeki kentsel politikalar öncelikle kentlilerin huzurunu ve mutluluğunu amaçladığını, kentin rekabet gücü, tanınırlığı, yaratıcılığı, markalaşması gibi ihtimalleri ikincilleştirdiği görülmektedir. Zaten ilki olmadan ikincisinin mümkün ve sürdürülebilir olmadığı görüldüğünden, birçok kent insan merkezli yerel yönetim stratejilerine daha özel önem vermektedir.

İnsan Merkezli Kent Politikaları

Dünya'da yarışan kentler adıyla bilinene ekonomik kalkınma öncelikli ve rekabetçi bir sürecin eleştirilmeye başlanmasıyla birlikte daha sürdürülebilir politikalarla yaşanılabilirlik sunan kentler çoğalmaya başladı. Yarışmaya ve ekonomik kalkınmaya karşı sürdürülebilirliği, yaşam kalitesini ve yaşanabilirliği öne çıkarırken bu tanımın pek çok farklı girdisi tartışmaya açıldı.

Birçok kent halka eşitlik ve kaliteli ulaştırmak üzere kimi zaman pozitif ayrımcılıklar da içeren sosyal belediyeçilik politikalarını geliştirdi. Toplumun dezavantajlı kesimlerinin de insanca yaşayabilmesine yönelik kentsel hizmetlerin sunulması, ödenebilir olacak şekilde sübvansede edilmesi, ucuz/ödenebilir/bedava konut, ulaşım, eğitim, sağlık, altyapı ve hizmetlerin yaygınlaştırılması denendi. Kira artışlarını denetlemeyi, piyasa baskısını ve zorla yerinden edilmeleri engellemeyi bir kamu politikası olarak gören yerel yönetim uygulamaları geliştirildi. İnsan öncelikli ulaşım, ekolojik ulaşım, alternatif enerji kullanımı, atık geri dönüşümü, kültürel

koruma, insan ölçekli yapılaşma, yavaş kent, organik kent gibi sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi eksensli politikalar markalaştırıldı.

Yerel yönetim uygulamaları şeffaflaştırıldı ve doğrudan demokrasiye olanak tanıyacak ölçüde katılıma açıldı. Katılım imkanı/hevesi/hayali olmayan kesimler de bu süreçlere cesaretlendirildi. Kimi yerelliklerde katılımcı yaşı tek haneli yaşlara düşürülerek çocuk dostu kentsel alanlar üretilmeye çalışıldı. Kentin bütçesi ve kaynakları katılımcı süreçlerle belirlenip kullanıldı. Yerel yönetimler yatırım yapmak isteyen her ölçekteki girişimciye iş ve sektöre uygun yer seçimi danışmanlığı yaptı, istihdam politikalarını yönlendirdi, işgücü yetiştirme programları açtı, sektör-işgücü uyumunu yarattı. Bunlarla yetinmeyen kentler özgürlük, hoşgörü, çeşitlilik ve barış sunan kentler olarak markalaştı. Kentteki huzur ve güvenliği polis sayısının azlığı ile ilişkilendirdiler.

Bütün bunlar yaratıcı eksensli stratejiler için bir engel değil aksine uygun iklim sağlayan politikalar olarak da değerlendirilebilir. Nitekim yaratıcı kentler arasında da yaşanabilirliği yüksek olanların rekabet gücünün daha yüksek olduğu, yaratıcı kentin de yaşanabilirlik talep ettiği akıldan çıkmamalıdır.

Yaratıcılık Eksensli Yerel Stratejiler

Yetenek, Teknoloji ve Hoşgörü ilkelerine dayanan yaratıcı kent modeli belirli sektörlerdeki taratıcıların kümelendiği bir havuz yaratmayı hedeflemektedir. Bunun için yerel yönetimlerce geliştirilen ağ teşvikleri, söz konusu yaratıcı sektördekileri tanıştırma, ilişkilendirme, ağ kurma desteği verme ve yönlendirme türü danışmanlık yapabilmektedir.

Yerel yönetim hedef belirlediği yaratıcı sektördeki kişi ve kurumları yönlendirme yanı sıra çalışmalarını geliştirme, tanıtma ve finanse etme biçiminde destekler de sunabilmektedir. Bu destekler fon bulma, yaratma, sübvans etme, kira/vergi/vb. muafiyetler ya da yarışma ve ödül biçimde mekanizmalarla sağlanmaktadır. Hibeler, ucuz kiralama, tahsis veya sponsorluk destekleri yaratıcı uzmanlar için daha sorunsuz bir yaratıcı ortam kurmanın imkanları olarak görülmektedir.

Yerel yönetimlerin bu destekleri dışarıdan gelecek yaratıcılar kadar kentin içinden çıkacak yaratıcılara da yönelik olmalıdır. Bu nedenle eğitim, istihdam ve üretimin organizasyonunda yerel yönetimlerin aktif rol üstlenmesi, örneğin bölgede faaliyet gösteren firmalar için bu tür koşullar belirlemesi gibi stratejiler önem taşımaktadır.

Birçok kent kentsel mekandaki imkanları kısıtlı dahi olsa, kimi mekanların yaratıcı sektörlerce yeniden çoklu, paylaşımlı işlevler ile kullanılmasına destek olarak bu ağların kurulmasına ve yaratıcı süreçlerin birbirini cesaretlendirip desteklemesine yönelik politikalar uygulamaktadır. Kentin bir bölgesindeki yapı veya alanların yaratıcı uzmanların yoğun kullanımına bırakılması gibi örnekler yaygındır.

Ağların oluşması ve gelişmesi için hayati önemdeki stratejilerden biri nitelikli ve kurumsallaşmış kamusal periyodik etkinliklerin süreklilik kazanmasıdır.

Yaratıcı Kent Modelinin Genel ve Türkiye'ye Özgü Zorlukları

Yaratıcı kent modeli ağır sonuçları olan sanayileşme, turistikleşme gibi modellere kıyasla çok daha yumuşak ve nitelikli bir kent yaşamı vadettiği için tercih edilen bir model olmaktadır. Ancak yaratıcı kent sihirli bir model olmadığı gibi birçok zorluk da içermektedir.

Yaratıcı kent de giydirilen bir vizyon olduğunda, toplum tarafından benimsenmediğinde gerçekleşmeyen bir hayal olarak kalmak durumundadır. Yaratıcı kent duyarlı bir sanat çevresinin ve vizyoner bazı yerel yöneticilerin kalkınma politikası olmakla kaldığında sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Yaratıcı kent vizyonu toplumda geniş kabul gören bir vizyon olsa bile kentin diğer kentler içinde rekabet içine girip yaratıcı ağlar içinde merkezi bir konum alabilmesi kentin özellikleri ve sunduğu imkanlara bağlı olmaktadır. Bunlar sadece ekonomik altyapı ve fırsatlarla sınırlı değildir. Bu noktada kentin bulunduğu coğrafya, ulaşılabilirliği, iklimi, güzelliği, doğası, yapıları çevresi, toplumsal yapısı, kentteki topluluklar arası ilişkiler, gündelik hayatın sunduğu imkanlar gibi pek çok unsur belirleyici olabilmektedir.

Bütün bunların ötesinde yaratıcı endüstrileri kendine çekmeyi başarmış bir kentin bu başarıyı sürdürebilmesi de sadece kendi performansına bağlı olmamaktadır. Yaratıcı ağ ve havuzların rekabet gücü daha yüksek ve sunduğu imkanlar daha çeşitli veya yükselen moda ve eğilimler açısından daha cazip yerellere kayması durumunda kentin gözden düşmesi ihtimali de bulunmaktadır.

Buna rağmen yaratıcı kent vizyonunu gerçekleştirmek isteyen kentlerin yaratıcı sınıfı ve kentin yerel nüfusunu birarada mutlu edebilecek stratejiler geliştirmesi gerekiyor. Kentin önemli bir teknoloji ve kültür yatırımı yapması, yaratıcı nüfusun çekilebileceğinin garantisi olamamaktadır. Yaratıcı nüfusun cezbedilmiş olması da hoşgörülü bir gündelik hayatın garantisini sağlayamamaktadır.

Türkiye kentleri hem teknolojik altyapı ve sermaye yatırımları, hem yaratıcılar için sunulan kentsel çevre ve toplumsal imkanlar hem de ırkçılık, ayrımcılık suçları ve mahalle baskısı gibi hoşgörü ile uzlaşması mümkün olmayan ve kabaran bir bilanço ile diğer yaratıcı kent adaylarına göre önemli dezavantajlara sahiptir. Türkiye'nin hem devlet hem de toplum düzeyinde giderek daha az hoşgörüye sahip olduğu, toplumsal çeşitlilik ve hak taleplerine karşı devlet ve toplum şiddetinin çoğaldığı örnekler dünya kamuoyunun gündemindedir. Din, dil, ırk, renk, inanç, kültür, toplumsal cinsiyet ve yaşama biçimine bağlı tercihlerin her birinin önemli yarımalar yarattığı bir toplumda küresel yaratıcı sınıfların cezbedilmesi, Türkiye demokrasisine yönelik oluşan önyargıların kırılması da pek mümkün görülmemektedir.

Sonuç ve Sinop Özelinde Bazı Çıkarımlar

Türkiye'nin orta ölçekli kentlerinden biri olarak Sinop, Yaratıcı kent modeli açısından çeşitli avantajlara ve dezavantajlara sahip gözükmemektedir. Sinop'un göç ve nüfus artışı baskısı altında olmayışı, yoğun yıkım ve yeniden yapılaşma, doğal alanların imara açılma gibi riskler açısından

daha avantajlı bir kent olmasını sağlamaktadır. Ancak il bütününde düşünüldüğünde hidro elektrik ve termik santral gibi enerji yatırımlarının sürdürülebilir bir gelecek için büyük riskler oluşturduğu görülmektedir.

Kentin kültürel kimliği, tarihi ve mekanlarının görece olarak iyi korunmuş olduğu, kentte yaratıcı endüstrilerin geliştirilmesine yönelik bir sinerji olduğu, birçok kente kıyasla daha güçlü bir kültür politikası geliştirilmiş olduğu, bu politikaya yönelik mekânsal potansiyellerin varlığı ile yaratıcı kent vizyonunun toplumsal temeli olan ve samimi bir söyleme dönüşme ihtimalinin bulunması da avantaj olarak görünmektedir.

Kültür Endüstrisi Sinop için ciddi bir imkan olarak düşünülebilir. Türkiye genelinde ve kendi coğrafyasında bu ölçekteki kentler ile kıyaslandığında önemli bir potansiyel ve deneyime sahip olduğu bir gerçektir. Ancak Sinop'un en önemli avantajı halihazırda *Mutlu Kent Vizyonu* olarak paylaşılan ve benimsenen bir vizyonun geliştirilmesidir. İnsan Öncelikli Kent Yönetimi Politikasının yaratılması hem yaşanabilir bir kent için hem de olası bir yaratıcı Kent vizyonu için temel ve olmazsa olmaz strateji olarak belirlenmelidir.

Sadece turistik olmayan, toplumsal stratejiler üretilmesi, Kültür Endüstrisi ile uyumlu kentsel/mekansal stratejilerle bunların desteklenmesi önemlidir. Yerel yaratıcı sınıfların desteklenmesiyle zamanla yerel üretici/aracı/tüketicilerin oluşturulması bir başka hedef olmalıdır.

Bu vizyonun toplumun da samimiyetle paylaşıp benimsediği bir vizyon olabilmesi için toplum temelli kültür programlarının taahhüt edilmesi gerekir. Böylelikle hem sürdürülebilir, hem yaşanabilir hem de belirsizlik, risk ve kriz ortamlarından en az zarar ile çıkabilen bir yerel kalkınma stratejisi kurulmuş olacaktır.

18

20
B-

DEPO ÖNÜ
LÜTFEN PARK
ETMEYİN

SINOPALE

5th SINOP BIENNIAL
19 JULY - 31 AUGUST 2016

İdeal Laboratuvar:

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

19 July
31 August

YEREL
MÜHÜR
Network

YEREL
MÜHÜR
Network

YEREL
MÜHÜR
Network

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE YEREL PAYDAŞLAR

PROF. DR. BENİ ERTUNA

*Boğaziçi Üniversitesi
Turizm İşletmeciliği Bölümü*

İSTANBUL 2020

Ekonomik kalkınma modelleri üzerine yapılan çalışmalarda yer alan önemli bir sektör turizm sektörüdür. Turizm sektörü, istihdam yaratma potansiyeli ve doğrudan ve dolaylı etkileri sonucu milli gelire yarattığı katkı ile ekonomik kalkınmanın önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Ancak turizmin gelişmesi ile özellikle turizmin çevre, kültürel yapı ve sosyal doku üzerine yaptığı olumsuz etkiler de görülmeye başlanmış ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda planlanmadığında ve gelişmediğinde, turizmin dayandığı ve kullandığı kaynakları tahrip ettiği görülmüştür (Byrd, 2007). Bu nedenlerle, sürdürülebilirliğin turizmin planlanmasında ve geliştirilmesinde dikkate alınması gerektiği genel olarak kabul görmüş ancak sürdürülebilir turizm hedefine ulaşmada sağlanan başarı sınırlı olmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmalar, sürdürülebilir turizm hedefine erişebilmek için özellikle turizmin planlanmasında tüm paydaş gruplarının ve yerel halkın katılımının gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu ders notunda, turizmin planlanmasında paydaş gruplarının ve yerel halkın rolü üzerinde durulmaktadır.

Zaman içerisinde turizm sektörüne yönelik farklı yaklaşımlar görülmektedir. Bu yaklaşımlar üç ana gruba ayrılabilir. Öncelikle turizm istihdam ve gelir yaratan bir sektör olarak benimsenmiş ve sadece olumlu etkileri üzerinde yoğunlaşarak diğer olası olumsuz etkileri büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Bu doğrultuda turizm sektörünün kalkınmanın bir aracı olarak kullanılması yaklaşımı hâkim olmuştur. İkinci aşamada, sektörünün gelişmesi ile turizmin olumsuz etkileri gözlenmiş ve turizmin kalkınma aracı olarak kullanıldığında özellikle sosyal ve çevresel olumsuz etkilerinin dikkate alınması gerektiği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Üçüncü aşamada ise alternatif veya şartlara göre uyarlanmış turizm formları uygulanarak turizmin olumsuz yönlerinin ortadan kaldırılıp ekonomik fayda elde etmenin mümkün olacağına dair bir görüş gelişmiştir. Klasik sürdürülebilir turizm yaklaşımı olarak adlandırılabilir bu yaklaşım altında, turizmin sosyal, kültürel ve çevresel olumsuz etkileri en aza indirirken ekonomik faydaların gerçekleşmesini sağlayacak yaklaşım ve yöntemler üzerinde durulmaktadır. Ancak, bu varılan noktada da sürdürülebilirlik kavramı ile turizmin bütünleşmesi tam olarak gerçekleşmemiş, gözlemlenen problemler devam etmiş, sürdürülebilir turizm hedefine ulaşamamıştır. Problemlerin devam etmesinin nedenleri klasik sürdürülebilir turizm yaklaşımının temel varsayımları ve prensiplerine bağlanmaktadır (Moscardo ve Murphy, 2014).

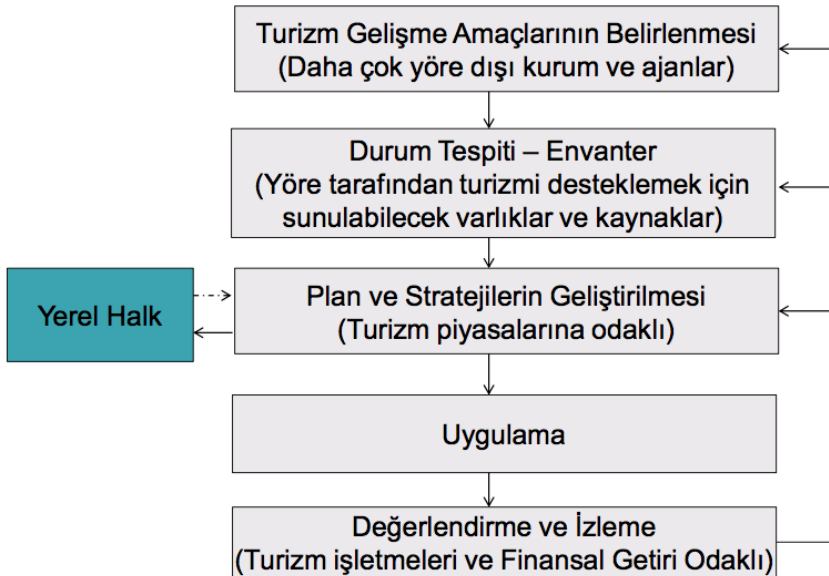
Sürdürülebilir Turizm-Klasik Yaklaşım

Klasik yaklaşımı pek dile getirilmeyen ve sorgulanmayan temel varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar şöyle özetlenebilir:

- *Turizmin gelişmesi kendi başına bir amaçtır.*
- *Turizm gelişiminin nihai amacı kendi ayakları üzerine durabilen, karlı bir turizm endüstrisi yaratılmasıdır*
- *Turizmin negatif etkileri genel olarak varış noktasının fiziksel çevresi ile sınırlıdır.*

Bu varsayımlar çerçevesinde, sürdürülebilir turizm yaklaşımının odak noktasında ekonomik faktörler yer almaktadır. Kısa vadeli ve sadece turizm sektörü çerçevesinde yaratılacak ekonomik karlılık üzerinde durulmakta, turizm sektörü dışında ve uzun vadede elde edilebilecek getiriler ve maliyetler göz ardı edilmektedir. Turizmin etkileri sadece varış noktası (destinasyon) bazında değerlendirilmekte, varış noktası ötesindeki etkiler dikkate alınmamaktadır. Bu varsayımlar paralelinde, turizmin planlanmasında işletme yazınından uyarlanan “*stratejik planlama*” modelleri kullanılmakta ve bu planların odak noktasında da piyasa ve turist ihtiyaç ve beklentileri bulunmaktadır. Turizm sektörünün yöredeki diğer ekonomik faaliyetler ile nasıl etkileşeceği gözardı edilmekte ve yerel halkın ihtiyaç ve beklentilerine sınırlı bir rol verilmektedir.

Klasik sürdürülebilir turizm yaklaşımında, turizmin planlanması doğrusal bir süreç izlemektedir. *Görsel*'de de görülen bu süreç içerisinde, ilk adımda turizm gelişme amaçları belirlenmektedir. İkinci adımda durum tespiti yapılmakta, turizm gelişimi desteklemek için yöre tarafından sunulabilecek varlık ve kaynakların envanteri çıkarılmaktadır. Üçüncü adımda, turizm piyasalarının ihtiyaçları doğrultusunda plan ve stratejiler geliştirilmekte, dördüncü adımda bu plan ve stratejiler uygulamaya konmaktadır. Son adımda, değerlendirme ve izleme yapılmakta, bu adımda elde edilen sonuçlar planlama aşamalarının önceki adımlarının hangileri ile ilgili ise o adımlara geribildirim sağlayacak şekilde süreç devam etmektedir (Moscardo ve Murphy, 2014).

Moscardo ve Murphy (2014) çalışmasından uyarlanmıştır.

Görsel 1. Klasik yaklaşımda planlama süreci

Bu süreç içerisinde yerel halkın katılımı sınırlı kalmaktadır. Turizm gelişmesine yönelik amaçların belirlenmesi genellikle yöre dışı kurum ve kuruluşlardan oluşan bir planlama

ekibi tarafından gerçekleştirilmektedir. Planlama ekiplerinde ulusal ve/veya bölgesel kurum kuruluşlardan gelen uzmanlar, danışmanlar ve akademisyenler yer almaktadır. İkinci ve üçüncü adımlar ise daha çok turizm piyasasının ihtiyaçları göz önüne alınarak belirlenmektedir. Yerel halk plan ve stratejilerin oluşturulması aşamasına genellikle bilgilendirme amacı doğrultusunda katılmaktadır. Genellikle kamuoyu yaratılması amacı ile yerel halk geliştirilen plan ve strateji hakkında bilgilendirilmekte ve böylelikle planların yerel halk tarafından benimsenmesi hedeflenmektedir. Uygulamada problemler çıkmakta, planlama sürecine tüm paydaş gruplarının ve yerel halkın katılımını sağlamada ve paydaş grupları arasında koordinasyonda güçlükler yaşanmaktadır. Bu güçlükler, sürdürülebilir turizm hedefine ulaşmada temel engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuçta, turizm kalkınmanın bir aracı olarak kullanılabilecekken, turizm gelişiminin sürdürülebilir kalkınmaya katkısı sınırlı kalmaktadır.

Sürdürülebilir Turizm-Yenilikçi Yaklaşımlar

Klasik yaklaşım altında gözlemlenen turizm gelişimi ve elde edilen sonuçlar, klasik yaklaşımın sorgulanmasına ve turizmin yeniden kavramsallaştırılmasına yönelik çalışmalara yol açmıştır (Byrd, 2007). Bu doğrultuda, turizm yerel halkın yaşam kalitesini arttırmada ve çeşitli boyutlarda sürdürülebilir kalkınmayı desteklemede bir araç olarak el alınması yaklaşımı öne sürülmüştür (Aall, 2014). Bu yaklaşımın dayandığı varsayımlar şöylece özetlenebilir:

- *Turizmin gelişmesi yerel halkın yaşam kalitesini arttırmada bir araçtır.*
- *Turizm gelişiminin nihai amacı sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır.*
- *Turizm gelişiminin, turizm faaliyeti haricinde ve varış noktası ötesinde etkileri bulunmaktadır.*

Bu yaklaşım, turizmin sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak tasarlanmasını ve yerel halkın yaşam kalitesini arttıracak şekilde düzenlenmesini öngörmektedir. Bu doğrultuda, sorumlu turizm, etik yaklaşım ve sosyal adalet kavramlarını gibi kalkınma ile ilişkili kavramların da dikkate alınması gündeme gelmiştir. Ayrıca, sürdürülebilirliğin çoklu ve farklı seviyelerde değerlendirilmesi ve planlama süreçlerinin yerel halkı odak noktasına koyacak şekilde düzenlenmesi önerilmiştir (Moscardo ve Murphy, 2014).

Çoklu seviyede sürdürülebilirlik değerlendirmesi

Çoklu ve farklı seviyede sürdürülebilirlik değerlendirmesi, gelişecek olan turizmin, sadece fayda sağlayacak paydaşlar açısından değil tüm paydaşlar açısından değerlendirilmesini gerektirmektedir. Örneğin, kırsal bir yörede gelişecek turizm faaliyetinin planlanmasında, çiftçiler ve aileleri, diğer hane halkları, esnaf ve turizm sektörü dışındaki işletmeler, turizm çalışanları ve turistler gibi tüm paydaş grupları üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Yöredeki tarım uygulamalarına etkiler, turistlerin yiyecek-içecek ve tüketim davranışları üzerindeki etkiler, çalışanların çalışma koşulları ile ilgili etkiler gibi sürdürülebilirliğe katkıda bulunacak diğer unsurların tüm paydaşların değerlendirmeye alınması ile sağlanabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca, varış noktası ötesinde de değerlendirmeye katılması gerekli görülmektedir.

Sürdürülebilirlik turistin yola çıktığı noktadan başlayarak transit geçtiği noktalar üzerindeki tüm etkiler göz önüne alınarak sağlanabilir. Örneğin, çok büyük bir karbon ayak izi bırakarak gelinen bir varış noktasındaki turizm faaliyetinin sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesinde sadece varış noktası üzerindeki etkilerini değerlendirmeye almak yanıltıcı olmaktadır.

Özetle, yenilikçi yaklaşım çerçevesinde, çoklu seviyede sürdürülebilirlik değerlendirmesi turistler, turizm sektörü çalışanları, turizmin çıkış noktasındaki paydaşlar, transit noktalarındaki paydaşlar ve varış noktasındaki paydaşları kapsayacak şekilde tüm paydaşları içermelidir. Turizm gelişmesinden etkilenen tüm paydaşların belirlenmesi ve belirlenen paydaş gruplarının turizm planlama süreçlerine katılımları sağlayacak mekanizma ve modellerin oluşturulması turizm planlamasının üzerinde en çok çalışılan konularından biridir (*Sautter ve Leisen, 1999*).

Hayat kalitesi etkileri değerlendirmesi

Yenilikçi yaklaşım, çoklu seviyedeki değerlendirmenin hayat kalitesi (quality of life) ve refah (well-being, welfare) etkileri doğrultusunda yapılmasını öngörmektedir. Bu doğrultuda yapılan değerlendirmeler, turizm faaliyetinin farklı sermaye varlıkları ve kaynakları üzerine etkilerini içermektedir. Klasik yaklaşım, turizmin gelişmesi için yörenin sunabileceği varlık ve kaynaklar üzerine odaklanırken, yenilikçi yaklaşım turizmin gelişmesinin yöreye sunabileceği kaynaklar ve varlıklar üzerine yoğunlaşır. Bu yaklaşım altında, turizm faaliyetinin farklı tipteki varlıklar ve kaynaklar üzerindeki olumlu ve olumsuz tüm etkileri değerlendirmeye alınmaktadır.

Sürdürülebilir turizm açısından, hayat kalitesini gösteren boyutlara ilişkin varlıklar ve kaynaklar, farklı sermaye tipleri olarak adlandırılmakta ve (Muscardo ve Murphy, 2014) tarafından yedi farklı grupta toparlanmaktadır. Farklı sermaye tipleri ve içerdiği konular aşağıda özetlenmektedir:

- **Finansal sermaye:** Elde edilen gelir, tasarruflar, yatırımlar için fonlara erişim, fon kaynakları gibi unsurları içerir.
- **Doğal sermaye:** Doğa ve kırlık alanlar, yeşil alanlar, korunmuş alanlar gibi ekosistemin sunduğu tüm kaynak ve varlıkları içerir
- **İnşa-edilmiş sermaye:** Binalar, kamusal alanlar, ulaşım, teknoloji, su ve enerji, atık sistemleri gibi fiziksel tesisler ve altyapıyı içerir.
- **Sosyal sermaye:** Güven, işbirliği, yardımlaşma gibi sosyal ağların niteliğine ilişkin özellikleri ve sosyal kurumları içerir.
- **Kültürel sermaye:** Toplum tarafından paylaşılan değerleri ve sembolleri, adet ve gelenekleri, sanat ve el sanatlarını, kutlamaları ve dil ile ilgili unsurları içerir.
- **Beşeri (insan kaynağı) sermaye:** Toplumu oluşturan insanların yetenek, bilgi ve becerileri ile sağlığı ile ilgili konuları içerir.
- **Politik sermaye:** Halkın politik karar alma süreçlerine katılımı ve yönetişimi etkileme imkanlarını içerir.

Yenilikçi yaklaşım altında, bu sermaye tipleri gözönüne alınarak turizmin etkileri değerlendirilmekte; turizm gelişmesinin yöreye hangi katkıları olacağı, hangi fırsatları yaratabileceği, sonuçta farklı ve çoklu seviyede sürdürülebilirlik kavramı altında belirlenen tüm paydaş gruplarının hayat kalitesini olumlu yönde etkileyebilecek turizm gelişimi sağlanması hedeflenmektedir.

Yenilikçi Yaklaşımında Planlama Süreci

Yenilikçi yaklaşımında planlama süreci de yukarı da belirlenen temel ilkeler doğrultusunda yapılmakta ve geniş ve kapsayıcı paydaş katılımına zemin hazırlamaktadır. Bu yaklaşımında planlama süreci, klasik yaklaşımda kullanılan doğrusal planlama süreci yerine yerel halkı odak noktasına alan döngüsel bir süreç olarak şekillenmektedir. Böylelikle, yerel halkın planlama sürecinin odak noktasına alınması ile yerel halkın planlamanın tüm aşamalarına katılması mümkün olmaktadır.

Yenilikçi yaklaşımda, planlama süreci aşağıdaki adımları içermektedir:

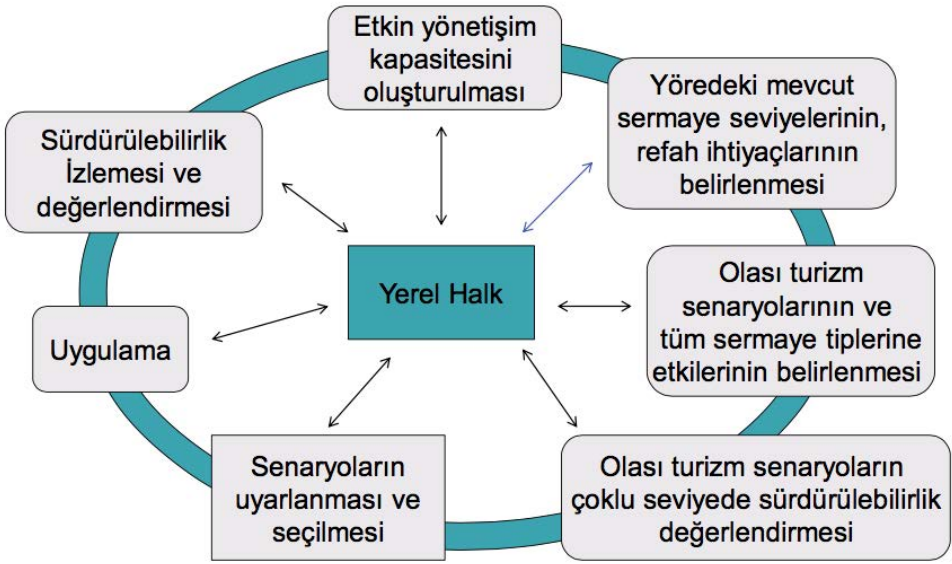
- **Yöredeki mevcut sermaye seviyelerinin ve refah ihtiyaçlarının belirlenmesi:** Bu aşamada turizmin kullanımına sunulabilecek varlık ve kaynakların dökümünün çıkarılması yerine, hayat seviyesi göstergelerine ilişkin sermaye tiplerinin seviyelerinin belirlenmesine ve bu sermaye tiplerinin mevcut seviyelerine göre halkın refahının artmasına yönelik ihtiyaçların tespitine gidilmektedir. Bu değerlendirme, hangi sermaye tiplerinin o yöre açısından kritik olduğunu ortaya koymakta, böylelikle, halkın ihtiyaç ve özemlerinin turizm gelişim planlarına yansması mümkün olmaktadır. Sonuçta, bu aşama turist çekme potansiyeline göre değil, halkın ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir.
 - **Olası turizm senaryolarının tüm sermaye tiplerine etkilerinin belirlenmesi:** Bu aşamada, turizm gelişimine ilişkin farklı senaryoların tüm sermaye tipleri açısından olumlu ve olumsuz etkileri değerlendirmektedir. Bu değerlendirme, turizmin gelişmesini kendi başına bir amaç olmaktan çıkarıp, halkın hayat kalitesini arttırmak için bir araç haline gelmesini sağlamaya yöneliktir.
 - **Olası turizm senaryolarının çoklu seviyede sürdürülebilirlik değerlendirmesi:** Bu aşamada, olası turizm senaryoları hem yöreye sunduğu kaynaklar açısından hem de bu yöredeki turizm gelişmesinin yöre ötesindeki sürdürülebilirlik etkilerini değerlendirilmektedir. Turistlerin yola çıktığı yerden, turizmin geliştiği yöreye kadar geçtikleri yol ve transit noktalarındaki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin değerlendirilmesi bütüncül bir etki analizinin yapılmasını sağlamaktadır.
- Senaryoların uyarlanması ve seçilmesi:** Bu aşamada yörenin özellikleri dikkate alınarak, yöre halkının yaşam kalitesinde farklı boyutlarda iyileşme sağlayacak ve çeşitli seviyelerde sürdürülebilirliği destekleyecek şekilde turizmi bir araç olarak kullanan senaryo alternatifleri arasından seçilen senaryoya göre turizm planlaması

yapılmaktadır.

- **Uygulama:** Bu aşamada, planlama yaklaşımı doğrultusunda hem yörede yerleşik paydaşların hem de diğer paydaşların aktif katılımı önem kazanmaktadır. Yöredeki hayat kalitesini ve çoklu seviyede sürdürülebilirliği artırma hedeflerine ulaşmak üzere, bu safhada, uygulanacak turizm projeleri ve gerekli altyapı yapıları yapılmaktadır.
- **Sürdürülebilirlik izlemesi ve değerlendirmesi:** Bu aşamada, hedefler doğrultusunda gelişen turizmin yerel halkın yaşam kalitesine ve çoklu seviyede sürdürülebilirliğe etkileri değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler, yerel halk ve ilgili tüm paydaşlara uygulanan anketler, belirlenen kritik hayat kalitesi göstergeleri ile ilgili ölçümler, turistlerin ziyaret sonrası davranış ölçümleri gibi çok farklı seviyelerde yöntemler kullanılarak yapılmaktadır.
- **Etkin yönetim kapasitesinin oluşturulması:** Bu aşamada, turizmin geliştirildiği yöredeki yerel halkın özellikleri ile birlikte yörenin içinde bulunduğu daha politik, sosyal ve kültürel çevrenin özellikleri önem kazanmaktadır. Planlama yaklaşımının başarı ile uygulanabilmesi, tüm bu özellikleri dikkate alan etkin bir yönetim (governance) kapasitesinin kurulmasına bağlı olmaktadır. Liderlik yapısının, koordinasyon mekanizmalarının, paylaşım ağlarının ve platformlarının, işbirliği ve ortaklık yapılarının kurulması yönetim yapısının önemli öğelerinin başında gelmektedir. Turizm gelişiminde hangi kişilerin ve kurumların liderlik yapacağı, belirlenen paydaşlar arasında koordinasyonun nasıl sağlanacağı, ilgili paydaşlar arasında hangi paylaşım ağlarının kurulacağı, hangi işbirliği ve ortaklık yapılarının kurulacağı, yerel halkın odak noktasına alınarak hayat kalitesi ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılabilmesinde kritik öneme sahip olmaktadır. Etkin yönetim kapasitesinin kurulmasında, danışman ve uzman rollerinde de klasik yaklaşıma göre değişim öngörülmektedir. Dışarıdan gelen danışman ve uzmanların tüm bu süreci işletecek şekilde danışman-uzman rolünden kurumlar arası irtibat sağlayan koordinatör rolüne geçmesi ve yöre ile uzun dönemli ilişkide olması gündeme gelmektedir. Yukarıda özetlenen yenilikçi planlama süreci Görsel'de görülebilir.

Yenilikçi sürdürülebilir turizm yaklaşımında yerel halkın odak noktasına alınması ile yerel halk dışarıdan uzmanlar tarafından hazırlanan stratejiler hakkında bilgilendirilen bir paydaş grubu olmaktan çıkıp sürecin tüm aşamalarına katılması öngörülen bir paydaş grubu haline gelebilmektedir. Ancak yerel halkı odak noktasına alan bu yaklaşımda yerel halkın sürecin tüm aşamalarına katılabilmelerini sağlayacak şekilde donatmak, güçlendirmek gerekli olmaktadır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir turizm alternatif bir turizm şekli olarak algılanmamalıdır. Sürdürülebilir turizm kavramı tamamen farklı bir bakış açısı gerektirmektedir. Turizm sektörü, gelir ve istihdam yaratma potansiyeli gözönüne alındığında, özellikle kalkınma planlarında ilk gündeme gelen sektörlerden biridir, ancak dayandığı doğal çevreyi ve sosyal dokuyu tahrip etme

Görsel 2. Yenilikçi yaklaşımda planlama süreci

potansiyeline de sahiptir. Sürdürülebilir turizm, ekonomik gelir ve istihdam yaratılırken, olumsuz etkilerin azaltılmasına odaklanmış, ancak yaklaşım ile turizm ile sürdürülebilirliği bütünleştirmek tam anlamıyla mümkün olamamıştır. Yapılan çalışmalarla gelişen yazın doğrultusunda, yenilikçi bir sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenmesi ve turizmin halkın hayat kalitesini arttırmanın ve sürdürülebilir kalkınmanın bir aracı olarak ele alınması önerilmektedir. Bu yaklaşımda, hayat kalitesi ve refah odaklı olarak halkın ihtiyaçlarının ve özlemlerinin belirlenmesi, hangi türde bir turizm gelişiminin bu ihtiyaçları ve özlemleri karşılayacağı değerlendirilmekte, bu türde turizm gelişimini destekleyecek turist piyasalarının özellikleri dikkate alınmaktadır. Yenilikçi yaklaşım altında, sürdürülebilir turizm çok-disiplinli bir bakış açısı ve buna paralel bir planlanma süreci gerektirmektedir. Bu planlama sürecinde, turizmin hayat kalitesi boyutlarını içeren sermaye tipleri üzerinde etkileri değerlendirilmekte; bu değerlendirme sadece turizmin geliştirdiği yöredeki paydaşları içerecek şekilde değil turizm yöresi ötesinde ve çoklu seviyede sürdürülebilirliği sağlayacak şekilde yapılmaktadır. Bu süreç, yerel halkı odak noktasına almakta ve tüm paydaşların katılımına zemin hazırlamaktadır. Sonuçta, bu yaklaşım altında turizmin toplumun hayat kalitesini arttıracak ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek bir sektör olarak gelişebileceği savunulmaktadır.

Kaynaklar

- Aall, C. (2014). "Sustainable Tourism in Practice: Promoting or Perverting the Quest for a Sustainable Development", *Sustainability*, 6, 2562-2583.
- Byrd, E.T. (2007). "Stakeholders in Sustainable Tourism Development and their Roles: Applying Stakeholder Theory to Sustainable Tourism Development", *Tourism Review*, 62 (2), 6-13.
- Moscardo ve Murphy, L. (2014). "There is no such Thing as Sustainable Tourism: Re- conceptualizing Tourism as a Tool for Sustainability", *Sustainability*, 6, 2538-2561.
- Sautter, E.T. ve Leisen, B. (1999). "Managing Stakeholders: A Tourism Planning Model", *Annals of Tourism Research*, 26 (2), 312-328.

SİNOP'TA TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

DOÇ. DR. DİLEK ÜNALAN

*Boğaziçi Üniversitesi
Turizm İşletmeciliği Bölümü*

Sinop Nükleer Enerji ve Turizm

Karadeniz'in Antalyası olarak ünlenen Sinop'ta, bir yandan sürdürülebilir turizm faaliyetleri geliştirilmeye çalışılması, diğer yandan nükleer enerji üretimi planlanması ve gerçekleştirilmeye çalışılması sürdürülemez bir durum sergilemektedir. Sürdürülebilirlik kelime anlamı olarak daimi olma veya tekrarlanabilir olma yeteneğine karşılık gelmektedir. Bir varış noktasında turizmin sürdürülebilirliği, o yerin geleceğini korumak amacıyla, doğal çevreye ve yerel toplumun kültürüne turizmin verebileceği zararları en aza indiren, bölge ekonomisine yapacağı katkıyı en üst düzeye çıkaran uygulamalar anlamına gelmektedir. Bir varış noktası olarak Sinop'ta sürdürülebilirlik için, turizm gelişmesinin doğal çevreye verebileceği zararlar için kaygılanılırken, bir nükleer enerji santralinin inşası ve işletmesinin riskleri daimi olma halini veya sürdürülebilirliği zedeler.

Dünyadaki örneklere bakıldığında, özellikle 2011 yılında Fukushima Nükleer Santrali kazasından sonra, kıyı alanlarında nükleer santral yapılması sürdürülebilirlikle bağdaştırılmamaktadır. Örneğin İngiltere Kent bölgesinde, merkezi hükümet, Braystones'ta kurulması düşünülen nükleer santral projesini, hassas kıyı alanında olması ve erozyon-su baskını tehlikesi nedeniyle reddetmiştir. Günümüzde Avrupa ülkelerinden yerel topluluklar, gerek hassas alanlardaki ekosistem riskleri, gerekse rüzgar ve atıklar ile radyasyonun yayılması riskleri nedeniyle yeni nükleer santrallere muhalefeti ve mevcut santrallerin kapatılması taleplerini yoğunlaştırmıştır¹.

Bu çalışma, Sinop'ta doğanın ve yaşamın sürdürülebilirliği için turizmin nasıl bir araç olabileceğini, ve mevcut diğer sektörlerle ne şekilde entegre edilirse daha verimli olabileceğini sorgulamakta, turizm etkinliklerine ilişkin örnekler sunmaktadır. Çalışmanın amacı, Sinop'un bütünsel kentsel gelişme stratejileri hazırlanırken, turizm uygulamalarına yönelik alternatif yaklaşım önermektir.

Sinop'un Turizm Kaynakları ve Problemler

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 10. Bölge Müdürlüğü tarafından 2013 yılında hazırlanan Sinop Doğa Turizmi Master Planı² Sinop'a ziyaretçi gelişlerinin ilk on sebebi olarak kuş gözlemciliği, doğa gezileri, fotosafariler, kırsal miras gezileri, botanik gezileri, yaban hayatı gözlemciliği (fauna gezileri), bakir orman gezileri, doğa eğitimi programları ve deniz aktivitelerini listelemektedir. Sinop'un turizm çekim kaynaklarının başında doğası yer almaktadır. Sinop Yarımadası Türkiye'nin en kuzey ucu olan İnceburun ile kuzeydoğusunda Sinop kent merkezinin yer aldığı Boztepe olmak üzere iki uzantıdan oluşmaktadır. Bu uzantılardan biri İnceburun Yarımadası olup, I. Derece Doğal Sit olarak belirlenmiş ve koruma altına alınmış, Hamsilos Tabiat Parkı bu Yarımada üzerinde bulunmaktadır. Hamsilos Tabiat Parkı,

Sinop'u ziyarete gelenlerin %85inin mutlaka uğradığı, yılda yaklaşık 100000 ziyaretçinin

¹ http://colourpoint.co.uk/sample_files/1303992373.pdf

² <http://bolge10.ormansu.gov.tr/>

gezdiği bir alandır.³ Bu alan, denizin bir nehir gibi kara içine girdiği Karadeniz'deki ria tipi kıyı oluşumunun en güzel örneklerinden biri olup, bataklık-kumul-deniz ve ormanlık alanları ile zengin biyoçeşitliliği bir arada barındıran doğa harikası bir alandır. Ancak, Hamsilos'un üzerinde bulunduğu İnceburun Yarımadası kıyısında 4400 MWE kapasiteli bir nükleer enerji santrali kurulması planlanmış ve gerçekleştirilmesi süreci başlatılmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Turizm Stratejisi Kavramsal Eylem Planı'nda⁴ Sinop'u, ekoturizm ve deniz turizmi odaklı gelişme bölgesi içine almakta ve Sinop turizm gelişmesinde doğa turizmini avantaj olarak değerlendirmektedir. Sinop Doğa Turizmi Master Planı, Hamsilos Tabiat Parkı-İnceburun-Sarıkum Tabiatı Koruma Alanlarının sahip olduğu orman ekosistemi, kıyı ekosistemi, dere ekosistemi, peyzaj bütünlüğü, flora, fauna ve kıyı kumullarını hem görsel değerleri hem yüksek oksijen değerleri ile kentin en önemli doğal çekim kaynakları olarak göstermektedir.

Sinop'un turizm potansiyeli, sahip olduğu zengin doğal kaynakların yanı sıra, ilçe ve köylerinde, doğaya uyumlu bir şekilde binlerce yıldan günümüze kadar korunarak yaşatılmış kırsal kültürel miras açısından da yüksektir. Ayrıca Sinop kent merkezinde de kültür turizmi açısından çekim kaynakları zengindir. Türkiye'de ve Karadeniz Bölgesi'nde kültür turizmine tartmaktadır. Kültür turizminde talep 2004-2014 yılları arasında 10 kat artmış, kültür turlarında en çok talep gören bölge % 35 pay ile Karadeniz olmuştur.⁵ Sinop ve yöresindeki halk, turizm potansiyelinin değerlendirilmesini ve turizmin yerel ekonomik faaliyetlerde daha etkin hale gelmesi beklemektedir.

Sinop'un turizm kaynakları, temel kaynakları olan doğal ve kültürel kaynaklar kadar ziyaretçilere yönelik aktiviteler, konaklama-yeme-içme-bilgilendirme hizmetleri, ulaşım ve iletişim altyapısı gibi kaynakları da kapsamaktadır. Doğa ve kültür turizmi faaliyetleri ile uyum içinde olacak şekilde bu kaynakların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Ancak, uyum konusunda halihazırda çözümsüz problemler mevcuttur. Ulaşım ve enerji gibi altyapı yatırımlarında yöre halkının karar mekanizmalarında olmaması, kararların merkezi yönetimle alınması ve uygulanması uyumdan çok uyumsuzluk getirmektedir. Doğal turizm kaynakları açısından yüksek çekim değeri olan Ayancık-İstefan-Çaylı, Gerze-Yaykıl-Çakıroğlu ve Erfelek- Karacaköy gibi yörelere kurulması istenen termik santraller ve su kaynakları üzerine kurulmak istenen hidroelektrik santralleri, doğal kaynakların kalitesini ve yerel kültürel mirasın özgünlüğünün bozulmadan devamını tehdit etmektedir. Çekim kaynaklarını tehdit eden problemler, bu kaynakların bozulmadan değerlendirilmesi ve yaşatılması için en uygun araç olan sürdürülebilir turizm gelişmesinin önünde büyük engel oluşturmaktadır.

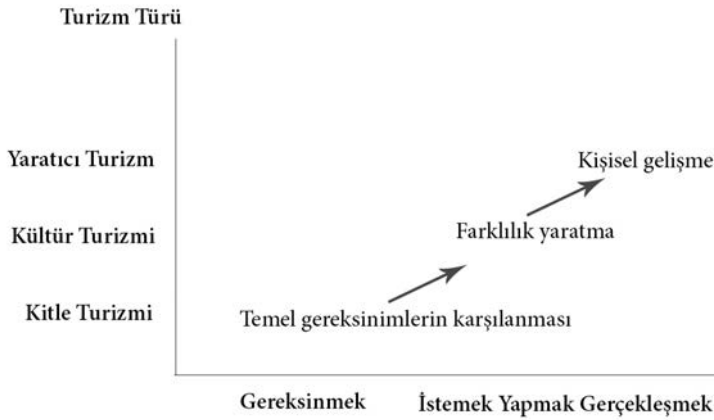
3 Altunöz, Ö., Tırıl, A. ve Arslan Ö.E. (2014) A Study on the determination of the potential for recreation of Hamsilos Nature Park, *Journal of Recreation and Tourism Research*, Vol.1,1, pp.20-38.

4 <http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>

5 <http://www.kultur.gov.tr/TR,23264/turizm.html>

Sürdürülebilirlik, Kültür ve Yaratıcı Turizm

OECD Kültürün Turizme Etkisi Raporu ⁶ (2009) varış noktaları için rekabetsel avantajın turizm kaynaklarının çeşitliliğinden çok, bunların yönetilmesi ve pazarlanmasındaki yaratıcılık ile sağlandığını vurgulamaktadır. Bu anlamda Sinop'ta turizmin ekonomik faaliyet olarak etkin olabilmesi için, turizm ürünlerinin yaratıcı içerik kazandırılarak yeniden geliştirilmesi çok önemlidir. Yaratıcı turizm, ziyaretçinin yerel toplum ve kültürle temasında, kendi yaratıcı potansiyel ve yeteneklerini geliştirmesine izin veren, katılımcı ve otantik deneyimlerin yeniden yaratıldığı alternative bir turizm formudur. Spesifik yaratıcı turizm girişimleri büyük kentlerden kırsal alanlara kadar farklı ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Bu türden girişimler, kitle turizmine alternatif sunan ve yaratıcı becerilerden ekonomik fayda üreten yaşam tarzı girişimleri olarak, kültür turizmini çok etkiledikleri için yaratıcı turizm, genellikle kültürel turizmi ile özdeşleştirilmektedir. Oysa, yaratıcı turizm, kültür turizmin metalaştırdığı somut kültür mirası yerine günlük yaşamın kültürüne odaklıdır, maddesel değil bağlamsal otantiklik ile ilgilidir. Yaratıcı turizm ürünü, ziyaretçilerin deneyimlemesi ve ürünle etkileşimi süreçleri ile yaratıcı içerik kazanır.⁷ Ancak, deneyimin yaratıcılığı sadece ziyaretçi ile sınırlı değildir, süreci aslında üretici, tüketici, politika yapıcı ve mekan arasındaki yaratıcı etkileşim şekillendirir. Soyut kültüre ilginin giderek artmasıyla, kültür turizminin yeni bir formu olarak ortaya çıkan yaratıcı turizm, kendini gerçekleştirmek motivasyonunu tatmin eden bir turizm formudur⁸ (Görsel 1). Yaratıcı süreçte, birey aktif beceri geliştirerek kendini gerçekleştirmektedir. Yaratıcı bireyler,

Görsel 1. Kültür Turizmi ve Yaratıcı Turizm (Richards and Wilson, 2007)

yaratıcı süreçler, yaratıcı ürünler ve yaratıcı mekanlar yaratıcı turizmin içiçe geçmiş unsurlarıdır.

Sinop'ta yaratıcı turizm faaliyetlerinin desteklenmesiyle, zengin doğal ve kültürel kaynakların ekonomik

⁶ Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) Report on the Impact of Culture on Tourism (2009) www.oecd.org/cfe/tourism/theimpactofcultureontourism.htm
⁷ Cloke, P. (2006). Rurality and creative nature-culture connections. In H. Clout (Ed.), *Contemporary rural geographies: Land, property and resources in Britain: Essays in Honour of Richard Munton* (pp. 96–110). London: Routledge.
⁸ Richards, G., & Wilson, J. (2007). *Tourism, creativity and development*. London: Routledge.

potansiyelleri sürdürülebilir gelişme için değerlendirilecektir. Yaratıcı turizm faaliyetlerine kurumsal destek konusunda bazı ülke veya şehirlerdeki uygulamalar örnek alınabilir (*New Zealand*⁹, *Austria*, *Santa Fe*¹⁰, *Barcelona*¹¹). Tatil sürecinde öğrenme becerilerine odaklı yeni fikirler desteklenmeli, turizm arzını sunan kurumlara (yerel turizm idareleri, konaklama işletmeleri, müzeler, sergi organizasyonları) yaratıcı turizm faaliyetlerine ne şekilde katılabilecekleri sorulmalı, yeni fikirler birlikte tartışılmalıdır. Ziyaretçi sadece Sinop'u gezmeye gelen kişi olarak değil, yerel toplulukla bilgi ve beceri alışverişinde bulunan, öğrenen ve öğreten aktif kişi olarak turizmi deneyimleyecektir.

Sinop Turizmi ve Sürdürülebilirlik İçin Öneriler

Sürdürülebilirlik ilkeleriyle örtüşen yaratıcı turizm gelişmesi desteklenmeli ve bunu için amaçlar, stratejiler saptanmalı, faaliyet planı hazırlanmalıdır. Uzun dönemli, 15-20 yıllık, turizm stratejileri geliştirilmelidir. Özellikle kültürel sektörde yer alan girişimciler ve yerel sanatçılar tarafından Sinop'a gelen ziyaretçilerin öğrenme becerilerine yönelik kurslar ve çalışma atölyeleri düzenleyebilirler. Bilgi ve beceri alışverişi, yerel ekonomide çarpan etkilerinin ve yaratıcı ürün lokasyonlarında estetik değerin artmasının yanı sıra Sinop'un yaratıcı canlılığını ve uluslararası imajını da güçlendirici etki yapacaktır.

Sinop'un tarihi ve soyut kültürel mirası, yaratıcı ürünlere dönüştürülmelidir. Sinop'ta yaşamış Diyogenes ve Sabahattin Ali gibi düşünür ve yazarlardan yola çıkarak, yaratıcı ürünler geliştirilmelidir. Geleneksel el sanatlarını, güzelsanatlarını, gastronomisini, müziği ve folklorünü öğretmeye yönelik programlar hazırlanmalı ve sosyal medya aracılığıyla duyurulmalıdır. Aynı şekilde doğal kaynaklara yönelik yaratıcı fikirler-projeler için yarışmalar düzenlenmeli ve destek bulunmalıdır. Turizm ürünlerinin Internet ortamı dışında, uluslararası ve yerli turizm fuarlarında tanıtımı yapılmalıdır.

Turizm ürünleri çeşitlendirilmeli, böylece mekansal ve zamansal yoğunlaşmadan kaçınılmalıdır. Sürdürülebilir yaratıcı turizm ve diğer alternatif turizm formları (kültür turizmi, ekoturizm, kırsal turizm, spor turizmi, macera turizmi) iç ve dış turizme yönelik geliştirilmelidir.

Hizmet kalitesi yüksek bir varış noktası hedeflenmelidir. Bunun için kalifiye personel istihdam edilmesine ve yasal güvence altında personel çalıştırılmasına özen gösterilmelidir. Turizmde mesleki eğitim kalitesinin artırılmasına ve sektör kuruluşlarında sürdürülebilir insan kaynakları politikaları uygulanmalıdır.

Turizmi, Sinop'un ekonomik kalkınmasının stratejik bir aracı olarak algılanması yerine, bütünsel planlanmış, sektörel entegrasyona sahip Sinop'un kalkınmasının sürdürülebilir turizm gelişiminin bir aracı olarak görülmesi önerilmektedir. Bu bağlamda Sinop ve ilçelerinde yapılması düşünülen nükleer enerji santrali, termik

santral ve HES'lerin gerçekleşmesinin engellenmesi, diğer çevreyi kirletici ve doğayı tahrip edici tüm endüstriyel

9 <http://www.creativetourism.co.nz>

10 <http://www.santafecreativetourism.org> 41 <http://www.barcelonacreativa.info>

11 <http://www.barcelonacreativa.info>

faaliyetler için Sinop halkının katılımıyla alternatif çözümler aranması, alternatifler arasından seçim yapılarak, doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliğine en uygun olanın seçilmesi sağlanmalıdır.

**KÜLTÜREL-YARATICI
ENDÜSTRİLER, TURİZM
VE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
İLİŞKİLERİ ÜZERİNE**

DR. DUYGU SALMAN

*Boğaziçi Üniversitesi
Turizm İşletmeciliği Bölümü*

A nahtar kelimelerin, içinde mimarinin de yer aldığı kültürel ve yaratıcı endüstriler (yaratıcı ekonomi), sürdürülebilirlik ve turizm olduğu bir durumu anlamaya çalışırken bu üç kavramın farklı kesişme noktalarını ve ilişkilerini tanımlamak faydalı olacaktır. Bu ilişkilerden ilki yaratıcı ekonomi ve turizmin kesiştiği noktada; ikincisi de yaratıcı ekonomiler, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınmanın kesiştiği noktada ortaya çıkmaktadır.

Kültürel ve yaratıcı endüstriler (yaratıcı ekonomi) ve turizm ilişkisi

a. Yaratıcı ekonominin tanımı

Yaratıcı ekonomi kavramı iki endüstriyi temel alarak oluşturulmuştur. Bunlardan ilki, kültürel endüstrilerdir, yani:

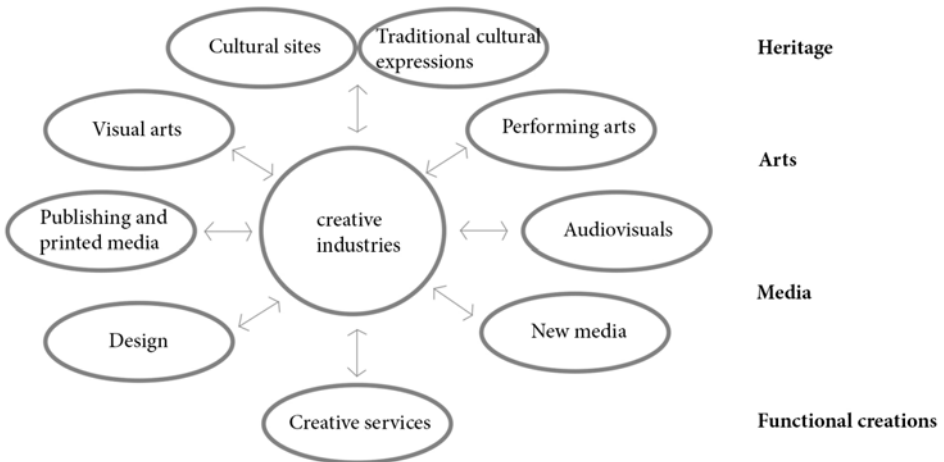
*“Geliştirildikleri dönem içerisinde ticari değerinden ve işlevselliğinden bağımsız olarak, özellik, kullanım ya da amaç olarak kültürel bir ifade taşıyan ya da kültürü temsil eden ürün ya da hizmetleri üreten ve dağıtan endüstrilere verilen isim”*dir (UNESCO, 2005).

Bu da kendi içerisinde *“geleneksel sanat sektörlerini- sahne sanatları, görsel sanatlar, kültürel miras”* ve *“film, video, radyo ve televizyon, müzik, kitap, basın...vb.”* olmak üzere iki ana sektörü içerir.

Yaratıcı ekonomi kavramını oluşturan ikinci endüstri ise yaratıcı endüstrilerdir yani:

İşlevsel bir ürün ortaya çıkararak (fonksiyonel yaratıcılık olarak da adlandırılan) kültürel endüstrilerden farklılaşan ama yine de ortaya çıkardığı işlevsel ürünün *“yaratımında kültürü girdi olarak kullanan ve kültürel bir boyutu olan endüstriler”* dir (Working group of EU Member States Experts, April 2012).

Yaratıcı endüstriler de mimari, tasarım (iç tasarım, grafik tasarım, moda tasarımı vb.), reklamcılık ve yeni medya (örn: dijital yaratım) gibi sektörleri içerisine almaktadır. Yaratıcı ekonomilerin kapsamı için Görsel 1’e bakılabilir.

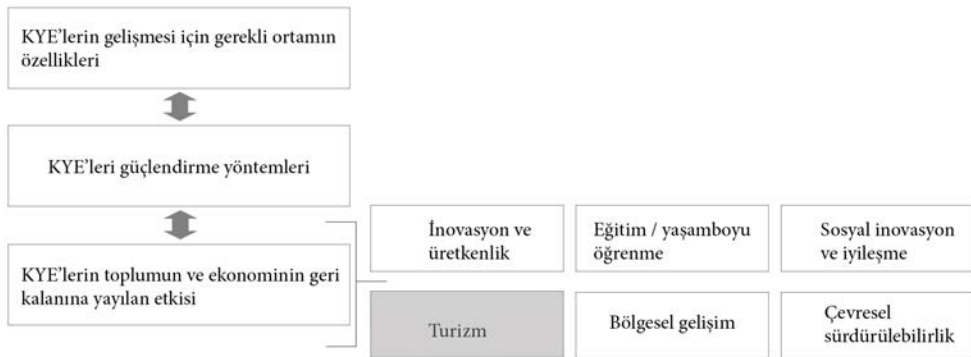
Görsel 1. Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler

b. Yaratıcı ekonomi ve turizm ilişkisi

Avrupa Birliği Kültür Gündemi: 2011-2014 Kültürel Çalışma Planı'nda yaratıcı ekonomiler ve turizmin birbiriyle ilişkisi açıkça tanımlanmıştır (Görsel 2). Bu tanımlama içerisinde görülmektedir ki kültürel ve yaratıcı endüstrilerin, yani yaratıcı ekonominin, toplum ve ekonominin geri kalanına yayılan etkisinin (spill-over effect) en etkili olduğu noktalardan biri turizmdir. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin (yaratıcı ekonomi) bir bölgedeki varlığı:

- Halihazırda turizm varış noktası olan bir bölgenin çekim gücünün (pull factor) artmasını, Avrupa Kültür Başkentleri projelerinden¹ biri olan Fira Tàrraga -Yaratıcı Diyar- Projesi²'nde olduğu gibi, sağlayabilir.
- Henüz bir varış noktası olmamış bir bölge için çekim gücü (pull factor) yaratarak, bölgenin turizm varış noktası (destinasyon) haline gelmesine, Beulas Vakfı Sanat ve Doğa Merkezi³ projesinde olduğu gibi, katkıda bulunabilir.

Bu noktada en başta ortaya koyduğumuz ikinci noktaya geçmek yerinde olacaktır yani yaratıcı ekonomi, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınmanın ilişkisine.

Görsel 2. Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler ve Turizm İlişkisi

Kültürel ve yaratıcı endüstriler (yaratıcı ekonomi), sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm ilişkisi

Yukarıda belirtilen her iki durumda da yaratıcı ekonomi (1)bölgesel gelişime (2) çevresel sürdürülebilirliğe ve (3)sosyal inovasyona olan olumlu etkisiyle (Working group of EU Member States Experts, April 2012) sürdürülebilir kalkınmanın ve onun bir parçası olan sürdürülebilir turizmin üç temel bacağı, yani (1)sosyo-kültürel (2) ekonomik ve (3)çevresel sürdürülebilirliği

¹ Avrupa Kültür Başkentleri projesi kültürel ve yaratıcı sektörlerin neredeyse tamamına yapılan destekle, hem şehirleri dönüştürmeyi hem de turizm aktivitesini arttırmayı hedefleyen bir proje örneği olarak öne çıkmaktadır.

² Fira Tàrraga (İspanya) uluslararası bir sahne sanatları festivali ve fuarıdır. Her sene 15.000 kişilik Tàrraga kasabasında yapılan festival, 4 gün boyunca bu kırsal bölgeye 80.000 kişi toplamaktadır. 1981'den beri yapılan festival, performans/sahne sanatlarının alışılmadık bölgeleri nasıl dönüştürdüğü ve çekim gücünü arttırdığı ile ilgili uluslararası bir referans haline gelmiş durumdadır.

³ Beulas Vakfı, Sanat ve Doğa Merkezi (İspanya) sanat ve doğayı modern sanatla bağlayan tüm projelerin uluslararası merkezi olma hedefiyle yola çıkan bir projedir. Merkezde yer alan enstasyonların tamamı sanat ve doğa; sanat ve çevre arasındaki ilişkiye ve Huesca'nın doğal peyzajının çeşitliliğine dikkat çekmek üzere düzenlenmiştir. Merkez sanat yoluyla bölgede hiç varolmayan bir çekim gücünü yaratarak ortaya sürdürülebilir bir turizm varış noktası çıkartma yolunda önemli bir adım atılmasını sağlamıştır.

desteklemektedir. Dolayısıyla, aslında herhangi bir turizm şeklini değil doğal olarak “sürdürülebilir turizmi” desteklemiş olmaktadır.

Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin sürdürülebilir kalkınmaya etkisi ve bunun sürdürülebilir turizm ile olan ilişkisi alttaki boyutlarıyla örneklendirilebilir (Siwek, 2009) (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD, 2010)

a. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin ekonomik sürdürülebilirliğe katkıları ve sürdürülebilir turizm ilişkisi

Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin genel anlamda gelir ve iş yaratma potansiyeli yüksek olmasının yanı sıra özellikle turizm sektörünün büyümesinde ve sektörde iş yaratılmasında direk etkisi vardır. Avrupa’da kültürün ekonomisi (KEA, 2006) çalışması turizm sektöründeki tüm işlerin %15’inin kültürel endüstrideki işler olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca sağladığı ekonomik çeşitlenme ile bölgenin çekiciliğini arttırarak yerel ve bölgesel anlamda sürdürülebilir turizmi desteklemektedir.

b. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe katkısı ve sürdürülebilir turizm ilişkisi

Yaratıcı ekonomi, diğer ekonomik faaliyetlere kıyasla kültürel ve sosyal olarak çok daha kapsayıcı olmanın yanı sıra, kültürel çeşitliliği ve insan gelişimini destekleyen niteliklere sahiptir. Bu nitelikleri özellikle kültürel aktivitelerin topluluklardaki sosyal grupları bir araya getirici etki göstermesinde ve işgücünde cinsiyet dengesini destekleyici etkisinde görülmektedir. Sosyo-kültürel olarak desteklenmiş ve güçlendirilmiş grupların yaşadığı destinasyonlarda turizmin bireyler ve gruplar üzerindeki olumsuz sosyo-kültürel etkileri daha az yaşanmakta ve kültürel dokunun korunması turizmin sürdürülebilir olma potansiyelini arttırmaktadır.

c. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin çevresel sürdürülebilirliğe katkıları ve sürdürülebilir turizm ilişkisi

Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin, ağır endüstrilerin ihtiyacı olan alt yapıya ihtiyacı olmaması onu doğal olarak çevre dostu niteliklere sahip hale getirmektedir. Bu özelliği sayesinde çevreyi korumaya yönelik kural ve hedeflere kolayca uyum sağlayabilmektedir. Buna ek olarak, diğer sektörlerin üretici ve tüketicilerinden farklı şekilde yaratıcı ürünlerin üretici ve tüketicileri çok daha fazla ürettikleri, sattıkları ve aldıkları ürünlerin çevresel etkisini sorgulamaktadırlar. Yaratıcı ekonominin geliştiği bölgelerde çevresel sorunların daha az yaşanması, destinasyonun çekiciliğini korumasına olanak vermekte ve çevrenin korunması turizmin sürdürülebilir olma potansiyelini arttırmaktadır.

Kaynaklar

Siwek, S. (2009). *Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2003-2007 Report. Prepared for International Intellectual Property Alliance.*

UNESCO. (2005). *Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions. Paris.*

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2010). *Creative Economy Report. Creative Economy: A Feasible Option.*

Working group of EU Member States Experts. (April 2012). *European Agenda for Culture. Work Plan for Culture 2011-2014: Cultural and Creative Industries.*

KAMUSAL MEKAN

**KAMUSAL ALAN VE
KAMUSAL MEKÂN
PERSPEKTİFİNDEN
KENTLEŞME
VE
PLANLAMA**

DOÇ. DR. EBRU FİRİDİN ÖZGÜR

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Giriş: Kamusal Mekânı Anlamak için Kamusal Alana Bakmak¹

Kamusal terimi zaman zaman farklı anlamlarda kullanılabilen muğlak bir terimdir. ‘Kamusal’ niteliyesi kimi durumda herkese (tüm kamuya) açık, herkesi (tüm kamuyu) ilgilendiren, ‘özel’ olanın karşısı anlamında kullanılırken, kimi durumda da devlete ait olan hatta resmi anlamında kullanılabilmektedir. Bununla bağlantılı olarak kamusal kelimesi zaman zaman devletin temsil edildiği alanı ifade etmek için de kullanılmaktadır. Türkçede kimi zaman kamusal mekân ile aynı anlamda kullanılması, kamusal alan kavramına yanıltıcı veya muğlak anlamlar kazandırabilmektedir. ‘Alan’ kelimesinin ‘düz, açık ve geniş yer, meydan, saha’ anlamında da kullanılması ve kamusal alan terimi içinde dolaylı da olsa mekânsal bir çağrışım taşıması, bu anlam çoğulluğuna yol açmakta olabilir. Hâlbuki birbiri ile ilişkili olmakla birlikte kamusal alan ve kamusal mekân birbirinden farklı içerikleri olan kavramlardır. Her şeyden önce bu kavramlar birbirlerinden farklı odak noktalarına sahiptir.

Kamusal alan olarak tanımlanan kavram, temelde ve en geniş çerçevesi içinde, toplumsal önemi olan konularda bir tartışma ve fikir oluşturarak beyan etme ortamı olduğundan, fiziksel bir niteliği olması gerekmesi de her zaman bir iletişim ortamı olarak var olur. Habermas, (2003) kamusal alana dair çalışmalarında kamusal alanın bu niteliğini vurgulayarak, geniş bir çerçevede ele alınması gerektiği üzerinde durmuş ve bu iletişim ortamının, ortaya çıktığı 18. yy’dan itibaren tarihsel bağlamda değişim gösterdiğini ortaya koymuştur. Tartışma, fikir oluşturma ve beyan etmek için bir iletişim ortamı oluşturmaya niteliği dolayısıyla kamusal alan, demokratik kurumların ve demokratik olgunluğun oluşmasıyla da birlikte değerlendirilmektedir. Demokratik haklarla ilişkisi kapsamında işin içine “ifade özgürlüğü” kavramı girmektedir ki, bu kavramın kökeni de 1793 yılında ilk kez Fransa’da kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesine dek gitmektedir. Dolayısıyla kamusal alan dendiğinde ortaya bazı kavramlar çıkmaktadır: serbestçe tartışabilme, düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü ve kamuoyu oluşturmak için toplanma ve örgütlenme hakkından oluşan temel insan hak ve özgürlükleri (Habermas, 2003).

Yukarıda açıklanan çerçevede kamusal alanın oluşabilmesi için her zaman bir aracıya, bir iletişim ortamına gereksinim duyulmaktadır. Genelde bu ‘aracı’ ya da ‘ortam’ insanların kendilerini ifade edebildikleri ve belli bir kamu kesimini ilgilendiren konuları tartışabildikleri mecralardır: gazeteler, her türlü basın ve yayın araçları ve son dönemde internet altyapısının oluşturduğu çeşitli ortamlar, bu aracı rolü üstlenebilmektedir. Kamusal mekânın kendisi de bir aracı ve ortam olarak, en somut hali ile kamusal alanın oluşmasında vazgeçilmez bir öneme sahiptir. İfade ve toplanma özgürlüğü açısından kamusal mekânların herkese açık olması ve kısıtlanmaması, asgari bir zorunluluktur.

Bunun dışında, ancak bu yaklaşımdan tümüyle bağımsız olmayarak, kamusal mekânlar, kentselliğin de özünü oluştururlar. Farklı kesimlerin, kimsenin şahsına ait olmayan ancak herkesin eşitçe

¹ Bu yazı, daha geniş bir araştırma içinde (Firidin Özgür, E; Sayın T; Seçer, S; Göğüş, B, 2014, Kamusal Mekân Kullanımının Özel Alan Odaklı Kentleşme Biçimi İçinde Dönüşümü: İstanbul, Kadıköy ve Ataşehir Örnekleri, MSGSÜ BAP, proje no. 2013-11, yayımlanmamış rapor, İstanbul) yazar tarafından kaleme alınmış olan bölümlere dayanılarak yazılmıştır.

kullanma hakkının tanındığı bir mekânda bir arada bulunabilmesi yalnızca toplumsal hayatı renklendirmekle kalmaz, farklı olanı tanıma, anlama ve farklılıklara saygı, eleştiri ve eleştiriye tahammül, çelişki ve hoşgörü, gelişim ve kendini yenileme ile çatışmaların yaratıcılığa dönüşmesi potansiyelini barındırır. Bu anlamda kamusal mekânların çeşitliliği, açıklığı ve erişilebilir olması, türdeş topluluklara bölünerek kendi gibiler arasındaki diğerlerini görmeden ve algılamadan yaşamayı yücelten günümüz kentleşme biçimi karşısında, korunması gereken bir değer olarak algılanmaktadır.

Kamusal Alan Tartışmalarında Kamusal Mekân

Kamusal alana dair ilk tartışmalar Habermas'ın (2003) ilk kez 1961 yılında basımı yapılan ve 1992'de yeniden yayınlanan (Türkçe baskısına da kaynak olan) 'Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü' isimli kitabı ile başlamış, Hannah Arendt'in çalışmaları ile devam etmiştir. Ardından Richard Sennett'in 1992 yılında yayınlanan ve 2010 yılındaki Türkçe baskısına da kaynak olan 'Kamusal İnsanın Çöküşü' isimli kitabı konuyu farklı bir açıdan ele almıştır. Sennett (2010), kamusal insan olarak tarif ettiği, kamusal alanla birlikte var olan bir aktör olarak insanın toplumsal ve psikolojik olarak özel alanlara ve cemaatlere hapsedilmesiyle, toplumun ve toplumsal yaşamın mekânı olan kentlerin çeşitliliğini, özgünlüğünü, çoğulculuğunu nasıl yitirdiklerini çözümlenmiştir. Sennett (2010), kentsel mekânı bir kamusal mekânlar bütünü, kentsel toplumu da dışı dönük, farklılıklarla beslenen, çeşitlilik içinde yaşayan ve türdeş olmayan bir toplum olarak algılamaktadır. Bunlar dışında 1960'lardan bu yana yapılan bu tartışmalara farklı açılardan, farklı argümanlarla katılan yazarlar, düşünürler ve akademisyenler, yalnızca literatürün gelişmesini sağlamamış, konunun çok boyutluluğunu da ortaya koymuşlardır. Bu çeşitlilik ve araştırmaların çokluğuna rağmen, kamusal alanın açık bir tanımı üzerinde uzlaşıldığını söylemek yanıltıcı olur. Kamusal alan, yukarıda bahsedilen tarihsel, yapısal, toplumsal incelemeler dışında sınıfsal (Negt ve Kluge, 2005) ve toplum içindeki cinsiyet rolleri (Fraser, 1990) açılarından da farklı yorumlara konu olmaktadır. Sonraki tartışmaların, kamuyu oluşturan farklı kesimlerin ifade özgürlüğü, yönetimi etkileme kabiliyeti ve araçları çerçevesinde iktidarla ilişkileri ile toplum içindeki hakim iktidar yapısına ve mikro iktidar alanlarına odaklandığını söyleyebiliriz.

Habermas'ın (2003) tarif ettiği burjuva kamusal alanı, devletin yönetim organlarıyla birlikte bir yapı olarak 17-18. yüzyıllarda yeniden örgütlenmesi sırasında egemen olan hakim sınıfların yarattığı bir kamusal alandır. Habermas, feodalizmin çözülmesiyle oluşan bu kamusal alanın, daha sonra 19 ve 20. yüzyılda yeniden feodalleşmeye başladığını ileri sürer. Dolayısıyla Habermas, kamusal alanı, halk kitleleri ile ilişkisinden çok, hakim sınıfların kamusal alanın oluşumundaki rolü ve etkisi açısından ele almış, bu açıdan eleştirilmiştir. Ancak Habermas'ın tespitleri ve kavramlara yüklediği anlamlar, tartışmanın zeminini oluşturması açısından hala geçerli ve günceldir.

Habermas (2003), burjuva kamusal alanının üç temel özelliğinden bahseder: kamusalılık, aleniyet ve kamuoyu oluşturma. Bunlar, kamusal alanın üzerinde yükseldiği

üçayağı oluşturur. Kamusalılık, bir meselenin toplumda yankı bulmasını sağlayan niteliğidir. Belli bir kesim açısından tartışma konusu olması, bir konunun toplumun belli bir kesimi tarafından benimsendiğini ve mesele edildiğini göstermektedir, toplumda karşılık bulmayan bir meselenin kamusalılığı tartışmalıdır. Konuların bu şekilde toplumsal yankı bulması, zaman zaman spekülâtif amaçla kullanılabilir olsa da kamusal meselelerin çözüme kavuşmasında kamuoyu oluşturulması ve kamuoyu oluşturulurken yapılan tartışmaların aleni olması, diğer önemli nitelikler olarak ortaya çıkmaktadır. Aleniyet, herkesin kamusal meseleye dair görüş bildirme, daha önce bildirilmiş görüşleri öğrenme, taraf olma hakkıdır, dolayısıyla kamuoyunun oluşabilmesi için ifade özgürlüğünün bulunması şarttır, aksi takdirde kamuoyu baskılanmış olur. Dolayısıyla, sansürün bulunduğu bir ortamda kamusalılıktan bahsedilemez. Eğer aleniyet niteliği olmazsa, tartışılan ya da üzerinde fikir yürütülen konu, kamusal olma niteliğini kaybeder. Bu yüzden kamusal bir meselenin bir evin oturma odasında kısıtlı bir grup tarafından tartışılması, bir kamusal alan oluşturmaz, çünkü bu konuşmanın aleni olma özelliği yoktur, konuşulan kamusal meseleler, belli bir grup ile kısıtlanmıştır. Aksine tek bir kişinin bir gazeteyle ya da

Görsel 1. Kamusal mekan örneği, Polonya, Toruń 2012, Ebru Firdin Özgür

kamusal niteliği olan bir iletişim ortamında, yani herkese açık olacak biçimde başlattığı tartışma, kamusal nitelik kazanabilir, çünkü artık kamuyu oluşturan bireyler, bu konuda fikir beyan edebilir, tartışmaya katılabilir, fikir geliştirip taraf olabilir ve buradan bir kamuoyu oluşabilir. Kamuoyu ise kamuyu ilgilendiren ve kamusalılık boyutu kazanmış herhangi bir konuda aleni olarak beyan edilen ortak ya da farklı görüşlerin belli bir genelliğe ulaşması sonucu ortak bir ses ya da sesler olarak ortaya konmasıdır. Kamuoyu, demokratik toplumlarda yönetim ile toplum

arasındaki ilişkiyi kuran öğelerden birisini oluşturduğundan, aleniyet ve kamusalılık özellikleri ile birlikte şeffaf yönetim açısından temel öneme sahip bir boyutu oluşturmaktadır. Kamuoyunun oluşabilmesi için de sansürün bulunmaması gerekir ki kişiler ya da farklı kesimler özgür iradeleri ile fikir ve görüşlerini beyan edebilsinler ve farklı kamular olarak taraf olabilsinler. Bu açıdan basın ve yayın organlarının (görsel ve basılı medyanın) rolü kadar, sivil toplumun gelişkinliği de önem taşımaktadır. Bu niteliğiyle demokratik toplumlarda kamuoyu görüşleri, pek çok konuda bağlayıcı nitelik taşıyabilmekte, hatta meclisi etkileyebilmektedir. Ancak bu bileşenler, kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması açısından vazgeçilmez araçlar gibi görünseler de Habermas'ın belirttiği gibi bu “*burjuva kamusal alanı*” açıkça sınıfsal çıkarlara dayalı bir yapı sergilemeye başlamıştır.

Şeffaf ve ifade özgürlüğüne dayalı bir kamusal alanın oluşması için vazgeçilmez olan araç, daha 1700’lerde basın (*günlük gazeteler ve süreli dergiler*) olarak ortaya çıkmıştı. Bir araç olarak basın, burjuvazinin, aristokrasiyi kamu nezdinde baskılamasına yarayacak bir araç olarak işlev görmüştü. Ancak sınıfsal yapılanmanın değişimi, burjuva sınıfının güçlenerek kendi çıkarları doğrultusunda kamuyu yönlendirecek araçları (*özellikle basın ve medya*) ele geçirmesi ve kültürel dönüşüm (*kültürün metalaşması ve tüketim kültürü*) sonucunda, burjuva kamusal alanı da değişime uğrarken, kamuoyu ve aleniyetin nitelikleri de başlangıçta tanımlanandan farklı hale gelmeye başlamıştır. Habermas (2003) bu durumu, yeniden feodalleşme olarak tanımlamaktadır.

Medyanın yönlendirilebilir hale gelmesi ve tüketim kültürü ekseninde yapılanması, kamuoyunun da yönlendirilmesi ve dolayısıyla toplumun bazı kesimleri için aleniyetin ortadan kalkmasına hatta sansür ve otosansürün gelişmesine neden olmaktadır. Yönlendirilen kitle büyüdükçe, aleniyet ve kamuoyundan beslenen demokrasi de zarar görmektedir.

Sonuç olarak bazı kesimler ve görüşler medyada kendine rahatlıkla yer bulup, yönlendirici olabilirken, bazı kesimler ise yer bulamamakta hatta bulduğunda yanıltmaya maruz kalmaktadır. Bugün, kamuoyu oluşturma, şeffaflık ve aleniyet karşısındaki en büyük tehlikelerden birisi, kamusal alanı oluşturan ortamların yanıltıcı olacak biçimde yönlendirilebilmesi ve sınırlandırılabilmesidir. Zaman zaman sivil toplum da bu tartışmalara konu olmaktadır, yani sivil toplum da belli çıkarlara hizmet edecek biçimde yapay olarak örgütlendiğinde, toplum üzerinde yanıltıcı bir etki bırakabilmektedir.

Kamusal alan ile kamusal mekân arasındaki kavramsal ilişki, kamusal alan kavramının temel nitelikleri açısından ele alındığında anlaşılır hale gelmektedir. Mitchell (2003) kamusal alan konusunu temel haklar ve demokrasi çerçevesinden ele almıştır ve bu açıdan kamusal mekânların rolünün neden hayati önem taşıdığını, “*bu çok basit bir nedenden kaynaklanmaktadır, kamusal demokrasi, kamusal görünürlüğü gerektirir, kamusal görünürlük ise fiziksel kamusal mekânların olmasını gerektirir*” diye açıklamaktadır. Dolayısıyla, demokratik ortamın oluşması için toplumun ya da toplumdaki belli kesimlerin aleni bir mesele etrafında kendi görüşlerini kamuoyu oluşturmak üzere kentsel mekânda görünür kılarak ifade etmesi, ancak kamusal mekânların varlığı ile mümkündür. Aynı zamanda toplumun farklı kesimlerinin görünürlük

kazanması, kendilerini ifade etmeleri ve meşruiyet kazanmaları açısından da kamusal mekânlar hayati rol oynamaktadır. Kentliler ve vatandaşlar bu görünürlüğü sağlayarak aleni hale gelmekte, meşrulaşmakta ve demokratik ortamın bir parçasını oluşturmaktadır. İstanbul kentinde, kamusal mekânların kullanımlarına ilişkin yapılan bir çalışmada, katılımcılara kamusal mekânlarda demokratik taleplerin ifade edilmesi konusundaki görüşleri de sorulmuş ve katılımcıların tamamına yakını, kamusal mekânları, bireylerin demokratik çerçevede toplanma, yürüyüş ve gösteriler yapması için meşru bir araç, bir hak olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Yine aynı çalışmada, araştırma yapılan hem Kadıköy'deki Bahariye Caddesi ve Mehmet Ayvalıtış Meydanı'nda hem de Ataşehir'deki Cumhuriyet Parkı ve Meydanı'nda anket katılımcıları olan kullanıcılar, *"bu mekânları herkes kullanabiliyor mu?"* sorusuna büyük oranda olumlu yanıt vermişlerdir, ancak araştırmanın bulguları, bu mekânlarda toplumsal açıdan büyük bir çeşitliliğin bulunmadığı yönündedir. Bu durum da kullanıcıların, gerçek bu olmasa da kamusal mekânların herkes tarafından kullanılabilceği fikrine sahip olduklarını göstermektedir. Kamusal mekânlar, hem toplumsal potansiyel bütünleştirici hem de demokratik hakların ve özgürlüklerin kullanılacağı mekânlar olarak algılanmaktadır (Firidin Özgür, vd., 2014).

Bugünkü kamusal mekân kavrayışımızda da bu mekânların ifade özgürlüğüne dayalı kamusal alanın bir parçası olarak görülmesinden kaynaklanan yaklaşım bulunmaktadır: kamusal mekânda herkesin eşit ve bu mekânların herkese açık olduğu kabul edilmektedir. Madanipour (2010: 2) kamusal mekânların herkesin erişimine açık olan ve eşitlik temelinde üretilmesi gereken mekânlar olduğunu ileri sürerek, son otuz yıldır, piyasa temelli paradigmanın kamusal mekân üretimini baskı altına aldığını belirtmektedir. Bu durum, kamusal mekânların kaybedilmesi, özelleşmesi ya da sahte-kamusal mekânların ortaya çıkması olarak nitelenmektedir. Erişimin kısıtlanmasıyla birlikte herkese açık olan kamusal mekânların ortadan kalktığı, sınırları duvarlar, kapılar ve güvenlik görevlileri ile koruma altına alınmış olan yerlerin, artık kamusal mekân sayılamayacağı kabul edilmektedir.

Kamusal Mekânların Kentleşme ve Planlama ile İlişkisi

Günümüzdeki kentleşme biçiminin temel nitelikleri (konut alanları, kamusal hizmetler, yatırım ve istihdam alanları bağlamında), son otuz yıldır bir değişim sürecine girmiş, kentleşme giderek piyasanın belirleyici olduğu bir süreç halini almıştır. Geleneksel olarak kamunun ya da devletin elinde kamu için kamu kaynaklarının ve hizmetlerinin bir yeniden dağıtım aracı olan planlama, artık piyasada belirleyici aktör olan özel sektörün gereksinimlerine yanıt veren bir araç haline gelmiştir. Devletin küçülmesi ve piyasaları düzenleyici rolden giderek çekilerek, bir anlamda kendisinin de piyasadaki bir aktör gibi davranmaya başlamasıyla, kentsel yaşam özel alanlara çekilmeye başlamıştır. Bu durum, konut alanlarından çalışma alanlarına, alışveriş mekânlarına kadar eskiden kamusal mekân sistemi içinde planlanan alanların, kapalı siteler, güvenlik kontrollü ofis alanları ve alışveriş merkezlerine bölünerek, yalıtılmış alanlar haline gelmesine neden olmuştur. Böylece, sınıfsal olarak ve gelire göre ayrılmış tüketime dayalı bir toplumun piyasa

güdümünde türettiği yaşam biçimleri, kentlerde hakim olmaya başlamıştır.

Geleneksel olarak kamusal mekân olarak adlandırılan yerler, yani parklar, caddeler, sokaklar, halka açık bahçeler gibi kullanımlar, herkesin serbestçe girebileceği şekilde düzenlenmiş yerler olarak tanımlanmaktaydı. Toplumu mekânsal olarak ayırıştırarak dışlayıcı karakter taşıyan

Görsel 2. Mehmet Ayvalıtış Meydanı, Kadıköy, 2011, Ebru Firidin Özgür

kentleşme biçiminin ortaya çıkmasının sonucunda, özel sektörün kamusal hizmetlerde etkin olmaya başlaması ve kent mekânının biçimlendirmede belirleyici hale gelmesi, kente yapılan yatırımların da kârlı olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sonuçta özel sektör tarafından verilen hizmetler ödeme gücü olanlara yönelik olarak tasarlanırken, “iyi tüketici” kabul edilmeyen kesim de bazı hizmet ve mekânlara erişimde kısıtlar yaşamaya başlamıştır. Bu türden mekânlardaki aktiviteler kısıtlanabilmekte (örneğin kaykaycılara ya da sokak satıcılarına, bildiri dağıtılmasına ya da toplanmaya izin verilmemekte) ya da tasarım öğeleri yoluyla olsun, doğrudan denetim sağlayan kameralar gibi gözetleme sistemleri ve özel güvenlik görevleri ile olsun, mekânlar dışlayıcı nitelikler kazanabilmektedirler.

Bu çerçevede, Amerika ve Avrupa kentleri üzerine yapılan çalışmalardan bazı örneklerle değinilerek, konunun planlama ile ilişkisinin daha ayrıntılı olarak tartışılması hedeflenmiştir. Kamusal mekânlara bakış açısına göre her ülke farklı bir örnek oluştururken, kapitalistleşme düzeyine karşın demokrasi pratiklerinin gelişmiş olmasının, kamusal mekânlara yaklaşımda da temel belirleyici haline geldiği görülmektedir. Bu kapsamda Amerika, Hollanda, İngiltere, Kolombiya ve İspanya'dan örnekler üzerinde durulmuştur. Verilen örnekler ile konunun planlama ve kentleşme ilişkisi boyutuna da değinilmektedir. Kentleşme biçimi açısından bir yandan kamusal mekânların özelleşme yönünde seyir göstermesinin örnekleri (ABD, İngiltere, Hollanda)

olmasına rağmen, diğer yandan kamusal mekânların kentliliğin özü olarak görülmesine ilişkin örnekler (Kolombiya ve İspanya) ise kamusal mekânların planlama yoluyla üretilmesinin kentli kent ilişkisinde olumlu etkilerine odaklanmaktadır.

New York kentinin Manhattan Bölgesi'nde kamusal mekân üretiminin incelenmesi üzerine yapılan çalışmada, ABD'nde giderek yaygınlaşan bir uygulama olan, planlama kararları yoluyla, yüksek binaların yol kotunda kalan kısmında kamusal nitelikli kullanım için ayrılan alana karşılık fazladan inşaat alanı izni (bonus inşaat alanı) verilmesinin sonuçları tartışılmıştır. Yazar, bu türden mekânları, mülkiyeti ve yönetimi özel sektöre ait, *"kamusal erişimi olan mekânlar"* olarak tanımlamıştır (Nemeth, 2009: 2464). Planlama yoluyla emsal değerlerini yükselterek kamusal kullanımlı mekân kazanmanın Amerikan kentlerinde genel bir eğilim haline geldiği belirtilmektedir. Yazarlar, bu mekânların kamusal nitelik taşıdıklarını ve kentin yaşamına bir canlılık getirdiklerini belirtmekle birlikte, giderek bu alanların giriş kontrolü, özel güvenlik görevlileri ve tasarım öğeleri yolu ile bazı kesimlerin bu mekânları kullanmaktan çekindiği ve belli kesimlere hitap ettiği sonucuna varmışlardır. Bu mekânların, kamuya ait olan ve kamu tarafından bakımı yapılan benzerlerinden temel farkının, özel sektörün bu mekânların işletilmesinde istedikleri gibi kural koyabilmeleri olduğunu belirtmişlerdir.

Ayrıca bu uygulamanın sonuçlarının planlama yetkilileri tarafından iyi anlaşılması gerektiğini, toplam inşaat alanının yüzde 20'sine kadar artış sağlandığını aktarmışlardır. Nemeth (2009: 2479-2480), kamusal olarak erişilebilir mekânlarla ilgili olarak şu sonuçlara varmaktadır: birincisi, bu türden mekânlar sıklıkla çok kullanılan mekânlar olarak tanımlansa da kullanıcılar dikkatlice ayıklanıp seçilmiş müşterilerden oluşmaktadır. İkincisi, bu mekânlardaki çeşitlilik zorlama olduğundan, benzer kafadaki insanlar arasında dolaysız tartışma ve etkileşimi kısıtlayarak, anlamlı farklılıkları da sınırlamaktadır. Üçüncü olarak, kullanıcıları ayıklayan yönetim teknikleri, diyalog ve kişisel ifadenin serbest akışını ortadan kaldırmakta, düzenlemeler ve katı kurallarla davranışları denetim altına almakta, güvenlik görevlisi ve kameralarla hareketleri gözetlemektedir. Son olarak, bu mekânlar, görsel ve estetik açıdan hoş olsa da tüketimi kutsayan ve 'kullanım değeri' yerine parasal 'değişim değeri'ni koyan gösteriyi yükseltmektedir. Nemeth'in (2009: 2482) konuyu demokratik toplum yapısı üzerinden yorumlayarak, *"kamuya açık mekânlara erişimin ya da buralarda bulunabilmenin reddi, kentliliğin (vatandaşlığın) ve kolektif halk forumlarında temsilin reddidir,"* sonucuna varması tesadüf değildir. Atkinson (2003) da benzer şekilde, vatandaşlık haklarının, özel sektör ve merkezi yönetim tarafından sağlanan hizmetlerin tüketicisi olmaya dönüştüğünü belirtmektedir.

Kamusal mekânların dönüşümüne dair yapılan en eski çalışmalardan birisi Loukaitou-Sideris'in (1993) Los Angeles kentindeki kamusal mekânların özelleşmesi üzerine yaptığı çalışmadır. Bu çalışma, kamusal mekânların özelleşmesinin sadece bu kamusal hizmetin sağlanmasındaki basit bir değişim olarak görülemeyeceğini, değişen sosyo-ekonomik ve siyasi ilişkiler bağlamında kamusal alanların anlam ve amaçlarının yeniden tanımlandığı ve yeniden biçimlendiği bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Bu süreç, kamusal mekânların, kent

yönetimine ilişkin boyutunu ortaya koymaktadır.

Kamusal mekânların kentleşmede yer bulması, kamusal ortamı toplum için bir değer olarak gören demokratik yönetim biçimlerinin olmasına bağlıdır. Günümüzde özel sektörün kamu kesimi karşısında kazandığı güç, özelleştirmeler yoluyla kentsel mekânlardaki kamusalılığı da tehdit eder hale gelmiştir. Kentsel mekânların kamusal nitelik taşımasının, demokrasi fikri ve demokratik yönetim biçimleri ile ilişkisine dair çalışmalar da bulunmaktadır. Langstraat ve Van Melik (2013: 447), İngiltere ve Hollanda'daki kamusal mekânların 'kamusalılığı' üzerine yaptıkları karşılaştırmalı çalışmada, İngiltere'de bu türden mekânların özelleşme yönünde daha büyük eğilim taşıdığını ancak Hollanda'daki kamusal mekânların kamusalılık niteliğini çok fazla yitirmedikleri tespitini yaparak bunu, sosyal demokrasi eğiliminin Hollanda'da, liberal İngiltere'ye göre daha güçlü olmasına bağlamışlardır.

Kamusal mekânlar, kamu tarafından kente sunulan hizmet alanlarıdır ve yalnızca kentsel donatı barındıran, insanların hava almasını sağlayan, yeşil alan gereksinimini karşılayan ve böylece emeğin yeniden üretiminde önem taşıyan kentsel mekânlardan ibaret değildir. Yukarıda değinildiği gibi, demokratik yaşam ve yurttaşlık bilinci ile birlikte haklar ve ödevlere dair sorumluluk alanı gelişmiş bir toplumsal yaşam açısından vazgeçilmez önemdedirler. Bu anlamda bir kamusal politika olarak ele alınmaları, toplumsal ve kentsel yaşam kadar, demokrasi ve kentli-

liğin geliştirilmesinde fark yaratabilmektedir. Bu açıdan Bogota kenti (Kolombiya) ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Bogota örneğinde, kamusal mekân, temel bir kamusal altyapı ve hizmet olması nedeniyle, bir kentsel politika olarak ele alınmıştır (Berney, 2010: 539). 1990'lara dek plansız kentleşmeden, kamusal mekânların çok az, olanların da bakımsız olmasından, yoğun nüfustan ve yoksulluktan kaynaklanan sorunlarla boğuşan bir kentten, kentlilerin kendilerini iyi ve birbirleriyle eşit hissettikleri, kamusal mekânlara dair sorumluluk duydukları ve en önemlisi, bu kamusal mekânların tüm kentliler için olduğuna dair bilincin yerleştiği bir Bogota'ya ulaşılmıştır. Burada halkın katılımının sağlanması, kamusal mekânların herkesin en kolay ulaşılabilirliği biçimde ve diğer kamusal hizmetlerle (kütüphane gibi) birlikte tasarlanmış olması ve kentlilik bilincinin yanı sıra, kentin düzenli, bakımlı ve kullanışlı mekânlara kavuşmasıyla o kentte yaşamaktan gurur duyma hissinin ortaya çıkmış olması da elde edilen önemli kazanımlardır.

Bogotalılar, kentleriyle gurur duymakta ve Bogota'yı dünyanın en güzel kentlerinden birisi olarak görmektedirler. Bunun bir nedeni de kamusal mekânların bir pedagojik mekân olarak görülmesiyle, kentlilik bilincinin yerleştirilmesi politikasıdır. Doğrudan belediye başkanlarının başını çektiği bu örnekte, belediyedeki planıcı ve tasarımcıların kamusal mekân vizyonu ile birlikte hareket etmeleri, başkan değişse de kamusal mekânlara verilen önemin azalmaması, aksine hedef olarak kalması, 1995-2003 yılları arasında yapılan üç seçime ve iki farklı belediye başkanına rağmen Bogota'nın gelişimini olumlu etkilemiştir (Berney, 2010). İleri kapitalist Batı ülkelerinde giderek bir sorun olarak görülmeye başlanan kamusal mekânların özelleşmesi eğilimine karşın,

Orta Amerika'daki Bogota örneği, yerel yönetim vizyonuna bağlı olarak, planlama yoluyla kamusal mekânlara müdahalenin, toplumsal açıdan son derece olumlu sonuçlar vermesi açısından kendine has ve değerli bir örneği oluşturmaktadır.

Kentsel mekânların gelişimindeki eşitsizlikler, kentlilerin kentle kurdukları ilişkide belirleyici hale gelebilmektedir. Kentsel mekânların, planlama yoluyla yeniden düzenlenmesi, toplumun farklı kesimlerine hitap edebilmesinin sağlanması kadar, bir mahallede yaşayanların yaşadıkları yerle kurdukları ilişkinin niteliği açısından da olumlu ya da olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Madanipour'un (2010) Avrupa kentlerinde yaptığı araştırma sonucunda ortaya çıkardığı gibi, yarışan kentlerde, kent merkezindeki kamusal mekânların iyileştirilmesini kentin yabancı yatırım çekme kapasitesinin artırılması olarak gören kent yönetimleri, kamusal mekâna dair yatırımlarını merkeze yönltebilmekte ve kent çeperlerindeki mahallerin kamusal mekânları, yaşayanlar için bu mekânlar büyük önem taşıdığı halde, bakımsız kalabilmektedir. Bu durum kentlilerin toplumsal açıdan göz ardı edilmişlik duygusuna kapılmasına neden olmakta ve kentin geri kalanı ile de bütünleşmede sorunlara yol açmaktadır.

Madanipour'un dikkat çektiği konu açısından bir diğer örnek, turizm açısından önemli bir varış noktası olan İspanya'nın Barselona kentindeki Via Julia Caddesi'nde yapılan bir uygulamadır; kamusal mekânların kentsel yaşamdaki değeri açısından planlamanın önemini Bogota örneğinde olduğu gibi açıkça ortaya koymaktadır. *"Via Julia örneği gösteriyor ki, kamusal mekânların yeniden ele alınması, dezavantajlı bir işçi sınıfı mahallesinde toplumsal etkileşimin güçlendirilmesine katkıda bulunabilir ve toplumsal dışlamayı azaltabilir."* (Garcia-Ramon, vd., 2004: 221-222). Barselona kentindeki Via Julia, yaşayanların, bir yandan bakımsızlık yüzünden kamusal mekânları kullanmada sorunlar yaşadığı, diğer yandan da kadınların kentsel mekânları etkin biçimde kullanmadığı ve kentlilerin bakımsız bir mahallede yaşamaktan üzüntü duyduğu bir örnek iken, yapılan bir projeden sonra canlı bir kamusal mekân kazanan bir mahalle olarak tartışılmıştır. Via Julia'daki sorunları çözmek için yapılan yeni kamusal mekân düzenlemesi sonucunda, bölgede yaşayan insanların kamusal mekânları daha sık ve tüm kesimlerin bir arada (kadınlar, yaşlılar gençler, vb) kullanabildiği bir yer haline geldiği belirtilmektedir. Bogota örneğindeki benzer şekilde, Barselona'daki Via Julia örneğinde de yeni düzenleme ile kamusal mekânların kente aidiyet hissini artırdığı, uygulama sonrası görüşülen kişilerin eskiden yaşadıkları yerin adını telaffuz etmekten çekinirken, sonuç olarak mahallelerinden gurur duymaya başladıklarını ifade ettikleri de vurgulanmıştır (Garcia-Ramon, vd., 2004). Barselona örneği, kente olan turist akını düşünüldüğünde, merkezi alanların daha çok yatırım gördüğü bir kentte, bakımsız kalan bir mahallenin kamusal mekânlarındaki iyileştirmenin, kullanım çeşitliliği ve farklı kesimlerin kullanımına uygun düzenlemelerin, toplumsal günlerde kutlamaların ve festivallerin yapılabilirdiği bir yer haline getirmenin olumlu örneklerinden birisini oluşturmaktadır. Bu anlamda yalnızca kadınlar değil, gençler ve yaşlılar da kamusal mekân kullanıcıları haline gelmişlerdir. Hem Barselona, hem de Bogota örnekleri, planlama yaklaşımı açısından da önemli birer örneği oluşturmaktadırlar. Her iki örnekte de yaşayanların ve

kentlilerin katılımı bir strateji olarak benimsenirken, kamusal mekân politikası kentlilerin yaşam koşullarını iyileştirmede ve kentle bütünleşmenin sağlanmasında bir araç olarak kullanılmış, benimsenen vizyon bir hedef olarak tanımlanarak, uygulamadan taviz verilmemiştir. Ayrıca her iki örnekte de kamusal mekân politikasının diktatörlük yönetimlerinin ardından geliştirilmiş olması da dikkat çekicidir.

Sonuçlar ve Değerlendirme

Kamusal alan tartışmaları, ana hatlarıyla çoğulcu, şeffaf ve katılımcı bir toplum yapısı ve böyle bir toplumu kurmak için gereken araçlar üzerine yapılan tartışmalar olarak özetlenebilir. Günümüzde hala yönetenler ve yönetilenlerden oluşan toplum yapısı içinde, yönetilenlerin sesinin duyulabilmesini sağlayan araçlarının temelleri, Habermas'a göre burjuva sınıfının, aristokrasi sınıfı ile uzlaşmasına giden yolda atılmış ve toplumda tartışılan konulara taraf olan kesimlerin seslerini duyurmalarını sağlayan araçlar demokratik toplum yapıları içinde oluşmuştur. Ancak burjuva kamusunun araçları, manipüle edilebilir bir nitelik kazandıklarından, kamusal alanın aleni ya da şeffaf, herkese açık bir iletişim ortamı olmasının önünde bizzat engel haline gelmeye başlamışlardır. İnsan hak ve özgürlükleri açısından kamusal mekânlar, kamusal alanın oluşumunda aracısız bir rol üstlenirler: herkesin, toplumun geri kalanına ve iktidar yapılarına kendilerini doğrudan ifade edebildikleri tek ortamdır. Bu açıdan da demokratik toplumlar

Görsel 3. Kamusal mekan, Finlandiya 2011, Ebru Firdin Özgür

için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Dolayısıyla kamusal mekânlar, kentsel yaşamda çok farklı rolleri olan mekânlardır ve tarih boyunca toplumun ileriye doğru taşınmasında önemli roller

üstlenmişlerdir. Ancak kamusal mekânların bu rollerini yerine getirebilmeleri için toplanma ve gösteri özgürlüğünün yasalarca garanti altına alınmış olması ve kamusal mekânların erişilebilir ve açık olmaları gerekmektedir.

Kamusal mekânlar, kentlerin yaşamında bir yandan bir nefes alma, hayata karışma, dinlenme ve eğlenme, boş zaman geçirme gibi rekreatif işlevleri ile ön plana çıkarken, diğer yandan kentselliğin de özünü oluşturan farklı olanı tanıma, anlama, karşılaşma ve bir arada bulunabilme ortamını da sunmaktadır. Bu açıdan kamusal mekânlar hem insanların toplumsal ve psikolojik gereksinimlerine yanıt verirken, diğer yandan da toplumun içinde bir birey olma hissini yaratmaktadır. Psikolojik ve toplumsal açıdan kamusal mekânlar kişilerin başkalarıyla bir arada olmalarına, yeni insanlarla tanışmalarına ve ortak bir mekânı paylaşmalarına izin verirken, diğerlerinin farkına vararak daha geniş bir toplumun parçası olma, farklılıkları algılama, diğerlerini anlama ve giderek toplumsal bütünleşmeye zemin sağlar.

Günümüzde, burjuva kamusal alanı aşınırken, devlet de küçülmektedir. Bu eğilim, kamuya ait diğer ortak hizmetler gibi kamusal mekânların da özelleştirilmesi sorununun gündeme getirmiştir. Kamusal mekân konusunda en çok tartışılan boyut da kamusal mekânların özelleştirilmesinin toplumsal etkileri olmaktadır: dışlama, homojenleşme ya da yapaylaşma, kamusal mekânların dönüşümünü anlatmak için kullanılan kavramlardır. Toplumların giderek ayrışması kamusal mekânları tüketim mekânları haline getirmekte, istenmeyen kişiler ya da davranışlar kamusal mekânlardan dışlanmakta ve geleneksel olarak kamusal mekâna atfedilen roller zayıflarken, kamusal alanın doğrudan bir bileşeni olan kamusal mekân fikri de zayıflamaktadır. Bu noktada yalnızca mülkiyetin ya da işletme ve bakımın özelleşmesinden değil, koyulan kurallar dolayısıyla getirilen denetim mekanizmaları ile kamu ya da özel sektör tarafından hayata geçirilen bir özelleştirmeden bahsedilmektedir.

Günümüz kentleşmesi, bu ayrışmaya uygun olarak özel mekân üretimi lehine bir yönelim içine girerken, kamusal mekânlar güvenlik takıntılı, bazı kesimleri dışlayıcı, kullanıcılarını homojenleştirici, belli kesimlere hitap eden yerler olarak bölünme riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Ülkemizde henüz kamusal mekânların özelleşmesi yaygın olarak gerçekleşmemektedir, ancak bu makalede tartışılanlardan farklı biçimler taşımaktadır. Yine de bu durum, önümüzde bu tehlikenin bulunmadığını göstermemektedir ki bunun örnekleri günümüzde yavaş yavaş belirmeye başlamıştır. Merkezi ve gözde kamusal mekânlar, özellikle parklar, gittikçe özelleştirilme ya da işlev değiştirme tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Şu an kentlerimizi tehdit eden sorunlardan biri de yeni gelişen alanların pazarlanabilirliğinin sağlanması için bunlara belli niteliklerin atfedilmesini gerektirmesi sonucunda duvarlar, güvenlik görevlileri ve tasarım yoluyla dışlayıcı karakter taşıyan yeni konut, çalışma ve alışveriş alanları ile karakterize olan kendi içine dönük bir yaşam biçiminin dayatılmasıdır.

Buna karşın, kamusal mekân üretimi bütünleştirici bir toplumsal vizyon olarak benimsendiğinde, kentler için yeni bir yaşam ortamı sağlamaktadırlar. Kentlilerin kendilerini ait hissettiği, orada yaşamaktan gurur duyduğu bir yer yaratabilmek için, kamusal mekânların

herkese ait olduğunu gösteren bir yaklaşım, yukarıda bahsedilen örneklerde de görüldüğü gibi, olumlu etkiler yaratmaktadır. Bununla birlikte, kentlilerin yaşadıkları toplumun değerli bir parçası olduklarını hisseden eşit ve aktif bireyler haline gelmesi açısından da kamusal mekânların rolünü önemsemek gerekmektedir. Günümüzde toplumların giderek sınıfsal ya da etnik aidiyetlere bölündüğü bir ortamda, Bogota ve Barselona kentleri tarafından benimsenen ve başarıya ulaşan vizyon, toplumsal bütünleşme politikaları açısından değerli bir katkı sağlayabilir. Bu katkının sağlanabilmesi için katılımcı bir yöntemin başarıdaki rolü, nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiği konusunda da ipuçları vermektedir.

Planlama açısından, yukarıda bahsedildiği gibi günümüz kentleşmesinin kamusalardan çok özel mekân üretmeye odaklanmış olmasına karşın, etkin bir kamusal mekân vizyonunun, toplumsal bütünleşme ve yerel kalkınmanın sağlanması, mahallelerin eşit fırsatlara kavuşturulması açısından da önemli olduğu görülmektedir. Yaşayanların sokak ve caddeleri kullanması ile ticari işlev arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkinin güçlenmesine izin veren kent dokusu desteklendiğinde, kamusal mekânlar ile birlikte ticari aktiviteler de canlanabilir ve kentler kamusal mekânlar dizisinden oluşan daha yaşanabilir yerler haline gelebilirler. Dolayısıyla yerel yönetim vizyonunda emlak sektörünün geliştirilmesinden çok “kentlilik, aidiyet ve eşitlik” duygularını güçlendirecek yaklaşımın hayata geçirilmesi açısından, katılımcı bir planlama yaklaşımı, önemli bir araç olarak ortaya çıkmakta, sokak düzeni ile gelişen bir kentsel dokunun oluşturduğu toplumsal ortamın üstünlüklerinin anlaşılması önemli fırsatlar sunmaktadır.

Kaynaklar:

- Atkinson, Rowland, 2003, *Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces*, *Urban Studies*, Vol. 40, Issue 9, s. 829-1843
- Berney, Rachel, 2010, *Learning from Bogota: How Municipal Experts Transformed Public Space*, *Journal of Urban Design*, Volume 15 Issue 4, s. 539-558.
- De Magalhaes, Claudio, 2010, *Public Space and Contracting-out of Publicness: A Framework for Analysis*, *Journal of Urban Design*, vol. 15, no 4, 559-574
- Firidin Özgür, E; Sayın, T; Seçer, S; Göğüş, B, 2014, *Kamusal Mekân Kullanımının Özel Alan Odaklı Kentleşme Biçimi İçinde Dönüşümü: İstanbul, Kadıköy ve Ataşehir Örnekleri*, MSGSÜ BAP, proje no. 2013-11, yayımlanmamış rapor, İstanbul
- Fraser, Nancy, 1990, "Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy", *Social Text*, No. 25/26, s. 56-80
- Garcia-Ramon, M. D.; Ortiz, A; Prats, M, 2004, *Urban planning, gender and the use of public space in a peripheral neighbourhood of Barcelona*, *Cities*, Volume 21, Issue. 3, s. 215-223
- Habermas, Jürgen, 2003, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, çev. Mithat Sancar, Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul
- Langstraat, Florian; Van Melik, Rianne, 2013, *Challenging the End of Space: A Comparative Analysis of Publicness in British and Dutch Urban Spaces*, *Journal of Urban Design*, Volume 18, Issue 3, s. 429-448
- Madanipour, Ali, 2010, *Marginal public spaces in European cities, Whose Public Space? içinde*, ed. A. Madanipour, Routledge, s. 111-130
- Mitchell, Don, 2003, *The Right to the City: Social justice and the fight for public space*, The Guilford Press
- Negt, Oskar; Kluge, Alexander, 2005, *Kamusal Alan ve Tecrübe Giriş*, *Kamusal Alan içinde*, Ed. Meral Özbek, Hil Yayınları, İstanbul, s. 133-140
- Nemeth, Jeremy, 2009, *Defining a Public: The Management of Privately Owned Public Spaces*, *Urban Studies*, Volume 46 Issue 11, s. 2463-2490
- Nemeth, Jeremy; Schmidt, Stephen, 2011, *The privatization of public space: modeling end measuring publicness*, *Environment and Planning B: Planning and Design*, Volume 38, s. 5-23.
- Sennett, Richard, 2010, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz, İletişim Yayınları, 3. Basım, İstanbul
- Van Melik, Rianne; Van Aalst Irina; Van Weesep, Jan, 2009, *The private sector and public space in Dutch city centres*, *Cities*, Volume 26, s. 202-209.
- Varna, George; Tiesdell, Steve; 2010, *Assesing the Publicness of Public Space*, *Journal of Urban Design*, Volume 15 Issue 4, s. 575-598
- Kaynakça
- Siwek, S. (2009). *Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2003-2007 Report*. Prepared for International Intellectual Property Alliance.
- UNESCO. (2005). *Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions*. Paris.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2010). *Creative Economy Report*. Creative Economy: A Feasible Option.
- Working group of EU Member States Experts. (April 2012). *European Agenda for Culture. Work Plan for Culture 2011-2014: Cultural and Creative Industries*.

YAPILAŞMA DÜZENİ KAMUSAL MEKÂN İLİŞKİSİ

YARD. DOÇ. DR. ÖZGÜR BİNGÖL
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Bölümü

Ülke çapında, kentlere ait yapı stoğunun dönüşümü ile ilgili gelişmeler bağlamında tartışmalı bir süreç yaşanmaktadır. Bu yazı, benzer bir dönüşüm süreci ile karşılaşma ihtimali bulunan Sinop kentinin, kendine özgü kentsel dokusu üzerindeki olası baskılara karşı bir farkındalık yaratılmasını amaçlamaktadır. Kent ve kentliler adına “*yapı adaları bazında bitişik düzenli yapılaşma*”nın önemini vurgulayan yazı, sözü edilen yapılaşma biçiminin hem kentsel açık alanları tanımlama kabiliyeti, hem de zemin kotta perakende ticaret, vb. işlevler ile kentin canlılığını ve kamusal mekânlarındaki ilişkileri destekler özelliğini açıklamaya çalışmaktadır.

Kendi başlarına kamusal mekânlar olmamakla birlikte, söz konusu yapılaşma tarzının sokak kotunda ev sahipliği yaptığı küçük esnafa ait mekânların, kentlilerin birbirleri ile karşılaştıkları, ilişkiler kurdukları alanlar yaratması açısından önemi göz ardı edilemez. Kentsel dönüşüm vb. süreçlerde yabancı yapılaşma formları ile söz konusu yapı stoğunun yer değiştirmesinin, ilk etapta niceliksel bazı konuları çözüme kavuştururken ardından geri dönüşü zor mekânsal ve sosyal sorunları beraberinde getirecek olması kuvvetle muhtemeldir.

Şüphesiz “*kamusal mekân*” farklı bilgi alanlarını kapsar nitelikte bir konu başlığıdır. Dolayısıyla yazı, kamusal alanın kapsadığı geniş tartışmaya mimarlık disiplini ve bilgi alanı içerisinde katkı sunmayı amaçlamaktadır.

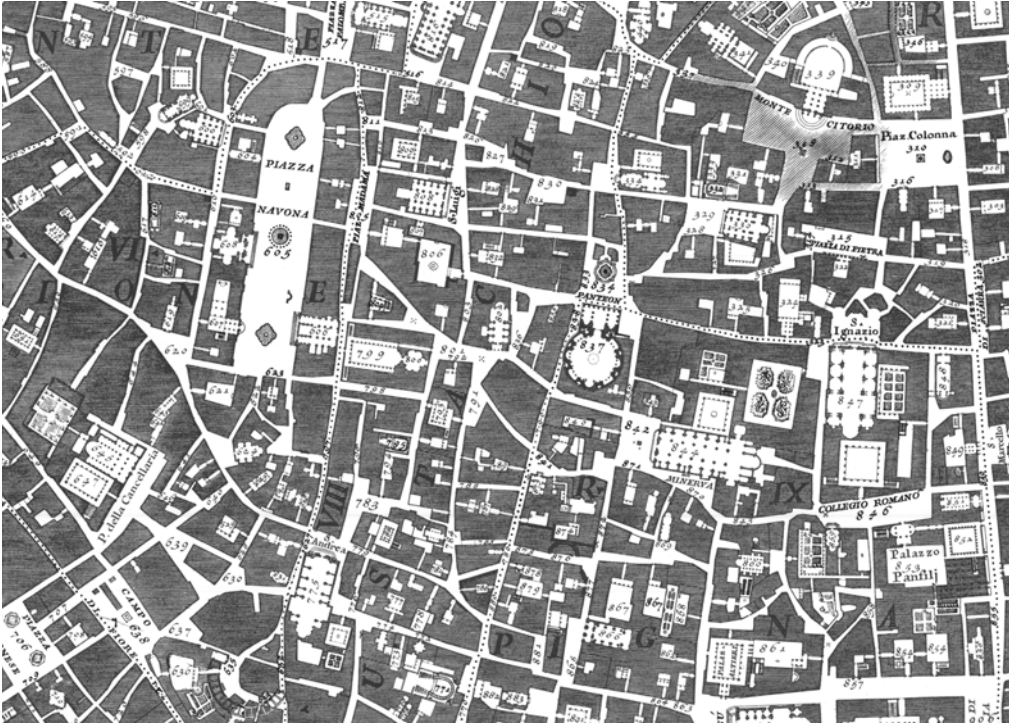
Kentsel Doku, Doluluklar ve Boşluklar

Giambattista Nolli’ye ait 1748 tarihli Roma Planı ve Giovanni Battista Piranesi’ye ait 1762 tarihli Campo Marzio dell’antica Roma isimli eserine ait çizimler, kent ve kamusal mekân başlıklı mimarlık tartışmalarında sıkça başvurulan erken tarihli iki önemli belgedir. Birbirine çok yakın tarihlerde üretilmiş bu iki Roma anlatımı, kent ve kamusal mekân bağlamında güncel tartışmalara eşlik etmesi açısından önem taşımaktadır.

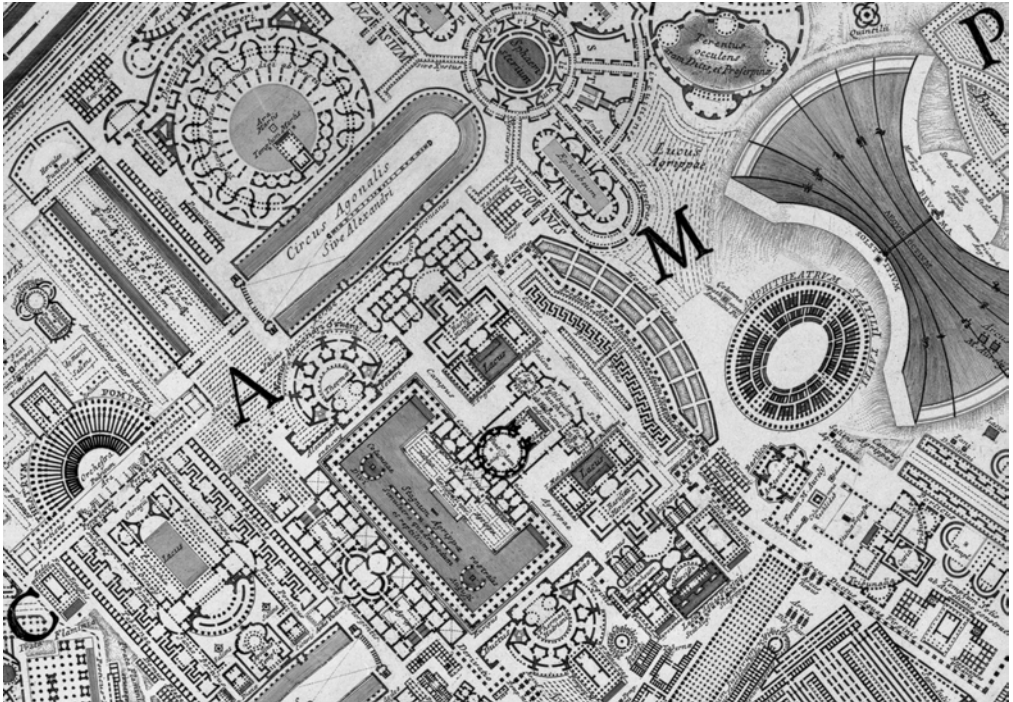
Öncelikle Nolli’nin Planı’nın önemi, Roma kentinin alışılmış şekilde yukarıdan değil zemin kotundan hareketle kağıda aktarılmış olmasıdır. Nolli’nin bakış açısıyla, kent planda doluluklar ve boşluklar şeklinde resmedilmiştir. Sokaklar, meydanlar, avlular, iç bahçeler ve parklardan oluşan kentin açık alan dizgesi sarı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çizimin temel ve ilgi çekici özelliği ise Nolli’nin, kentlinin serbest erişimine açık olan yapıları açık planları ile söz konusu açık alan dizgesinin bir uzantısı olarak resmetmesidir. Diğer yapılar ise doluluklar olarak taralı şekilde betimlenmiştir. Bu açıdan Nolli Planı, kente ait bütünsellik içeren bu açık ve kapalı mekânlardan oluşan kamusal mahaller dizgesinin erken tarihli bir resmi olması açısından önem taşımaktadır (Görsel 1).¹

Piranesi’nin Campo Marzio eserinde resmedilen Roma ise gerçekte var olmayan kurgusal bir mekânsal örgütlenmedir. Campo Marzio’da kendi içinde tutarlı bir şekilde planlanmış ve tarihsel olarak tipolojik anlamda kurgulanmış yapılar silsilesi, herhangi bir uyum, kural veya ilişkiden bağımsız yan yana gelmektedir. Kentin genelinde herhangi bir bütünsellikten veya bir organik ilişkiler

¹ Michiel Dehaene; Lieve De Cauter, “Heterotopia in a Postcivil Society”, *Heterotopia and the City: Public Space in a Postcivil Society*; 1-11, ed. M. Dehaene & L. De Cauter (Routledge, Oxon, 2008), 5.

Görsel 1. Roma Planı, Giambattista Nolli, 1748

Görsel 2. Campo Marzio dell'antica Roma eserinden Roma Planı, Giovanni Battista Piranesi, 1762

ağından söz etmek mümkün değildir (Görsel 2).²

Nolli'nin Roma Planı, kentin kamusal mekân ile ilişkisi açısından adalar halinde bitişik düzenli yapılaşmanın ne kadar önemli bir özelliği barındırdığını apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kamusal mekân denince, ilk olarak kentsel açık alan dizgesinin parçaları olan caddeler, sokaklar, meydanlar, parklar, vb. mekânlar; ardından da kültür, spor, kamu binaları, dini yapılar, alış-veriş merkezleri, vb. bina tipolojilerinden meydana gelen kapalı mekânlar akla gelir. Kentin kamusal mekân dizgesinin parçaları olarak tartışmalarda yerlerini alırlar. Bu açıdan, Nolli'nin Roma Planı bu anlayışın en erken tarihli betimlemelerinden birisidir.

Piranesi'nin Campo Marzio'su ise İtalyan mimarlık kuramcısı Manfredo Tafuri tarafından, bir anlamda deneysel bir çalışma olarak nitelenmektedir.³ Tafuri, eserin modern kentin, belki de metropolün, ilk temsillerinden biri olduğunu ve Piranesi'nin çoğu kuramcı ve tasarımcıdan önce bunu fark ettiğini ifade etmektedir. Tafuri, Campo Marzio'yu modern kentin fragmanter ve bütünsellikten uzak yapısına dair ilk betimlemelerden biri olarak nitelemektedir. Piranesi'nin bir negatif ütopya olarak nitelenebilecek Campo Marzio'su Nolli'nin resmettiği yapılaşma düzeninin kırıldığı veya hiç söz konusu olmadığı durumda ortaya çıkan mekânsal yekünün resmidir. Şehirleşme sürecinde geline nokta dikkate alındığında Piranesi'nin kehanetinin doğru çıktığı ifade edilebilir.

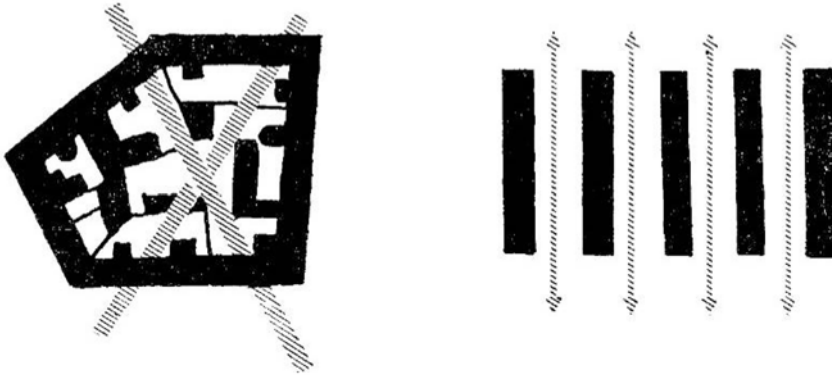
Hâkim modernist planlama ilkelerine ait önermelerde, Nolli'nin planının temel unsuru olan birbirleri ile ilişkili dolulukların ve bu doluluklar tarafından tanımlanan boşlukların ayrılmaz birlikteliğinin sürekli olarak çözülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yerine, Piranesi'nin işaret ettiği anlamda nesneleşen ve sadece kendi içinde bir bütünlük taşıyan yapıların üst ölçekli bütünsellikten yoksun bir şekilde, salt niceliksel değerlendirmeler bağlamında ele alındığı gözlemlenmektedir. Örneğin, Karel Teige'nin *The Minimum Dwelling* isimli kitabının *Modern Yerleşim Planlama Yöntemleri* isimli bölümündeki çizimler ve Ernst May'a ait *Yeni Frankfurt* başlıklı çalışmaya ait yerleşim planlamasının gelişimini ifade eden şemalar, baskın modernist planlama yaklaşımlarının adalar halinde bitişik düzenli avlulu blok karakterinde yapılaşmaya bakışını sarıh bir şekilde ortaya koymaktadır.⁴ Söz konusu yapılaşma tarzının ortadan kaldırılmasını öngören anlayış bu amaçla bu yapılaşma tarzının kademeli olarak nasıl ve neden çözülmesi gerektiğine ve yerini ne tür bir yapılaşmaya bırakacağına yönelik öneriler getirmektedir (Görsel 3, Görsel 4).

Oysa, insanoğlunun en erken kentsel mekânsal örgütlenme biçimlerinden birisi olan adalar halinde bitişik düzenli yapılaşma tarzı yollar tarafından sınırlandırılmış toprak parçaları üzerinde yan yana gelen birim yapılardan oluşmaktadır. Kentsel avlulu blok tipolojisi ya da çeper blok olarak nitelenen bu yapılaşma tarzı hem başarılı bir şekilde sokak, avlu gibi açık alanları, hem

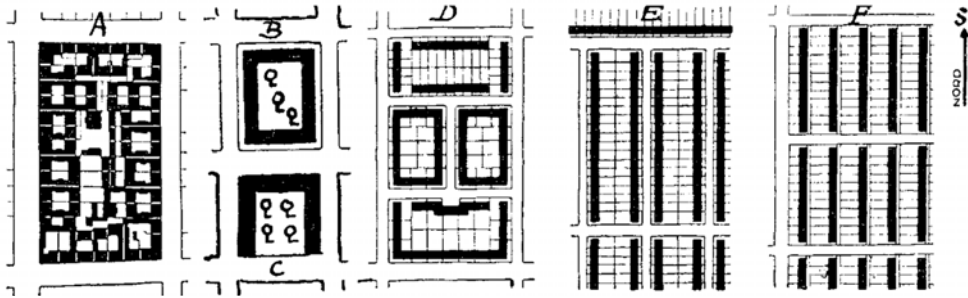
² Luigi Ficacci, Piranesi, trans. B.B. Dick (Taschen GmbH, Köln, 2006), 30. Orijinal dilde basım Piranesi (Istituto Nazionale per la Grafica, Roma, 2000).

³ Manfredo Tafuri, *Architecture and Utopia: Design and Capitalist Development*, trans. B. La Penta (MIT Press, Massachusetts, 1996), 13-14. Orijinal dilde basım *Progetto e Utopia* (Guis Laterza and Figli, Bari, 1973)

⁴ Karel Teige, *The Minimum Dwelling*, trans. E. Dluhosch (MIT Press, Massachusetts, 2002), 302-305. Orijinal dilde basım *Nejmensi Byt* (VaclaPetr, Prague, 1932).

Görsel 3. Modern Yerleşim Planlama Yöntemleri, Karel Teige, 1932

Görsel 4. Yerleşim Planı Gelişimi – Yeni Frankfurt, Ernst May, 1930

de genel ilkeleri doğrultusunda oluşturduğu kentsel örüntü içerisinde parkları, meydanları vb. kentsel nişleri tanımlamaktadır. Söz konusu yapılaşma tarzı, insan ölçeğine ve farklı işlevlerin bir arada bulunmasına uygun yapılı bir çevre oluşturmakta; kent olarak adlandırdığımız yoğun insan yerleşiminde yarattığı fiziksel olarak tanımlı açık alanlar hiyerarşisi aracılığıyla canlı bir kent yaşamına ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda, kentsel kamusal mekân tartışmalarında Nollî'nin başarıyla kağıda aktardığı kentin açık ve kapalı mekânlarından oluşan kamusal mekân dizgesine ek olarak, kendi başlarına kamusal mekân olmayan ancak canlı gündelik kent yaşamını ve kamusal ilişkileri destekler niteliğe sahip sıradan yapıların özelliklerinin de ele alınması önem taşımaktadır.

Parsel Ölçeğinde Yapı Yüksekliği Sınırlandırılmış Bitişik Düzenli Yapılaşmaya Dayalı Avlulu Ada Karakteri Üzerine Bir Yenileme Modeli Önerisi:

Kadıköy Osmanağa Ada 1

Yukarıda kısaca değinilen kentsel kamusal mekân tartışmasını kentlerin içinden geçtiği güncel dönüşüm süreci bağlamında bir alan çalışmasıyla açmak yerinde olacaktır. Aktarılacak alan çalışması, Tasarım Atölyesi Kadıköy (TAK) tarafından 3x3 Stratejik Tasarım Programı kapsamında 2013 yılı içerisinde yürütülen Ada-Mahalle Programı için yapılan davet üzerine gerçekleştirilmiştir. Çalışma, tasarım bazlı bir araştırma projesi ve vaka etüdü niteliğindedir. Konu, çalışma alanına benzer özellik gösteren kent çevrelerinin dönüşüm sürecinde sil başkanı

ve topyeküncü modellere teslim edilmemesi gerektiği vurgusu ile paylaşıma sunulmaktadır.

Çalışmanın Hedefi

Çalışmanın yürütücüleri tarafından, program kapsamında çalışma bölgeleri olarak belirlenen Kadıköy'ün mahallelerinden Osmanağa Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Kadıköy'ün merkezinde yer alan Osmanağa ve Caferağa Mahalleri, Kadıköy Çarşısı, Yeldeğirmeni ve Moda semtleri adalar halinde bitişik düzenli yapılaşmaya dayalı bir yapı stoğuna sahiptir (Görsel 5).

Görsel 5. Çalışma alanı ve çevresi

Çalışmanın yürütücüleri tarafından söz konusu alanlarda süregiden yaşam tarzında bu yapılaşma şeklinin önemli payının olduğu varsayılmaktadır. Kentlerdeki hızlı yapılaşma ve dönüşüm süreci içerisinde gündelik yaşam ile sıkı bir bağ içerisinde olan mevcut yapı stoğuna ait karakterin yok sayılarak, yerlerine salt alansal ve ekonomik değerlendirmelere göre belirlenen farklı yapılaşma biçimlerinin yatırımcılar ve karar vericiler tarafından empoze edilmesinin tek seçenek olmadığı yapılan çalışma ile vurgulanmaktadır.

Çalışma bağlamında bölgeye ait karakteristik bir yapı adası seçilmiştir. Yapılar ile çevrilmiş, zemin katlarında perakende ticaretin, avlusunda yetişkin ağaçların, parsellerden birinde tarihi tescilli bir yapının, bir diğerinde yeni yönetmeliklere ve mevcut imar kurallarına göre inşa edilmiş yeni yapının bulunduğu ve boyutsal olarak bölgede sıkça karşılaşılan uzunluk ve derinlikte bir yapı adası tespit edilmiştir (Görsel 6).

Çalışma en genel anlamda kentsel yoğunluk ile kentsel biçim arasındaki bağlantıyı sorgulamakta ve nicel ölçütlerle mekânsal nitelik arasındaki karşılıklı ilişkileri irdelemektedir. Geliştirilen öneri, belirli bir niteliğe sahip mevcut yapılaşma tarzını sürdüren ve bu vesile ile

halihazır / fakı: ~ 0.65 / emsal: ~ 3.00
zemin ve üzeri toplam inşaat alanı: ~ 20.200 m²
toplam inşaat alanı: ~ 24.500 m²

parsel düzeni
toplamda ~ 6.650 m² alan 22 adet parsel

imar durumu
yapı derinliği ve hımax'a bağlı tanımlanan yapı zarfı

hava fotoğrafı

Görsel 6. Vaka etüdü için seçilen yapı adası, Kadıköy İlçesi, Osmanağa Mahallesi, Ada No:1

kullanıcıların gündelik yaşamlarının devam edebilmesine imkân tanıyan bir yaklaşım üzerine kurulmuştur.

Genel Yaklaşım

Çalışma ile yaşayan kent parçalarına ait alelade yapıların gücünün vurgulanması hedeflenmiştir. Bu güç, parsel ölçeğinde olan alışıldık birim öğelerin bir araya gelme mantığına dayanmaktadır. Basit mekânsal düzenlemeler ve basit malzemeler ile üretilen, gücünü bir araya gelme yönteminden alan, avlu, sokak gibi tanıdık açık alan dizgelerine sahip mevcut kentsel kurguya dikkat çekilmektedir. Farklı mimarlıkların, mimari dillerin yan yanahlığına imkân tanıyan üst ölçekli bir ilkesel anlayışın önemi vurgulanmaktadır. Hedeflenen mekânsal nitelik, tekil estetize edilmiş mimari objelerde değil, basit sıradan mimari yapıların tanıdık bir araya gelişlerinde bulunmaktadır.

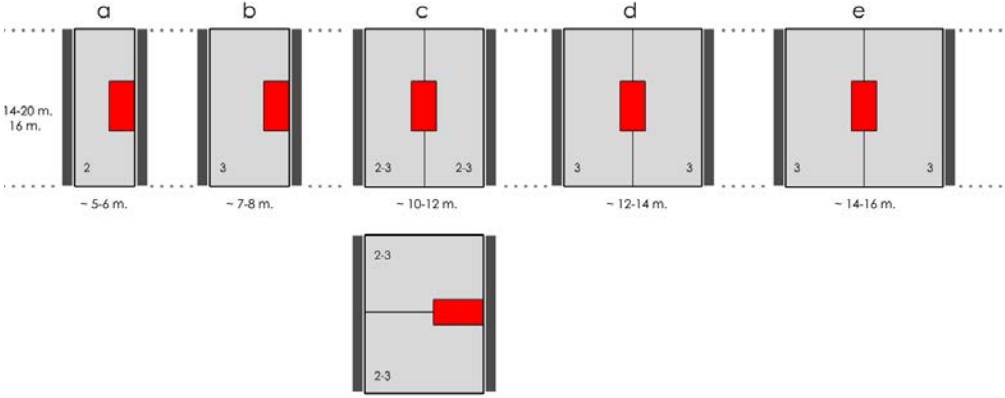
Çalışma, yapıların birer tasarım nesnesiolmadığı durumlarda bile nitelikli bir çevre yaratılabileceğini ifade etmeyi amaçlamaktadır. Bir kent parçasının özelliklerini anlamaya davet eden, kentsel çevrenin yekpare olana ve total forma indirgenemeyecek katmanlı bir yapı olduğuna dikkat çeken ve monolitik estetik mimari nesnelerin yerine, basit yapıların yan yana gelme mantığını ön plana çıkaran bir çözüm önerisi geliştirilmiştir. Söz konusu öneri mevcut dokunun mirasını devralmakta ve genel ilkelerini devam ettirmektedir. Gündelik kent deneyimimizin ev sahipliğini yapan sıradan yapıların neredeyse anonim bir karaktere sahip basitliğinin değeri vurgulanmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama çalışma alanı ve yakın çevresinin bir anlamda mekânsal genetik kodunun çıkarılmasına dayalı analiz sürecidir. İkinci aşama ise analizler sonucunda elde edilen veriler ve çalışmanın temel hedefleri doğrultusunda şekillenen tasarım sürecini kapsamaktadır.

Analiz Aşaması

Analiz aşamasının ilk hedefi çalışma alanı ve yakın çevresinin tipomorfolojik özelliklerinin kavranmasıdır. Bu amaçla parsel ölçeğinde bitişik düzenli merkezi merdivenli konut bloklarından oluşan yapılı çevrenin plan ve kesitte baskın blok tipolojisinin tespiti yapılmıştır. Bu tespitlerde ara parsel tipolojisi temel alınmıştır. Köşe parsellerdeki yapı türleri istisnai grup olarak değerlendirilmiştir. Parsel büyüklüklerine bağlı olarak kullanılan genel plan şemaları bir araya getirilmiştir. Katta tek ve iki daireli katlı bloklardan oluşan bir dizi ortaya çıkmıştır (Görsel 7).

Görsel 7. Mevcut Bitişik Düzenli Merkezi Merdivenli Konut Bloklarına Ait Baskın Plan Şemalar

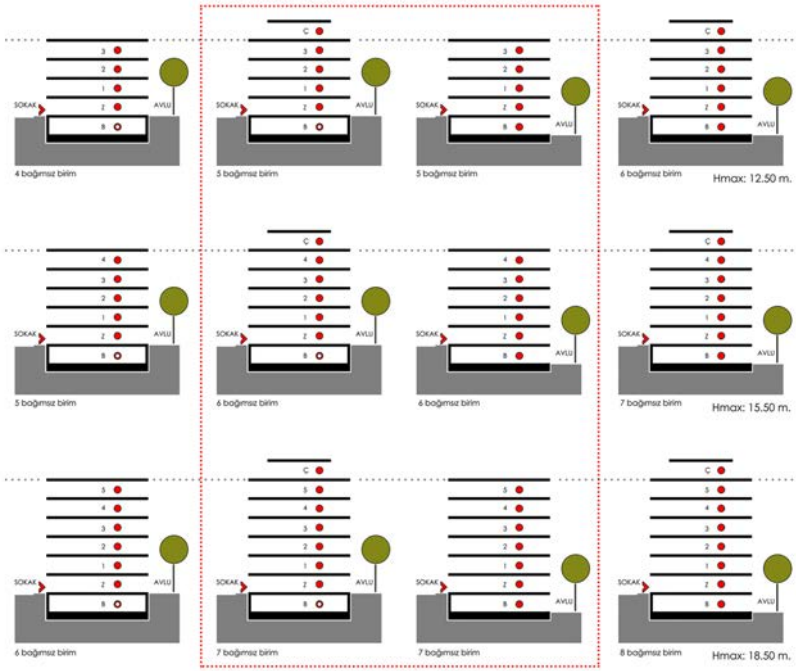
Benzer şekilde kesit düzleminde blokların özellikleri gruplanmıştır. Bu aşamada ise parsel büyüklükleri yerine parsellerdeki yükseklik sınırlamalarına (h_{max}) bağlı olarak gruplamalar oluşturulmuştur. Alanda yapılan tespitler ertesinde zemin ve normal katlarda bulunan bağımsız birimlerin (konut, büro, ticari birim) dışında, kot farkından dolayı bazı blokların bodrum katlarında bağımsız birimlerin yer aldığı ve günümüz yönetmeliklerinde izin verilmeyen bir durum olarak bazı blokların da çatı katlarında bağımsız birimlerin bulunduğu durumlar gözlemlenmiş ve kesit şemalara aktarılmıştır (Görsel 8).

Plan şemaları kent parçasının yataydaki yapı ritmini ve konut tipolojisini ortaya koymaktadır. Kesit şemaları ise kent parçasının düşeydeki ölçeğini ve yapıların sokaktan algıladığımızdan farklı sayıda birim içerdiği bilgisini aktarmaktadır.

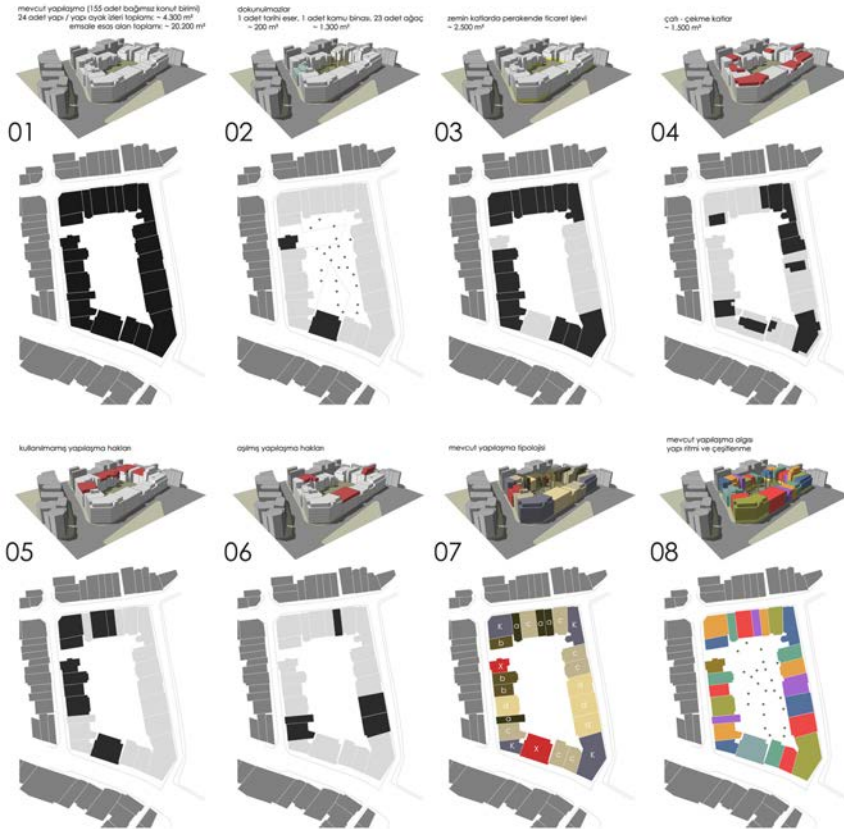
Analiz aşamasının ikinci hedefi doğrudan çalışma alanındaki niteliksel ve niceliksel, fiziki ve sosyal verilerin tespit edilmesi ve görselleştirilmesidir (Görsel 9).

Bu amaçla;

- Mevcut yapılaşma koşulları incelendiğinde, alanda yapı zarflarının tanımlanması şeklinde bir imar uygulamasına söz konusudur.
- Mülkiyet - parsel düzeni incelendiğinde, çok farklı genişlik ve derinlikte parsel büyüklükleri ile karşılaşılmıştır.
- Yeşil doku incelendiğinde, avluda korunması gerekli ve bazıları taşınması güç 22

Görsel 8. Mevcut Bitişik Düzenli Merkezi Merdivenli Konut Bloklarına Ait Baskın Kesit Şemaları

Görsel 9. Çalışma Alanına Ait Analizler

adet ağaç tespit edilmiştir.

- Topoğrafik yapı incelendiğinde, yapı adasının batısı ile doğusu arasında yaklaşık 2 metrelik kot farkı bulunduğu belirlenmiştir.
- Zemin kat kullanımları incelendiğinde, yapı adasının doğusundaki sokak dışında diğer tüm yüzlerinde zemin katın perakende ticaret işlevine sahip olduğu tespit edilmiştir.
- Normal kat kullanımlarında ise yer yer konutların büro mekânlarına dönüşmüş olduğu gözlemlenmiştir.
- Yapı adası üzerinde yer alan parsellerden bir tanesi restore edilmesi gereken 2 katlı tescilli bir ahşap yapıya, bir tanesi de yapımı devam eden bir kamu kurumuna aittir. Geri kalan 20 parsel üzerinde benzer nitelikte bloklar yer almaktadır. Toplamda
- parsel üzerinde 24 adet ayrı girişi bulunan yapı yer almaktadır.
- Cadde, sokak, avlu boyutları ile yapı yükseklikleri arasındaki ilişkiler etüd edilmiştir.
- Mevcut ulaşım imkânları ve otopark kullanımı tespit edilmiştir. Yol kenarı paralel • park dışında bir otopark çözümü bulunmadığı anlaşılmıştır.
- Mevcut yoğunluk ve yapılaşma oranları tespit edilmiştir. Bu çalışmaya bağlı olarak alanın yaklaşık 0.65 oranında taban alanı kullanımına, yaklaşık 3.00 oranında emsale esas alan kullanımına sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı parsellerde yapılaşma hakkının tam olarak kullanılmadığı, bazı parsellerde ise yapılaşma haklarının aşıldığı belirlenmiştir.

Yukarıda aktarılan ve analiz aşamasında gerçekleştirilen tüm tespitler aslında bu ve benzeri karakterdeki kent parçalarını kapsayan topyeküncü ve silbaştancı dönüşüm modellerinin hayat geçmesinin ne denli zor ve hatta imkânsız olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu noktada “benzer karakterdeki ömrünü tamamlamış yapı stoğunun nasıl yenilenebileceğine yönelik bir operasyonel çözüm nasıl geliştirilebilir?” sorusu çalışmanın ikinci aşamasında yanıtlanmaya çalışılmıştır. Ancak analiz aşaması ertesinde bile rahatlıkla dile getirilebilecek genel bir anlayıştan bahsedilebilir. Her bir vaka kendi içinde ele alınarak kendi çözümünü beraberinde üretecektir. Bu noktadaki temel yaklaşımın, alanın özelliklerinin iyi kavranması ve sahip olduğu soyut ve somut değerlerin korunması ilkesiyle çözüm modelinin kurulması üzerine temellenmesidir.

Tasarım Aşaması

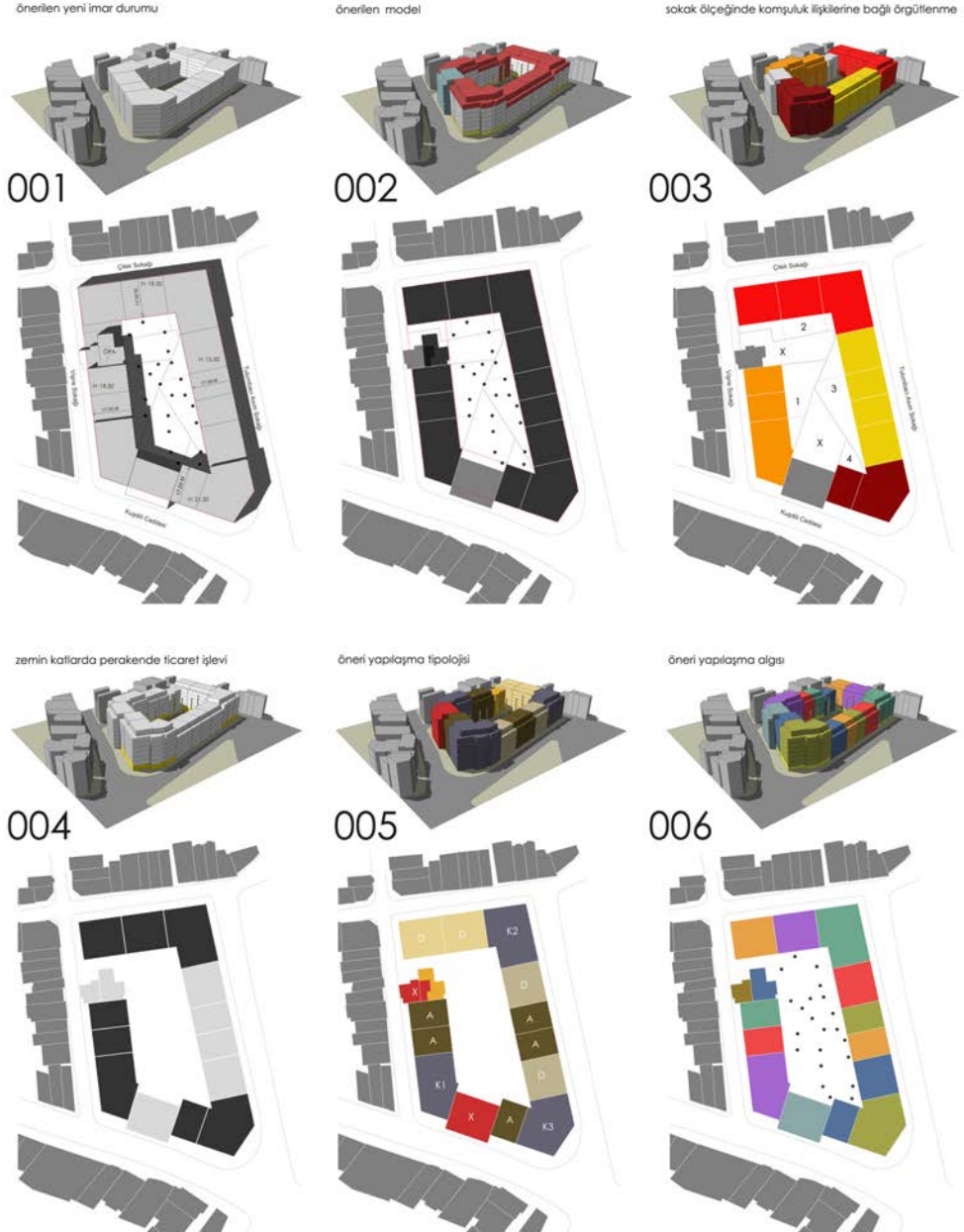
Tasarım aşamasında ilk olarak analiz evresinde elde edilen veriler ve yukarıda kısaca aktarılan bakış açısı bağlamında çalışma alanındaki yapıların yenilenmesine yönelik modelin temel ilkeleri belirlenmiştir (Görsel 10).

Çalışma alanına yönelik olarak:

- Mevcut ada/parsel düzeni ve yapılaşma şeklinin etüdüne, mevcut baskın yapı

tipolojisinin plan ve kesit düzlemlerinde çıkarılması ile bölgenin mekânsal genetik kodunun deşifre edilmesine dayalı,

- Söz konusu mekânsal genetik kodun korunması (cadde-sokak-ada-parsel-avlu düzeni, zemin kat perakende ticaret kullanımı, yapı yükseklikleri-sokak genişlikleri dengesi, vb.) konusunda duyarlı,
- Bölgeye yabancı tipomorfolojik çözümlerin dayatılmasına izin vermeyen,
- Sadece ekonomik ve alansal parametrelere değil mekânının algısal boyutuna da odaklanan,

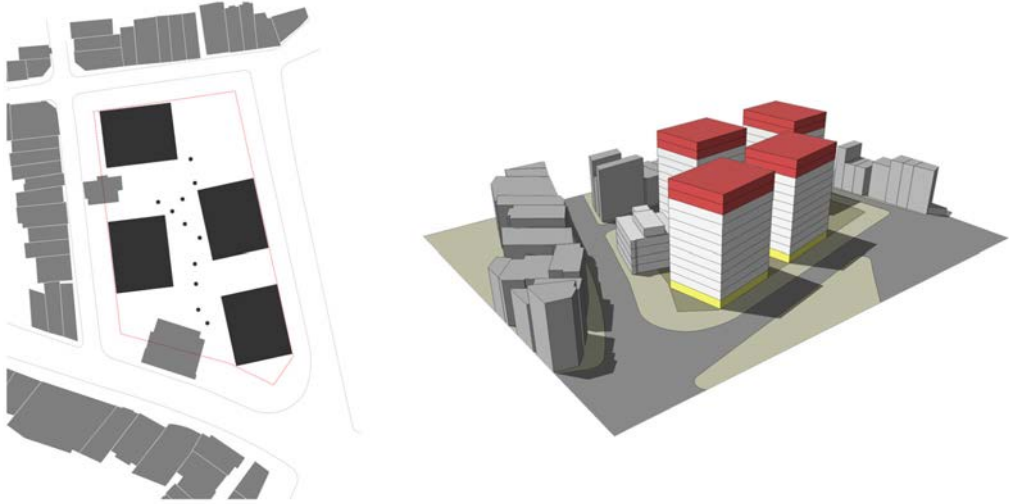

Görsel 10. Yapı Stoğunun Yenilenmesine Yönelik Modelin Temel İlkeleri

- Ne parsel ölçeğinde tekil, ne de yapı adası ölçeğinde yekpareci özellik sergilemeyen,
- Sokak ölçeğinde “komşuluk” ve “parsel kardeşliği” temaları altında aynı sokağı paylaşan parsellerin biraraya gelmesine ve eklemlemeye dayalı parçacıl bir özelliğe sahip,
- Kombinasyona dayalı farklılaşmayı ve çeşitlenmeyi barındıran, - Katılımcı ve uzlaşmacı özellikte,
- Operasyonel boyuta sahip bir model oluşturulması hedeflenmiştir.

Yukarıda özetlenen ilkeler çerçevesinde tasarımın ilerleyen evrelerine geçmeden önce çalışma alanına benzer özellikteki alanlar üzerinde yurtiçinde gerçekleştirilen uygulamalar irdelenmiştir. Bu uygulamalar arasında baskın şekilde ön plana çıkan yaklaşım tarzı alanın tamamen temizlenerek yüksek nokta blok tipolojisi ile dönüşümün gerçekleştirilmesidir. Sözü edilen anlayış çalışma alanına uyarlanmış ve niceliksel değerleri tespit edilerek daha önce aktarılan analiz ve tasarım süreçlerinde kullanılan teknikle görselleştirilmiştir (Görsel 11). Bu ara etüd, çalışmanın son aşamasında mevcut durum, halihazırdaki anlayış ve önerilen modeli birbirleri ile kıyaslama noktasında kullanılmak üzere yapılmıştır.

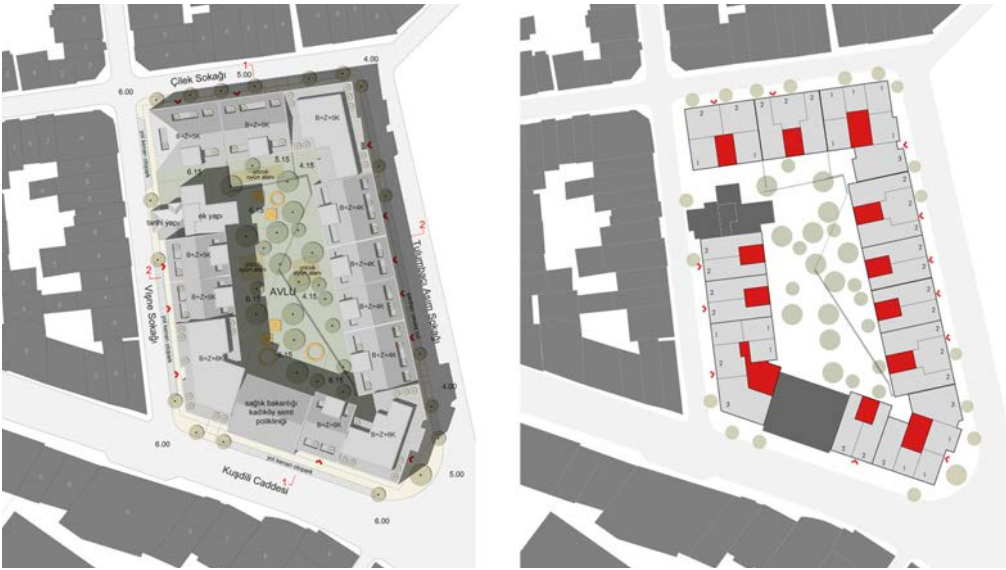
Yeniden tasarım sürecine dönülecek olursa, secilen alanda önerilen model kapsamında

Görsel 11. Halihazırda uygulanmakta olan hâkim dönüşüm modeli

yapılan etüdlere bağlı olarak aşağıdaki konu başlıkları ön plana çıkmaktadır.

- Tescilli tarihi yapıların, kamu yapılarının, yönetmeliklere uygun yapılmış yeni binaların yapı stoğunun içinde yer alması eklemlemeye dayalı parçacıl modelde sorun yaratmamaktadır. Model atipik durumlara adapte olma kabiliyetine sahiptir (Görsel 12).
- Mevcut parsellerin birleşme olasılıklarına dayalı, bölgenin ölçek sıçramasına neden olmayacak ve ihtiyaçlara yanıt veren öneri blok çözümleri geliştirilmesi önem

Görsel 12. Önerilen modelin çalışma alanına uygulanması ertesinde elde edilen yerleşim planı

Görsel 13. Önerilen modelin çalışma alanına uygulanması ertesinde alana bakış

taşımaktadır (Görsel 13).

- Her bloğun giriş katından arka bahçesine erişim sağlanarak avluları oluşturan yeşil alanların tüm blok sakinlerince kullanımının sağlanması yoğun yapılanmış alanlardaki yeşil açık alan ihtiyacına yanıt olacaktır. Böylelikle avlular ıssız, bakımsız veya ek yapılarla istila edilmiş açık alanlar ya da sadece o kattaki konut birimlerinin kullanımındaki özel bahçeler değil yarı-özel aktif açık yeşil alanlar

olarak kullanılacaktır (Görsel 14).

- Avlularda yer alan yetişkin ağaçların korunması yeni yapıların mekânsal niteliğini yükseltecektir.
- Kapalı otopark düzenlenmeleri konut bloklarının altında yer almalı ve avlular otopark yapılarınınca istila edilmemelidir. Özellikle otopark ihtiyacının karşılanması amacıyla avlularda ve arka bahçelerde yer üstünde ve/veya yeraltında yapılaşılması mevcut ağaçların kesilmesine ve bu alanlarda küçük bitkiler dışında ağaç yetişmemesine neden olmaktadır (Görsel 15).
- Çalışma alanında yeni yapılaşma koşullarının koşulu olarak blokların sokağa 1,5 metre terk ederek geri çekilmesi önerilmektedir. 1,5 metre geri çekilme ile sokağın 3 metre genişlemesine bağlı olarak bir kat ek yapılaşma hakkı verilmesi öngörülmüştür. Bu ek yapılaşma hakkı yenileme sürecinin bir anlamda ilk adımının atılması yönünde katalizör görevi üstlenmektedir (Görsel 16).
- Yeni yönetmeliklere bağlı olarak taşıyıcı sistem boyutları, birim konuta ait asgari piyes ölçüleri, konut bloğuna ait merdiven, asansör, giriş ve kat holleri asgari ölçüleri, shaft adetleri ve boyutları, sığınak alanları, otopark adetleri, vb. konularda önemli değişiklikler söz konusudur. Bu bağlamda yapı stoğunun ortalama 40 yaşında olduğu bir bölgede tek parsel ölçeğinde mevcut bir yapının yıkılarak yeniden yapılması durumunda bir konutun önceki alansal değerinde ve bazı durumlarda da önceki oda adedinde yapılması mümkün olamamaktadır. Konut sahiplerinin bu konuda kamu tarafından bilgilendirilmesi beklentilerin gerçekliği

Görsel 14. Avlunun kullanımını anlatan perspektif

ve sürecin işlerliği açısından önem taşımaktadır.

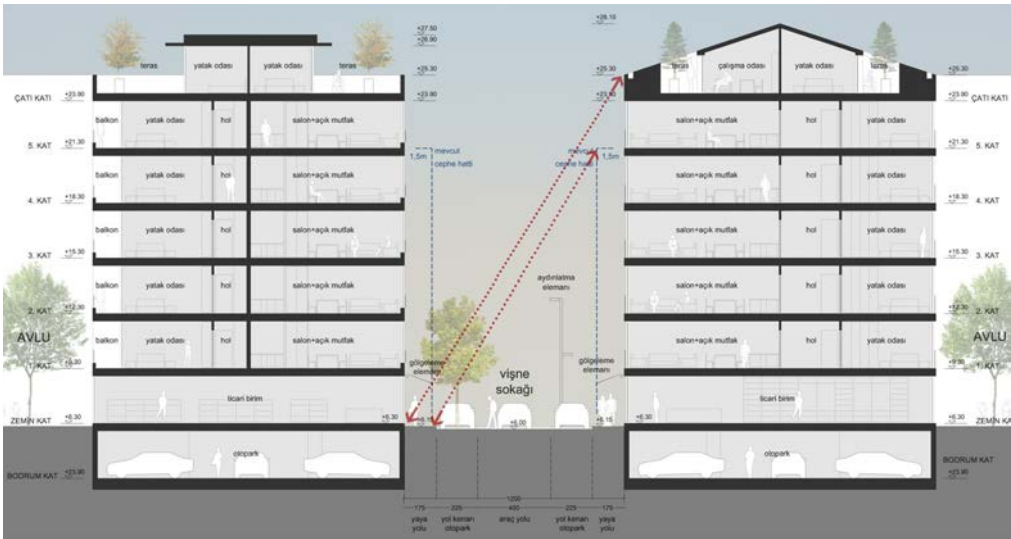
Önerilen modelin mekânsal boyutunun yanı sıra özellikle finansal ve aktörler arası uzlaşmaya dayalı boyutta,

- Mevcut yapılaşma oranlarına bağlı değişkenlerin,
- Yapımın finansman şekline bağlı değişkenlerin,
- Proje alanının kent içindeki konumuna bağlı değişkenlerin ve
- Merkezi / yerel ölçekte kamunun desteğini içeren değişkenlerin

belirleyici olacağı anlaşılmıştır. Dolayısıyla modelin operasyonel boyutu da tekil bir duruma değil farklı durumların birleşimine bağlı bir tabloya işaret etmektedir. Çalışmanın başlangıcında

Görsel 15. Önerilen modelin çalışma alanına uygulanması ertesinde alandan alınan kesitler

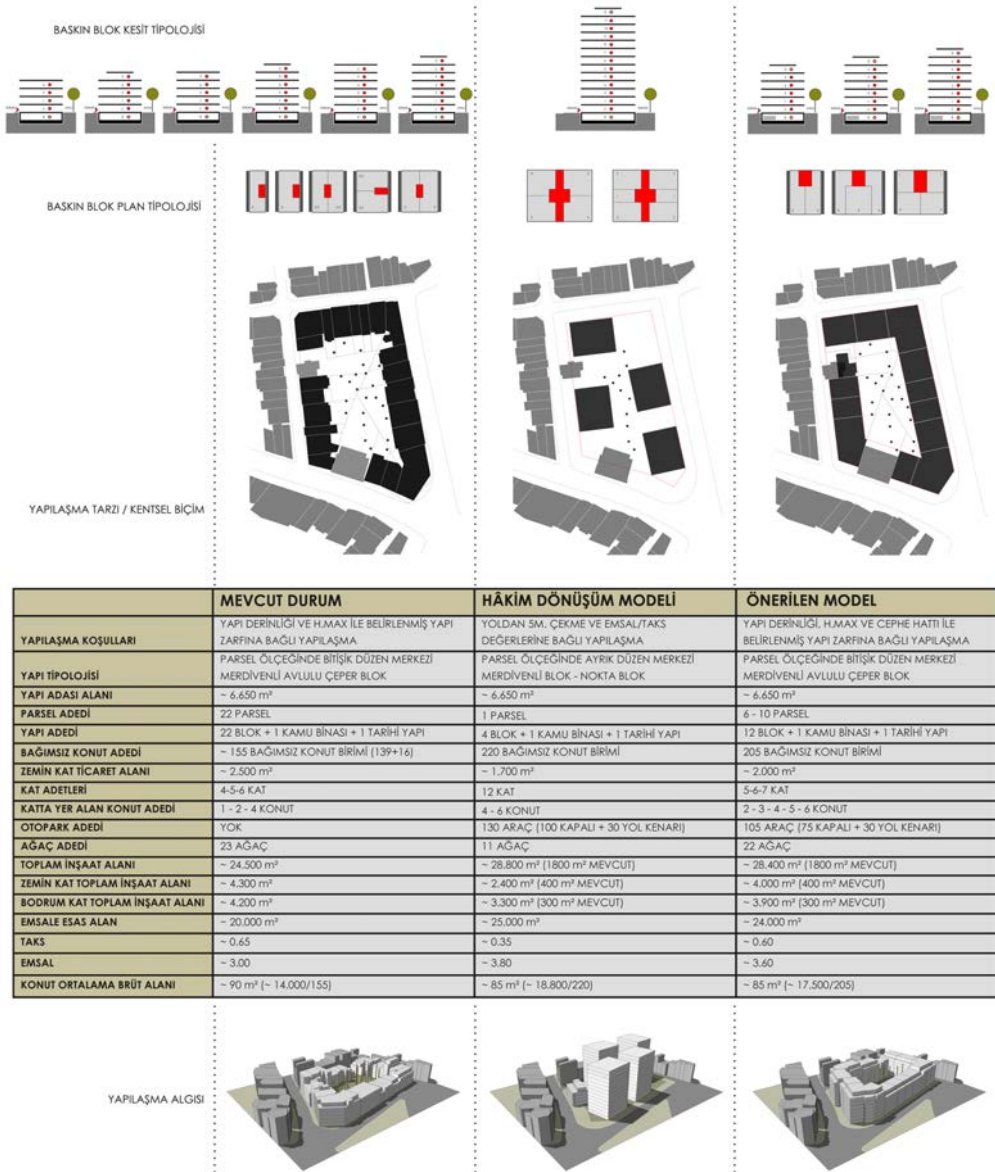

Görsel 16. Sokak Kesiti

vurgulanan tüm alanlara dair tek bir kapsayıcı formül, yekpareci ve sil başıncı bir model önerisi mümkün gözükmemektedir. Bu anlayış doğrultusunda sorulan sorulara sağlıklı yanıtlar verilebilmesinin de bir o kadar imkânsız olduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın Değerlendirmesi

Çalışma sonucunda, çalışma alanının mevcut durumu, halihazırda dönüşüm süreçlerinde hâkim anlayışın alana uygulanmış hali ve alan için geliştirilen model bir tabloda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Her bir duruma ait birim yapı bazında plan ve kesit şemalar, alana ait yerleşim planı şemaları, üçüncü boyuttaki karşılıklarını ifade eden perspektif çizimler ve detaylı

Görsel 17. Çalışma sonucunda oluşturulan karşılaştırmalı tablo

bir şekilde hesaplanan tüm niceliksel değerler tabloda yer almaktadır (Görsel 17).

Oluşturulan tablo üzerinden farklı yeni yapılaşma yaklaşımlarının birbirine yakın niceliksel değerler veriyor olmasına karşın, çok ciddi niteliksel farklılıklar barındırdığı açıkça gözlemlenmektedir. Özellikle niceliksel değerlerin ötesinde kentsel mekânın algısal boyutunun öncelikli konu başlığı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ölçek sıçraması, kentsel açık alanları belirleyen yapı sınırlarının ortadan kalkması, çözümlük yapılaşma tarzının zemin kotta kentle ilişki kurmakta zorlanması dikkat edilmesi gerekli konu başlıkları olarak öne çıkmaktadır. Bu somut tespitlerin ötesinde kentsel açık alanlardaki gündelik yaşamı destekler yapılaşma biçimlerinin sürdürülmesi, kolektif bellek ve kentsel hafıza bağlamında kentsel dokuların karakterlerine müdahale edilirken dikkatli davranılması hususları da diğer önemli konu başlıkları olarak vurgulanmaktadır.

Sonsöz

Yeni yapı stoğu üretiminin nicel ölçütlere dayalı ve yapı ölçeğinde dış kabuğa odaklanmış estetik arayışların ötesine geçemeyen bir yaklaşımı benimsediğini söylemek mümkündür. Sözü edilen yaklaşımın konunun sosyo-kültürel boyutunu, kentsel olguları ve kent ekonomisi bağlamında mikro-ekonominin önemini yadsıdığı açıkça gözlenmektedir. Sadece belirli bir hedef kitleye yönelik, salt nicel ölçütlerle ifade edilen, birim alan yapım ve satış rakamları ile şekillendirilen ve

Görsel 18. Grote Straat, Maastricht, 2014

fizibilite çalışmalarına indirgenen kentsel dönüşüm uygulamalarının kentlerin sosyal ve fiziksel dokusuna vuracağı büyük darbe zamanla daha da açık bir şekilde fark edilecektir.

Özellikle kamusal mekân tartışmalarında başat mekânsal açık ve kapalı alan dizgelerinin ötesinde, kentlerin genel karakterini oluşturan sıradan ve özel mülkiyete ait kitlesel yapı stoğunun öneminin vurgulanması gereklilik arz etmektedir. Çoğunlukla zemin katlarında küçük ticaretin yer aldığı, yer yer büro mekânlarına dönüşmüş üst katları ile sözü edilen bu bitişik düzenli parsel ölçeğinde üretilmiş kitlesel konut bloğu stoğu kentsel yaşamın can alıcı ancak bir o kadar da mütevazı ev sahipleridir. Bu yapılaşma tarzının çözülmesi sonucunda 20. yüzyılda yaşanmış olumsuz deneyimler birçok coğrafyada karşımıza çıkmaktadır. Sokağı, avluyu, meydanı tanımlayan, zemin kotta sokak ile doğrudan ilişki içerisinde olan bu kentsel formun yitirilmesi kamusal alanında da önemli kayıpları beraberinde getirecektir (Görsel 18).⁵

Alan Çalışması Ekibi

Özgür Bingöl, İlke Barka, Tuba Bilgiç, Berna Göl, Merve Şen

Kaynağı belirtilmemiş tüm görseller yazara ve proje ekibine aittir.

⁵ Konu ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz. Susanne Komossa, *The Dutch Urban Block and the Public Realm: Models, Rules, Ideals*, trans. K. Cook (Vantilt Publishers, Rotterdam, 2010). Orijinal dilde basım *Hollands Bouwblok en Publiek Domein: Model, regel, Ideaal* (Vantilt Publishers, Rotterdam, 2010)

**KAMUSAL MEKÂNLAR,
MEKÂNLARIN
KAMUSALLIĞI
VE
KAMUSALLIK
ÇALIŞMALARI ÜZERİNE
BİR İNCELEME**

ARŞ. GÖR. BARIŞ GÖĞÜŞ

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Özellikle 1980’li yıllarla beraber kentlerin geçirdiği hızlı dönüşümlerden en çok etkilenen mekanlardan biri de kamusal mekanlardır. Bu dönüşüm, kamusal alanda hakimiyet kuran neoliberalizm söylemi doğrultusunda uygulanan, genellikle alışveriş merkezleri, kapalı siteler ve özel araçlı ulaşım ağlarıyla örülü özel alan odaklı kentleşme biçimi içinde, mekanların kamusalılık üretme düzeylerinin azalması biçiminde gerçekleşmektedir.

Kamusal mekanlar üzerindeki bu dönüşümün önemini, bu dönüşümün bugün ve gelecekte yaratacağı tehditleri anlayabilmek için ise, kamusal mekanların kentte ne gibi işlevler üstlendiğini geniş bir perspektiften, kapsamlı bir yaklaşımla irdelemek gerekmektedir.

Bu yazı, bu doğrultuda iki amaç üzerine kurgulanmıştır. Bunlardan ilki kamusal mekanları, bir tanım getirme kaygısı gütmeden, kentte üstlendikleri rollerle birlikte anlamaya çalışmaktır. İkinci amacı ise dönüştürdüğü mekanların kamusalılıkları üzerine akademik literatürde artış gösteren çalışmalar hakkında kapsamlı bir inceleme sunmak ve bu bağlamda süren tartışmaya katkıda bulunmaktır.

Kamusal Mekan nedir? Kentteki rolleri nelerdir?

Kamusal mekanlar, “kamusal” olma nitelikleriyle, kamunun ne olduğu, kamusal olanın ne olduğu gibi tartışmaların doğal bir parçası haline gelmektedir. Aslen halkın bütünü anlamına gelen kamu sözcüğü, temsili demokrasi aracılığı ile halkın kendisini yönetmesi için seçtiği otoritelere de işaret ederek, hem kamunun kendisi hem de kamu otoritesi anlamına gelmektedir. (Özbek, 2004, 33). Ancak temsili demokrasinin yaşadığı krizler ve hukukun üstünlüğü ilkesinin pratiğe dökülmeyişi gibi sorunlarla; kamusal olanın, kamuya ait olanın ne olduğu, kamuya mı kamu otoritesine mi ya da kamunun hangi kesimine ait olduğu, kullanım hakkının kimin olduğu, kimin yararı için var olduğu gibi bir çok soruyu beraberinde getirmektedir.¹

Bu durum karşısında mevcut planlama terminolojisi yetersiz kalmakta, kamusal mekanları, planlama, mimarlık ve kentsel tasarım gibi uygulamalı disiplinlerin beraberinde/ötesinde sosyoloji, siyaset, psikoloji, iktisat vb. disiplinlerin de konusu haline getirmektedir. Konu edildiği her disiplin kamusal mekanlara kendi perspektifinden bakmakta ve böylece oluşan kaygan zemin üzerinde ortak bir kamusal mekan tanımı yapmak hayli zor olmakta, tek bir disiplinin perspektifinden yapılan tanımlar ise genellikle yetersiz kalmaktadır.

Bu nedenle kamusal mekanın tanımına odaklanmak yerine, kentsel toplumsal yaşam pratikleri içinde düşünmek bu mekanları anlamak için çok daha faydalı hale gelmektedir. İnsanlar kamusal mekanda neler yapıyorlar? Neler yaşıyorlar? Nelere tanık oluyorlar? Tanık oldukları şeyler onlara neler katıyor, nasıl etkiliyor? gibi soruların izinde tartışmayı açacak olursak:

Kamusal mekan; küçük bir çocuğun ebeveynleri dışında insanlarla, ebeveynlerinin yetiştirdiği kardeşleri dışında çocuklarla, hatta bir anne baba tarafından yetiştirilme şansı bulamamış çocuklarla karşılaştığı; ilk defa kendi ebeveynlerinin ve milli eğitim müfredatının söylediği her şeyin doğru olmadığını duy-

¹ Son yıllarda bu tartışmalara paralel yükselişe geçen müşterekler (commons) kavramı bu noktada oldukça önemli bir literatür oluşturmaktadır.

duğu; herkesin annesinin aileleleri içinde, kendi annesi gibi el üstünde tutulmadığını gördüğü; herkesin üniversite okuyabilecek kadar şanslı olmadığını farkettiği; sokaklara dökülen binlerce insandan kendilerini kadın ya da erkek olarak tanımlamak zorunda olmadıklarını öğrendiği mekandır. Kısaca çocukluktan başlayarak farklılıklarla karşılaştığı bir yüzleşme mekanıdır. Bu yüzleşmeler kişiyi zamanla farklı olanın neden farklı olduğunu düşünmeye, sorgulamaya ve empati yapmaya götürür.

Kamusal mekan; tüm kentlilerin her gün her saat kamusal mekana çıkışı ile birlikte asla öngörülemez bir kaosu barındırır. Bu anlamda bir rastlantısallıklar mekanıdır. Bu rastlantısallıklar sonucu, kişinin sokakta bir cüzdan bulduğunda sahibini arama/aramama, otobüste bir hamile kadına yer verme/vermeme, bir dilenciye sadaka verme/vermeme, yanından yürüyen biri ayağı takılıp düştüğünde elinden tutup kaldırma ya da yoluna devam etme ikilemlerini yaşadığı, bu ikilemlerde verdiği kararlarını ve toplumun kişinin bu kararlarına verdiği tepkileri sorgulayarak kişiliğini şekillendirdiği, kendincil hareket etmeyi öğrendiği bir alternatif bir eğitim mekanıdır.

Kamusal mekan, kişinin bazen farkında bile olmadığı dertleri, sokakta yüzlerce kişiyi birarada, bir ağızdan dert anlatırken görüp farkettiği yerdir. Çünkü kamusal mekan, görünürlük mekanıdır. Zaman zaman toplum baskısı zaman zaman iktidar baskısı ya da kaynağı ne olursa olsun bu baskıdan kaynaklanan dertlerini görünür kılmak için kamusal mekana çıkan insanlar için bir özgür ifade mekanıdır.

Kişinin hafta içi yoğun çalışma temposundan sonra hafta sonu ailesiyle/arkadaşlarıyla vakit geçirerek rahatlayabileceği bir rekreasyon mekanıdır.

Tüm bu örnekler gibi, bize kamusal mekanın ne olduğu, toplumsal yaşam içinde ne gibi roller üstlendiği ile ilgili fikir veren daha sayısız örnek üretilebilir. Barındırdığı kaostan her an yeni işlevler doğurma potansiyeli bir kenara bırakılıp bu rolleri üzerine bir kategorizasyon arayışına girersek, Müge Akkar Ercan'ın literatür çalışması bu konuda kapsamlı bir derleme sunmaktadır.

Akkar Ercan'a göre (2007, s.115-119) kamusal mekanların kentlerde üstlendikleri roller; fiziksel, ekolojik, psikolojik, sosyal, politik, ekonomik, sembolik ve estetik roller olmak üzere 8 kategoride toplanmaktadır ve bu kategoriler ise şöyle açıklanmaktadır:

- Kullanıcıların günlük ihtiyaçlarına cevap veren donatılar bağlamında fiziksel rol,
- Bitki örtüsü ile mikro-klimayı dengelemesi, hava akışı sağlaması, kirliliği filtrelemesi bağlamında ekolojik rol,
- Kişinin yeterliliğini kanıtlaması, zorluklarla karşılaşması, şok etkiler karşısında tepkisini ayarlaması, kendincil hareket etme olanağı ve mental gelişimine katkısı bağlamında psikolojik rol,
- Sınıf, etnik köken, yaş, cinsiyet ayırt etmeksizin herkesi kucaklayan ve toplumun farklı kesimlerini buluşturan eğitimsel ve iletişimsel yapısıyla sosyal rol,
- Eleştirel söylem için bir platform oluşturarak halkın demokrasiye doğrudan

katılımını sağlayan yapısıyla politik rol,

- Ticari faaliyet alanları ve arazi fiyatlarını etkileyebilen yapısıyla ekonomik rol,
- İmaj yaratan ve kente kimlik kazandıran yapısıyla sembolik rol,
- Kenti güzelleştiren ve fiziksel çevre kalitesini artıran yapısıyla estetik rol.

Tabii, kamusal mekanlara atfedilen tüm bu rollerin işleyişi, mekanın gerçekte ne kadar kamusal olduğu ile doğrudan ilişkilidir.

Kamusal mekanlar (*public spaces*) kamusal alanın (*public sphere*) kent mekanındaki uzantısı olarak da kavramsallaştırılabilmektedir. Kamusal alanda çatışma/uzlaşma süreçleri olarak sahne alan iktidar mücadelelerinin, gündelik yaşam pratikleri ve toplumsal yaşamla olan çift yönlü etkileşiminin somutlaştığı mekanlardır.

Özellikle 80’li yılların ardından kamusal alanda yükselişe geçen neoliberal söylemlerin kentlerde yarattığı dönüşüm kamusal mekanları da önemli ölçüde etkilemektedir. Devletin sosyal rolleri bağlamında küçülmesi, uluslararası sermayeyi cezbetme adına düzenleyici rolünü piyasa lehine kullanması ve bunun beraberinde getirdiği özelleşme eğilimleriyle, kamusal mekanlar birer birer özelleştirilmekte, kamu – özel ortaklıkları ile kamusal ve özel mekanlar arasındaki çizgi bulanıklaşmaktadır.

Bunun en belirgin örneği olarak isimlerinde, mimari tasarımlarında ve mekan kurgularında meydan, forum, park gibi kamusal mekanlara atıfta bulunan ancak girişlerin kontrollü sağlandığı, özel mülkiyete tâbi alışveriş merkezleri sayılabilir.

Alışveriş merkezlerinin yanı sıra, iş geliştirme bölgeleri² (*business improvement district, BID*), kültür sanat aktivitelerinin bulunduğu müzeler, kongre ve sergi salonları, karma kullanımlı kompleksler ve kamu-özel ortaklığı ile inşa edilen bir çok mekanın ne kadar kamusal olduğu tartışılmaya başlanmıştır.

Peki kamusal mekanların özelleştirilmesi veya özel unsurlarla doldurularak kamusalılık düzeylerinin azalması, kamusalılık üretemeyen mekanlar haline gelişi neden önemlidir? Bu soruya da bölümün başında kamusal mekan ve kentsel toplumsal yaşam pratikleri üzerine yaptığımız tartışma ile ulaşmak mümkündür.

Girişi çıkışı kontrollü olarak sağlanan, günün belirli saatlerinde kullanıma kapanan, işletmesi, güvenliği ve denetimi özel bir kurumca sağlanan, belirli bir amaca yönelik inşa edilen mekanlarda neleri görebilir, ne kadar görünür oluruz? Eleştirel söylem hakkımızı ne kadar kullanabiliriz? Neler ile karşılaşırız? Nelerin farkına varabiliriz?

Bu özellikleri gösteren mekanlarda bu soruların cevabını veren, kimin görünür olabileceğine, kimi eleştirip kimi eleştiremeyeceğimize karar veren o mekanın işletmesini ve idaresini sağlayan kurum olmaktadır. Bu kurum istediği bireyleri mekana almama, mekanda yapabileceklerini sınırlama haklarına sahiptir. İdarenin elindeki bu gücü kamusal alanda hakim olan neoliberalleşme söylemleri ve yarattığı

politikalarla birlikte okursak bunun mekandaki yansıması; genellikle tüketim gücü

² İş geliştirme bölgeleri ve kamusalılık olgusu ile ilgili yabancı literatürde bolca kaynağa rastlanmakla beraber İstanbul’dan bir örnek için bakınız: Özdemir ve Kızıldere, 2014

olan, apolitik, beyaz yakalı, tek tip (ya da en azından sağlıklı bir kamusal mekanda bulunması gereken kullanıcı çeşitliliğini yakalaması imkansız olan) bir profilin bulunduğu, yalnızca izin verilen (genellikle tüketim odaklı) aktivitelerin gerçekleştirebildiği ve sadece izin verilen (apolitik) imgelerin görünür kılındığı bir tablo çizmektedir (Görsel 1, Görsel 2, Görsel 3).

Görsel 1. Tüketime teşvik eden, kontrollü AVM Girişi (Url-1)

Görsel 2. İstanbul Mecidiyeköy'de Profilo AVM'ye alınmayan işçi haberi (Url-2)

Kamu yararı ve sağlıklı bir toplumsal gelişim için bu denli önemli görevler üstlenen mekanların yukarıda anlatıldığı gibi ayrıştırıcı ve kamusalılık üretmeyen bir tabloya doğru evrilmesi araştırmacıları mekanların kamusalılığı üzerine yoğunlaşmaya yöneltmiştir.

Kızılay AVM: Sizin Türdeki İnsanları Almıyoruz!

Perşembe, 20 Şubat 2014

Haber: Ömer Akpınar

Ankara'nın göbeğindeki Kızılay Alışveriş Merkezi, kurum kararı aldıkları gerekçesiyle trans kadınların girişini engelledi.

Görsel 3. Ankara Kızılay AVM'ye alınmayan trans birey haberi (Url-3)

Kamusal Mekanların Değişen Kamusallık Düzeyleri ve Kamusallık Çalışmaları

Kamusallık düzeyi belirleme çalışmaları daha çok 2000 sonrasına tarihlenmekle beraber, bir mekanın kamusal sayılabilmesi ya da kullanıcıların mekanda kamusallığı algılamaları için mekanda bulunması gereken özelliklerle ilgili çalışmalar 1980'lere kadar uzanmaktadır.

Bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri siyaset felsefesi konusunda uzman Stanley I. Benn ve Gerald F. Gaus tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada bir mekanın kamusallığını tanımlayan kavramlar: temsiliyet, erişim ve yarar olarak belirtilmiştir (*Benn ve Gaus, 1983'ten aktaran; Madanipour, 1999; Akkar Ercan, 2005; Németh ve Schmidt, 2011*). Burada temsiliyet; mekanla ilgili karar alma süreçlerinde, yönetiminde ve işletmesinde etkin aktörler üzerinedir ve bu aktörlerin özel aktörler mi yoksa kamu aktörleri mi olduğu kastedilmektedir. Erişim kavramı mekandaki kaynakların ve aktivitelerinin herkese, kamuyu oluşturan her bir bireye açık olup olmamasına işaret eder. Son olarak yarar kavramı da, mekandaki donatı ve aktivitelerin, üretilen bir değer varsa o değer, kamu sektörüne mi özel sektöre mi yarar sağladığı ile ilgilidir.

Daha sonraki çalışmalardan biri siyaset bilimci Margareth Kohn'a aittir. Kohn, kamusal mekana çok boyutlu bir "kavram kümesi" olarak yaklaşmayı önerdiği çalışmasında, mekanların kamusallıklarının birbirlerini tanımayan insanlar için ilişki kurabilme potansiyeline de bağlı olduğunu söyleyerek, mekanda incelenmesi gereken kavramları mülkiyet, erişilebilirlik ve özneler-arasılık (*intersubjectivity*) olarak tanımlar. Mekanın mülkiyetinin kamuda mı yoksa özel sektörde mi olduğunun önemini vurguladıktan sonra mülkiyeti kamuda olmasında rağmen

kamuyu oluşturan bireylerce kullanılamayan bürokratik, askeri vb. merkezleri örnek göstererek bunun tek başına yetmeyeceğini de belirtir. Özneler–arasılık kavramıyla mekanın kurgusunun ve inşa amacının insanların birbirleriyle ilişki kurmaya elverişli olup olmamasından bahseder ve açıklarken, direkt insanların gelip ilişkiye geçmeleri üzerine tasarlanmış bir mahalle evi ile bir eğitim kurumuna ait bir stadyum arasındaki farkı örnekler. Erişilebilirlik kavramının ise iki boyutuyla da ele alınması gerektiğini, bir yandan yasal perspektiften insanların mekana erişim hakkı bulunup bulunmadığına, bir yandan da kentsel tasarım ve planlama perspektiflerinden pratiğe yönelik bir bakışla, fiziksel mekana erişimde tasarım kriterlerine uygunluk (engelli erişimine uygunluk, görsel geçirgenlik, yönlendiricilerin varlığı vb.) ve kentin farklı bölgelerinden erişilebilir olup olmadığına işaret etmektedir. Bu kavramlardan biri ile çelişen bir mekanı ise özel mekan olarak tanımlamanın doğru olmayacağından bahseder(*Kohn, 2004, s.9-11*).

Başka bir çalışmada yine bir siyaset bilimci olan İris Marion Young, erişilebilirliğin yanına, kapsayıcılık ve farklılıklara tolerans kavramlarını ekleyerek mekanda “ötekiler”in asimile edilmeden var olabilmesinin önemine değinir. (*Young 1990 ve 2000’den aktaran, Varna ve Tiesdell, 2010, s.579*)

Akademik literatürde kamusalılık üzerine yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Ancak yazının başında da belirtildiği gibi, her disiplin kamusalılık olgusunu kendi perspektifinden bakarak kavramsallaştırmaktadır. Genellikle bu kavramsallaştırmayı; siyaset bilimciler, demokratikleşme ve haklar üzerinden; coğrafyacılar, yer hissi veya yersizleşme üzerinden; antropologlar ve sosyologlar, mekanın tarihsel inşası ve atfedilen öznel değerler üzerinden; hukukçular ise erişim hakkı ve mekanın kontrol mekanizmaları üzerinden yapmaktadırlar (*Varna ve Tiesdell, 2010, 577*). Kavramsal düzeydeki bu farklılıklar, kamusalılığı sorgulama yöntemlerinde de keskin ayrımlar yaratmaktadır.

Kamusalılık çalışmalarında öne çıkan iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilki kullanıcıyı merkeze koyan yoruma dayalı tümdengelimci yaklaşım, diğeri ise mekanı merkezine koyan eleştirel gerçekçi, tümevarımcı yaklaşımdır (*Varna ve Tiesdell, 2010, 578*).

Tümdengelimci yaklaşıma göre kamusalılık, mekandan bağımsız, toplumsal olarak üretilen, hatta düzenli olarak tekrar tekrar üretilen bir olgudur. Bu nedenle de çalışmaların odağında mekanı tüm sosyal ve fiziksel bileşenleri ile birlikte deneyimleyen kullanıcılar yer almaktadır. Kamusalılık sorgulaması için mekanın kullanıcıları ile derinlemesine görüşmeler yapılır. Bu görüşmelerden, kamusalılığı tanımladığı düşünülen kavramlar üzerinden çıkarımlar yapılır.

Tümevarımcı çalışmalarda ise merkeze mekana ait özellikler koyulur. Kamusalılığı tanımladığı düşünülen, kamusalılık üretilmesi için olmazsa olmaz kabul edilen kavramlardan, mekanın özelliklerini sorgulamayı mümkün kılacak kriter setleri oluşturulur. Kamusalılığı sorgulanan mekan, insanlardan soyutlanmış halde ele alınır ve bu kriterler üzerinden değerlendirilir.

Özellikle 2000’li yıllarla birlikte mekanların kamusalılık düzeylerini sorgulama, farklı mekanlarda kamusalılık üzerinden karşılaştırmalı çalışmalar yapma amacıyla tümevarımcı yöntemlerle bir çok model geliştirilmiştir.

Bunlardan ilki, 2007 yılında Németh ve Schmith tarafından ortaya atılan ve üzerinde hala çalışılan “Triaksiyel Model”dir. İki farklı kamusal mekanın karşılaştırılmasına dayanan bu modelde kamusallığın boyutları; mülkiyet, yönetim ve kullanıcı/kullanım olarak tanımlanmıştır. Mülkiyet boyutu, mekanın yasal statü olarak kamu mülkiyetinde mi yoksa özel mülkiyetle mi olduğu ile ilgilidir. Ancak modelde, mülkiyetin mekanın işletilmesi ile doğrudan ilişkili olduğundan bahsedilmekte ve son yıllarda giderek artan kamu – özel ortaklıklarına vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda mülkiyet – işletme ilişkisi şöyle bir tablo ile anlatılmaktadır (Tablo 1):

		Mülkiyet	
		Kamu	Özel
İşletme	Kamu	Kamu mülkiyetinde, kamu tarafından işletilen mekanlar	Özel sektör mülkiyetinde, kamu tarafından işletilen mekanlar
	Özel	Kamu mülkiyetinde, özel sektör tarafından işletilen mekanlar	Özel sektör mülkiyetinde, özel sektör tarafından işletilen mekanlar

Tablo 1. Tri-aksiyel modelde kamusallığın bir boyutu olarak mülkiyet – işletme ilişkisi (Németh ve Schmidt, 2011, s.11).

Yönetim boyutu ise, mekana ait erişim, hareket ve davranış özgürlüğü, kontrol mekanizmalarının olup olmayışı bağlamında mekanın açıklığı/kapalılığı ya da kapsayıcılığı/dışlayıcılığı ile ilgilidir. Son olarak kullanıcı/kullanım kriteri ise mekandaki donatı ve aktiviteler bağlamında çeşitlilik sunup sunmadığı ve kullanıcıların ilişkiye girebilmeleri bağlamında kolektifliği ya da bireyselliği ön plana çıkaran bir yapıda oluşu ilgilidir.

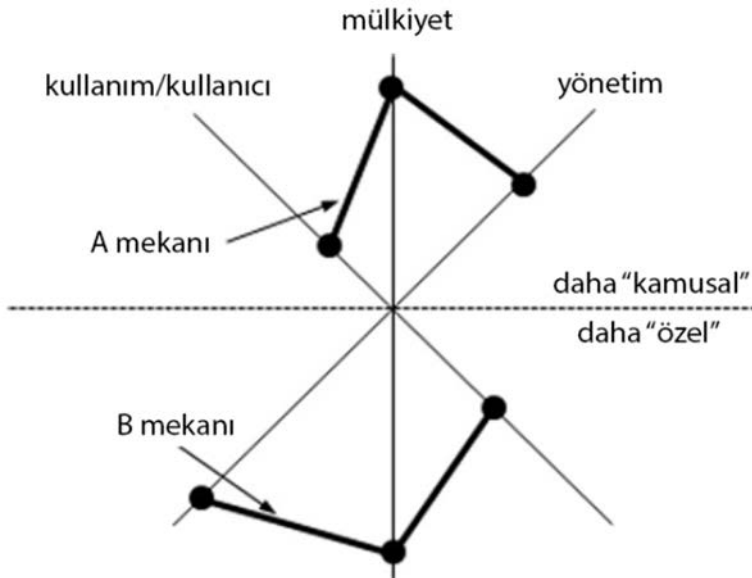
Bu boyutlara dair değişkenler, aşağıdakine benzer bir tablo aracılığıyla ile mekanda gözlemlenip değerlendirilerek puanlanmaktadır (Tablo 2).

KULLANIMI TEŞVİK EDİCİ	BAĞLAM	PUANLAMA
Kamusal mekan olduğuna dair bir imge	Kanun - Kurallar	0=yok 1=küçük işaret 2=büyük ya da birden fazla işaret
Mülkiyet/İşletme	Denetim	0=ikisi de özel sektörde 1=kamu mülkü özel işletme 2=ikisi de kamu sektöründe
Umumi tuvalet	Tasarım ve imaj	0=yok 1=yalnızca müşterilere yönelik 2=herkese yönelik
Oturma elemanı çeşitliliği	Tasarım ve imaj	0=yok 1=tek çeşit oturma elemanı 2=iki ya da daha fazla çeşit oturma elemanı
Küçük ölçekli yeme-içme üniteleri	Tasarım ve imaj	0=yok 1=basit bir stand 2=iki ya da daha fazla küçük ya da büyük stand
Aydınlatma ve gece kullanımı teşvik	Tasarım ve imaj	0=yok 1=tek tip aydınlatma 2=birden fazla çeşit aydınlatma
Sanatsal, görsel öğeler	Tasarım ve imaj	0=yok 1=bir-iki küçük heykel/çeşme 2=performans alanı ya da büyük bir enstalasyon
Girişte erişilebilirlik	Erişim	0=kapalı giriş 1=açık ama kontrollü giriş 2=kapalı olmayan birden fazla giriş
Yönlendirici erişilebilirlik	Erişim	0=görünür değil/yönlendiricisiz 1=görünür/yönlendiricisiz 2=görünür/yönlendiricili

KULLANIMI KONTROL EDİCİ		
Görünen yazılı kurallar	Kanun - Kurallar	0=yok 1=yazılı kural 2=iki ya da daha fazla
Güvenlik kamerası	Denetim	0=yok 1=bir adet sabit 2=birden fazla ya da hareketli
Güvenlik Personeli	Denetim	0=yok 1=bir özel güvenlik ya da iki kamu güvenlik görevlisi 2=iki ya da daha fazla
İkincil güvenlik personeli	Denetim	0=yok 1=bir kişi 2=iki ya da daha çok kişi
İş Geliştirme Bölgesinde konumlanma	Denetim	0=İGB'de değil 1=sadece bakım İGB tarafından 2=bakım ve güvenlik İGB tarafından
Mekan kullanımına kısıtlama	Erişim	0=yok 1=sadece müşterilere için küçük bir alan 2=sadece müşteriler için geniş bir alan
Kullanım saatlerine dair kısıtlama	Erişim	0=7/24 açık 1=en azından bir kısmı iş saatleri dışında açık 2=sadece iş saatlerinde açık
Sponsor ya da reklam panosu	Tasarım ve imaj	0=yok 1=bir orta boy ya da birkaç küçük reklam 2=birden fazla büyük reklam
Belli bir kullanım için tasarlanma	Tasarım ve İmaj	0=yok 1=yalnızca bir ya da iki örnek 2=belli bir kullanıma ayrılmış bir çok alan

Tablo 2. Triaksiyel modelde değişken tablosundan örnekler (Németh ve Schmidt, 2007, s.288-289)

Bu tablo aracılığı ile yapılan puanaj, bir takım istatistiki hesaplamalara tabi tutulup sonuçlar diyagrama işlenerek mekanlar arasındaki kamusalılık farkı görselleştirilir.

Görsel 4. Triaksiyel Model ile yapılan karşılaştırmanın görselleştirilmesine örnek (Németh ve Schmidt, 2011, s.11)

Kamusallık değerlendirmesinde kullanılmak üzere tümevarımcı yöntemler üzerinde yapılan bir diğer çalışma Yıldız Modeli'dir. Varna ve Tiesdell tarafından geliştirilen bu modelde kamusallığın boyutları şöyle tanımlanmaktadır (Varna ve Tiesdell 2010, s.581 – 585);

- Mülkiyet; mekanın mülkiyetinin kamu/özel oluşu ve esas fonksiyonunun kamuya/özele hizmet ediyor oluşu,
- Fiziksel düzen; mekanın merkeziliği, çevresiyle olan entegrasyon seviyesi, görsel geçirgenliği ve sınırları,
- Canlılık; pasif/aktif aktivitelere olanak tanınışı ve iç tasarımı,
- Kontrol; alanda kontrol mekanizmasının varlığı ya da yokluğu, var olma nedeni ve kontrol yöntemi,
- Fiziksel donatılar; değişik ihtiyaçlara cevap verebilmesi ve bakımlı tutulması.

Yıldız Modeli'nin uygulanması: kamusallığın her boyutu için kriterlerin tanımlanması, mekanın kriterlere göre puanlanması, bu puanların her boyut için aritmetik ortalamasının alınarak tek puan haline getirilmesi ve diyagram üzerinde görselleştirilmesi aşamalarından oluşmaktadır. Mekanın özelliklerine göre puanlanması gereken kriterler şu şekilde sıralanmaktadır:

Kamusallık Boyutları	1-5 arası puanlanacak kriter	Açıklama
Mülkiyet	Mülkiyet	Kamu/Kamu-özel ortaklığı/Özel
	Esas fonksiyonu	Kamuya hizmet/Özele hizmet
Kontrol	Kontrolün amacı	Tüm kentlilerin çıkarlarını korumak/ Güçlü olanın çıkarlarını korumak
	Kontrol yönetmeliği	Mekana özgü kurallar var mı? Varsa kamu yararını korumaya yönelik mi? Özel çıkarları korumaya yönelik mi?
	Kontrolün varlığı ve görünürlüğü	Kontrol mekanizması var mı? Bu kontrol kullanıcıya açıkça hissettiriliyor mu?
	Kontrol teknolojileri	Kamera var mı? Varsa miktarı? Başka elektronik denetim sistemleri var mı?
Fiziksel Donatılar	Fiziksel Bakım	Donatıların bakımı düzenli yapılıyor mu?
	Fiziksel donatıların yeterliliği	Temel donatılar yeterli mi? Eksik var mı?
Fiziksel Düzenlemeler	Merkeziyet ve entegrasyon	Kentsel ağ içindeki konumu, çevresiyle entegrasyon düzeyi
	Görsel geçirgenlik	Çevresiyle görsel bağlantısı güçlü mü?
	Eşikler ve Geçitler	Mekanın giriş ve çıkışlarında fiziksel engeller/kolaylaştırıcılar var mı?
Canlılık	Pasif aktivite potansiyeli	Oturmak, seyretmek gibi pasif aktivitelere olanak vermesi
	Aktif aktivite potansiyeli	Sosyal etkileşimi sağlayan spontan ya da programlı aktivitelere olanak vermesi
	Birden çok aktiviteye olanak tanıma	Planlı ya da plansız şekilde birden çok aktiviteye adapte olabilen bir tasarımının bulunması

Tablo 3. Yıldız Modeli'ne göre kamusallığın boyutları ve kriterleri (Varna ve Tiesdell 2010, s.581 – 582'den uyarlanmıştır.)

Belirtilen kriterler mekanda sorgulanıp, en kamusal 5, en özel 1 şeklinde puanlandıktan ve bu kriterlerin puanlarının, her boyut için aritmetik ortalaması alınarak tek puana indirgendikten sonra, puanlar yıldız diyagramında görselleştirilmektedir (Görsel 5).

Görsel 5. Yıldız Modeli ile yapılan karşılaştırmanın görselleştirilmesine örnek (Varna ve Tiesdell, 2010, s.593 – 594)

Bir diğer model 2013'te Langstraat ve Van Melik'in ortaya attığı OMAI Modeli³'dir. Bu modelde kamusalılığı tanımlayan kriterler ise;

- Yasal statüsü, mekanın kamu/özel yararına hizmet ettiği bağlamında mülkiyet,
- Günlük bakımı, güvenliği/denetimi bağlamında yönetim,
- Fiziksel ve yasal sınırları, görsel geçirgenliği ve tasarıma dair engelleri bağlamında erişilebilirlik,
- Kullanıcı ve kullanım çeşitliliği, donatı çeşitliliği bağlamında kapsayıcılık

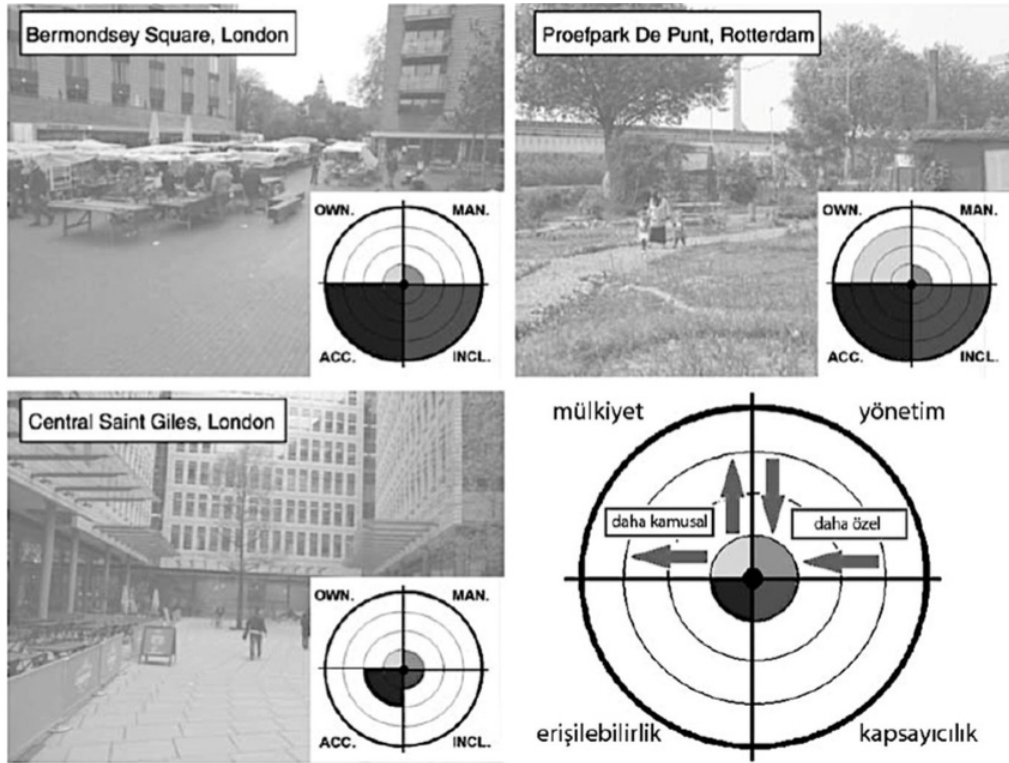
olarak sıralanmaktadır (Langstraat ve Van Melik, 2013, s.435). Bu modelde mülkiyet ve yönetim katı ve değerlendirmesi kolay, erişilebilirlik ve kapsayıcılık ise esnek ve değerlendirmesi görece zor kriterler olarak tanımlanmıştır. Diğer modellerle birçok ortak noktası olduğu vurgulanan bu modelin uygulanışı, Yıldız Modeli'ne benzer şekilde, belirlenen kriterlerin mekandaki özellikleri göz önünde bulundurularak puanlanması ve diyagramda görselleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. 1 – 4 arası yapılan puanlama işlemi gerçekleştirilirken dikkate alınması gerekenler, (1) tamamen özel, (2) kamusal karakterler içeren özel, (3) özel karakterler içeren kamusal ve (4) tamamen kamusal durumların tasvir edildiği bir tablo ile gösterilmektedir (Tablo 4).

³ Model adını; Ownership (mülkiyet), Managment (yönetim), Accesibility (erişilebilirlik), Inclusivness (kapsayıcılık), olarak belirlenen kamusalılık kriterlerinin baş harflerinden almaktadır.

KAMUSALLIK KRİTERİ	TAMAMEN ÖZEL (1)	KAMUSAL KARAKTER İÇEREN ÖZEL (2)	ÖZEL KARAKTER İÇEREN KAMUSAL (3)	TAMAMEN KAMUSAL (4)
MÜLKİYET (YASAL STATÜSÜ)	Yasal mülkiyet kamuya karşı sorumluluğu bulunmayan özel kar amaçlı bir kurumda	Yasal mülkiyetin büyük çoğunluğu kar amaçlı bir kurumda ama küçük paydaş olarak yerel yönetim var ya da mülkiyet kar amacı gütmeyen özel bir kurumda	Yasal mülkiyetin çoğunluğu yerel yönetimde ama küçük paydaş olarak kar amaçlı bir kurum var. Ya da mülkiyet kar amacı gütmeyen ve kamuya karşı sorumlu bağımsız bir kurumda	Yasal mülkiyet tamamen yerel yönetime ait
YÖNETİM (GÜNLÜK BAKIMI, GÜVENLİĞİ, KONTROLÜ)	Güvenlik ve bakım bağımsız özel sektörde sağlanıyor	Güvenlik ve bakım bağımsız özel sektör ve kamu sektörü kombinasyonu ile sağlanıyor	Güvenlik ve bakım özel sektörde sağlanıyor ancak nihai otorite yerel yönetim (taşeron)	Güvenlik ve bakımdan yalnızca yerel yönetim ve polis sorumlu
ERİŞİBİLİRLİK (FİZİKSEL VE YASAL ENGELLER, TASARIMA YÖNELİK ENGELLER)	Erişime fiziksel engeller var, görsel geçirgenliği olmayan tasarıma sahip, gizli mekan haline gelmiş, toplumun bazı kesimlerinin ulaşmada zorlanacağı bir coğrafi konumda bulunuyor, ulaşımında toplu taşıma eksikliği var.	Tamamen özel (1) kriterinde sıralananların çoğuna sahip	Tamamen özel (1) kriterinde sıralananların bir kısmına sahip	Tamamen özel (1) kriterinde sıralananların hiç biri yok, diğer bir deyişle toplumun tüm bireylerine eşit erişilebilirlikte
KAPSAYICILIK (KULLANICI VE KULLANIM ÇEŞİTLİLİĞİ, DONATILAR, AMBİYANS)	Kamusal mekanda izin verilen aktivitelerle ilgili kesin kurallar vardır. Kent mobilyaları ya tamamen eksiktir ya da özellikle "sadişte" düzenlenmiştir. (seyyar satıcıların, evsizlerin vb. kullanamaması için)	Aydınlatma ve oturma elemanı mevcuttur ancak müşteri olmayan ziyaretçilere yönelik başka kullanımlar yoktur. Mekanda izin verilen aktivitelerle ilgili kesin kurallar vardır.	Aydınlatma ve oturma elemanı mevcuttur ancak müsteri olmayan ziyaretçilere yönelik başka kullanımlar yoktur. Mekanda izin verilen aktivitelerle yönelik kurallar yoktur.	Geniş bir kullanıcı yelpazesinin ihtiyaçlarını karşılamak öncelikli amaçtır.

Tablo 4. OMAI Modeli değerlendirme tablosu (Langstraat ve Van Melik, 2013, s.436)

Değerlendirme sonrası sonuçlar, her kriter için bir çeyrek dairenin ayrıldığı OMAI Diyagramı'nda görselleştirilir (Görsel 6).

Görsel 6. OMAI Modeli ile yapılan karşılaştırmanın görselleştirilmesine örnek (Langstraat ve Van Melik, 2013, s. 441)

Sonuç

Kamusal alanda hakimiyet kuran neoliberal söylemlerin ürettiği politikalarla şekillenen kentleşme biçiminden en çok etkilenen alanlardan biri kamusal mekanlardır. Bu etkilenme genellikle kamusal mekanların özelleştirilmesi ya da kamu – özel ortaklıkları sonucu özel unsurlar içerecek biçimde dönüştürülmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum da kamu yararı ve sağlıklı bir toplumsal gelişim açısından yüksek önem arz eden bu mekanların rollerinin işlerliği yitirmesini ve daha büyük bir tehdit olarak kamusal alanı beslemekten ziyade kamusal alanda hakim olan ideolojilere hizmet edecek şekilde evrilmesini getirmektedir.

Bu dönüşüm, akademik literatürde kamusal mekanların gerçekte ne kadar kamusal oldukları bağlamında yer bulmakta, mekanların kamusalılık düzeylerini değerlendirme konusunda yeni yöntemler ve modeller üretilmektedir.

Bu yazı kapsamında, mekanların kamusalılık düzeylerini değerlendirmek için kullanılan iki ana yöntem olan tümdengelimci ve tümevarımcı yöntemler incelenmiştir.

Bunlardan kullanıcı algısını merkeze koyan tümdengelimci yöntem, bireylerin cinsiyetleri, etnik kökenleri, sosyo-ekonomik durumları, yaşadıkları politik ve kültürel coğrafya gibi

farklılıkları ve bundan kaynaklanan algı farklılıklarını da göz önünde bulundurmakla birlikte; indirgemeci yapısı ve bir kullanıcıya kamusal hissi veren mekanın başka bir kullanıcıya öyle hissettirmemesi nedeniyle sonuçların genellenmesini güçleştirmektedir. Genellemeye aykırı yapısı kamusal mekan tasarımı konusunda yol gösterici olmak adına bir çıktı vermesini engellemektedir.

Diğer yandan tümevarımcı yöntem ise mekana dair özellikler üzerine çalışarak oluşturduğu kriter setleri ile kamusal mekan tasarımı konusunda yol gösterici olurken, kullanıcı algısını

Görsel 7. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait Pendik Gözdağı Sosyal Tesisleri (Url-4)

Görsel 8. Beyoğlu, İstiklal Caddesi'nin güvenliğini(!) sağlayan polis (Url-4)

ve mekanın bulunduğu politik coğrafyaya dair dinamikleri göz ardı etmektedir. Nitekim bu yöntemle üretilen modeller ve uygulamaları incelendiğinde, çalışma alanı olarak erken kapital-istleşmiş ve demokratik hakların kamu otoritesi tarafından koruma altında olduğu Batılı ülkelerin büyük kentlerine ait kamusal mekanların seçildiği görülmektedir (Akkar, 2005; Van Melik, Van Aalts ve Van Weesep, 2007; Nemeth ve Schimdt, 2007, 2011; Langstraat ve Van Melik, 2013). Oluşturulan kriter setleri ortaya genellemeye müsait bir yapı koyuyor gibi görünmekle beraber, farklı sosyo-politik ve kültürel coğrafyalarda, daha otoriter yapıda yönetilen, temsili demokra-si krizinin derinleştiği ve hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanmadığı ülkelerde uygulanması yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir.

Bu nedenlerle kamusalılık çalışmalarında, hem mekana ait özelliklerin hem de mekanın kullanıcılarının ve kullanıcılara ait algı unsurunun bir arada değerlendirilmesi, mekanın kamus-allığı ile ilgili değerlendirmenin tümdengelimci ve tümevarımcı yöntemlerin birlikte kullanılması ile yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akkar Ercan, Z. Müge, 2005, *Questioning the "Publicness" of Public Spaces in Post-Industrial Cities*, *Traditional Dwell-ings and Settlements Review Volume 16, Issue 2*, s. 75 – 91
- Akkar Ercan, Z. Müge, 2007, *Public Spaces of Post-Industrial Cities and Their Changing Roles*, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi (24:1)*, s. 115 – 137
- Kohn, Margaret, 2004, *Brave New Neighborhoods The Privatization of Public Space*, Routledge, New York, USA
- Langstraat, Florian ve Van Melik, Rianne, 2013, *Challenging the 'End of Public Space': A Comparative Analysis of Pub-licness in British and Dutch Urban Spaces*, *Journal of Urban Design*, Volume 18, Issue 3, s. 429 – 448
- Madanipour, Ali, 1999, *Why Are the Design and Development of Public Spaces Significant for Cities?*, *Environmet and Planning B Plannig and Design*, Volume 26, s. 879-891
- Németh, Jeremy and Schmidt, Stephan, 2007, *Toward a Methodology for Measuring the Security of Publicly Accessible Spaces*, *Journal of American Planning Association Volume 73 Issue 3*, s. 283 – 297
- Németh, Jeremy and Schmidt, Stephan, 2011, *The Privatization of Public Space: Modeling and Measuring Publicness*, *Environmet and Planning B Plannig and Design*, Volume 38, s. 5 – 23
- Özbek, Meral, 2004, *Kamusal Alanın Sınırları*, *Kamusal Alan*, s.19 – 89, Ed. Özbek Meral, Hil Yayınları, İstanbul
- Özdemir, Dilek ve Kızıldere Dicle, 2014, *1980 Sonrasında Kamu – Özel Ortaklıkları ve Özelleşen Kamusal Mekanlar*, *Kentsel Mekan Müdahale: Projeler, Yaklaşımlar, Kavramlar, Boyutlar*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 23. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, s.210 – 223, DAKAM Yayıncılık, İstanbul
- Van Melik, Rianne; Van Aalt, Irina and Van Weesep, Jan, 2007, *Fear and Fantasy in the Public Domain: The Develop-ment of Secured and Themed Urban Space*, *Journal of Urban Design*, Vol. 12 Issue 1, s. 25-42
- Varna, George and Tiesdell, Steven, 2010, *Assesing the Publicness of Public Space: The Star Model of Publicness*, *Journal of Urban Design*, Vol. 15. Issue 4, s. 575-598
- Url-1: <http://acikhava.wordpress.com/tag/duvar/> erişim tarihi: 15.11.2014
- Url-2: <http://www.haberedikkat.com.tr/haber/Iscisin-sen-disarida-kal/78312> erişim tarihi: 15.11.2014
- Url-3: <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=15865> erişim tarihi: 15.11.2014
- Url-4: <http://www.kentseldonusumhaberleri.com/ibb-gozdagi-sosyal-tesisleri-grup-halinde- toplanti-ve-piknik-yap-mak-yasaktir-h3651.htm> erişim tarihi: 14.11.2014

KAMUSAL ALAN SİNOP

YARD. DOÇ. DR. BAHAR AKSEL ENŞİCİ

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Yaratıcı endüstriler, kamusal mekan ve sürdürülebilir turizm kapsamında Sinop'u ele alan bu çalışma Sinop'un bu üç alandaki potansiyellerini tespit ederek kendine yeten, daha yaşanabilir ve ölçeğini / yaşam kültürünü koruyabilen bir kent olarak gelişmesi için yön göstermeyi amaçlamaktadır. Tanımlanan genel çerçeve içinde Kamusal Mekanlar ve Sinop'a odaklanan bu çalışma ise bahsi geçen üç başlığın kentsel mekandaki yansımalarını tespit etmeye çalışarak Sinop'un kamusal mekanları üzerinden bir okuma yapmaktadır.

Kamusal kullanımlar ve açık kamusal alanların çeşitliliği ve gündelik yaşama katkıları o kentin yaşam kültürü üzerinde büyük öneme sahiptir. Yaşamsal değişiklikleri takip eden mekânsal kurgular ve kullanımların kentlerin karakteri üzerinden de ciddi düzeyde etkisi bulunmaktadır.

Özellikle Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemden başlayarak açılan Hükümet Binası ve Meydan yarışmaları günümüze kadar gelen konuları, genişleyen yarışma sınırları ve farklılaşan yaklaşım beklentileri ile kamusal algısının günümüze kadar nasıl değiştiğini gözler önüne sermektedir. 'Kamusal alan'ın meydan ölçeğinden çıkarak tüm kenti içine alan bir ölçekte ve diğer işlevler ile karışan/birleşen yapısı günümüz kentlerinin yaşanabilirliği açısından en fazla altı çizilen unsuru haline gelmiştir.

Modern yaşam tarzı ve kentleşme hamlelerinin en hızlı atıldığı, kamusal kullanımların tanımlandığı Cumhuriyet sonrası döneme bakıldığında, orta ölçekli kentlerde açılan meydan ve hükümet binası yarışmalarının kentlerin kimlikleri ve planları üzerinde önemli izler bıraktığı görülmektedir (Olgun, i., Alban, A., 2014). Genellikle Hükümet konağı gibi bir idare yapısı önünde konumlanan, trafik düzenlemeleri ile birlikte çözümlenen, aynı zamanda da tören meydanı niteliği taşıyan bu kamusal alanlar orta ölçekli Anadolu kentlerine toplumun her kesimini bir araya getirecek, modern anlamda bir kentsel meydan kazandırmaktadır. Döneme ait kaynakların taranması sırasında Sinop'a ait bu tip bir yarışma bilgisine rastlanmamıştır.

Diğer yandan Sinop kentinin tarihi ve mekânsal gelişimi bugünü anlamak adına önemli ipuçları sağlamaktadır.

Sinop'un Mekansal Gelişimi

Sinop, yerleşme tarihi yüzyıllar öncesine dayanan uzun bir geçmişe sahip bir kıyı kentidir. İçinde bulunduğu coğrafyanın dağlık yapısı nedeniyle uzun zaman Anadolu ile karayolu bağlantısı zayıf kalmış, diğer yandan liman sayesinde deniz yolları üzerinden gelişimini sağlamıştır.

1853'te yaşanan Rus saldırısı ardından kent uzun yıllar pek gelişme gösterememiştir, 1917 yılında kentin organik dokusu ve ahşap mimari eserlerini büyük oranda tahrip eden yangın ise ikinci bir darbe vurmuştur. Tırıl (2010) 1923 ve 1950 yılları arasında kentte anıtsal bir yapının inşa edilmediği ve büyük ölçekli bir projenin yapılmadığını aktarmaktadır. Sinop, bu dönemde cezaevi ve kale ekseninde kalmış küçük ölçekli bir yerleşimdir. Sinop Vilayet Gazetesi, 1930 ve 40'larda yaptığı haberlerde yerleşimden "kasaba" olarak bahsederek o gün ki algı konusunda önemli bir not düşmüştür (Tırıl, 2010). Bir liman yerleşimi olarak kurulan Sinop'un uzun bir süre

Anadolu'nun geri kalanı ile karayolu bağlantısı olmadığı vurgulanarak ilk düzenlenmiş yolun 19.yy'ın sonunda inşa edildiği aktarılmaktadır (Tırıl, 2010).

Arkitekt dergisine yansıyan haberler kentsel kamusal alanlardan öte Sinop'un diğer ihtiyaçları konusunda ipuçları vermektedir. 1933 yılında Sinop-Boyabat-Kastamonu yolunda Gökırmak üzerinde inşa edilen Fevzi Paşa Köprüsü'nün haberi 'Cumhuriyetin ilk 10 senesi içinde başarılan eserler Türk mühendis ve işçilerinin gücünü ve yeteneğini göstermektedir' haberi ve yine bölgede inşa edilen benzer mühendislik yapılarının listesi ile duyurulmaktadır (Arkitekt, 1933:9-10). Kıyı kenti durumu ve Türkiye'nin en kuzey noktası olması nedeniyle kamu yatırımları farklı alanlarda da devam etmekte, 1935 yılında faaliyete geçen 'Sinop Sis Düdüğü ve Memur Evi' mühendisliği ve mimarisi ile dergilerde yerini almaktadır (Arkitekt, 1935:05).

Görsel 1. Sis düdüğü ve Memur evi, Proje: Mimar İzzettin Nuri, Makine mühendisi Hami, Tatbik: Mimar Arif ve i. Simonofski (Arkitekt, 1935).

Benzer şekilde il merkezi olarak bile ilçeleri ile karayolu bağlantısı yetersiz olan Sinop'un bir liman kenti olarak tüm iletişimini deniz yolu üzerinden sağladığı, dolayısı ile özellikle 1930'ların sonu ve 40'larda liman ve iskelelerin inşaat ve altyapı çalışmalarına dair gelişmelere daha sık rastlandığı aktarılmaktadır (Tırıl, 2010: 80-81).

Cumhuriyet sonrasında açık kamusal alanların düzenlenmesi konusunda çok fazla bilgiye rastlanmasa da 1934'te kent merkezinde inşa edilmeye başlanan Cumhuriyet meydanı ile ilg-

ili haberler yerel basında yer almaktadır (Görsel 2). Aynı dönemde kentte Tayyare meydanı olarak anılan başka bir meydanın da olduğu gazete taramalarında ortaya çıkmaktadır. Modern kentin bir diğer önemli unsuru olan kent parkları konusunda da Sinop'ta adımlar atılmış, Hükümet Konağından denize inen sur duvarı boyunca, mevcutta da park olarak kullanılmakta olan alan 1934'te yılında yeniden düzenlenmiş, bitkilendirilmiştir. 1937 yılında itfaiyenin karşısında bir başka alanında park olarak düzenlendiğine dair haberler basında yer almıştır (Tırıl, 2010). Bir deniz kenti olarak en büyük ihtiyaçlardan biri olan Plaj ise 1939 yılında iç denizde, Kibrit fabrikasının alt kısmında kalan alanda açılmıştır. Kentlilik bilinci ve toplanma alanlarının modern anlamda yeniden düzenlemesi / yaratılması konusunda en ilginç adımlardan biri de 1934'te düzenlenen bu park alanı içinde yer alan Belediye Gazinosunun 1950'de tadilat geçirerek Şehir Klübü olarak açılmasıdır (Tırıl, 2010).

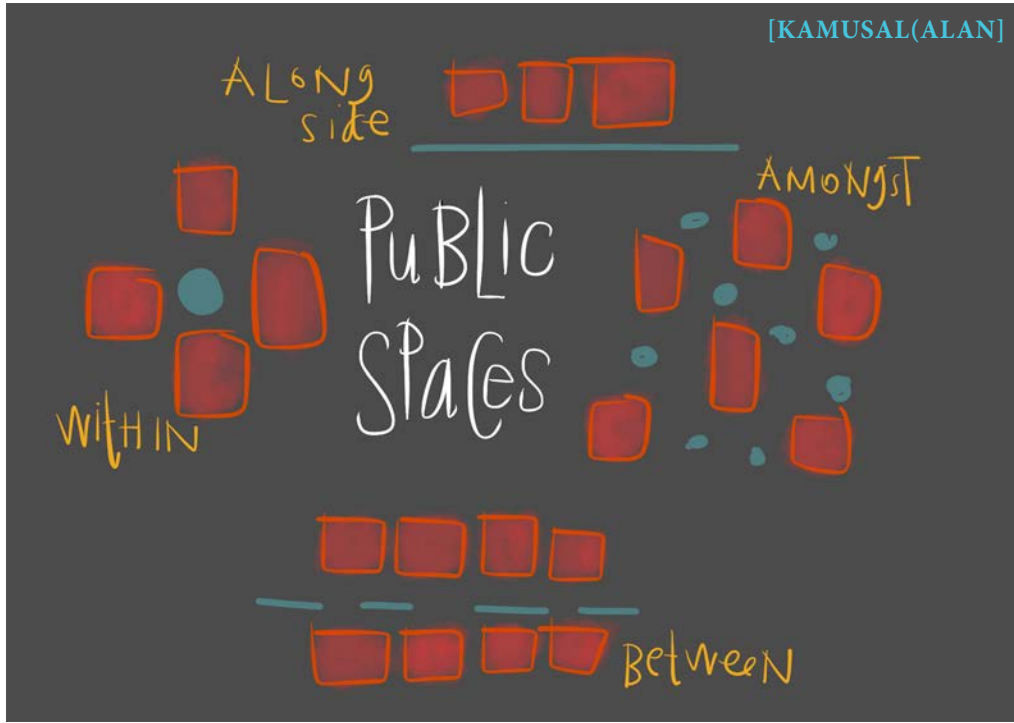
Görsel 2. Sinop Cumhuriyet Meydanı

Kentin genel planının ve yerleşim dokusunun şekillenmesi konusunda ise farklı ipuçları bulunmaktadır. 1946 yılında yaşanan büyük Sinop yangını şehir merkezinde ciddi hasara neden olmuş, ardından bugün İncedayı mahallesi olarak adlandırılan alan iskana açılmıştır. 1949 yılında Ankara'da açılan İller Bankası Sergisi Ayaş, Zonguldak, Karabük, Kırşehir ve Sinop için yeni çizilen halihazır haritaları izleyicilere sunar (Arkitekt, 1949). 1952 yılı kayıtlarına bakıldığında Türkiye Emlak Kredi Bankasının Sinop'ta faaliyet gösterdiği (Arkitekt, 1952:11-12) ve aynı yıla kadar Türkiye'de statüleri İktisat Bakanlığınca tasdik edilen yapı kooperatiflerinden ikisinin Sinop'ta bulunduğu aktarılmaktadır (Arkitekt, 1952).

1930-1950 yıllarında Sinop'un gelişimi ile ilgili çıkan haberlere bakıldığında kente elektrik ve kanalizasyon alt yapısının getirildiği, küçük ölçekli bir kent olarak çağdaş işlevlere ve kentsel mekanlara kavuşması için düzenlemeler yapıldığı, asfalt yol bağlantılarının güçlendirildiği, dolayısı ile sosyal ve fiziksel altyapı konusunda adımlar atıldığı görülmektedir. Bu dönemde atılan adımlar günümüze kadar gelişerek devam eden yapısal karakterin yapı taşlarını oluşturmuşlardır.

Sinop: Kamusal Alanlar

Kamusal alanların kullanımları ve anlamları hangi tipte binalar/işlevler tarafından çevrelen-
dikleri; nelerin arasında, içinde, ortasında, kenarında ya da yanında konumlandıklarına göre
değişiklik göstermektedir (Görsel 3). Her farklı konumlanmış mekanın anlamı ve gündelik hayata
katkısı açısından yeni anlamlar doğurur.

Görsel 3. Kamusal alan ve sınırlandırıcıları (html1)

Sinop hem kullanımların çeşitliliği hem de önemli ve kimlikli kamu yapıları sayesinde kamusal kullanımları ve mimari çevresi açısından kimlikli bir kenttir. Çankırı, Kastamonu ve Sinop'tan oluşan TR82 bölgesi içinde %20,4 oranında taşınmaz kültür varlığına sahiptir, bu oran ilin yüzölçümü üzerinden değerlendirildiğinde kimlik açısından etkide bulunacak bir yoğunluk tanımlanabilir (Tablo1).

	Sinop	TR82	Türkiye
Sivil Mimarlık Örneği	345	1701	62444
Dinsel Yapılar	53	270	8763
Kültürel Yapılar	42	245	9938
İdari Yapılar	17	56	2530
Askeri Yapılar	16	35	1051
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	3	60	3481
Mezarlıklar	15	73	3387
Şehitlikler	0	2	231
Anıt ve Abideler	3	8	326
Kalıntılar	10	19	2079
Korunmaya Alınan Sokaklar	1	5	60
Toplam	505	2474	94290

Tablo 1. Sinop ilinde yer alan Taşınmaz Kültür Varlıkları (KUZKA, 2013)

Morfolojik olarak bir yarım adaya sıkışmış olan kentin ana dolaşım aksları, kıyı kullanımları ve toplanma alanları tarihi yapılar ile çevrenmekte, bu durum hem kamusal alanlar ve kent kimliğine olumlu katkıda bulunmakta hem de bu kimlikli anıtsal yapılar içinde faaliyet gösteren kültür-sanat, eğitim ve yönetim birimlerinin görünürlüğünü desteklemekte, gündelik hayat içinde bu kurumları anlamsal olarak önemli bir noktaya konumlandırmaktadır.

Diğer yandan Yaratıcı Endüstrilerin mekanda talep ettiği en önemli özellikler tolerans, işlevsel çeşitlilik, kaliteli yaşam çevresi ve kamusal alanlar ile Kültürel ve sosyal altyapının varlığı ve kalitesidir. Sinop özelinde bakıldığında, sanayi ve hizmet sektörlerindeki altyapısından öte kentin sahip olduğu kültür-sanat birikimi ile eğitim seviyesi bölgesindeki diğer orta ölçekli kentlere göre farklılaşarak çok önemli potansiyeller sağlamaktadır.

Sinop, sahip olduğu özel coğrafya sayesinde 2 farklı kıyı / deniz tipolojisi arasında şekillenmiştir. Kuzey kıyısı Karadeniz'in tüm sert rüzgar ve dalgalarını karşılamakta, kent ise büyük oranda sırtını bu hırçın doğaya dönerek yarımadaının sağladığı daha sakin ve güvenli güney kıyısına doğru yönelmektedir. Yerleşilebilecek alanın sınırlı olması nedeniyle kuzey ve güney kıyıları arasında tüm yarımada yerleşik alan haline gelmiş olsa da kamusal kullanımlar, liman, tersane, parklar ve başlıca toplanma alanları güney kıyısında yer almaktadır.

Kentin açık kamusal alanları güney kıyısında geniş alan kaplamakta, oradan hükümet yapılarını destekler şekilde meydanlar dizisi oluşturarak kuzeye ilerlemekte böylece çarşı içi, müzeler ve okulları içine alan bir kamusal alanlar zinciri oluşturmaktadır. Merkezde yer alan konutlar bu kamusal alan zincirine en az bir noktadan kolayca erişebilecek konumdadır. Gündelik hayat içinde kent içi dolaşımın ana aksı olan bu kamusal alanlar zinciri tüm kenti birbirine bağlamakta, aynı zamanda da geçtiği bölgeye göre işlevsel farklılıklar sunmaktadır. Kısa erişim mesafeleri içinde kullanıcıya çeşitli işlevler sunabilen kentsel dokular zengin yapılarıdır; aynı zamanda kamusal alanların erişimi kolay, davetkar ve çekici olması kentlilerin bu alanları sıkça kullanmasına yol açar, bu durumda da sosyal etkileşim artacak, toplum içi tolerans ve anlayış gelişecektir.

Sinop kentinin temel açık kamusal alanları şöyle sıralanabilir:

>Meydanlar / Toplanma Alanları

Cumhuriyet Meydanı

Uğur Mumcu Meydanı

>Deniz Kıyısı

Tersane ve Liman

Yelken Klübü

>Parklar

Barış Manço Parkı

Görsel 4. Sinop kenti açık kamusal alanlar şeması

Diğer yandan kent içinde yer alan sivil mimari örneklerinin ve tarihi anıtsal yapıların varlığı ve yoğunluğu o kentin kültür altyapısının önemli bir bileşeni, kamusal alan kullanımlarının en önemli destekleyicisi, kent kimliğinin başlıca unsurudur. Anıtsal yapılar büyük oranda kamusal alanların çevresinde yer almakta, böylece bu alanların görsel kimliğine katkıda bulunarak nirengi noktaları yaratmaktadır.

Sinop: Kültür-Sanat Altyapısı

Sinop kültür ve sanat altyapısı açısından bakıldığında bölgesi içinde ayrıcalıklı bir yapıya sahiptir. Anıtsal yapıların varlığı, kent içindeki konumu ve bu yapıların ağırlıklı olarak kültür sanat / kamusal kullanımlar için ayrılmış olması kentin altyapısını güçlendirmektedir. Belli başlı yapılardan orta ölçekli bir kent olarak Sinop'ta hem arkeoloji hem de etnografya müzesi bulunmakta, Sinop Cezaevi'nin barındırdığı tarih ile birlikte kültür-sanat etkinlikleri / müze olarak kullanılmakta, diğer yandan tüm bu mekanların kent içindeki konumu, hem tekil duruşları hem de birbirleri ile olan mekânsal ilişkileri kent kimliği içinde bir kültür-sanat örgüsü oluşturmakta ve kent kimliğini / kültürünü yönlendirmektedir.

Kentin Kültür-Sanat altyapısını oluşturan belli başlı yapı taşları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Sinop Cezaevi

Arkeoloji Müzesi

Etnografya Müzesi

Buzhane

Rıza Nur Kütüphanesi

Pervane Medresesi

Görsel 5. Sinop kenti kültür-sanat altyapısı

Sinop Cezaevi, Sinop kalesinin 13.yy'da genişletilen iç kale duvar ve burçlarının bir bölümü içinde yer almaktadır. Yapının zindan olarak kullanıldığına dair kayıtlar 1560'lara dayanmaktadır. Kale içinde cezaevi olarak inşa edilen kısım ise 1882'de düzenlenmiş, iş atölyeleri, çocuk ıslahevi gibi birimlerin eklenmesi ile gelişerek 1999 yılına kadar kullanılmıştır (Sinop Valiliği, 2013). Türkiye tarihinin önemli bir dönemine tanıklık eden yapı, üzerine yazılan şiirler ve anılar ile de bilinmektedir. 2000 yılında itibaren ziyarete açık olan Cezaevi çeşitli kültür etkinliklerine ev sahipliği yapmakta ve dizi çekimlerine sahne olmaktadır.

2012 yılında UNESCO Geçici Miras Listesine alınan Tarihi Sinop Cezaevi'nin korunması, kent kültürünün bir parçası haline gelecek şekilde yeniden işlevlendirilmesi üzerine çalışmalar sürmektedir. Sinop dendiğinde pek çok kişinin ilk aklına gelen, yüksek simgesel değere sahip bu kompleksin kentlilerin de paydaş olduğu ve yeni kullanımların kentin gündelik hayatının bir parçası haline geldiği bir yaklaşım ile kurgulanması önemlidir.

Arkeoloji Müzesi:

1921'de başlayan müzecilik çalışmaları ile Sinop Türkiye'nin bu konuda en köklü geçmişe sahip kentlerindendir. Önce Mekteb-i İdadi, sonra da Pervane Medresesinde sergilenen buluntular 1970'te yeni inşa edilen Modern müze binasına taşınmıştır. Kentin merkezinde büyük bir bahçe içinde yer alan açık hava müzesi ile birlikte Arkeoloji müzesi hem kullanım hem de kent içi bir odak noktası olması adına önem taşımaktadır.

Etnografya müzesi 18.yy'da inşa edildiği bilinen ve Osmanlı dönemi sivil mimari örneklerinden biri olan Arslan Torun konağında hizmet vermekte, yapının mimari özelliklerine ek olarak sergilediği koleksiyon Sinop ve bölgenin kimliği hakkında önemli bilgiler vermektedir.

1951’de yapımına başlanan ve 1954’te tamamlanan Balık Buzhanesi Tersane bölgesinde, deniz kıyısındaki konumu ve kimlikli yapısı ile Sinop’un göze çarpan yapılarından biridir. 2012 yılında Belediye tarafından satın alınan yapının restore edilerek kültür sanat işlevi ile kullanılması planlanmaktadır. Yapının sahip olduğu orijinal ekipman ve teknik alt yapının korunarak, yeniden işlevlendirilmesi, kent tarihi ve endüstri mirasının devamlılığı açısından önem taşımaktadır.

1262 yılında inşa edilmiş bir Selçuklu Yapısı olan Pervane Medresesi 1970’e kadar yapılan kazılarda bulunan tarihi eserlere ev sahipliği yaparak müze olarak kullanılmış, 2002 ‘den itibaren ise kültür ve turizm amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde Sinop kültürünü yansıtan el sanatları ve 103 yemeklerin satıldığı küçük ölçekli ticari birimlerden oluşan bir çarşı olarak hizmet vermektedir. Ticari işlevinin ötesinde, anıtsal tarihi yapısı ve geniş avlusu ile kentin bu bölgesindeki sıkışık kent dokusu içinde sakin bir toplanma alanı yaratmakta, ve bir buluşma noktası tanımlamaktadır.

Günümüzde Rıza Nur Kütüphanesi olarak kullanılmakta olan yapı, kentin güney kıyısında, apartmanlar, Barış Manço parkı ve yürüyüş aksının en sonunda, deniz kıyısında konumlanmış olan bu sivil mimarlık örneği 1902 yılında inşa edilmiş ve mübadele sırasında terk edilmesinin ardından Dr.Rıza Nur tarafından satın alınmıştır. Konut olarak kullandığı bu yapının bir bölümünü kütüphane haline getirerek 1924 yılında hizmet açmış, ardından 1927 yılında resmi kütüphane haline gelmiştir. Özellikle bir mimariye sahip, kent içinde konumu ve kullanımı ile önemli bir simge yapı olan kütüphane çeşitli restorasyonlar geçirerek faaliyetini sürdürmektedir (html2).

Kültür Sanat altyapısı ve kamusal kullanımların gündelik hayat içindeki belirleyiciliği kentte var olan müzeler, kültür tesisleri, kütüphaneler vb kültür yapılarının fiziksel olarak varlıkları olduğu kadar, aynı zamanda etkinlikleridir.

Sinop yukarıda vurgulanan kültür yapılarının ve küçük ölçekli kuruluşların yıl içinde süre gelen faaliyetlerin yanı sıra uluslararası ölçekte de kültür sanat faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. 2006 yılından beri düzenlenen uluslararası Sinopale sanat bienali kenti ulusal ve uluslararası düzeyde çekim noktası haline getirmektedir. Sanatçıların Sinoplularla birlikte Sinop’ta işler üretmesi fikrine dayanan Bienal, kentin farklı mekanlarını kullanarak geniş bir alana yayılmaktadır. Kültür ve sanat alanında bir hareketlilik sağlamanın yanında birlikte üretim süreci yerelin kendi potansiyellerini fark etmesi, farklı fikirlere toleransın gelişmesi ve yeni fikirlerin ortaya çıkabilmesi için yaratıcı / ilham verici bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Değerlendirme

Yukarıda adı geçen belli başlı tarihi yapılar, kamusal alanlar ve kültür sanat odaklarının yanı sıra onları da içine alarak kentin ana kurgusunu oluşturan diğer kentsel işlevler ise şunlardır:

Eğitim yapıları

Ticaret aksı

Çay bahçeleri

Hal Binası

Görsel 6. Sinop merkezi işlevsel dokusu: Eğitim yapıları (mavi), Ticaret Aksları (kırmızı), Çay bahçeleri ve hizmetler (turuncu), Hal binası (sarı)

Sinop eğitim yapıları açısından hem sayı hem de alternatif anlamında çok zengindir. Belli başlı eğitim yapıları kentin tam merkezinde yoğunlaşmış, aynı zamanda da müzeler ve diğer kamusal alanlar ile çevrelenmiştir. Okul yapılarının sahip olduğu geniş bahçeler ise kent içinde çocuklar ve gençler için farklı bir kamusal alan katmanını tanımlamakta, eğitim saatleri dışında bu alanlar oyun ve spor alanı olarak kullanılmaktadır. Aynı bölgede yer alan öğretmen evi ise yine bir sosyal odaktır. Konaklama ve toplantı imkanları sunan yapı geniş bahçesi ile hem kentin kamusal alanlar zincirinin önemli bir parçası hem de orta yaş üstü kesim için çok önemli bir buluşma, vakit geçirme ve sosyalleşme mekanıdır.

Sinop'ta ticari faaliyetler esas olarak Sakarya caddesi üzerinde konumlanmıştır. Tüm cadde boyunca devam eden, aynı zamanda caddeyi dik kesen ara sokaklara da yayılmış olan bu çarşı alanı Valilik çevresinde genişlemekte, Atatürk caddesi boyunca denize inerek bu sefer kıyı alanına yayılmaktadır. Sinop ticari faaliyetler açısından da oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Sakarya caddesi üzerinde yoğunlaşan ticari faaliyetler kuzeyde Batur caddesi ve güney kıyısında Kurtuluş caddesi ve Gazi caddesinde de devam etmektedir. Sakarya ve Batur caddeleri perakende ticaretin ana merkezi olurken deniz kıyısına yakın olan Kurtuluş ve Gazi caddelerinde hizmetler (oteller, restoranlar, kafeler vb.) yoğunlaşmaktadır. Konut alanları içinde de seyrelerken devam eden ticaretin yanı sıra kentin kuzey kıyısında bir de Pazar alanı bulunmaktadır.

Merkezin bu tanımlı kentsel dokusunun biraz dışında kalan, ancak diğer yandan kentin kuzey kıyısı ve girişi ile önemli bir bağlantı sağlayan eski Hal binası ticari işlevi ve buluşma noktası olma niteliği ile kent belleği içinde önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet dönemi

yansıtan mimarisi, orta avlusu ve çeşitli esnaf tarafından kullanılan birimleri ile 2 katlı bir yapı olan Hal binası kentliler için doğal bir uğrak noktasıdır. Son yıllarda başta Sinopale olmak üzere kültür-sanat etkinliklerine ev sahipliği yapan Hal, bu etkinliklerin bir yansıması olarak ve orijinal işlevini kaybetmeden kentlilerin kenti tartıştığı, birlikte ürettiği bir mekan haline gelmiştir.

Halkın gündelik hayat içinde en çok bir araya geldiği durak noktaları ise kıyı da yer alan çay bahçeleridir. Deniz kıyısında yer alan meydanda, Sinop kalesi'nin hemen yanında yer alan çay bahçeleri Uğur Mumcu meydanı ile doğrudan bağlantılı ve kamusal alanlar zincirinin merkezi bir parçasıdır. Tersaneye doğru ilerleyen kıyı boyunca devam eden çay bahçeleri liman manzarası ve çarşıya yakınlıkları ile geniş bir buluşma alanı tanımlamaktadır.

Ian Bentley, Responsive Environments (1985) isimli çalışmasında daha iyi kentsel mekanlar elde edebilmek için dikkat edilmesi gereken 7 kriter tanımlamıştır. Geçirgenlik, işlevsel çeşitlilik, okunabilirlik, kitle etkisi, görsel zenginlik, görsel uyum ve kişiselleştirebilme olarak belirlediği bu kriterler fiziksel ve sosyal çevrenin uyum ve etkileşim içinde olduğu yaşam alanları için anahtardır. Sinop kent mekanını daha iyi analiz edebilmek açısından bu kriterler bağlamında ele alındığında, yoğun ancak orta/küçük ölçekte birimlerden oluşan Sinop kent dokusunun kullanıcıların hedefleri arasında pek çok farklı rota bulabilmesi ve kentlilerin tüm doku içinde her yere kolayca erişebilmesi açısından yüksek derecede geçirgen olduğu görülmektedir.

Dar bir yarım ada içinde farklı kentsel işlevler barındırması ve açık - kapalı kamusal alanların çeşitliliği işlevsel farklılıklar konusunda da Sinop'a avantaj sağlamaktadır. Bir kıyı kenti olması, özellikli coğrafi yapısı ve ona uygun biçimlenmiş yollar, yapı adaları ile Sinop okunabilir bir kenttir, ayrıca kent içinde nirengiler oluşturan anıtsal yapılar ve toplanma alanları bu anlamda kolaylık sağlamaktadır. Sahip olduğu sivil ve anıtsal mimari örnekleri kente görsel zenginlik katmakta ancak farklı zaman ve tarzlarda yenilenen konut dokusu ile yeni dönem idari yapılar eski doku ile yan yana geldiğinde uyumsuzluk yaratmaktadır. Sinop yüksek yoğunluklu ve sıkışık bir dokuya sahip olduğundan kullanıcıların müdahalelerine olanak sağlayacak alan fazla bulunmamakta, kişiselleştirmeler ancak yapı cepheleri, detayları ya da yapı önü/yanı gibi çok dar alanlarda mümkün olabilmektedir. Diğer yandan geniş çaplı kişiselleştirmeler ortak kimlik üzerinde olumsuz etkiler yaratacağından mekânsal 105 düzenlemeler ile ilgili çalışmaların halk katılımı ile yapılması, ihtiyaçlara cevap verildikten sonra kullanıcıların özgür müdahalelerde bulunabileceği alan ve konu başlıklarının tanımlanması önemlidir.

Fiziksel dokunun temel bileşenleri olan yapı ve sokak dokusu ile işlevsel çeşitliliğe bakıldığında Sinop'un kentsel tasarım açısından da özellikli ve avantajlı bir altyapıya sahip olduğu görülmektedir. Gelişmiş kent kültürü, kentlilerin güçlü aidiyet hissi ve yüksek eğitim düzeyi Sinop'ta halk katılımı da sağlanarak yapılacak her türlü projeyi mümkün kılmaktadır. Sinop'un fiziksel yapısının gelişimi kentsel tasarım projeleri ve rehberleri ile desteklendiğinde sahip olduğu doğal güzellikleri ve potansiyelleri daha doğru yansıtan ve daha yaşanabilir bir kent olabilecektir.

Türkiye özelinde, üst ölçek ilişkileri ve talepler üzerinden gelerek kamusal alan ve kentsel mekan algısının değişimi en iyi kentsel tasarım yarışmalarının ihtiyaç programları üzerinden

okunabilmektedir. Özellikle 2000 sonrası düzenlenen kentsel tasarım yarışmalarına bakıldığında kamusal alan algısının çeşitlenmeye başladığı, kullanımlar ve mekânsal bütünlük anlamında genişlediği ve bu anlamda kentsel ölçekte beklentilerin farklılaştığı görülmektedir (Olgun, İ., Alpan, A., 2014). Kent mekanına daha bütüncül bir bakış ile yaklaşıldığı bu yeni dönemde, kentsel tasarım çerçevesinde projelerden beklenenler kent imgesine olumlu katkı yapılması, fiziksel ve görsel çevre kalitesinin artırılması, Sanatsal ve kültürel donatıların kent mekanına eklenmesi / ihtiyaçların cevaplanması / kent içinde bütünlük oluşturmaları ve kent içinde karşılaşma, buluşma mekanları yaratılması olarak öne çıkmaktadır. Yarışma ölçekleri, çözülmesi beklenen temel işlevler ve kentlerin fiziksel özellikleri farklılaşmakla birlikte kent imgesi, kent kültürü, bütünlük ve kamusal alanların kullanımı anahtar kelimeler olarak tekrarlamaktadır.

Pek çok orta ölçekli kentte bu programlar dahilinde çözümler üretilmeye çalışılırken Sinop hali hazırda bu yapılar ve ilişkili kentsel mekanlara sahiptir. Diğer yandan var olan altyapıyı daha iyi hale getirecek, yüksek kalitede fiziksel koşullara kavuşturacak, kullanıcı dostu ve davetkar yapılar oluşturacak düzenlemeler gerekmektedir.

Sinop kentinin sahip olduğu fiziksel, sosyal ve kültürel altyapı pek çok farklı kriter üzerinden değerlendirildiğinde potansiyellerini ve özelliklerini ortaya koymaktadır. Kamusal alanlarının çeşitliliği, kültür-sanat altyapısı, yapıli çevrenin özellikleri, eğitim ve sosyal kapasitesi yüksek halkı ile Sinop kentsel gelişme açısından kendi özelliklerini doğru kullanarak dış yatırımlara gerek kalmadan kendi büyümesini yönlendirebilecek özelliktedir. Güçlü, çeşitli ve kimlikli fiziksel doku toplumsal paylaşım, etkileşim ve toleransın bugüne kadar kendiliğinden gelişmesini sağlayacak ortamı yaratmıştır. Kentin geleneği haline gelmiş olan bu karşılıklı iletişim kültürü diğer özellikleri ile birleşince Sinop'u yaratıcı endüstriler ve kültür-sanat sektörleri açısından çok avantajlı bir kent haline getirmektedir. Sivil toplumun katılımı, doğru fiziksel müdahaleler ve turizm/kültür-sanat/eğitim hedefli bir vizyon ile Sinop kenti kendi gelişmesini yönlendirebilecek, kenti ulusal ve uluslararası boyutta doğru noktalara konumlandırabilecek bir yapıya sahiptir.

Kaynaklar

Arkitekt (1933) Sayı: 9-10

Arkitekt (1935) Sayı: 05

Arkitekt (1949)

Arkitekt (1952) Sayı:11-12

Bentley, Ian (1985) *Responsive Environments*, Routledge.

Olgun, İnci ve Alpan, Ahmetcan. (2014) "Kamusal Alanın Orta Yeri" başlıklı sunum, Sinop Yaz Atölyesi Açılış Konferansları, İstanbul.

Sinop Valiliği, İl Özel İdaresi (2013) *Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri*, Ankara.

Tırıl, Alpay (2010) *Cumhuriyet Döneminde Sinop: 1923-1950, Yüksek Lisans Tezi, TC Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*

Html1: <http://www.razblint.com/2012/11/public-spaces/>

Html2: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.339064326176955.77522.334927733257281&type=3>

YEREL VE ULUSLARARASI DENEYİMLER

KENTLER İÇİN ZİHİN AÇICI PROJELER

DOÇ. DR. KEVSER ÜSTÜNDAĞ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ARŞ. GÖR. ARZU ERTURAN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Günümüzde kentler, küresel ölçekte içinde yer aldıkları rekabet ortamında farklı özellikleri ile ön plana çıkma peşindedirler. Kentler yaratıcılıklarını ekonomik sektörlerde ortaya koydukları gibi, kentsel mekanlarda da sergilemektedir.

Kentler, özellikle kamusal mekanlarda yaratıcı üretimler ortaya koymaktadır. Yaratıcılık potansiyellerini ve becerilerini kentsel projelerle birleştiren kentler, yaratıcılık indekslerinde üst sıralara yerleşmektedir. (Landry, C., 2013)

Kentlerin kamusal mekanlarında olduğu kadar, kentsel proje süreçlerinde de yaratıcı çözümler uyguladığı görülmektedir. Farklı paydaşların ve aktörlerin bir arada çalışarak, yerele öncelik veren disiplinler arası çalışma yürütmeleri, kentlerin yaratıcılık potansiyelini arttırmaktadır. Dünya genelindeki kentler, sahip oldukları potansiyeller, yetenek, teknoloji ve tolerans ile insana öncelik veren yaratıcı çözümler üretmeye çalışmaktadırlar.

Bu makalede kentlerin yaratıcılıkları ile ön plana çıkmasına yönelik üretilen çözümlere ve projelere dair dünya çapından dört farklı örnekten bahsedilecektir. Bunlardan ilki yaratıcı tasarımıyla kentin kamusal alanına farklı bir yorum kazandıran İsviçre'nin St. Gallen şehrindeki Kırmızı Şehir Locası isimli projedir. İkincisi ise İngiltere'nin Blackpool şehrinde yer alan ve ülkenin mizah kültürünü kentlilerle yaratıcı bir şekilde buluşturan Komedi Halısı adlı eserdir. Üçüncü olarak ABD'nin Portland şehrinde yapılan ve yaratıcı çözümler sunan Şehir Tamiri Projesi'ne yer verilmiştir. Son olarak ise sokakları ve kentleri insan odaklı hale getirmek için taratıcı projeler ve kampanyalar yapan Sokak Bizim Derneği'nin Türkiye'nin İstanbul ve Sinop şehirlerinde organize ettiği, Ayda Bir Gün Sokak Bizim etkinliklerinden bahsedilecektir.

St. Gallen – Kırmızı Şehir Odası (Red City Lounge)

Kırmızı Şehir Locası olarak tercüme edilebilen Red City Lounge projesi İsviçre'nin St. Gallen şehrinde yer alan canlı bir dış mekan projesidir. Carlos Martinez'in Pipilotti Rist gerçekleştirdiği tasarım, Schweizer Verbandes der Raiffeisenbank (SVRB)'ın halk için şehirde canlı bir oda/mezan yaratma amacıyla düzenlediği yarışmayı kazanmıştır. Tamamen kırmızı renk ile kaplanan mezan tasarımı ile içinde Bleicheli Bölgesi'ni 24 saat boyunca erişilebilir, eğlenceli, rahat bir mekana dönüştürmüştür. Kentliler için çekici bir alana dönüşen mezan, insanlarla buluşmaya ve oturup vakit geçirmeye tercih edilir bir mezan haline gelmiştir. Kırmızı loca olarak tanımlanan mekan-daki halılar ile zeminin, kent mobilyalarının, sokaktaki arabaların üstü ince detaylarına kadar kaplanarak kentlilerin kendilerini “kırmızı halı” üzerinde hissetmelerini amaçlamıştır.

Temel çıkış noktası açık alanları sanat ile şekillendirip, bu alanlar ve binalar arasında birleştirici bir eleman yaratmak olan projede, malzeme olarak tartan adlı kauçuk kullanılmıştır. Spor merkezlerinde de kullanılan malzemenin faydalı özelliklerinden biri güneşte ideal bir ısıya ulaşması, soğuk havada ise metal veya ahşap kadar ısı kaybetmemesidir. Malzeme suya karşı da dayanıklı olmakla birlikte rengi uzun ömürlü değildir. Meydanın rengi bir süre sonra pas rengine dönüşmüştür. Bununla birlikte düzenli olarak bakım gerektiren bu alan, bakımsız kalması halinde insanların gelmek istemedikleri bir alana da dönüşebilir.

Görsel 1. St Gallen'deki Kırmızı Şehir Locası

Bleicheli meydanı bu malzeme ile kaplandıktan sonra kafe, rahatlama mekanı, iş/ çalışanlar için mekan olarak farklı bölümlere ayrılmıştır. Beyaz ışııkla aydınlatılan alanda fütüristik bir görünüş yakalanmıştır. Seçilen kırmızı rengi sayesinde Bleicheli meydanından geçen araç sürücöleri daha dikkatli davranmaya ve etraflarındaki yayalara daha fazla dikkat etmeye başlamışlardır.

Görsel 2. St Gallen'deki Kırmızı Şehir Locası

Görsel 3. St Gallen'deki Kırmızı Şehir Locası

Blackpool - Komedi Halısı (Comedy Carpet)

Sanatçı Gordon Young tarafından İngiltere'nin Blackpool şehrinde tasarlanan proje, İngiltere mizahını kentlilere olağanüstü bir ölçekte sergilemektedir. 1000'den fazla komedyen ve yazarın eserlerini içeren projede şarkı sözleri, şakalar, fıkralar deniz kenarı için tasarlanan zemine görsel bir biçimde işlenmiştir.

Görsel 4. Blackpool şehrindeki Komedi Halısı

Şehrin simgesi olan Blackpool Kulesi'nin önüne yerleştirilen çalışma 2200 m²'yi kaplamakta ve 160.000'den fazla granit harften oluşmakta, tipografi ve kamusal sanatın sınırlarını zorlamaktadır. Deniz kenarında yer alan ve eğlence, gülme kültürünü onurlandırmayı amaçlayan bu çalışmanın hayata geçirilmesine Blackpool Belediyesi hayata geçirilmesine destek olmuştur. Mimarlık ve Çevre Komisyonu (CABE) tarafından Deniz Değişimi programı kapsamında desteklenen proje için 2,6 milyon pound harcamıştır.

Görsel 5. Blackpool şehrindeki Komedi Halısı

Winter Gardens – Kış Bahçelerini, Grand Theatre – Büyük tiyatro gibi eğlence mekanlarını, plajları ve şehrin simgesi olan Blackpool Kulesi gibi yapıları deniz kenarındaki bu alanda buluşturan tasarım, kentlilerin su ile temasına eğlenceli bir dokunuş kazandırmıştır. Bu alan aynı zamanda şehirde gerçekleştirilen performanslar ve sanatsal gösteriler için de sahne görevi görmektedir. Artı şeklinde tasarlanan ve Blackpool Kulesi'ni sahile bağlayan halının içindeki görseller farklı açılardan okunabilmektedir. Farklı harf büyüklükleri sayesinde yakından veya kulenin tepesinden okunabilen eser, kentin kimliğine büyük katkı sunmaktadır.

Şehir Tamiri Projesi (City Repair Project)¹

1996'da Portland, Oregon'da yer alan City Repair Project (Şehir Tamiri Projesi) halk tarafından gerçekleştirilmiş olması, katılımı

¹ Bu bölüm; Erturan, A., 2011, "Kentsel Kamusal Alan Oluşturmada Bir Yöntem Denemesi: Yeldeğirmeni Örneği" adlı Yüksek Lisans Tezinden alınmıştır.

ilke edinmesi ve mahalle ölçeğinden başlanarak nasıl değişimler yaratılabileceğine dair başarılı bir örnektir. Proje, kamusal birliktelik ve etkinlikler yaratarak insanların toplum ile bağlantı kurmasını sağlamayı hedeflemektedir. İnsanların bir araya gelebileceği mekanlar yaratarak, sosyal açıdan izole olmuş Amerikan mahallelerinde bir dönüşüm yaratmak istenmektedir. Ama projeye asıl desteği kar amacı gütmeyen, 20 kadar mahallenin birleşiminden oluşan ve 1968’te kurulmuş Southeast Uplift Neighborhood Programı vermektedir.

Görsel 6. Şehir Tamiri Projesi Meydanı

Şehir Tamiri Projesi’nin en başarılı örneği “Intersection Project” (Dört Yol Ağızı/Kavşak Projesi)’dir. Bir dört yol ağzının mahallenin kamusal meydanına dönüşmesi hikayesini anlatan proje, bir çok gönüllü, aktivist ve bağışçı tarafından desteklenmiştir. Projenin sonucunda bilginin paylaşıldığı, yemek yenebilen, bir arkadaşla bir şeyler içilebilen, insanları karşılayan ve onlara sadece orada bulunmak için bile gelebileceklerini söyleyen bir mekan yaratmıştır. Mahalledeki dört yol ağzı orada yaşayanlar tarafından, gelip geçilebilen bir mekandan vakit geçirilebilen bir mekana dönüştürülmüştür. Bireysel yetkilendirme, birlikte karar verme ve toplumun kendi kararlılığı başarı getiren unsurlar olmuştur. Yaşayanların bu projeyi yapmayı istemelerinde birçok önemli sebep vardır:

- Mahalle kültürü yaratmak,
- Sokaktaki trafiği yavaşlatmak,
- Bisiklet-yaya-otomobil arasında sağlıklı bir ilişki kurmak,
- Komşular arasında iletişim sağlayan bir tartışma alanı sağlamak,
- Topluluk tasarımı ve karar verme sürecine saygı oluşturmak,

- Kamunun bir araya gelebileceği kamusal alanları geri kazanmak,
- Çocuklara kendi mahallelerinde oynamaları için neden vermek,
- Fiziksel çevreyi daha çevre dostu haline getirmek,
- Komşularla daha sık karşılaşmak,
- Anlamlı bir toplumsal projeye katılmak,
- İletişim, paylaşım ve birliktelik sayesinde yerel topluluklar inşa etmek,
- Güzelleştirmek,
- Yerel okullar, iş sektörü, organizasyonlar ve komşular arasında daha güçlü bağlar kurmak,
- Mahallede daha çok kamusal sanat öğeleri sergilemek,
- Küçük bir komşu grubunun, yaşamak istedikleri mekanı yaratabileceklerini göstermek.

Bu tür bir mekan yaratmak sadece yerel yönetimin değil, mahallelinin de sorumluluğudur. Bu nedenle mahallelinin bu projeyi başlatmış olması, çalışmanın bir başka önemli özelliğidir.

Şehir Tamiri Projesi, başlangıçta bir mimarın bahçesinin önünde düzenlenen çay partileri şeklinde başlamıştır. Daha sonra her pazar tekrarlanmaya başlamış, yüzlerce insanı bir araya getirmiş ve hiç tanışmayan komşular arkadaş olmuştur. Fakat bahçenin önünde düzenlenen bu etkinliklerin, şehir kanunlarına göre yasal olmadığı yerel yönetim tarafından mahalleliye bildirilmiştir. Bu durumun üzerine bir grup komşu etkinliği mahalledeki dört yol ağzına taşımaya karar vermiştir. Bu alan kamusal alana dönüştürmek istenmiş, fakat bu da yine Portland Ulaşım Dairesi tarafından uyarılarak “mekanın kamusal alan olması ” gerekçesiyle reddedilmiştir.

Görsel 7. Share It Square” (Paylaş Meydanı) Adlı Etkinlik

Yerel yönetimin tavrını takiben bu dört yol ağzında “Share It Square” (Paylaş Meydanı) adlı bir etkinlik düzenleyen mahalleliler, alanı trafiğe kapatarak parti düzenlemiş ve bu dört yolu birbirine bağlayan renkli dairesel bir deseni yola çizmeye ve boyamaya başlamıştır. Bunun yanı sıra geçici bir oyun alanı, duyuru panosu, çay servis masası kurulmuştur. Ulaşım Dairesi bu

etkinliğe de tekrar yasak getirmiş ve mahalleliyi tehdit etmiştir. Bunun üzerine mahalleli, Ulaşım Dairesi ve Kent Konseyi ile iletişime geçerek, bu projenin mahalledeki etkileri üzerine bir araştırma yapmayı teklif etmiştir. Bu öneri doğrultusunda yapılan araştırma sonucunda ise, etkinlik sayesinde mahalledeki iletişimin ve güvenliğin arttığı sonucunda ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucuna dayanarak mahalleli Kent Konseyi'ne bir sunum yapmıştır. Yerel yönetim, projenin kentin yaşanabilirlik hedeflerine katkı sunduğunu, üstelik yönetimin hiçbir masraf yapmadığını fark etmiştir. Bu sayede mahalleliler projelerinin uygulanması için yasal izinleri kazanmıştır. Projenin faydalarını gören yerel yönetimin benzer projeler yapılmasına izin vermesi üzerine ise Portland'da 2 tane daha Dört Yol Ağzı Projesi yapılmıştır.

Bu projenin temel aşamaları ise özetle şu şekildedir:

1. Bir grup temsili mahalle sakinini bir araya getirme
2. City Repair ile bağlantıya geçmek
3. Mahalle toplantısı düzenlemek
4. Bir çekirdek kadro oluşturmak
5. Başlangıç etkinliği düzenlemek
6. Mahalle çalıştayını düzenlemek
7. Yerel yönetimle birlikte çalışmak
8. Kendi kamusal meydanını yaratmak
9. Geleceğe bakmak

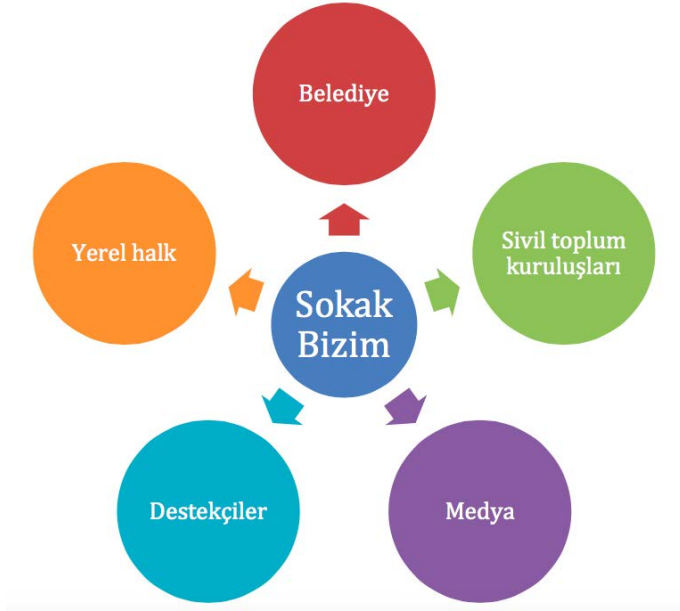
Yaşanan bu süreç mahallelinin örgütlenmesi ve birlikte üretmesi sayesinde yaşadıkları kentte söz sahibi olmasına dair başarılı bir örnektir. Mekan yaratmak için farklı yöntemler, yaratıcı yollar kullanan mahallelinin kendi mekanlarını yaratma süreçleri, projenin ülke geneline yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Görsel 8. Ayda Bir Gün Sokak Bizim Etkinliği, Sinop

İstanbul – Sinop - Ayda Bir Gün Sokak Bizim

Sokak Bizim Derneği, insan odaklı şehirler ve sokaklar için çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek; belediyeler, yerel halk ve diğer STK’lar ile işbirliği içerisinde çalışarak özellikle sokaklar, kamusal alanlar ve sürdürülebilir ulaşım konularında farkındalık çalışmaları, projeler, etkinlikler ve gerçekleştirmektedir. En bilenen projeleri “Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinlikleri ve en son gerçekleştirdikleri “Kaldırım Nerede?” kampanyasıdır. Dernek projelerini yerel yönetim, yerel halk, STK’lar ve destekçilerle iş birliği içerisinde gerçekleştirmektedir.

Görsel 9. Sokak Bizim Derneği çalışma şeması

Günümüzde otomobil ağırlıklı ulaşım politikaları nedeniyle kentlerde yaya olarak ulaşım zorlaşmakta, sokaklardaki yaşam ve eskiden var olan sokak kültürü kaybolmakta, sosyal paylaşım azalmaktadır. Her insan, evinden çıkar çıkmaz insan öncelikli ulaşımından ve

Görsel 10. Ayda Bir Gün Sokak Bizim Etkinliği, Kadıköy, İstanbul

Görsel 11. Ayda Bir Gün Sokak Bizim Etkinliği, Kadıköy, İstanbul

mekanlardan uzaklaşan kent yaşamına dahil olmaktadır. Yaşam kalitesini azaltan bu sorunlara alternatif çözümler de mevcut. Bu alternatif çözümlerden biri olan “Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinliği, günümüzde tüm insanların içinde bulunduğu ulaşım ve trafik problemlerinden yola çıkarak, bu problemin sokaklardaki ve sokak kültürü üzerindeki etkileri üzerinden bir farkındalık oluşturma amacındadır.

Sokak kültürünü canlandırmayı, yaya öncelikli erişimi ve yaşanabilir sokakları temel alan etkinlikte, her ayın seçilen bir pazar günü, yerel yönetimle işbirliği içinde belirlenen sokak, belirli saatler arasında araç trafiğine kapatılarak yayaların, bisikletlilerin, engellilerin kullanımına açılmaktadır. Sokakta her yaştan insanla spor aktiviteleri, sanat atölyeleri, tavla turnuvaları, müzik dinletileri, bisiklet turları, tiyatro gösterileri, piknik, çocuklara yönelik resim atölyesi ve trafik eğitimi gibi çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Sokakların kamusal alanlar olarak geri kazanılmasını sağlayan projenin diğer etkileri ise şu şekildedir:

- Sosyal iletişim ve paylaşımın artması,
- Sokak kültürüne dair farkındalık ve bilinç oluşturma,
- Değişen trafik kültüründe farkındalık ve bilinç oluşturma,
- Başarılı kamusal alan oluşturma,
- Sokak kültürünün canlanması,
- Sosyal-kültürel etkinliklere katılım,
- Her gruptan ve yaştan insan için yaşam alanı oluşturma,
- Bir günlüğüne yaşanabilir sokak yaratma,

- Sokakların kalitesini arttırmaya yönelik adım atma,
- Paydaşlar arasında iletişim sağlama,
- Sokaklardan başlayarak yaşam kalitesi yüksek bir kent yaratma.

“Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinliğinin gerçekleştiği sokaklardan İstanbul Şişli’deki Abdi İpekçi Caddesi ve Kadıköy’deki İskele Sokak’ta trafik yavaşlatılmış, kaldırımlar genişletilmiş, peyzaj düzenlemesi yenilenmiş ve yaya dostu sokaklar yaratılmıştır. Şişli’deki Atiye Sokak ise tamamen araç trafiğine kapatılarak yayalaştırılmış, peyzaj düzenlemesi ile bambaşka bir görünüme kavuşmuştur. Bu başarılı değişim süreçleri “Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinliklerinin yarattığı olumlu etkileri göstermektedir.

İstanbul dışına ilk kez Sinop’ta da Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz 2014 tarihlerinde gerçekleştirilen “Sinopale Ayda Bir Gün Sokak Bizim”, Avrupa Kültür Derneği’nin organize ettiği ve kentin en önemli kültürel etkinliklerinden olan Sinopale ile iş birliği içerisinde gerçekleşmiştir. Sinop Belediyesi ve Sinop Kadın Emekini Kalkındırma Derneği’nin de ortakları arasında yer aldığı ve destek verdiği etkinlikler serisi kentte sokakları ve kamusal alanları canlandırma konusunda oldukça başarılı olmuştur. Kentlilerin yaşadıkları şehir için eyleme geçelerini teşvik etmiş, sosyal ve kültürel paylaşımın artması için insan odaklı mekanlar yaratmıştır.

Görsel 12. Sinopale Ayda Bir Gün Sokak Bizim Etkinliği - Sinop

Görsel 13. Sinopale Ayda Bir Gün Sokak Bizim Etkinliği - Sinop

Görsel 14. Sinopale Ayda Bir Gün Sokak Bizim Etkinliği - Sinop

Sonuç

Dünya genelinde kentlerdeki eğilimler göstermektedir ki, kentsel süreçlere yaratıcı bakış açıları ile bakmak ve yaratıcı üretimler yapmak hem kentte yaşayanlar, hem de yerel yönetimler için gittikçe önem kazanmaktadır. Kentlerin küresel ölçekte ön plana çıkmalarında bir araç olarak kullanılan yaratıcılık; kamusal mekanlar, kente kimlik kazandıran tasarımlar, sanat eserleri, yaşanabilirliği arttıran projeler ve etkinlikler olarak hayata geçirilmektedir. Bu süreçte önemli ise olan yaratıcılık çatısı altında farklı bakış açılarını bir araya getirirken, yerelin ihtiyaçları ve özelliklerine göre hareket etmektir.

Kaynaklar

The City Repair Project, 2003, “*City Repair’s Placemaking Guidebook*”, A.B.D.

Erturan, A., 2011, “Kentsel Kamusal Alan Oluşturmada Bir Yöntem Denemesi: Yeldegirmeni Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Landry, C., 2013, “*Creative Cities Index – Comfortable and Captivating*”, Palmerston North City Council Press. www.sokakbizim.org

www.pps.org <http://archide.wordpress.com/2008/11/05/city-lounge-in-st-gallen-switzerland/> <http://architecture.mapolismagazin.com/carlos-martinez-st-gallen-city-lounge-st-gallen> <http://comedycarpet.co.uk>

KENTSEL PLANLAMA PERSPEKTİFİ İLE SİNOP

ARŞ. GÖR. KUMRU ÇILGIN

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

ARŞ. GÖR. S. TUĞÇE TEZER

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

Konum ve İdari Yapı

Sinop ili, Orta Karadeniz Bölgesi'nde, Anadolu'nun en kuzeyinde bulunan Sinop Yarımadası'nın üzerinde, TR 82 İdari Bölgesinde konumlanmakta¹, Boztepe ve İnce Burun olmak üzere iki yarımadadan oluşmaktadır. Sinop'un batısında Kastamonu, güneyinde Çorum, güneydoğusunda Samsun illeri, kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. (Görsel 1).

Görsel 1. Düzey 2 bölgeler haritası (KUZKA, 2013)

Görsel 2. Sinop ilinin ülke ve bölge içerisindeki yeri (Araştırma Raporu, 2011)

TR82 bölgesi ülke yüzölçümünün %3,37'sini oluşturmaktadır. Sinop ise bu bölge yüzölçümünün %22,18'ini oluşturmaktadır. Sinop'un 475 kilometre uzunluğundaki sınırlarının 300 kilometresi kara, 175 kilometresi ise deniz kıyısıdır.

¹ Sinop kentine ilişkin olarak hazırlanan Kentsel Planlama Perspektifi ile Sinop başlıklı bu raporda, Sinop ili ve gerek duyulduğu ölçüde TR 82 Bölgesi'ne ilişkin ekonomik yapı verileri Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZA) 'nın hazırlanmış olduğu "TR 82 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı 2011-2013", İller Bankası A.Ş. tarafından 2011 yılında hazırlanan "Sinop (Merkez) İlave + Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu" ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun dönemsel demografik analiz verileri temel kaynakları oluşturmaktadır.

İl merkezi ise doğuda yer alan Boztepe Yarımadası üzerinde kurulmuş bir liman kentidir. İlin ortasında, Karadeniz kıyılarından, güneyde iç kesimlere doğru uzanan Merkez ilçe bulunmakta olup; batıda Erfelek ve güneyde Gerze ilçeleri ile komşudur.

İl merkezi çevre merkezlere ve diğer bölgelere üç devlet yolu ile bağlanmaktadır: Batı Karadeniz, Kastamonu ve İstanbul ve Ankara ve İç Anadolu bağlantısı kurulmaktadır. Ancak, coğrafi yapıdan kaynaklı olarak ili diğer illere bağlayan karayolu ağı nitelik açısından yeterli değildir.

Sinop Havaalanı 1992 yılına dek askeri amaçlı kullanılmakta iken, sonrasında sivil hava trafiğine açılmış ve her gün İstanbul-Sinop-İstanbul seferleri düzenlenmektedir. Ayrıca ilin deniz yolu ile Ukrayna-Rusya'ya da erişimi bulunmaktadır.

Sinop, Türkiye'nin Karadeniz sahillerinde ve en kuzeyinde doğal limanlara sahip bir liman kenti olması nedeni ile denizyolu ulaşımı için de önemli avantajlara sahiptir. Fakat Sinop'ta, karayolu ulaşım ağının elverişsiz olmasından dolayı günümüzde denizyolu yük ve yolcu taşımacılığında sınırlı olarak kullanılmaktadır.

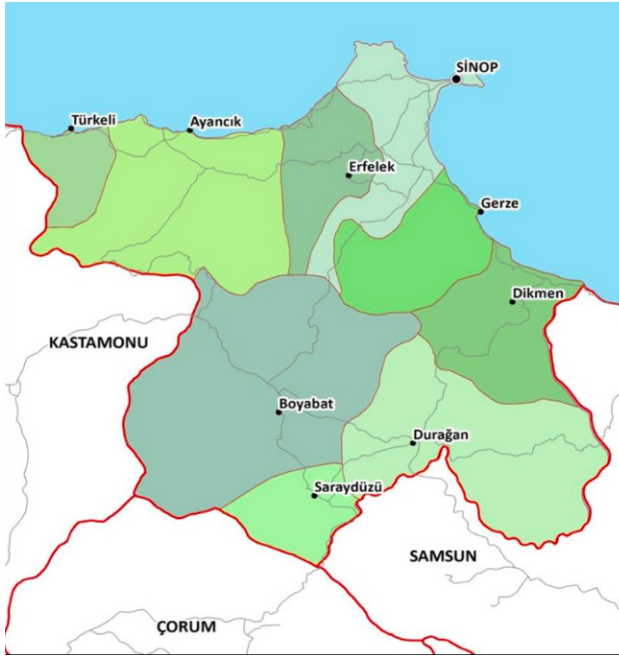
Görsel 3. Sinop ili ulaşım ağı (Araştırma Raporu, 2011)

İlde, Sinop iç ve dış limanları, Gerze, Aklıman, Sarıkum ve Ayancık Limanları bulunmaktadır. Sinop Limanı yolcu ve yük taşımacılığı, Ayancık Limanı yük taşımacılığı, Gerze Sürsan Şamandırası ise özel amaçlı olarak kullanılmaktadır. Turizm sezonu boyunca İstanbul-Trabzon arasında feribot seferleri yapılmaktadır.

Sinop ilinin idari bölünüşüne göre; Ayancık, Boyabat, Dikmen, Durağan, Erfelek, Gerze, Saraydüzü, Türkeli ve Merkez ilçe olmak üzere toplam 9 ilçesi, 85 mahallesi ve 468 köyü bulunmaktadır.

İlçeler	Belediyeler	Köy Sayısı	Mahalle Sayısı	Yüz Ölçümü (km ²)
Ayancık	Ayancık	72	5	866
Boyabat	Boyabat	108	10	1450
Dikmen	Dikmen	30	18	462
Durağan	Durağan	68	5	1034
Erfelek	Erfelek	46	10	410
Gerze	Gerze	41	11	594
	Yenikent			
Merkez	Merkez	41	8	456
Saraydüzü	Saraydüzü	32	3	295
Türkeli	Güzelkent	31	7	295
	Türkeli			

Tablo 1. Sinop ili idari yapısı (Araştırma Raporu, 2011)

Görsel 4. Sinop ili idari yapılanması (Araştırma Raporu, 2011)

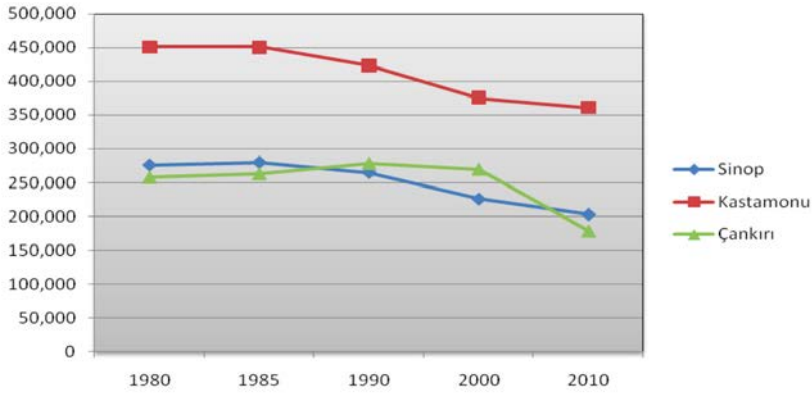
Demografik Yapı

Nüfus

TR82 alt bölgesinin nüfus yapısına bakılacak olunursa; 2010 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre toplam nüfusu 743.029'dur. En yüksek nüfus 361.222 kişi ile Kastamonu iline ait iken, bu ili, 202.740 kişi ile Sinop, 179.067 kişi ile Çankırı illeri takip etmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere; TR82 bölgesinin toplam nüfusu ülke nüfusunun % 1,01'ini, Sinop il nüfusu ise ülke nüfusunun % 0,28'ini oluşturmaktadır.

		1980	1985	1990	2000	2010
TR82	Sinop	276.242	280.140	265.153	225.574	202.740
	Kastamonu	450.946	450.353	423.611	375.476	361.222
	Çankırı	258.436	263.964	279.129	270.355	179.067
TR82 Toplam		985.624	994.457	967.893	871.405	743.029
Türkiye		44.736.957	50.664.458	56.473.035	67.803.927	73.722

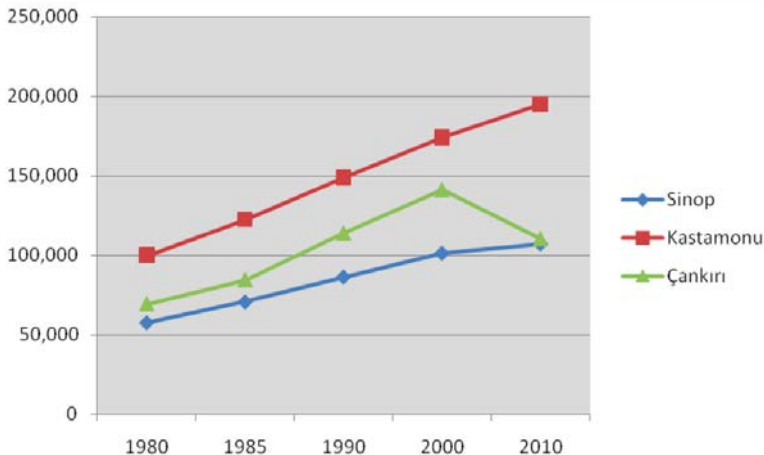
Tablo 2. TR82 bölgesinin toplam nüfus gelişimleri (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

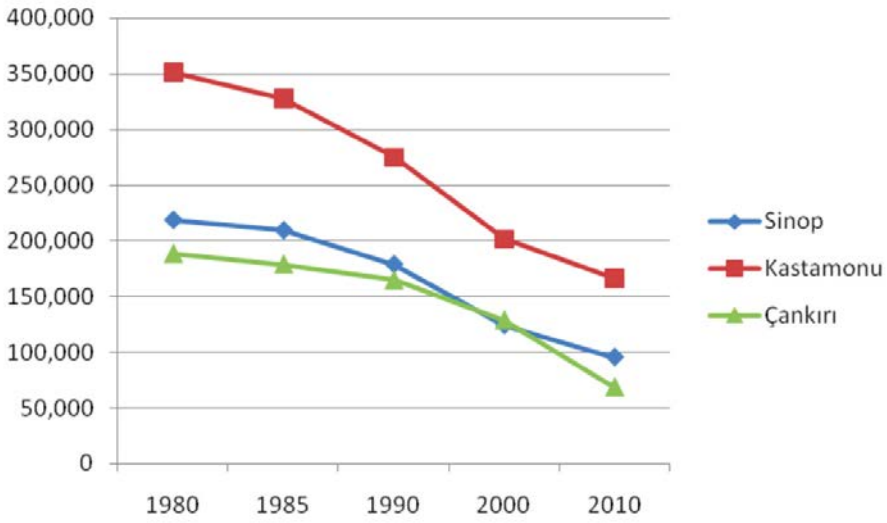
Görsel 5. TR82 bölgesinde bulunan illerin nüfus gelişimi (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

Kır-Kent Nüfusu

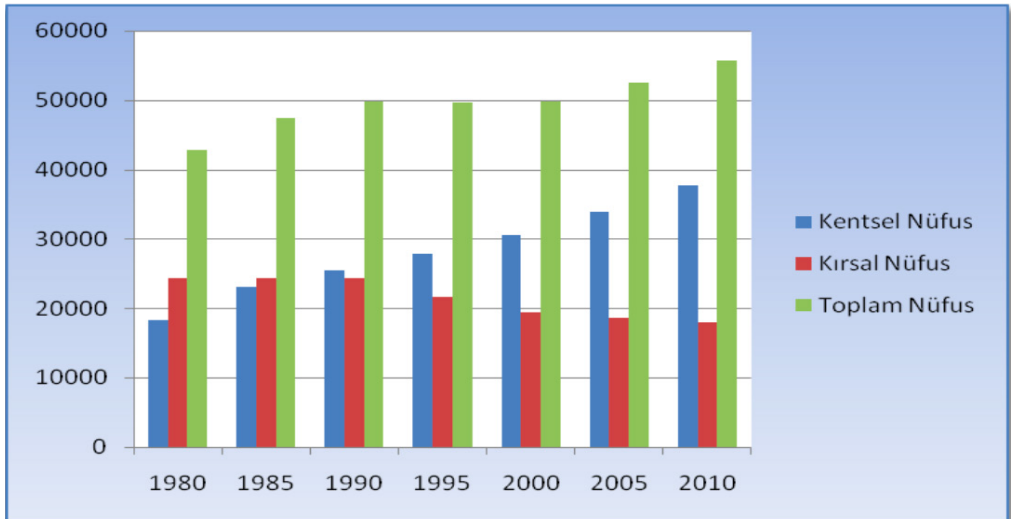
1980 yılında TR82 bölgesinde kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı % 22,98 iken 2010 yılında % 55,52'ye yükselmiştir. Bu dönemde kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Sinop ilinde % 20,79'dan % 52,91'e, Kastamonu ilinde % 22,1'den % 54'e, Çankırı ilinde % 26,82'den % 61,55'e yükselmiştir.

Görsel 6. TR82 bölgesi illerinin kentsel nüfus gelişimleri (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

Görsel 7. TR82 bölgesindeki illerin kırsal nüfus gelişimleri (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

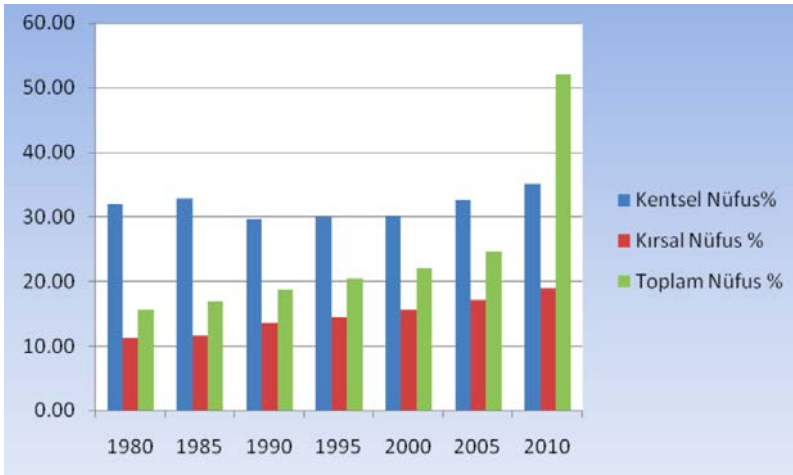

Görsel 8. Sinop kent merkezi nüfus gelişimi / 1980-2010 (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

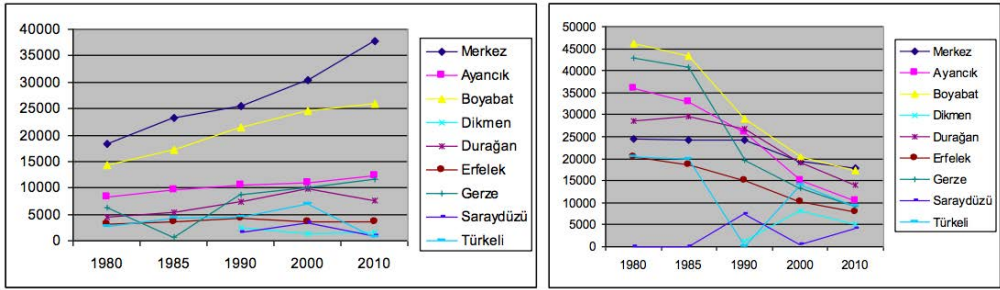
1980-2010 döneminde bölge genelinde kırsal nüfus azalmıştır. İl nüfusları ve kentsel nüfuslar artarken kırsal nüfusların azalması, nüfusun kırsal alandan kentsel alanlara yöneldiğini göstermektedir.

1980-2010 arasındaki dönemde merkez ilçe nüfusunun gelişimine bakıldığında; nüfusun her 5 yıllık dönemde artış göstererek; 18.328'den 37.708'e ulaştığı izlenmektedir². Yıllar içerisindeki gelişimin yüzdesel oranlarını aşağıdaki grafikten takip etmek mümkündür.

² Bu dönemde TR82 bölge nüfusu ise 985.624 kişiden 743.029 kişiye düşmüş; ülke nüfusu içindeki payı ise % 2,2 den % 1,01'e inmiştir. 1980-2010 döneminde Kastamonu ilinin nüfusu 450.946'dan 361.222'ye, Çankırı ilinin nüfusu ise 258.436'dan 179.067'ye düşmüştür.

Görsel 9. Kentsel ve kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

Görsel 10. Sinop ilçelerinin kentsel ve kırsal nüfus gelişimleri (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

Göç

1975-2000 yılları arasında Bölge illerinde yoğun dış göç yaşanmıştır. İllere göre net göç hızı özellikle 1985 - 1990 yılları arasında artmıştır (bkz. Bölgenin Net Göç Hızı tablosu). TR82 Bölgesi özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun ve Bursa gibi büyük şehirlere göç vermiştir.

	1975 - 1980 (%)	1980 - 1985 (%)	1985 - 1990 (%)	1995 - 2000 (%)
Kastamonu	-26,5	-26,9	-66,1	-32,8
Çankırı	-59,2	-38,1	-61	-18,3
Sinop	-32,6	-38,4	-88,7	-75,7

Tablo 3. Bölgenin net göç hızı (TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

İllerde kentleşmeye bağlı olarak kırsal alanların nüfusunda azalma görülmektedir. Söz konusu bu azalışın nedeni göç olgusudur. Sinop ilinde de göç önemli bir sosyal olgu olarak dikkat çekmektedir. Son yıllarda Türkiye'de en çok göç veren iller arasında Sinop ili de bulunmaktadır. Bu göçlerin asıl sebepleri ilde sanayi sektörünün ve çalışma alanlarının az olması durumudur. Diğer nedenler arasında yeryüzü şekilleri, eğimden dolayı parçalanmış tarım alanları, ulaşımın

zorluğu vb. diğer sebepler bulunmaktadır. Sinop ilinin yerleşme düzenini il topraklarının denizle olan doğal ve ekonomik ilişkileri dağların ve ormanların kümeleniş biçimleri belirler. Ekonomik kaynakların sınırlı oluşu iç kısımlarla olan ulaşım bağlantılarının zayıflığı kıyı kesimdeki yerleşmelerde nüfusun gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Ekonomik koşulların yetersiz olması nedeniyle Sinop ilinden sürekli olarak il dışına göç olmuştur. Sinop ilinin verdiği göç, aldığı göçten daha fazladır. 1960 yılından sonra başka illere ve yurt dışına yönelen göç hareketi il nüfusunun gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle ilçelerdeki nüfus, il geneline paralel olarak azalma eğilimindedir. Merkez ilçe dışındaki bütün ilçelerin nüfusunun azaldığı görülmektedir. İl en fazla Marmara Bölgesinden göç alıp vermektedir. Sinop ilinden en fazla göç İstanbul'a verilmektedir. Bunu sırasıyla Ankara ve İzmir illeri izlemektedir. Sinop ilinin yıllara göre aldığı, verdiği ve net göçlere bakıldığında, Sinop ilinin göç almaktan çok göç verdiği görülmektedir. 1975-1980 ile 1990-2000 arasında verdiği göç, aldığı göçten fazla olmuştur. 1990-2000 döneminde verdiği göçle aldığı göç arasındaki fark azalmaya başlamıştır.

Aile Yapısı

2011 tarihli Araştırma Raporu'na göre, 2010 yılı itibarıyla 17.521 hanede 37.708 kişi yaşamaktadır. Ortalama hane büyüklüğü 2,15'tir.

No	Mahalle Adı	Nüfus	Oran (%)	Hane Sayısı	Ortalama Hane Büyüklüğü
1	Ada	13,543	35.92%	6398	2.12
2	Camikebir	2,080	5.52%	1058	1.97
3	Gelincik	7,703	20.43%	3588	2.15
4	İncedayı	2,133	5.66%	895	2.38
5	Kaleyazısı	1,535	4.07%	540	2.84
6	Kefevi	3,429	9.09%	1439	2.38
7	Meydankapı	2,818	7.47%	1307	2.16
8	Yeni Mahalle	4,467	11.85%	2296	1.95
Toplam		37,708 ⁽³⁾	100.00%	17,521	2.15

Tablo 4. Mahalle nüfusları ve hane halkı tablosu / 2010 (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

Eğitim Durumu

Aynı Araştırma Raporu kapsamında elde edilen Sinop Belediyesi numarataj verileri ve arazi çalışmalarına göre 2010 yılı itibarıyla Sinop kent merkezinde 6 ve daha üzeri yaş grubu nüfusta okur- yazarlık oranı % 96,9'dur. Türkiye genelinde bu oran % 82, il ve ilçe merkezlerinde ise okuma yazma oranı % 84,5'dir. Kentte okuma-yazma oranı Türkiye ve il, ilçe merkezleri genelinden daha yüksektir.

3 Halihazır harita içindeki köylerin (Abalı, Dibekli, Bostancı, Osmaniye, Korucuk ve Ordu'nun) nüfusları hariçtir. Bu köylerin toplam nüfusu 7358 kişidir. Bu köylerin dahil edilmesi ile toplam nüfus 45066 kişi olmaktadır.

6+ Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam	Oran(%)
Okuma Yazma Bilmeyen	77	418	495	1.40%
Okuma Yazma Bilen	17079	17078	34157	96.90%
Bilinmeyen	325	271	596	1.69%
Toplam Nüfus	17481	17767	35248	100.00%

Tablo 5. Sinop kent merkezi ilçe okuryazarlık durumu (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; Araştırma Raporu, 2011)

Okur-yazarlık oranlarının dışında Sinop'u TR82 Bölgesi içerisinde farklı kılan bir diğer önemli yapısal özelliği ise, yüksekokul ve üniversite mezunu açısından %7,30 ile en çok nüfusa sahip olmasıdır. Ayrıca, Bölge Planı içerisinde de dikkat çekildiği üzere, Bölgedeki yükseköğrenim mezunu bireylerin arttırılması, Bölgenin geleceği açısından önem arz etmektedir.

	Sinop (%)	TR82 (%)	Türkiye (%)
Okuma yazma bilmeyen	5,63	7,02	4,11
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	19,41	18,30	20,71
İlkokul mezunu	30,55	29,50	22,42
İlköğretim mezunu	17,88	17,21	18,67
Ortaokul veya dengi okul mezunu	3,58	3,90	4,20
Lise veya dengi okul mezunu	13,75	15,55	17,82
Yüksekokul veya fakülte mezunu	7,30	6,80	8,71
Yüksek lisans mezunu	0,28	0,32	0,61
Doktora mezunu	0,08	0,09	0,18
Bilinmeyen	1,54	1,30	2,56
Toplam	100,00	100,00	100,00

Tablo 6. Bitirilen eğitim düzeyine göre Sinop nüfus oranları, 2012 (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Ekonomik Faaliyetler

Bölgeye İlişkin Genel Ekonomik Göstergeler

DPT tarafından yapılan 2003 yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) sıralamasında 81 il içinde Sinop 57. sırada yer almaktadır. 2011 yılında yapılan değerlendirmede ise Sinop, 51. sıradadır. 2009–2010 İller Arası Rekabetçilik Endeksi Sıralaması Araştırması'na göre Sinop 43. sırada yer almaktadır (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu).

	2006	2007	2008	2009	2010
TR82	6.952	7.756	8.551	8.758	9.930
Türkiye	9.632	10.744	12.020	12.000	13.406
TR82/TR	72,2	72,2	71,1	73,0	74,1

Tablo 7. Kişi başı gayri safi katma değer (TL) (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

2008–2012 yılları arasında yapılan işgücü göstergeleri analizine göre bölgedeki işsizliğin Türkiye’ye göre düşük olduğu tespit edilmiştir. 2012 yılı itibarıyla Türkiye’de işsizlik oranı %9,2 iken, TR82 Bölgesi’nde %5,6’dır. Bölgede işgücüne katılım oranı %54,5 olup, Türkiye geneli değeri olan %50’nin üzerindedir. Bölgede istihdam oranı %41,2 olup, Türkiye geneli değeri olan %45,4’e oldukça yakındır.

	İşgücüne Katılım Oranı (%)		İşsizlik Oranı (%)		İstihdam Oranı (%)	
	TR82	Türkiye	TR82	Türkiye	TR82	Türkiye
2008	53,3	46,9	6,7	11,0	47,9	41,7
2009	51,5	47,9	9,4	14,0	45,5	41,2
2010	55,3	48,8	8,3	11,9	47,0	43,0
2011	59,5	49,9	5,7	9,8	46,7	45,0
2012	54,5	50,0	5,6	9,2	41,2	45,4

Tablo 8. İşgücü göstergeleri (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

2009–2012 yılları arasında TR82 Bölgesi’nde iktisadi faaliyetlere göre istihdam oranını gösteren tabloda, toplam istihdamın %47,7’sinin tarım, %15,7’sinin sanayi ve %36,6’sının hizmetler sektöründe yer aldığı görülmektedir.

	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
2009	42,9	17,4	39,8
2010	48,8	15,3	35,9
2011	53,7	13,3	33,0
2012	47,7	15,7	36,6

Tablo 9. TR82 Bölgesi’nde iktisadi faaliyetlere göre istihdam oranı (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Yukarıdaki tabloya göre; 2012 yılında tarım sektöründe istihdam edilenler içinde %53,42’lik oran ile kadınlar çoğunluktadır. Sanayi ve hizmetler sektöründe ise istihdam edilen her 100 kişiden en fazla 25’i kadındır. Bu durum, sanayi ve hizmet sektörlerinin yoğun olduğu kentlerde kadının hala yeterince istihdam edilemediği göstermektedir.

	İşgücüne Katılım Oranı (%)			İşsizlik Oranı (%)			İstihdam Oranı (%)		
	Kastamonu	Çankırı	Sinop	Kastamonu	Çankırı	Sinop	Kastamonu	Çankırı	Sinop
2008	55,8	48,4	53,9	5,3	7,7	6,9	52,8	44,7	44,7
2009	51,7	50,3	52,5	7,3	9,5	10,4	47,9	45,5	45,5
2010	56,3	51,3	56,5	6,4	9,1	8,7	52,7	46,6	46,6

Tablo 10. TR82 Bölgesi illerinde işgücü göstergeleri (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

2012 yılı verilerine göre bölgede kadınların işgücüne katılım oranı %41 olup, bu oran %29,5 olan Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Erkeklerin işgücüne katılımı ise yıllar itibarıyla dalgalanmakla birlikte 2008 yılına göre daha düşüktür. Son 5 yıl içinde kadınlarda işgücüne katılım ve istihdam oranındaki artışın erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Sinop İli'nde Çalışma Koşulları ve İşletme Bilgileri

Türkiye genelinde sigorta verilerine göre şuanda aktif/pasif oranı 1,89'dur (SGK, 2013). TR82 Bölgesi'nde ve illerinde aktif/pasif oranı Türkiye ortalamasının dahi altındadır. Bölgede en düşük oran 0,99 ile Sinop'tadır. Kendine yeter bir bölge olabilmek için yeni istihdam alanları yaratılarak veya mevcut işletmelerde kapasite artırımı yapılarak aktif çalışan sayısının artırılması gerekmektedir.

	Aktif Sigortalılar	Pasif Sigortalılar	Aktif/Pasif Oranı
Sinop	43.146	43.758	0,99
TR82	162.457	137.464	1,18
Türkiye	18.231.374	9.653.199	1,89

Tablo 11. Aktif Sigortalıların Pasif Sigortalılara Oranı, 2013 (SGK verileri kullanılarak hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Aşağıdaki tabloya göre; 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde bölgede ve Türkiye'de kurulan şirket sayısında düşüş, kapanan şirket sayısında ise artış olduğu görülmektedir. Sinop ilinde ise kurulan ve tasfiye edilen şirket sayısında düşüş, kapanan şirket sayısında artış görülmektedir.

2011			2012			
	Kurulan	Tasfiye	Kapanan	Kurulan	Tasfiye	Kapanan
Sinop	54	21	6	22	14	12
TR82	196	91	41	119	68	57
Türkiye	53.409	21.851	13.095	38.887	19.203	14.168

Tablo 12. Kurulan, Tasfiye Edilen ve Kapanan Şirket Sayıları (TOBB verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013).

Sinop İlinde Ar-Ge ve Yenilikçilik

Bölgede iş ve teknoloji geliştirmeye yönelik kurulan iş geliştirme merkezi, teknokent ve ileri teknoloji enstitüleri gibi oluşumlar bulunmamaktadır. Bölgede faaliyet gösteren işletmelerin çok azında Ar-Ge birimi bulunmakta ve yenilikçi faaliyetlere çok az bütçe ayrılmaktadır. Bölgede patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescillerinin Türkiye ile karşılaştırıldığında çok az olduğu görülmektedir.

		2010		2011		2012	
		Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
Patent	Kastamonu	4	0	2	1	7	0
	Çankırı	1	0	1	0	4	0
	Sinop	2	1	1	1	0	1
	TR82	7	1	4	2	11	1
	Türkiye	3.250	642	4.087	847	4.543	1.025
Faydalı Model	Kastamonu	5	3	5	5	1	3
	Çankırı	3	0	0	2	23	0
	Sinop	2	1	2	2	4	2
	TR82	10	4	7	9	28	5
	Türkiye	2.994	2.022	3.175	1.948	3.725	2.245
Endüstriyel Tasarım	Kastamonu	0	0	6	6	2	2
	Çankırı	1	1	4	4	5	3
	Sinop	2	1	2	3	2	2
	TR82	3	2	12	13	9	7
	Türkiye	6.567	6.360	7.525	6.915	7.864	7.274

Tablo 13. Patent, faydalı model vd. başvuru ve tescil sayıları (TPE verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Sinop Ekonomisinde Sektörel Dağılım

2008–2010 yılları arasında TR82 Bölgesinde işgücü göstergeleri incelendiğinde, 2010 yılı verilerine Sinop'ta işgücüne katılım oranının %56,5 olup bölge geneli değeri olan %55,3'ten yüksek olduğu tespit edilmektedir.

	İşgücüne Katılım Oranı (%)			İşsizlik Oranı (%)			İstihdam Oranı (%)		
	Kastamonu	Çankırı	Sinop	Kastamonu	Çankırı	Sinop	Kastamonu	Çankırı	Sinop
2008	55,8	48,4	53,9	5,3	7,7	6,9	52,8	44,7	44,7
2009	51,7	50,3	52,5	7,3	9,5	10,4	47,9	45,5	45,5
2010	56,3	51,3	56,5	6,4	9,1	8,7	52,7	46,6	46,6

Tablo 14. TR82 Bölgesi illerinde işgücü göstergeleri (TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Sinop ilinde 2000 yılı itibarıyla istihdam edilen nüfus incelendiğinde, 2000 yılında istihdam edilen toplam 105.113 kişilik nüfusun 74.715 kişinin tarım sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. Ekonomik faaliyette bulunan işletmeler bazında sektörel dağılım incelendiğinde, Sinop ilindeki işletmelerin %7'sinin tarım, %46'sının hizmetler ve %47'sinin sanayi sektöründe faaliyet gösterdiği belirtilmektedir. (Türkiye İş Kurumu, İş Piyasaları İhtiyaç Analizi Raporu)

Sinop'ta Tarım Sektörü

Sinop, bölge içinde toplam 4.221.881 dekarlık ekilen tarımsal alanlar bakımından, son sırada yer almakla birlikte, meyve alanları bakımından Kastamonu'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır.

	Toplam Alan	Ekilen Tarla Alanı	Nadas Alanı	Sebze Bahçeleri Alanı	Meyve Alanı ⁽⁴⁾
Sinop/TR82 (%)	20,9	18,7	26,3	23,4	18,5
TR82/TR (%)	1,8	1,8	2,9	1,7	0,5
TR82 (Dekar)	4.221.881	2.791.513	1.152.160	121.997	156.211
Türkiye (Dekar)	236.300.634	158.455.139	40.171.970	7.343.092	30.330.433

Tablo 15. Tarımsal Alan Dağılımı, 2011 (TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Bölgede ekim alanı bakımından tarla ürünlerinin başında buğday, şekerpancarı, arpa, mısır, fiğ sarımsak ve patates gelmektedir. İller düzeyinde öne çıkan ürünler irdelendiğinde, Sinop'ta ise buğday, mısır (dane), arpa, fiğ ve çeltiktir. Bölge illerine bakıldığında Sinop'ta iklim koşulları nedeniyle sebze üretim potansiyeli yüksektir. 2011 verilerine göre Sinop'ta ise sofralık domates, sofralık hıyar, taze fasulye ve karpuzun öne çıktığı görülmektedir. Meyve üretiminde ise Sinop'un Erfelek, Ayancık ve Türkeli İlçelerinin kestane üretimi ile öne çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda Sinop'ta yapılan deniz balıkları avcılığı esasen kıyı balıkçılığı şeklindedir. Deniz balıkları avcılığı yoluyla üretilen su ürünleri taze tüketim dışında konserve ve hayvansal yem üretimi için de işlenmektedir. Özellikle hayvansal yem üretiminde kullanılan balık unu ve yağı üretiminde Sinop önemli bir konumdadır. Bu alanda faaliyet gösteren fabrikaların temel hammaddesi hamsi olup, üretimleri avlanma sezonu ile sınırlıdır. TR82 bölgesi 1,4 milyon hektar orman varlığı ile Türkiye ormanlarının %6,4'üne sahip olup, bu oran Sinop için %56'dır. Bölgede yer alan toplam 205 milyon m³'lük orman varlığının, 49 milyon m³ ile %24'ü Sinop'ta bulunmaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri

TR82 Bölgesi'nde bulunan organize sanayi bölgeleri tablosuna göre bölgede bulunan 10 OSB'de toplam 62 firma faaliyet göstermekte ve 4.767 kişi çalışmakta, OSB'lerde ortalama doluluk oranı yaklaşık %58'dir.

	OSB Adı	Alan (Hektar)	Mevcut Sanayi Parseli	Tahsis Edilen Parsel	Üretimde Firma Sayısı	İstihdam Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Sinop	Merkez OSB	100	72	29	14	1.150	40,3
	Boyabat OSB	72	25	-	-	-	-
TR82	Toplam	1.287	543	213	62	4.767	57,6

Tablo 16. TR82 Bölgesi organize sanayi bölgeleri (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Sinop'ta yer alan OSB'lerin ağırlık sektör grubu tekstil, plastik doğrama, soğuk hava depoları ve metal sanayidir. Sinop ili Ayancık, Boyabat, Gerze İlçeleri ve Merkez İlçe'de olmak üzere toplamda 4 adet küçük sanayi

4 Meyve alanları plantasyon (toplu) alanlar olup; dağıntık ağaçların alanları dâhil edilmemiştir. Sebze bahçeleri alanına örtü altı alanları da dâhildir.

sitesinde 649 işyerinin 623 tanesi faaliyet göstermektedir. Sinop'taki küçük sanayi sitelerinin doluluk oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmekte olup, Sinop Merkez'de 2. Kısım küçük sanayi sitesi yapım çalışmaları devam etmektedir.

Sinop İli Maden Potansiyeli

Sinop ilinde maden çeşitliliği sınırlı olup, endüstriyel madenlerden kuvars kumu ve tuğla-kiremit yatak ve zuhurları, metalik madenlerden de sadece manganez zuhurları bulunmaktadır. 2011 yılı itibarıyla Sinop'tan 3.454.727 ton tüvenan kalker ve 287.939 ton tüvenan tuğla-kiremit toprağı çıkartılmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013).

Dış Ticaret

Bölgenin dış ticaret hacmi Türkiye içinde küçük bir orana sahip olmakla birlikte, son yıllarda pazarlama, tanıtım ve iletişim imkânlarının gelişmesiyle ihracat kapasitesinin arttığı söylenebilir. TÜİK verilerine göre, kişi başı ihracat sıralamasında 81 il içerisinde Sinop ilinin yeri 58. sıradadır.

Turizm Sektörü - Konaklama Hizmetleri

TR82 bölgesi Türkiye genelinde turizm işletme belgeli tesisler sahip olduğu yatak kapasitesi ile ön sırada yer alırken; Sinop ilinde belediye belgeli turistik tesisler oransal olarak turizm yatırım belgeli ve turizm işletmesi belgeli tesislerden daha yüksek kapasite sunmaktadır.

Türkiye'de ortalama 3 civarında olan geceleme sayısı TR82 Bölgesi için ortalama 1,5 seviyesinde, Sinop ilinde ise 2011 yılı itibarıyla 1,8 oranındadır.

Sinop ilindeki doluluk oranının Türkiye genelinden düşük olmakla beraber, yıldan yıla artış gösterdiği tespit edilmiştir. 2011 yılı verilerine göre işletme belgeli tesislerdeki doluluk oranları Sinop'ta ise %35 olmuştur. 2012 yılı itibarıyla Sinop'ta işletme belgeli 9 otel bulunmaktadır.

Ekoturizm TR82 bölgesinde milli parklar, tabiat koruma alanları, dağlar, kanyonlar, mağara ve şelaleler gibi doğal kaynaklarla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kültürel unsurlar ile yöresel ürünleri de içermektedir. Çok yüksek maliyetli yatırımlar gerektirmeyen ekoturizm, TR82 bölgesinde özellikle kırsal nüfusun artmasını ve korunmasını sağlayacağı için, bölge açısından uygunluk göstermektedir.

Sinop'ta Turizm Açısından Nitelikli Bölge, Yapı ve Etkinlikler

El Sanatları:

Sinop ilinin en yaygın el sanatlarından birisi tekne modelciliğidir. Kıyı ve koylardaki demirlenmiş tekneler kentin önemli simgelerinden olup, bu teknelerin modelleri yerli ve yabancı turistlerce yoğun ilgi görmektedir. Kent merkezinde tekne modelleri üretip satan çok sayıda atölye ve dükkan yer almaktadır.

Yerel Etkinlikler:

İlde turizm ve kültür etkinlikleri kapsamında şenlikler düzenlenmektedir. Sinop kentinde her yıl Temmuz ayında “Sinop Festivali” düzenlenmekte; bu çerçevede turizm ve deniz şenlikleri yapılmaktadır. Köylerde de çeşitli festival ve şenlikler olmaktadır.

Ayrıca, il merkezinde 2004 yılından bu yana Sinopale Bienali (iki yılda bir yapılan sanat festivali) düzenlenmektedir. En son 2010 yılında yapılan bienal kapsamında, kentin tarihi mekanlarında sanatsal ve kültürel etkinlikler düzenlenmekte, bu etkinlikler yerli ve yabancı ziyaretçileri Sinop’a çekmektedir.

Akliman Yöresi:

Sinop Merkez ilçeye bağlı Akliman, il merkezinin 9 km batısında bulunan Başkaya Burnu yakınlarındaki Akliman Koyu’nun güney kıyısında yer almaktadır. Uzun kumsalın yanısıra bölgedeki piknik alanı önemli bir mesire niteliğindedir. Orman ve denizin iç içe olduğu yöre, doğal peyzaj ögesi bakımından da zengindir. Yörenin çevresinde konaklama tesisleri vardır. Ayrıca kamp ve karavan turizmüne potansiyel oluşturacak bir avantaja sahiptir.

Hamsilos Fiyordu:

İl merkezine 11 km. uzaklıktadır. Bölge I. Derece Doğal Sit Alanı ve Tabiat Parkı statüsündedir. Türkiye’nin tek fiyordur olarak nitelendirilmektedir. Zengin orman dokusu, kıyı ve denizin ekolojik bütünlüğü ile Hamsilos korunması gerekli önemli bir doğal peyzaj ögesidir.

İnceburun:

Sinop il merkezine yaklaşık 24 km. uzaklıkta olup, Anadolu’nun en kuzey uç noktasıdır. Gemilere geçiş kolaylığı sağlamak üzere İnceburun’un en uç noktasında fener bulunmakta olup, Sinop için önemli bir simge niteliğindedir. Ayrıca bölgede rüzgâr sörfü ve benzeri etkinliklerin düzenlenebileceği potansiyele sahiptir.

Tarihsel ve Kentsel Gelişim

Tarihsel Gelişim

Anadolu’nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Sinop’un tarihi, Kalkolitik Çağ’a (M.Ö.4500) kadar uzanmaktadır. Roma İmparatorluğu M.S 1. yüzyılda bölgeyi almış ve Bitinya eyaletine bağlamıştır. M.S. 395’te yöre Doğu Roma’ya kalmıştır. 1214’de Selçuklular egemenliğine girmiştir. Sinop idari teşkilat olarak Cumhuriyet’in ilanı ile 1924 yılı itibarıyla “il” statüsüne erişmiştir.

Antik Çağ’dan beri geometrik yapısını koruyan Sinop’un ulaşım omurgasını, Boyabat yolu ile bu yolun şehir içindeki devamı olan Sakarya, Cumhuriyet ve Fatih caddeleri oluşturur. Bu eksenlerdeki en önemli dikey bağlantı, Valilik ve Belediye önünden geçen Gazi Caddesi’dir (Araştırma Raporu, 2011).

Kentsel Kademelenme ve Mekânsal Gelişim

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre, Sinop Merkez ilçe 2. derece gelişmiş ilçeler kategorisinde ve araştırma kapsamında 872 ilçe arasında 116. sırada yer almaktadır. DPT tarafından yapılan "Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi"ne göre "3. kademe merkez" niteliği taşımakta olup; 4 ve 5. kademe merkezlerden Samsun ili, 6. ve 7. kademede ise İstanbul ilinin etki alanı içinde kalmaktadır.

Günümüz itibarıyla imar planları ile mekânsal gelişim kapasitesi açısından doyma noktasına geldiği düşünülen kent lekesi, batı ve güney yönlerinde, mücavir alan içindeki kırsal alanlarda gelişmeye devam etmekte; fakat eşikler nedeniyle parçalı lekeler halinde yayılma göstermektedir. Sinop Belediyesi mücavir alan sınırları içinde yer alan kırsal karakterli yerleşimlerde ise ağırlıklı olarak ikinci konut ve turizm tesisleri kullanımları gelişmiştir. Sinop Merkez ilçenin doğu kıyılarında turizm potansiyeli, mekânsal gelişme eğilimini etkileyen ve ilerleyen dönemlerde etkileyecek en önemli faktörlerden biridir.

Kentin diğer bir gelişme yönü ise, doğu aksı olup, topoğrafik açıdan plato yamaçları ve eğimli alanlar bulundurmaktadır. Bu alandaki kentsel gelişme, alt yapı çalışmalarının zorluğu açısından kısıtlanmış durumdadır (Araştırma Raporu, 2011).

Sosyo-kültürel Yapı ve Kültür Varlıkları

Sinop'ta yer alan taşınmaz kültür varlıklarının, TR82 ve Türkiye ile kıyaslamalı yer aldığı tabloya göre, Türkiye'de bulunan toplam 94.290 adet kültür varlığının 505 adedi Sinop ilinde yer almaktadır. Sinop ili, TR82 bölgesi ve Türkiye'de bulunan müze, ören yeri ve müze eser sayılarının gösterildiği tabloya göre, Sinop'ta 2 adet müze ve 10.653 adet müze eseri yer almaktadır.

	Müze Sayısı	Ören Yeri Sayısı	Müze Eser Sayısı	Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı
Sinop	2	-	10.653	168.973
TR82	5	-	68.831	203.573
Türkiye	189	131	3.149.982	28.459.311

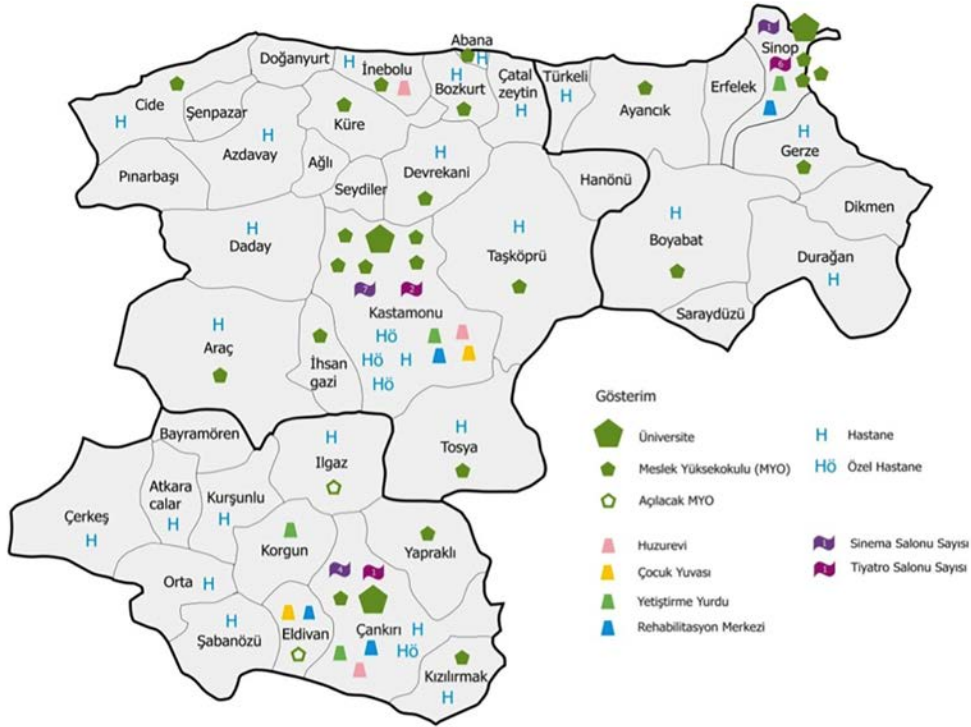
Tablo 17. Müze, Ören Yeri, Eser ve Ziyaretçi Sayıları, 2011 (TÜİK verileriyle hazırlanmıştır; KUZKA, 2013)

Sosyo-Kültürel Altyapı

Sinop ilinde 2011 yılı itibarıyla 2 adet sinema ve 6 adet tiyatro salonu bulunmaktadır. TR82 Bölgesinde yer alan toplam 37 kütüphanenin 9 adedi Sinop ilinde yer almakta olup, bunlarda toplam 130.768 adet kitap bulunmaktadır. Sinop ilinde Belediye'ye ait 1, Spor Genel Müdürlüğü'ne ait 18 adet spor tesisi yer almakta olup, il genelinde toplam spor tesisi sayısı 21 olarak tespit edilmektedir.

Sinop ilinde bulunan faal dernek sayısı 359, TR82 bölgesinde bulunan faal dernek sayısı

1.332'dir. Sinop'ta bulunan dernek sayısı, Türkiye'de bulunan ve toplamda 98.101 olan dernek sayısının %0,37'sini oluşturmaktadır. Sinop ilinde faaliyet göstermekte olan derneklerin 2012 yılı itibariyle toplam üye sayısı 18.307.

Görsel 11. Sosyal altyapı haritası (TR82 Bölgesi Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, İl Sağlık Müdürlükleri, Bölge Üniversiteleri ve TÜİK verileri kullanılarak KUZKA tarafından çizilmiştir)

Güncel Tartışmalar

HES'ler

Güneş, rüzgâr, jeotermal, hidrolik ve biyoenerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının, sürdürülebilir kalkınma için büyük önem taşıdığının söylendiği gündem içerisinde, KUZKA'nın hazırlanmış olduğu bölge plan raporunda da bölgenin hidrolik enerji açısından en yüksek potansiyeli taşımaya rağmen biyoenerji, güneş ve rüzgâr enerjisi de ekonomik olarak değerlendirilebilecek potansiyele sahip olduğu açıklanmaktadır. Ayrıca, yenilebilir enerjiye ilişkin yan sanayi kollarının da bölgede gelişmesinin sağlanmasının, sanayi sektöründe üretimin çeşitlendirilmesine katkı sağlayacak olmasının yanı sıra Bölgede yenilebilir enerji yatırımlarını da tetikleyecek olduğu belirtilmektedir.

Buna göre ilgili raporda, özellikle ithal edilen enerji dolayısıyla artan cari açık düşünüldüğünde hidrolik enerji potansiyelinin daha da önemli olduğu belirtilmekte ancak bölgenin, ülkenin en doğal coğrafyalarından birisi olmasından kaynaklı bu potansiyelin kullanımı

sırasında doğal dokuya azami dikkat gösterilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Ancak Sinop'ta, su temelli hidrolik enerjiler kapsamında halihazırda inşaatına başlanan –ve dahi projelendirilmiş olan- Hidroelektrik Santrallerinden (HES) bahsetmek mümkündür⁵. Ne yazık ki bölge planının dikkat çektiği “doğal dokuya azami dikkat” yaklaşımının, ülke genelinde olduğu gibi Sinop'taki projelerin de eleştiri alması nedeniyle, sağlanıp sağlanmadığı soru işaretleri uyandırmaktadır.

Nükleer Santral

Bilindiği üzere Türkiye'de hem Mersin'de hem de Sinop'ta nükleer santral yapımı planlanmakta olup; santraller, son yılların en tartışılan konularından biri olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

Bölge Plan Raporu'nda nükleer santrallerin olumlu ve olumsuz etkiler doğurabileceğinden bahsedilmiş ve olumlu etkileri arasında özellikle Sinop ölçeğinde nükleer santralin yan sanayinin gelişimini ve istihdam artışını sağlayacağı, Sinop Üniversitesi'nin araştırma ve öğrenci kapasitesini artıracığı ve hizmet sektörünün gelişimini sağlayacağı belirtilmiştir. “Nükleer santrallerin geçmiş kötü deneyimlerinden ders alarak yeniden tasarlandığı düşünüldüğünde, bu yatırımın hem Sinop'un hem de Bölgenin gelişimi için önemli bir adım olduğu görülmektedir” (Bölge Plan Raporu, KUZKA). Ancak Sinop ve çevresinde yapılacak alt ölçek planların olumlu ve olumsuz etkiler düşünülerek yapılması gerekliliği vurgulanmakla birlikte, “özellikle santralin çekeceği istihdam, Ar-Ge yatırımı, yan sanayi ve hizmet sektöründe faaliyet gösterecek firmaları gözetin ve radyasyon riskini minimize eden önlemlere öncelik verilmelidir” denmektedir.

“Santral ile birlikte Sinop'un doğal gelişim eğilimi radikal bir değişikliğe uğrayacak olup; bu değişimin sürdürülebilir kılınması için ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde etkin ve uyumlu politikalar geliştirilmesi gerekmektedir” diyen planın dikkat çektiği hususlar ilgili meslek ve bilim insanları ile birlikte çeşitli STK'ların da gündeminde olup, nükleer santral projesine muhalefet etme gerekçelerinin başında gelmektedir⁵.

Elektrik üretmenin “yaşama zarar vermeyen onlarca yolu” var diyen bu çevrelerin Sinop özelindeki en büyük endişesi, santralin insan hayatını riske atmasının yanında mekansal olarak da biyoçeşitliliğin yok edilerek “ekolojik bir kıyıma” neden olacağı. En son Çernobil nükleer felaketinin 28. yıldönümü nedeni ile 26 Nisan 2014 tarihinde Sinop'ta bir miting düzenleyen Nükleer Karşıtı Platform Bileşenleri konuya dikkat çekmiş; miting, ülke gündeminde de yer bulmuştur.

“En Mutlu Kent Sinop”

TÜİK'in yapmış olduğu bir araştırmanın Nisan ayının başlarında yayınlanan sonuçları, Sinop'u yeniden gündem konusu kılmıştır. TÜİK'in

il düzeyinde ilk defa düzenlediği Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre; en mutsuz il Tunceli olarak belirlenirken, en mutlu il ise

⁵ Bakanlık verilerine göre Karadeniz Bölgesi'nde işletmede 95, inşa aşamasında 58 HES bulunuyor. Proje, fizibilite, ön inceleme ve Su Kullanım Hakkı Anlaşması kapsamında ise 253 HES projesi mevcut. (Kaynak: http://www.sinoppusulasi.com.tr/haber_detay.asp?haberID=996)

Sinop olarak açıklanmıştır. Basına da yansıyan araştırma sonuçlarına göre; Türkiye genelinde 125 bin 720 haneye gidilerek, 18 ve daha yukarı yaştaki 196 203 birey ile yüz yüze yapılan görüşmelerde mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranı 2013 yılında % 59 olarak tahmin edilmiştir. Mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranının en yüksek olduğu il, % 77,7 ile Sinop ili olmuştur; Sinop'u sırasıyla takip eden iller ise % 76,4 ile Afyonkarahisar ve % 75,9 ile Bayburt olarak açıklanmıştır. Mutlu olduğunu beyan eden birey oranının en düşük olduğu ilin ise yüzde 42 ile Tunceli olduğu gözlenmiştir. Evli bireylerin, evli olmayanlara göre daha mutlu olduğu görülmekle birlikte Türkiye genelinde evli bireylerin % 61,3'ü ve evli olmayanların % 53,6'sı mutlu olduğunu beyan etmiş ve evli bireylerin mutluluk oranının en yüksek olduğu il % 80,5 ile yine Sinop, en düşük olduğu il ise % 43,2 ile Tunceli olmuştur.

Temel Çıkarımlar

Sinop konumu ve ulaşım ilişkileri itibariyle önemli fırsat ve potansiyelleri taşımaktadır. Ancak arazinin özellikleri, çeşitli kısıtlamalara neden olabilmektedir. Bu sebeple coğrafi erişilebilirlik derecelendirmesinde son sıralarda yer almaktadır.

Sinop'un, 9 ilçesi, 85 mahallesi ve 468 köyü bulunmaktadır.

Sinop il nüfusu 22.740 kişi ile ülke nüfusunun % 0,28'ini oluşturmaktadır.

Sinop'un nüfusu 1990'lardan sonra bir düşüş yaşarken, kentsel nüfus aynı tarihten sonra artmış, kırsal nüfusu ise 1985'ten bu yana düşüş göstermeye devam etmiştir.

Bölge içindeki yoğun dış göçe paralel olarak Sinop da sürekli dışarıya göç vermekte ve hatta Türkiye'de en çok göç veren iller arasında sayılmaktadır. Ancak emekli göçünün çokça gözlemlendiği bir il olma statüsünü yine de korumaktadır.

Kadın ve erkek nüfusunun birbirine yakın olduğu Sinop'ta gençlerin ve orta yaş üstü grubun varlığı dikkat çekicidir.

Sinop, kent merkezindeki % 96,9'luk okur-yazarlık oranı ile Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ayrıca, TR82 Bölgesi içerisinde, yüksekokul ve üniversite mezunu açısından %7,30 ile en çok nüfusa sahip ildir. Dolayısıyla eğitim yapısının kent içerisinde belirli bir potansiyeli yarattığı kolaylıkla söylenebilir.

İstihdam verilerine bakıldığında, Sinop ili nüfusunun 2000 yılı itibariyle büyük ölçüde tarım ve hizmetler sektöründe istihdam edildiği, bu oranın 2000 yılı sonrasında hizmetler sektörü lehine değiştiği görülmektedir.

Sinop ilinde 4 adet KSS, 2 adet OSB faaliyet göstermektedir.

Turizm sektörü açısından konaklama hizmetleri oldukça gelişmiş durumdadır. İlde çok sayıda turizm işletme belgeli ve belediye belgeli tesis yer almaktadır.

Sinop'ta yer alan Aklıman, Hamsilos Fiyordu, Sarıkum plajı, Korucuk köyü, Karakum, İnceburun mevkiileri ile Sinopale Bienali vb. kültürel etkinlikler, Sinop'un geliştirilmesi için önemli potansiyel alanlarını oluşturmaktadır.

Sinop son zamanlarda ülke gündeminde de sıklıkla yer bulmaktadır. Özellikle kırsal

alana yayılan HES projeleri ve Türkiye’de yapılması planlanan iki nükleer santralden birine sahip olacak olması, bu plan ve projelerin yüksek olumsuz etkileri nedeni ile muhalefetin gündemindedir.

TÜİK’in 2013 yılında yapmış olduğu Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre “en mutlu kent” olduğu ortaya çıkan Sinop, halkının yaşamaktan memnuniyet duyduğu ve kentinin geleceği için katkıda bulunma potansiyeli taşıdığı şanslı illerden biridir.

SINOP VE SINOPALE

SİNOPALE FİKRİ VE KENT

PROF. T. MELİH GÖRGÜN

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Grafik Tasarım Bölümü*

“Sivil Toplum ve Kentsel Kalkınma, Sinopale”

Karadeniz'in tam ortasında, küçük bir kentte, tarihi bir yerleşim alanında uluslararası boyutta bir çağdaş sanat etkinliğinin oluşturulması ve bunun sürdürülebilirliğine yönelik önemli bir fikrin geliştirilme örneği ve modelidir, Sinopale.

Sinopale, Uluslararası Sinop Bienali yerel kalkınma bağlamında sivil toplumun kültür ve sanat temelli bir diyalog bağlamında “paylaşım dayalı bir sanat üretimi” modelinde bir araya gelmesini sağlayan uluslararası bir projenin genel adıdır. Her iki yılda bir (bienal) gerçekleştirilen bu etkinlik her yaştan kentlinin kendi yaşam alanlarını gelecek vizyonuna sahip olarak yeniden düşünmeleri, farketmeleri, kent sorunları üzerine ortak fikir paylaşımında bulunabilmeleri, tarihsel belleğin paylaşımı ve bunun sanat üretimine yönelik olarak düzenlenmesini ve bu bağlamda daha iyi bir sosyal yaşam alanını oluşturmaya yönelik olarak kentsel, ulusal ve uluslararası alanda çalışmayı amaçlar. Diyojen fikrine sahip Tarzan Kemal'in, insanlık tarihi içinde oldukça önemli bir geçmişin, öncü kadınların, mutlu çocukların ve çocuklukların sahibi olan bir kent üzerine proje yapmak çok kolay olmayacağı için, “acaba kendi kentimde, sıra dışı ya da alternatif diğer örneklerden daha da aykırı nasıl bir çalışma yapabiliriz?” sorusunu sormaya başladığımda, benimle birlikte benzeri kaygıya sahip bir grup insan olduğunun farkına vardım ve işte bu “an”dan itibaren daha sonra adı “Sinopale” olacak ortak fikrin paylaşım süreci başlamış oldu.

2005 yılındaki bu girişimde fikir geliştirme bağlamında bir araya geldiğimiz sanatçı, tiyatro yönetmeni, tasarım teorisyeni, küratör, yerel yönetici, mimar, sivil toplum kuruluşu temsilcisi, iş adamı, kent sakinlerinin temsilcileri ve “informal görgün network”den oluşan bir grupla ilk önce Sinop'ta bir çalışma yapmak istedik.

Bu proje yani Sinopale, 2005 yılında ortaya çıktı. Benim düşüncem kendi içinde bağımsız bir sergi, bir proje gerçekleştirmek ve aynı zamanda sanatçılar açısından katılımın da herhangi bir karşılık beklemeden gerçekleştirebileceği bir çalışma yapmaktır. Bu böyle olunca üstünde iyice düşünülmesi gereken ve hatta kendini belli eden tavrıyla “sürdürülebilir” olması gerekli olan bir çalışma ortaya çıkıyor.

Bütün bunların ışığında düşündüğümüz ve geliştirdiğimiz Sinopale, bir toplumsal bilinç uyandırma, birlikte çalışma ve işbirliğini destekleyen ve herhangi bir şekilde ekonomik çıkar beklemeden karşılıksız ve gönüllü olarak katılımın sağlandığı bir proje olarak karşımıza çıkıyor. Sinopale “imece”yi yöntem olarak kullanan katılımcı bir projedir.

2011 yılında Siemens Sanat'ta gerçekleştirdiğimiz “Küratörlük ve Ötesi: Küratörlük Üzerine Alternatif Yaklaşımlar”¹ başlıklı panelde küratörlük ve meseleleri ele alınırken, gösterilen slaytların bir tanesinde şu yazılı idi: “Dahice bir konseptin dışında, iş birliğine dayalı ve disiplinler arası bir çalışma metodudur küratörlük”.

Genel bir küratörlük tanımlamasının bağlamına ilişkin edilmiş bu lafın bizim tarafımızdan ele alınış biçimi ise “Sinopale”

¹ “Küratörlük ve Ötesi: Küratörlük Üzerine Alternatif Yaklaşımlar”, Dorothee Richter (ZhDK, Institute for Cultural Studies in the Arts, Institute für Theorie), Prof. T. Melih Görgün (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), Işın Önel (Vienna Academy for Applied Arts), Yrd. Doç. Mürteza Fidan (Marmara Üniversitesi), 21 Ekim 2011, Siemens Sanat, İstanbul.

tanımında kendisini bulur. 2005 yılında ilk adımlarını atmış olduğumuz Sinopale’de kentin içinde yaşayan insanların bizimle birlikte sanatsal üretimde nasıl bulunabileceklerini düşündük ve hayal ettik. Çünkü, ben bir sanatçıyım ve aynı zamanda küratörlük yapıyorum. Bir sanatçı ulaşmak istediği topluluğu nasıl harekete geçirecektir? Bunun aracı kurumu olarak da küratörlük işin içerisinde nasıl giriyor? “İmece”nin kullanıldığı bir proje gelecekte kentsel kalkınma için nasıl yararlı olacaktır? Bu şekilde ikili düşünceyi gerçekleştirirken kent içerisinde yapacağımız hareketin de karşılıklı işbirliğine dayanması durumu ortaya çıktı. Çünkü, kentimiz tarihten taşıdığı ve her gün tükettiğimiz o mirası bizimle paylaşırken, bu insanların işbirliğine katılımını teşvik etmeye yönelik olarak yaşanacak süreç aynı zamanda kenti çağdaş sanat ile tanıştıracaktı.

Sanatı sadece iki boyutlu olarak düşünebilen ve gören bir topluluk düşünelim. Bunların kamusal alana müdahale eden sanatçılarla, performans yapan sanatçılarla, birlikte çalıştıklarını düşündüğümüzde “yeni bir duruma” halkın katılımını teşvik etmenin ne kadar zor olduğunu da takdir edersiniz. Ancak, karşılıklı işbirliği ve anlayış ön planda tutulmuştur. Sinopale’ye katılımcılığı, interaksyonu ön planda tutan sanatçılar davet etmeye özen göstererek ilk Sinopalemizi 2006 yılında gerçekleştirdik.

Sinopale, çağdaş sanat alanındaki, farklı formatlarda çok sayıda olaydan oluşan periferik ve genç bienaldir. Uluslararası bir projenin adı olan Sinopale yerel kalkınma bağlamında sivil toplumun kültür ve sanat aracılığıyla bir diyalog geliştirebilmesi için “paylaşımsal sanatsal bir üretim modelini” benimser. İki yılda bir gerçekleştirilirken yerel, kentsel, ulusal ve uluslararası katmanlarda her yaşta kentlinin kendi geleceğini düşünmeye yönelik bir vizyon çizebilmeleri ve daha iyi bir sosyal yaşam alanına sahip olabilmeleri, ve kentsel sorunlara ortak çözümler bulabilmeleri için ortak belleğin kullanır ve sanatsal müdahalelerin önünü açar.

Sinopale’yi organize eden kurum olarak uzun soluklu, sürdürülebilir mikro-politik bir bakışla ilişkiler geliştiren Avrupa Kültür Derneği, sanatçı seçimi ve programlamadan sorumlu uluslararası küratörler ile birlikte çalışır.

Daha az gösterişli sergi ve daha mütevazı projelerle, kurum eleştirisinden ziyade yeni kurumsallık modunda işlev gören, büyük ölçekli temsil modellerine pragmatik bir yaklaşımı benimser. Sanat dünyasının merkezinden projeler. çağdaş sanat uygulamaları ile günlük yaşam arasındaki ilişkinin yeniden keşfedilmesi ve sınır değerinde sanatın değer ve statüsünün yaratılmasının paradokslarını yeniden tanımlama avantajına sahiptir. Sanat kavramını ve kurumsal olarak yönlendirilen biçimlerini yeniden konumlandırır ve yeniden dile getirir ve sanat piyasaları ya da ticari galeriler devresi gibi mevcut sanat dağıtım ağı üzerine emanet eder. Gerçek bir durumda, sanat, belirsiz bir destek veya varoluşsal değişimin aracı ya da katalizörü ve ilişkilerin yeni aktarım yolları gibi davranan bir nesne olarak görülebilir. Sanat uygulamaları, çapraz araç olarak hizmet ederken varolan bağlam onları dışsallaştırır ve modüle eder, ancak kentsel-çevresel, ilişkisel ve yeni ekolojilere karşı sorumluluk ve yaratma koşullarını doğuran potansiyelleriyle yeniden birleştirmek için verimli bir şekilde yeni köprüler atabilirler.

Sinopale, ekonomik krizlerin ticarileştirilmesiyle, kalıcılığının toplulukları tehdit ettiği

ve eş zamanlı olarak günlük hayat varlığına meydan okuduğu şehirleşme ve kırsal alanlar arasındaki endüstri sonrası ve neoliberal koşulların acı noktaları ve dinamikleri üzerine de parmak basıyor.

Sinopale, yaşam kalitesini ve aynı zamanda bunun niceliğini güçlendirebilen ve mevcut hafızanın ve tarihsel geçmişi geleceğe yerleştirdiği yeni deneyimleri sosyal ve kültürel zenginliklerle birlikte sunabilen, estetik ve sanat politikası için geniş ve açık sahnedir ve aynı zamanda herkes için Bienaldir.

Sinopale sırasında sanatçılar tarafından yaratılan sanatsal eserlerin çoğu, her yaştan, cinsiyetten ve hayatın her kesiminden kent sakinlerinin katılımıyla üretilen daha kolektif bir işbirliğine dayalı bir süreci betimlememize yardımcı olur.

Sinopale için en acil soruların başında, yerel kaynakları keşfederken göçebe bir dağılım içine girmeye, onları tüketmeye yönelik olarak değil, aksine kültürel üretkenliği uzun vadeli olarak nasıl teşvik edileceği, sanat ve bilginin yaygınlaştırılması ve katılımın sağlanması, gönüllülerin yanı

Görsel 1: Nezaket Ekici, Atropos, Sinopale 1, Tarihi Sinop Cezaevi, 2006

sıra uluslararası ortakların ve taraftarlarının da kişisel ve grup katılımını ne şekilde sağlanacağı gelir.

Sinopale kapsamında disiplinler arası bir çalışma ve aynı zamanda yerel, ulusal ve uluslararası bir işbirliği yapmaya davet eden bir çalışma gerçekleştirildi. Küratörlüğünün de alternatifler içermesi gerekiyordu.

Böylece birçok küratörü yaptığımız tüm Sinopalelerdeki çalışmalarda, kavramsal çerçevenin yazılımında bir araya getirdik.

Bu yarattığımız durum Sinopale'yi üç aşamada ele almamızı sağlıyor.

-Sanatçıların kentte yaşayanlarla işbirliğini ve sanatçıların sanatçılarla işbirliğini sağlama.

-Aynı zamanda küratörlerin kendi aralarında işbirliği geliştirmeleri. Onların kentte yaşayanlarla birlikte çalışmaları, düşünmeleri, fikir geliştirmeleri. Çünkü bunlar hepsi de birbirine bağlı olan adımlar.

-Çok katımlı bir çalışmanın ortamını sağlamak. Özel bir çalışma yapmaya gayret ediyoruz.

Bu sayede kentsel kalkınma için bir vizyon geliştirmeyi sağlamaya çalışıyoruz.

Sinop ekonomik olarak büyük endüstriyel yatırımlara sahip bir kent değildir. Ancak kendini turizm üzerinden tanımlamaya çalışan ve bu yönde gelişmesini sağlayan bir kent. Böyle bir kentin alternatif bir çalışma yapabilmesi için kendi belleğinden yararlanması gerekir. Kavramsal çerçevelerimizi her bienalde belirlerken Sinop'un kendi gerçeği üzerinden belirlemeye çalışıyoruz.

Çünkü diğer türlü, Sinop'la bağlantısı olmayan bir durum yapmaya kalkarsak, son derece üst yüzeyden bir bakışla o kentte yaşayanlara katılmayacağımız, o işin içinde kendilerini hissedemeyecekleri bir ortam yaratmış olacaktık. İşte belki bizim alternatif olan kısmımız buradan başlıyor. Çünkü her kentin kendi belleğinde var olan değerli bilgilerin yeniden ele alınıyor olması, "sürdürülebilirlik" bağlamında gerekli koşullardan biridir. Geçmişten geleceğe bakabilirsiniz.

Biz bu bilgileri katılımcı bir çalışma ile ortaya çıkartmaya çalışıyoruz. 2006 yılında ilk yapmış olduğumuz Sinopale'de kimsenin tanımlayamadığı bu durumu tanımlamak için "şey" kavramını kullanmıştık.

Çünkü, Sinop'ta yaşayanlar ilk defa "bienal" tanımlamasıyla karşı karşıya kalmışlardı. Türkçede tam tanımlanamayan muğlak durumu betimlemek için "şey" denilmektedir. Ancak bu şeyin hiçbir şeyden her şeye giden bir yapıyı içerebilir. Altmış sanatçının katılımını sağladığımız ilk Sinopale'de sanatçılara "Kenti nasıl kullanabiliriz?" sorusunu sorduk. Sanatçının kenti kullanması demek, kentte var olan mimari yapı ile birlikte kentte yaşayan insanlarla iletişim içinde olmaları demektir. Bu nokta son derece önemlidir. Çünkü doğrudan doğruya çalışmanın içerisine kişileri kattığımızda müthiş bir işbirliği ve değerli bir sonuç ortaya çıkıyor. Örneğin; Nezaket Ekici'nin gerçekleştirdiği ilk performans Sinop'taki terzi ve berberlerle birlikte prodüksiyonu yapılan ve hatta oradaki gençlerin özellikle destek oldukları bir çalışma idi. "Atropos" adlı bir performans daha sonraki yıllarda sanatçı tarafından birçok yerde sergilenmiştir. Kerber Verlag tarafından hazırlanan Nezaket Ekici monografisinde yer verilen "Atropos" Sinop'un ve Türkiye

Görsel 2: Monali Meher , 3 Departures

Cumhuriyeti'nin belleğinde yer eden Selçuklu döneminden itibaren var olan eski Sinop Tersanesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu bina Selçuklu döneminde 1200'lü yıllarda Karadeniz Bölgesi'ndeki egemen güç olma iddiasında olan toplumun bir gemi üretim merkezi olarak hayata geçirilmiştir. Yıllar içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Karadeniz Donanması'nın sığındığı ve üretildiği, ve hatta başka ülkelere de gemi inşa edilen bir tersane binası. Yüzyılın başında bir cezaevi haline dönüştürülen bu yapı aynı zamanda Sinop Kenti'nin var olan halini de temsil ediyor. Burası girişi ve çıkışı tek yerden yapılan bir kent olduğu için aynı zamanda kentin içindeki başka bir metaforu sağlayan bir mekan olarak karşımıza çıkıyor. Cezaevi de bu yapıyı destekleyen ki normalde kendi anlamında hapsedilen ya da hapsolunan bir yer olmakla birlikte hapsedilen kişilerin özelliğinden dolayı başka türlü bir çalışmanın ya da yapının görülebildiği bir kent karşımızdadır. Çünkü burada tarihin önemli düşünürlerinin yer aldığını düşünün ve bu kente etkisinin ne kadar olabileceğini düşünün. Gerçekten pozitif bir çalışma. Nezaket Ekici de mitolojiden almış olduğu bir çalışma ile Atropos üzerinden kadının durumunu anlatmaya çalışıyor kendi saçlarından bağlı olduğu yapıda. Birinci bienalimizdeki önemli çalışmalardan birisidir bu. Ben bununla birlikte başka bir şeye işaret etmek istiyorum. “Katılımcılık”. Bu çalışma kentlilerin (gençlerin ve kadınların), ustaların, uzmanların katılımıyla hayata geçirilmiştir.

Daha sonra sanatsal performansların, Sinopale'nin önemli sanat aktivitelerinden olabileceğini düşündüğümüz performans sanatçıları da davet ettik.

Sinopale etkinlik süresince hergün yeni bir şeyle karşılaşabilirsiniz. Günden güne gelişen bir çalışma durumunu benimsemekteyiz. Yani Sinopale'de birinci gün açılan bir sergi ve o sergide görebileceğiniz işlerden ziyade hergün yeni bir şey görmektesiniz. Her gün yeni bir akti-

viteyi ve olumlu bir devinimi görebilmektesiniz. Böylece ana fikrimiz olan statik bir sergi yerine, dinamik bir yaşam alanı, buluşma merkezi inşa etme fikrimizi , her gün yaşayan bir buluşma platformu gerçekleştirdik. Sanatçılarımızın elbetteki katkısı çok büyük. Çünkü böyle bir çalışmayı yapabilme yönünde onların desteği olmasaydı, yerel halkın desteği olmasaydı istediğimiz sonuca ulaşamazdık.

Sinopale çevreye dikkat çeker. Sanatsal üretimde mutlaka “çevre” “varolan kaynağı kullanma” fikri kullanılır. Örneğin, önemli performans sanatçılarından Monali Meher’in 3 gün boyunca ayrı alanlarda, hapishane içerisinde ayrı noktalarda devam eden performansında kullandığı “mahkum arabası” bunun en güzel örneğidir. 30 yıldan beri bulunduğu yerde hala duran bir mahkum taşıma aracıdır, bu. Araç daha sonraki bienallerde birçok sanatçı tarafından farklı şekillerde kullanılmıştır 1. Yani kendisi de bir sanat nesnesi olarak farklı formlara farklı sanatçılar tarafından dönüştürülmüştür. Bu deneyimleme ve öğrenme aynı zamanda yapılanı güncel tutmakla birlikte, sanatsal üretimin sürecinin önemine işaret eder.

Çocuklar Sinopale’nin çok önemli bir parçasıdır. İlk iki Sinopale’de, çocuklar için atölye çalışmalarında bulunabilmeleri amacıyla sanat öğretmenleri için yenilikçi öğretim yöntemi atölyeleri düzenledik. Oldukça önemli bulduğumuz çocuk atölyeleri gelecekte kendi kentleri için düşünebilecek sorumlu kentlilerin gelişimi için önemlidir. Bugün birarada bulduğumuz gençlerin büyük çoğunluğu bu atölyelerde yer almıştır.

Sanatçılarla kurulan doğru iletişim ihtiyaçların ve gerekliliklerin herkes tarafında iyi anlaşılır olabilmesi amaca yaklaşma yolunda önemli bir adımdır. Komünikasyon-Sinop projesi Fransız komününün kuruluşunu anlatan Peter Watkins’in “La Commune (Paris 1871)” filminden alınmış parçaların yer aldığı ve yönetmenin oğlunun katılımının da sağlandığı üç gecelik bir performanstır.

Gece gerçekleştirilen performans “karanlık” metaforunu kullanmak için seçilmişti. Bu performansta hapishanenin belleği kullanılarak, o hapishanede yatanların yazmış olduğu belgelerden ve bilgilerden metinler oluşturuldu ve bunun sonucunda da performatif bir hapishane gezisi yaratılmış oldu. Bu hapishane gezisi çok ilginçtir. Çünkü bu hapishanede daha önceki yıllarda yatmış olan kişilerin bu çalışmayı merak etmelerinden dolayı, izleyici olarak katılımları sağlanmıştır. Bu performansın sonucunda izleyenlerin bir araya geldiği hapishane avlusunda yapılan konuşmalarda kavram olarak “ütopya”yı tartışıyorduk. Kendilerinin hapishanede bulunmalarının hayatları için bir deneyim olduğunu, ve şimdi aynı yerde bir izleyen olarak ve bir çağdaş sanat aksiyonunda katılımcı olarak bulunmalarının aslında bu deneyim sürecinde ele alınabileceğini belirttiler.

Sinopale 2’de de “Şeylerin yeni düzeni” adlı yeni dünya düzeni üzerine, Michel Foucault’dan alıntı yaparak bir çalışma gerçekleştirmiştik. Sinop 1950’li yılların başında doğu ve batı bloğunun ayrılma noktasında bir Amerikan üssüyle Rusya’ya en yakın dinleme istasyonu olarak faaliyet göstermişti. İki kutuplu dünyada, her yerden uzak, önemli bir yerde olmak, ancak kimsenin bunu bilmemesi ilginçti. Bu istasyondan bütün dünyayı çok rahatlıkla dinleyebilmişlerdi.

Görsel 3: Maria Papadimitriou , Otel Nokul

Karadeniz'in en ileri noktasıydı. Bu nedenle yeni dünya düzeni başlığında birçok performans ve atölye çalışması gerçekleştirmiştik. Gençlerimizin katılımcı olarak sayılarının arttığını belirtebiliriz.

Kurduğumuz akademik ilişkiler Sinopale'nin gelişmesi yönündeki önemli adımlarımızdandır. Keza şu an gerçekleştirdiğimiz oturumlar Sinop'ta yapacağımız akademik alan çalışması için önemli bir fırsattır.

Sinop'a ait bütüncül bir çalışma yapabilmek için bilginin taraflarca paylaşılmasının gerekli olduğu açıktır. Bu paylaşımlar bizlerin ihtiyaçlarının tanımlanması ve kent konusundaki farkındalığının artmasına da ortam hazırlamaktadır.

Sinopale'nin uluslararası görünürlüğü ve işbirliğinin önemini bilerek, ihtiyaç olduğunu da unutmadan bir takım bienaller arasında ortak çalışmalar yapıyoruz. Önemli bir AB projesi olarak hayat geçirdiğimiz “Geleceği Biriktirmek”, “tasarım” fikrinin de ele alındığı yerel-ulusal-uluslararası ölçekte düşünülerek hazırlanan Sinopale'nin bir sivil inisiyatif olarak, kentin içindeki tüm aktörleri, sivil toplumu bir araya getirerek “aktif vatandaşlık” mevhumuna dikkat çektiği projelerindendir.

Sinopale işbirliğine inanan durum ve yapılarla kent yararına iletişimini sürdürecektir.

KATILIMCILIK VE SİNOPALE

MAHİR NAMUR

Avrupa Kùltür Derneği Başkanı

Merhabalar. Bu konuşmamda Sinopale'yi katılımcılık bağlamında ele alacağım. Çünkü Sinopale gerçekte diğer bienaller gibi bir toplu sanat gösteriminden öte, bir imece projesi. İmecenin modern adı: kültürel işbirliği.

Amacı sadece sanat üretimi değil, sanatın üretim sürecinde bir işbirliği platformu oluşturmak. Bu nedenle Sinopale'de sanatçılar üretmiş oldukları işleri izleyiciye sunmuyor, izleyiciyle birlikte üretiyor. Dünyanın neresinden gelirlerse gelsinler sanatçılar; Sinop'ta araştırma yapıyor, kimi Sinop'un hikayelerinden, sorunlarından yola çıkarak, kimi Sinop'un malzemeleriyle, kimi Sinoplularla çalışarak, Sinopluların yardımlarıyla, katkılarıyla, Sinop'ta işler üretiyorlar. Sergilendikleri zaman Sinoplular, kendi katıldıkları, parçası oldukları, kendi hikayelerinden ortaya çıkmış yapıtları elbette oldukça anlamlı buluyorlar. Her yıl küratörlerin rehberliğinde çocuklarla yapılan bienal turlarında son derece verimli sorulara ve yorumlara tanıklık ediyoruz.

Yalnız sanatsal üretim değil, Sinopale'nin organizasyon aşamasında da herkes gücü seviyesinde kent çapında işbirliği yapıyor. Belediye, Valilik, esnaf, odalar, okullar, dernekler, müzeler, işadamları, gençler, kadınlar..herkes elini az çok taşın altına koyuyor. Gerçekleşebilmesinin nedeni bu katkılar. Her geçen yıl Sinopale'nin yararına inanan, katkıda bulunan kişilerin sayısı artıyor. Kimisi emek, kimisi mekan, kimisi ofis, kimisi konaklama, kimisi de para katkısı. Kentin parasal kaynaklarının az olması dezavantaj gibi görülse de aslında bir avantaj yaratıyor. Para olmayınca, daha çok elinde ne varsa onu ortaya koyarak katkıda bulunuyor. En değerlisi de emek. Çünkü kollektif emek, ürettiklerini insanlar için değerli kılıyor. Sinoplu, Sinopale'yi verdiği katkı ölçüsünde önemsiyor, benimsiyor, Sinop'a da verdiği katkı ölçüsünde değer veriyor.

Sanatçılar ise, dışarıdan bakış açılarını Sinoplulara sunuyorlar. Sinopluların unuttukları, farkında olmadıkları değerlerini görmelerinde aracı oluyorlar.

Özetlemek gerekirse yapmaya çalıştığımız, insanlara Sinopale aracılığıyla Sinop'a değer vermelerini sağlamak.

Buradaki katılım pop konserlerindeki yüzbinlerce kişilik katılım değil. Tüketim kültüründe katılımı sağlamak o kadar zor değil. Biraz pazarlamaya bakıyor. Aksine birlikte üretim sürecinde ise insanları işin içine çekmek zorlaşıyor.

Bu ikisi aynı gibi görünüyor ama aslında birbirinin zıttı. Biri eğlence ve genel bilinen adıyla *kafayı dağıtma* iken, diğeri hem düşünsel hem de fiziksel çaba gerektiriyor. Biri buluşma, diğeri örgütlenme. Kolay yolu yok bunun. Ne yazık ki, zannedildiği gibi pazarlama yöntemleriyle, afişler asarak, sosyal medya sayfalarında event oluşturmak ile olmuyor. Çok yavaş bir süreç bu. Birinci yıl ne yapıldığını anlamayan, belki ancak bir sonrakinde anlıyor ve katkı verme isteği olgunlaşıyor. Süreç meşakkatli, ama son derece yararlı. Çünkü katılan kişi emeğiyle bu işin ayrılmaz bir parçası oluyor. Bir yandan da kendi kişisel bakış açısı geliyor, bir yandan da dünyası genişliyor. Gençlerde bu dönüşümü gözlemliyoruz. Bizlere yardım eden liseli gönüllülerimiz şimdi üniversiteli oldular. Sinop'tan sanatçılar, kültür yöneticileri çıkıyor artık.

Günümüzde herkes katılımcılıktan söz ediyor, ancak katılımcılık öyle kolay birşey değil. Örgütlenme, büyük emek, zaman ve sabır istiyor, öncelikle istemek gerektiriyor. Samimiyet gerek-

tiriyor. Laf olsun diye, planlama kitaplarında yazdığı için yapıldığında başarılı olunamıyor.

Bunu Sinopale dışında iki başka kent platformunda da deneyimledik. Biri 2000 yılında Marmaris'te yaptığımız *Tango Festivali* idi. Bizim bu festivali yapma önerimizle, yıllardır hazırlıkları yapılan ama bir türlü kurulamayan 'MARTAV' Marmaris Turizm Tanıtma Vakfı kısa sürede kuruldu. Kaymakamlık, Belediye başta olmak üzere Marmaris'in turizmi ile ilgili tüm STK'larının, turizm işletmelerinin içinde bulunduğu bu vakıf, dışarıdan bizlerin koyduğu hedefleri yerine getirirken gösterdikleri başarıyı daha sonraki etkinlikleri olan *offshore* yarışlarında gösteremediler. Tango festivalinden Marmaris müthiş sonuçlar elde etti. Festivalle ilgili yurtdışında TV programları yapıldı, Türk basını büyük ilgi gösterdi ve en önemlisi Japonya'dan Kanada'ya çok geniş bir tango kitlesi Marmaris'teki bu önemli festivali duydu. Artık dünya network dünyası. Kentler kitle turizminden çok özel ilgi alanlarına yönelik niş turizme yöneliyor. Festival, Marmaris meydanlarında yapıldığı için şehirde de çok ilgi çekti, geniş izleyici katılımı oldu. Kentin tüm aktörlerinin yararına bir etkinlik oldu ve herkes bunun farkına da vardı. Ancak offshore yarışları aynı başarıyı sağlayamadı, Eurosport'ta vad edilen sürelerde programlar yapılmayınca, Vakıf üyeleri arasında karşılıklı suçlamalar, sonrasında *bu benim projem senin projen, ben daha çok çalıştım sen daha az çalıştın* tartışmaları başladı ve bu güzel girişim ne yazık ki olumsuz şekilde sonlandı. Kent yararına işbirliği, eski adıyla "imece" yapmanın ön şartı, ortak uzun vadeli yararlar uğruna kısa vadeli kazançların bir kısmından vazgeçebilmek, kısa vadede karşılık beklemeksizin emek verebilmek, kaynaklarını paylaşabilmek ama bunu yaparken kentin aktörleri

Görsel 1: Sinop Bienali, 2006

Görsel 2: Sinopale 1 açılış genel görüntü, Sinop Tarihi Cezaevi, 2006

arasında güven ve hoşgörü ortamı oluşturmak. Unutulmuş olan bu kültürü tekrar canlandırmak için hem iletişim dengelerini kurabilen bir liderlik hem de işbirliğinin sürekliliği ve tekrarı gerekiyor. Marmaris'te dışarıdan yaptığımız liderlik festival sonrasında etkin olmadığından işbirliğini sürdürmeye de yeterli olamadı. Sinop'taki avantajımız Avrupa Kültür Derneği'nin bu tecrübeyi, bu know-how'u geçmiş projelerinden edinmiş olması ve bu liderliği Sinoplu olan ve Sinop'ta saygı gören Prof. T. Melih Görgün'ün üstlenmiş olması.

Avrupa Kültür Derneği olarak, 2005 yılında İstiklal Caddesi'nde İstanbul'un ilk dev sokak etkinliklerinden birini *Avrupa Bandoları İstanbul'da* festivalini, Avrupa ülkelerinin kültür merkezleriyle birlikte kurduğumuz , koordine ettiğimiz Europist İletişim ve İşbirliği Platformu'nun ilk projesi olarak organize etmiştik. Burada da önce birbirinden farklı politikaları olan ve aslında birbiriyle rekabet eden kurumlara liderlik yaptık. Bu kurumların direktörleri farklı ülkelerden, farklı mesleklerden ,farklı anlayışlarda kişilerdi. Etkinlik üzerine uzlaşmak tam bir yıl sürdü. Bu işbirliğinin yürümesi için her kültür merkezinin maddi, mekânsal ve lojistik açıdan imkanları farklı olmasına rağmen etkinlikte eşit ölçüde yer almaları, kimsenin öne çıkmaması dikkat edilmesi gereken en önemli noktaydı. Genel ortam her zaman gayet birbirine saygılı, uzlaşmacı olmasına rağmen aralarında öne çıkmayı, kendi çıkarına kullanmayı isteyen biri oldu. Bu, projenin akışında bir krize neden oldu ancak herkes medeni bir şekilde, yalnızca yapılmaya çalışılan haksızlığı gidermeye odaklanarak üzerine düşenleri yaptı. Saygılı, sabırlı bir tutum ile dengeleri korumaya çalışarak, yıkıcı değil, yapıcı bir yaklaşımla konuşarak, tartışarak hatta bazen eleştirerek, tavır koyarak dengesizliği dengelemeyi başardı. Bunun karşılığını da fazlasıyla aldılar.

Enstitü direktörleri, kendi etkinliklerinde sağlayamadıkları yaygınlıkta basın haberi, binlerce izleyici ile başarı çizelgelerini yükselttikleri gibi, Avrupa çapında bir etkinlik yaptıkları için prestij sağladılar. Bu işbirliği yıllarca başka projelerle devam etti. Burada vurgulamak istediğim şey, ortak çıkar anlayışının, işbirliğinin ve bunu uygulamanın araçları olan uzlaşma ve çatışma yönetiminin bugünden yarına edinilebilecek şeyler olmadığı.

Kültürünüzde bu hiç var olmadıysa, toplumsal olarak öğrenmeniz , unuttuysanız, hatırlamanız gerekiyor. Bunun o kültürde yeniden yeşerebilmesi için olmazsa olmaz şart motivasyon elbette, bir de bunun yanında özel bir liderlik, koordinasyon, arabuluculuk bilgisi, tecrübesi de gerekiyor.

Aynı projenin yerel boyutuna gelince, o günün Vali Yardımcısı projemizi çok beğendi. Bir koordinasyon toplantısı düzenleyerek projenin yerel paydaşları olan Emniyet Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi Temizlik, İtfaiye, Ambulans, İETT vs. yetkililerini kendi başkanlığında bir araya getirdi. Bu da devlet yetkilisinin liderliğine iyi bir örnek oldu. Normalde telefonunuza çıkmayacak kişiler, bir masaya oturarak yarım saatte koordine oldular, otorite karşısında sorumluluklarını üstlendiler. Etkinliğe Vali, Belediye Başkanları, Büyükelçiler, yüzlerce müzisyen, binlerce izleyiciye eşlik ettiler. Devlet otoritesinin sivil toplum etkinliğini sahiplenme derecesi, birleştiriciliği ve liderlik yetisi etkinliğin de etkisini artırdı.

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesinin de her aşamasında danışma kurullarında yer aldık. Gerçekten sivil toplum girişimi olarak başlayan bu projenin başarısı için katılımcı olması büyük önem taşıyordu. Bunu sağlamak için farklı hedef kitlelere yönelik onlarca toplantı yapıldı. Tabii o toplantılardan pek bir sonuç elde edilemedi. Çünkü kurumlar, kişiler nasıl katılacaklarını bilemedikleri için sisteme katkıda bulunamadılar. Sadece katılın demekle olmuyor, nasıl katılacaklarını da düşünmek, tasarlamak gerekiyor. Birbirinden çok farklı vasıfları, farklı yetkinlik, güç ve yetkileri olan kurum ve kişilere ne gibi sorumluluklar verilebileceği tasarlanmalı ya da farklı şekil ve büyüklüklerde katılım şekilleri net bir şekilde tarif edilmeli.

İş dünyasından gelen bir yöneticiyseniz, tek başına karar vermeye ya da hiyerarşik karar verme mekanizmasına alışkınsınızdır ve pragmatiksiniizdir. Kısa vadede katılımı uğraşmak saçma gibi gelebilir size.

"Ben ekibimle bu işi kotarabilecekken neden bu kadar kişiyi işime karıştırayım ki?" sorusu hiç te yanlış gibi gelmeyebilir size. O zaman katılımın sağlanmamasını katılmayanların sorumluluk üstlenmek istemediklerini bahane olarak gösterip kendi kararlarınızı vermeye devam edebilirsiniz. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesinin ilk etabında da böyle olduğunu düşünüyorum. Kültür projeleri, iş dünyası yöntemleriyle yönetildiğinde böyle sonuçlar ortaya çıkabiliyor. Milyonlarca lira harcanmasına rağmen katılım kısıtlı olabiliyor ve kentin kültüründe elde edilmek istenen değişim ve yaygınlık elde edilemiyor.

Tüm bu açılardan baktığımda Sinopale'nin katılımcılığı sağlamada başarılı olduğu inancındayım. Sinopale ile Sinop'ta yaratmaya çalıştığımız işbirliği kültürünün sürekliliğini sağlamak ve sosyal ve ekonomik çıktılar elde etmek üzere MSGSÜ Yaratıcı Endüstriler Araştır-

Görsel 3: Sinopale 4, Sinop Hal Binası, 2012

ma Merkezi ve Sokak Bizim Derneği ile birlikte tasarladığımız Sürdürülebilir Yaşam için HAL Sinop Buluşma Merkezi projesini en kısa zamanda Sinop Belediyesi ve geniş Sinoplu işbirliğiyle hayata geçirebilmeyi umuyorum. Bu amaca hizmet edecek adımlarından biri olmasından dolayı bu konferansa çok önem veriyorum ve organize eden ve katkısı bulunan herkese teşekkür ediyor, başarılar diliyorum.

BİR HAYALİ GERÇEKLEŞTİRİRKEN

ELİF KULİ

Avrupa Kültür Derneği

Bu metin açılış dersi konuşmasından
deşifre edilmiştir.

İki gündür bu toplantıda konuştuklarımızın tümü, tasarlanan projeler, dışarıdaki bir çok insan için az önce Mahir'in de söylediği gibi "hayal" olabilir. Fakat hayal, soyut ama somuta çevrilebilir bir şey. Her yenilik önce bir hayale başlıyor. Bu salonda bulunan herkesin en az bir hayali gerçekleşmiş durumda. Örneğin; genç arkadaşlarımızın üniversiteye girme hayalleri gerçekleşmiş ve buradalar. Her birimiz bir çok şeyi yapmak istedik ve yaptık bugüne kadar.

Bir şeyi önce yapmak istemek ve ne istediğinin bilincinde olmak gerekiyor öncelikle. Bu nedenle burada söz ettiğimiz "hayal" aslında *gerçekleşmesi zor görünen istek* olarak düzeltilebilir.

Bizim de Sinop'ta yaptığımız çalışmalar böyle başladı. Hiç bir ekonomik gücümüz olmadan, küçük adımlarla, birbirine eklenen kazanımlarla, önce en yakın çevremizle çalışmaya başladık. Belediyenin olurlarını aldıktan sonra, adına *İnformel Görgün Network* dedik, başta Melih Görgün'ün ailesinden oluşan yakınlarımız, Sinoplu gençler ve esnafın desteği ile büyük bir etkinlik yapmış olduk. Tam bir imeceydi.

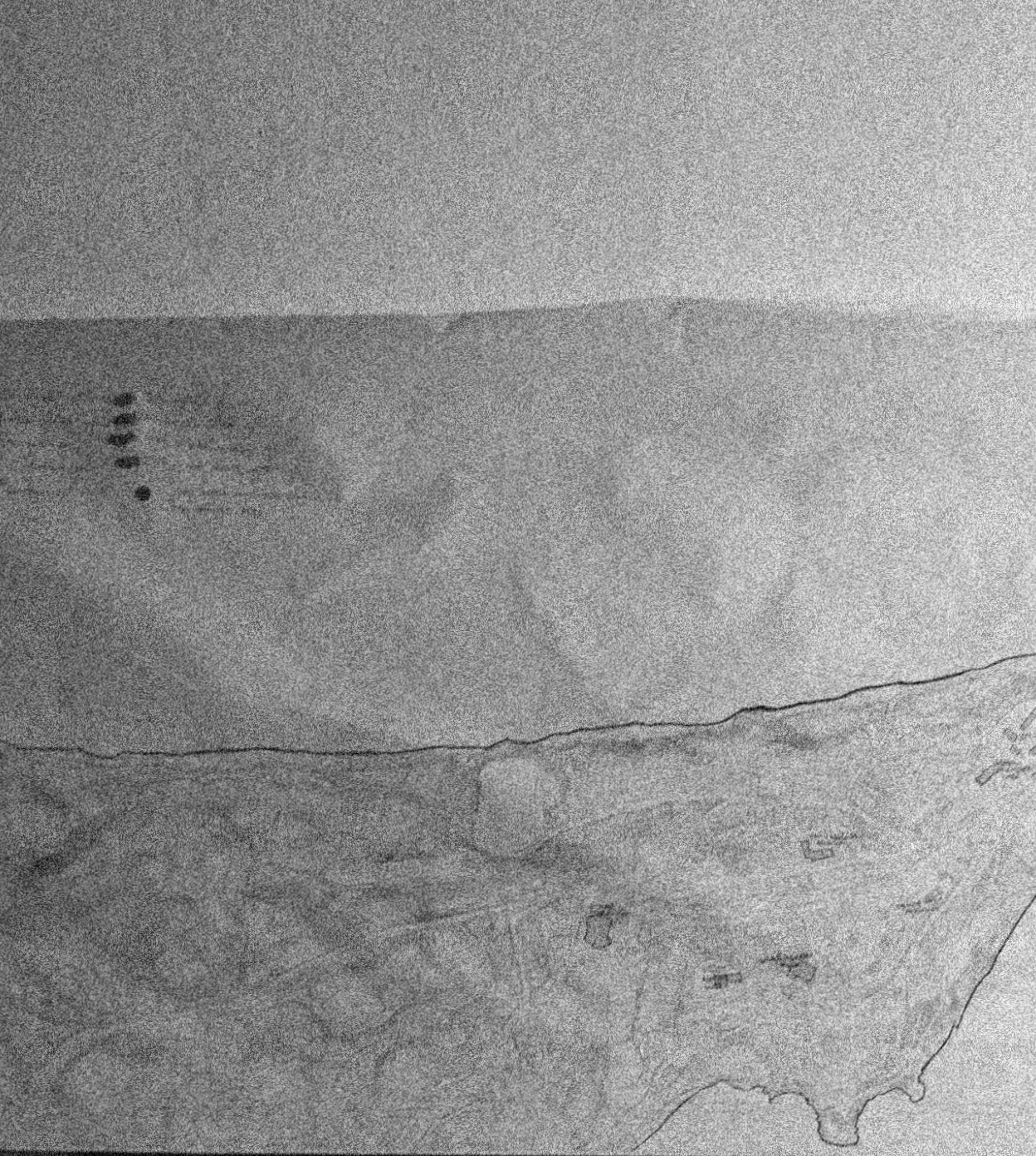
Bu tip çalışmalar yeterli ekonomik gücünüz varken elbetteki daha kolay, hiç yokken ancak imece usulü ile gerçekleştirilebilir. Herkes ne olanağı varsa onunla destek olmuştur yapmak istediğimizi gerçekleştirmek için. Hatta hiç unutmuyorum, sergide yer alacak videolar için evinden televizyonunu kapıp gelen Sinoplular vardı. Sinopale gerçek anlamda yerel halkla omuz omuza yapılıyor. Her etkinlik zor şartlarda ama çok büyük bir keyifle gerçekleşiyor.

Ulaşmak istediğimiz sonuç için her birimiz kendi uğraşlarımız, becerilerimiz ve kaynaklarımız doğrultusunda çaba gösteriyoruz. Varmak istediğimiz noktayı unutmadan, küçük hedefler gerçekleştirerek ve yardımlaşarak zorluklarla karşılaşsak bile yeniden yola devam ediyoruz.

Derneğimizin alanı kültür ve sanat olduğu için kendi bilgilerimizi ve eylemlerimizi gelişim ve dönüşüm odaklı projelendiriyoruz. Sinop' ta biz bu projeyi yaparken kentsel ve kültürel gelişimi hedefledik. Bunu çağdaş sanatla gerçekleştirmek istedik. Projeyi anlatırken pek çok kişiye, yabancı sanatçıların gelmesi, sergilenecek işlerin burada oluşturulmasının bu gelişimi ve dönüşümü nasıl sağlayabileceği konusu farklı geldi. Fakat zamanla bu farklılığı, kendi yaşamlarındaki önemli katkısını yaşamaya başladılar.

Hepimizin hedefi Sinop'un kalkınması. Aynı şekilde her kişi, meslek insanı, kurum, sivil toplum örgütü de kendi alanlarında ana hedefi unutmadan ve dayanışma ile çalıştığında istediğimiz sonuca varacağız. Kim, neyi yapıyorsa, birbirimizi de dinleyerek, duyarak daha iyi iletişim kurmak," benim doğrularım" demeden birlikte yaşamak , ulaşmak istediğimiz hedefin ne olduğunu ve aslında ortak olduğunu unutmamak gerekiyor.

Biz bunun örneğini Sinopale'de keyifle yaşıyoruz. Sinoplularla birlikte çalışıyor, üretiyoruz. Burada görev alan gönüllü gençlerimiz ve bizler birbirimizin yöntemi veya alanı farklı bile olsa ortak hedefimizi unutmadan, *ben, sen* demeden hedef için samimiyetle çalışarak, başarılı bir çalışma süreci geçiriyoruz. Bu şekilde büyüyerek, çoğalarak, hayal ettiklerimizi gerçeğe dönüştürebiliyoruz.

SİNOP ALAN ÇALIŞMASI

2014 MSGSÜ YEM

SİNOP YAZ ATÖLYESİ RAPORU

GİRİŞ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi, 6-18 Temmuz 2014 tarihleri arasında Sinop'ta yaratıcı endüstriler, kamusal mekan ve sürdürülebilir turizm kavramlarını tartışmaya açan bir yaz atölyesinin saha çalışmasını düzenlemiştir.

Bu çalışma kapsamında Sinop kenti eğitim, kültür- sanat, zanaat, turizm, sivil toplum kuruluşları ve sanayi başlıkları altında incelenmiştir. İlgili kurum ve kuruluşlardan alınan resmi verilerin sahadaki edinilen deneyimlerle karşılaştırılması sonucu Sinop kentine dair güncel ve kapsamlı bir inceleme ortaya konmuştur.

EĞİTİM

Türkü Tunceri
Zeynep Bala Tuncer
Şule Tekkol
Seda Işık

Sinop Belediyesi numarataj verileri ve arazi çalışmalarına göre 2010 yılı itibarıyla Sinop kent merkezinde 6 ve daha üzeri yaş grubu nüfusta okur-yazarlık oranı % 96,9'dur. Türkiye genelinde bu oran % 82, il ve ilçe merkezlerinde ise okuma yazma oranı % 84,5'dir. Kentte okuma-yazma oranı Türkiye ve il, ilçe merkezleri genelinden daha yüksektir.

İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınan verilere göre ildeki eğitim kurumları, öğrenci sayısı ve dağılımı tablolastırılmıştır.

Öğrenci	İlköğretim	Ortaöğretim
Taşınan Öğrenci Sayısı	4.434	1.643
Tüm Öğrenci Sayısı	21.227	10.529

Tablo 1. İl toplamı taşınalı eğitim verileri

İl / İlçe	Okul Öncesi	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Merkez	893	5.609	4.039	10.541
Ayancık	213	1.813	1.209	3.235
Boyabat	631	5.571	2.591	8.793
Dikmen	27	611	92	730
Durapan	214	3.192	867	4.273
Erfelek	72	851	205	1.128
Gerze	267	1.781	1.071	3.119
Saraydüzü	27	265	42	334
Türkeli	165	1.534	413	2.112
Genel Toplam	2.509	21.227	10.529	43.265

Tablo 2. İldeki öğrenci sayılarının ilçelere göre dağılımı

Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne Bağlı						Orta Öğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı	
İlçe	Birleştirilmiş Sınıflı İlkokul	İlkokul	Ortaokul	YBO	Anaokulu	İlçe	Genel Liseler
Ayancık	1	4	3	1	1	Ayancık	1
Boyabat	6	12	9	1	2	Boyabat	2
Dikmen	4	2	1	2	-	Dikmen	-
Durağan	21	7	1	3	1	Durağan	1
Erfelek	3	1	1	-	1	Erfelek	-
Gerze	-	6	6	-	1	Gerze	1
Merkez	2	13	8	-	3	Merkez	6
Saraydüzü	-	1	1	-	-	Saraydüzü	-
Türkeli	-	4	4	1	1	Türkeli	1
Toplam	37	50	34	8	10	Toplam	12

Tablo 3. Eğitim kurumları sayısı ve dağılımı

	Orta Öğretim Gen. Müd. Bağlı	Özel Öğretim Gen. Müd. Bağlı			Dini Öğretim Gen. Müd. Bağlı		
	Öğretmen Liseli	Özel İlkokul	Özel Ortaokul	Özel Anaokulu	İmam Hatip Lisesi	İmam Hatip Ortaokulu	Bünyesinde İ.H. Ortaokulu Açıları
Ayancık	1	1	-	1	1	-	1
Boyabat	-	1	1	-	1	-	1
Dikmen	-	-	-	-	-	1	-
Durağan	-	-	-	-	1	1	1
Erfelek	-	-	-	-	-	1	-
Gerze	1	-	-	-	1	-	1
Merkez	-	1	1	4	1	1	
Saraydüzü	-	-	-	-	-	-	-
Türkeli	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	2	2	2	4	5	5	4

Tablo 4. Eğitim kurumları sayısı ve dağılımı

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne Bağlı		
	Meslek Lisesi	ÇPL
Ayancık	4	1
Boyabat	4	-
Dikmen	-	1
Durağan	2	1
Erfelek	-	1
Gerze	3	-
Merkez	4	-
Saraydüzü	1	-
Türkeli	1	1
Toplam	18	6

Tablo 5. Eğitim kurumları sayısı ve dağılımı

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne Bağlı			
	I. Kademe İlkokul	II. Kademe Ortaokul	III. Kademe Lise
Ayancık	-	-	-
Boyabat	1	1	1
Dikmen	-	-	-
Durağan	-	-	-
Erfelek	-	-	-
Gerze	-	-	-
Merkez	1	1	1
Saraydüzü	-	-	-
Türkeli	-	-	-
Toplam	2	2	2

Tablo 6. Eğitim kurumları sayısı ve dağılımı

İl/İlçe	Dershane	Etüt Eğitim Merkezi	Sürücü Kursu	Gemi Adamları Kursu	Meslek Edindirme Kursu	Yabancı Dil Kursu	Eğitim Rehabilitasyon Merkezi	Toplam
Merkez	4	-	3	1	-	1	2	11
Ayancık	1	1	2	-	-	-	1	5
Boyabat	2	-	2	-	-	-	2	6
Dikmen	-	-	-	-	-	-	-	-
Durağan	-	-	-	-	-	-	1	1
Erfelek	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerze	-	-	1	-	-	-	1	2
Saraydüzü	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkeli	1	-	1	-	-	-	-	2
Toplam	8	1	9	1	-	1	7	27

Tablo 7. İlçe bazında özel eğitim kurumlarının sayısı ve dağılımı

Sinop'ta 2007 yılında Samsun 19 Mayıs Üniversitesi'nden ayrılarak özerk bir üniversite haline gelen Sinop Üniversitesi vardır. Bünyesinde; Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Su Ürünleri Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği ve Otelciliği Yüksekokulu, Ayancık Meslek Yüksekokulu, Boyabat Meslek Yüksekokulu, Gerze Meslek Yüksekokulu, Meslek Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu barındırmaktadır. Araştırma birimleri: Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (Çocuk Üniversitesi), Enerji Uygulama ve Araştırma Merkezi, Okul Öncesi Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türk Devletleri Dost ve Akraba Toplulukları bulunmaktadır. Ayrıca bu üniversite bünyesinde; Bilimsel Makale Destek Birimi, Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu ve KOSGEB – TEKMER Koordinasyon Birimi gibi kuruluşlar bulunmaktadır.¹

Sinop üniversitesinin içinde halkın kullanımına açık bir anaokulu bulunmaktadır. Araştırma ve uygulama merkezleri kapsamında dalgıçlık vb çeşitli kurslar verilmekte, fuar ve etkinliklere katılım olmaktadır. Sağlık Yüksekokulu öğrencileri ile köylere ve kent merkezine ücretsiz sağlık kontrolleri düzenlenmektedir. Topluma Hizmet Projesi dersi kapsamında kentte çöp bidonlarını boyamak, kent mobilyalarına işlev kazandırmak gibi çalışmalar yapmaktadırlar. Böylece üniversite ve yerel halk çeşitli şekillerde ilişki kurmuşlardır.

Yapılan kurum görüşmesi sonucu Sinop dışından gelen öğrencilerin genellikle Samsun, Kastamonu, Amasya olmak üzere çevre illerden geldikleri öğrenilmiştir. Bu durum üniversitenin Sinop'un çevre illerle kurduğu ilişkiye yeni bir boyut da eklemiştir kuşkusuz.

Sinop ilinin eğitim profilinde bir güzel sanatlar lisesinin varlığı da dikkat çekmektedir. İMKB Şehit Ertan Yılmaztürk Güzel Sanatlar Lisesi 1999 yılında açılmıştır. Resim ve müzik bölümleri olan lisede müzik bölümünde

¹ <http://www2.sinop.edu.tr/>

81, resim bölümünde 71 öğrenci eğitim görmektedir. Lise müdürü Orhan Başkan, güzel sanatlar lisesine talebin az olduğunu ve bunun nedenini şöyle açıklıyor:

“Liseye talep oldukça az, bu nedenle boş kontenjanlar bulunmaktadır. Sinop Üniversitesi eğitim fakültesinde müzik, resim, spor bölümlerinin olmaması lisenin tercih edilmemesinde bir etken olabilir.”

Müzik bölümünde 14, resim bölümünde 7 olmak üzere toplam öğretmen sayısının 21 olduğunu belirten Orhan Başkan, müzik bölümünde bazı branşlarda eksik öğretmen olduğunu belirtmiştir.

“Ayrıca okulumuz bünyesinde bir sanat galerisi bulunmaktadır ancak okulun şehir merkezinden uzak olması ve şehir merkezinde konserlerin, tiyatroların, resim sergilerinin yapılabileceği mekanların olmaması okulda yapılan çalışmaların halk ile karşılaşmasını engellemektedir. Buna rağmen lisemiz, yarışmalar, konserler, sergiler konusunda oldukça aktiftir.”

diyerek okulun kent ile olan ilişkisine değinen Orhan Başkan'ın sözlerinden anlaşıldığı üzere lisenin kent merkezinden uzak bir noktada konumlanması, etkinlik düzenlemede aktif olan okulun katılımı sağlama konusunda zayıf olduğunu göstermektedir.

Sinop Merkez ilçesinde Bilim ve Sanat Merkezi bulunmaktadır. Yüksek zekalı çocukların yetenek veya zeka testiyle girdikleri, milli eğitime bağlı olan ve üç dönem eğitim veren bir okuldur. Bu okul, öğrencilerin normalde devam ettikleri okullardan bağımsız olarak eğitim vermektedir, eğitimi bitiren öğrenciler bitirme belgesi ile sertifikalandırmaktadır. Yaklaşık 200 öğrencisi vardır. 2000 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Yılda bir kere, yaz döneminde “Robert Koleji” öğrencileri, “Topluma Hizmet Projesi” kapsamında Sinop'a gelerek bu okulda okuyan çocuklarla ilgilenmektedir. Okul öğrencileri dışında kurs verilmemektedir. Düzenlenen konser ve sergiler halka açık olarak sunulmaktadır. Bu noktada, böyle bir merkezde faaliyet göstermek için İstanbul'dan öğrencilerin gelmesinin şehirler arasında eğitim yoluyla interaktif bir ortam kurduğu yorumu yapılabilir. Yapılan çalışmaların halka açık olarak sunulması bu ortamı desteklese de, okul öğrencileri dışında kurs verilmemesi, seçici bir tavır olarak algılanabilmektedir.” olarak değiştirilebilir.

Sinop'un eğitim profilinde okur- yazarlık oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olması ve eğitim kurumları skalasında farklı seçeneklere sahip olması dikkat çekmektedir. Ancak güzel sanatlar lisesi ve üniversitenin şehir merkezinden uzak konumlanmaları, kent ile bütünleşmelerinin önünde bir etken olarak dikkat çekmektedir. Buralardaki bölüm eksikliği vb kurumsal eksiklikler ile talep azlığı birbirini beslemektedir. Bir eğitim kenti potansiyeline sahip olan Sinop'un bu sorunları aşması ile potansiyelini kullanacağı sonucuna varılmaktadır.

Görsel 1. Sinop Eğitim Profili İnfografik, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

KÜLTÜR - SANAT

Türkü Tunceri
Zeynep Bala Tuncer
Şule Tekkol
Seda Işık

Sinop, sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasını sergilemekle birlikte güncel sanat etkinliklerine ev sahipliği yapmasıyla da kültür sanat alanında sürekli bir hareketliliğe sahip olan bir kenttir. Kentte mirası korumak kadar üzerine güncel eklemeler de yaparak farklı bir birikim oluşturulmaktadır.

Sinop'ta, Arkeoloji Müzesi, Etnografya Müzesi ve Tarihi Cezaevi olmak üzere 3 adet müze vardır.

Arkeoloji Müzesi

Görsel 1. Sinop Arkeoloji Müzesi, Kişisel Arşiv

Sinop'ta ilk müzecilik faaliyetleri 1921 yılında başlamıştır. Gerek etrafı surlarla çevrili ilin batısındaki nekropolünden gerekse şehir içindeki yapılaşma nedeniyle temel hafriyatlarından çıkan eserler, öncelikli olarak Mekteb-i İdadi' de muhafaza edilmeye başlanmıştır. 1932 yılında eser miktarının giderek artması sebebi ile burada bulunan eserler, Pervane Medresesi'ne nakledilmiş ve burada ilk müzenin çekirdeği oluşturulmuştur. 1941 yılında ziyarete açılan müze, 1945'te memurluk ve 1947'de müdürlük olmuştur. 1951-1953 yılları arasında Demirciköy'de Kocagöz Höyük ve il merkezinde Müze avlusunda bulunan Serapis Mabedi'nde Türk Tarih Kurumu adına Prof. Dr. Ekrem AKURGAL başkanlığında başlatılan kazılardan sonra kazı heyetinin bir müze kurulması istemiyle verdiği rapor doğrultusunda 1968 yılında dönemin Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hikmet Gürçay'ın çabaları ile Sinop Belediyesi'nden temin edilen ve içinde

Selçuklu Türbesi ile Serapis Mabedi bulunan bir hibe arsa üzerine inşaat başlatılmış ve 1970 yılında yeni müze binası bitirilerek hizmete açılmıştır. 2001 yılında onarım ve yeni teşhir-tanzim çalışmaları nedeniyle geçici bir süre kapatılan müze çağdaş müzecilik anlayışı içerisinde onarımları gerçekleştirilerek 2006 yılı Nisan ayında tekrar hizmete açılmıştır.¹

Yıllık ortalama ziyaretçi sayısı 30 bindir. Bunun %80'i yazın, %20'si kışın gelmektedir. İkona koleksiyonu bakımından diğer arkeoloji müzelerinden daha önde olan müze aynı zamanda "çocuk dostu müze"² kapsamındadır. Okul döneminde yapay höyükler oluşturularak çocuklarla kazı etkinlikleri gerçekleştirilmektedir.

Etnografya Müzesi

Görsel 2. Sinop Etnografya Müzesi, Kişisel Arşiv

Tipik bir 18. yüzyıl sonu konağında hizmet veren Etnografya Müzesi, temel ve zemin katı moloz taş, ana katları ahşap karkas-tuğla

karışımı olmak üzere toplam 3 katlıdır.³

Daha önceden kullanımda olan ve sahibi tarafından kiraya verilmiş durumdaki konak, Kültür Bakanlığı tarafından restore edilerek Etnografya Müzesi'ne çevrilmiştir. İçindeki kalem işçiliği sebebiyle tarihi eser kapsamına

1 <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/TR,74869/sinop-arkeoloji-muzesi.html>

2 Kültür Ve Turizm Bakanlığı tarafından, çocuklara müzeleri sevdirmek, müze ortamını cazip hale getirmek, yaratıcılık becerisini desteklemek katılımcı ve kalıcı bir öğrenme ortamı sunmak amacıyla, "Çocuk Dostu Müze Programı"nın geliştirildiği bildirilmiştir. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara/11701387.asp>

3 <http://www.sinopmuzesi.gov.tr/TR,78307/sinop-etnografya-muzesi.html>

alınan konağın 1979-96 arası restorasyonu yapılmış, aynı zamanda müzeye çevrilme süreci devam etmiş ve 2002 yılında açılmıştır.

Müzenin sergileme tarzı “günlük yaşamdan kesitler” şeklindedir. Düğün, doğum, ölüm gibi önemli olaylarda öne çıkan alışkanlıkları canlandıran cansız mankenler yer almaktadır. Ziyaretçi sayısı yıllık ortalama 10.000’dir. Etnografya Müzesi’nde memur olan Fatma Göletlioğlu, yapılan görüşmede ziyaretçi sayısının yıl içindeki dağılımı ile ilgili olarak

“Kış mevsimi ölü sezon olarak geçmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri Sinop’a gelen yolun kötü olması. Yaz – kış arası müzeyi ziyaret eden kişi sayısında uçurum vardır.” demiştir. Yine bu görüşmede müzenin kullanımını artırmak için kültür müdürlüğüne aşure dağıtımını kazanlarla müze bahçesinden yapılması önerisi getirildiği ancak fikrin ilgi görmediği belirtilmiştir. Ayrıca okullarda müzeler hakkında çocuklara bilgilendirme yapılmakta olduğu ve akabinde çocuklarla müzede çeşitli faaliyetler gerçekleştirildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Tarihi Cezaevi

Tarihi cezaevi Sinop’taki başlıca ziyaret yeridir.

Ziyaretçi İstatistiği				
	Yılı	Yerli	Yabancı	Toplam
Arkeoloji Müzesi	2013	30.820	2.460	33.280
Etnografya Müzesi (Aslan Torun Konağı)	2013	16.885	2.100	18.985
Tarihi Cezaevi	2013	273.959	-	273.959
Toplam				326.224

Tablo 1. Müzelerin 2013 Yılı Ziyaretçi İstatistiği

Sinop’un 1214 yılında Anadolu Selçukluları tarafından fethedilmesinden sonra Sultan İzzeddin Keykavus’un emriyle bir iç kale yaptırılmıştır. Selçuklu Dönemi’nden itibaren uzun süre tersane olarak kullanılan İç kalenin burçları 1560 yılından itibaren zindan olarak da kullanılmaya başlanmıştır. İç kale içindeki cezaevi 1882 yılında Mutasarrıf Veysel Paşa zamanında

Görsel 3. Sinop Tarihi Cezaevi, www.envanter.gov.tr

yaptırılmıştır.

İç kale içerisinde ek olarak, cezaevi binasının güneydoğu cephesinde bulunan bölümde cezaevi ile aynı tarihte yapılmış olan bir hamam, cezaevinin kuzey cephesinde kalan bölümde 1939 yılında yapılan Çocuk İslahevi ve İçkale surlarının doğu cephesine bitişik olan iş atölyeleri bulunmaktadır. 1996 yılında tamamen boşaltılarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilmiştir. 2000 yılından itibaren ziyarete açılan cezaevinin restorasyonunun yapılması ve bir kültür kompleksi haline dönüştürülmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.⁴

Tarihi cezaevi, Sinop'taki kültür turizminde başlıca aktördür. Ancak bu durum potansiyeli tamamiyle kullandığı anlamına gelmemektedir. Yaz okulu kapsamındaki saha çalışmasında “kültür kompleksine dönüşümü” ne yönelik çalışmalar görülmemiştir.

Dr. Rıza Nur Kütüphanesi

Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan göçmen mübadelesi sırasında hazineye kalan, iki Rum kardeşin evi olan ve 1902 yılında yapılan binayı, Dr. Rıza Nur Bey satın almış ve ev olarak kullanmıştır.

Dr. Rıza Nur İl Halk Kütüphanesi, 4296 adet kitap ve bir kütüphane için gerekli bütün eşyaları ile birlikte 9 Ekim 1924'de öğleden sonra resmi kişilerin ve halkın katıldığı toplulukla hizmete açılmıştır.²⁹ Aralık 1927 tarihinde Paris-Türkiye Konsolosluğu'nda tanzim edilen vakıf-name ile kurulan Rıza Nur Kütüphanesi, bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindedir. Ancak kullanım hakkı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Bina ikinci sınıf tarihi eser olması nedeniyle 1989-1990 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilmiş ve Aralık 1990 tarihinde yeniden hizmete açılan bina 2001, 2002, 2007, 2009 ve 2010 yıllarında da Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nce onarım ve bakım geçirmiştir.

Kütüphane memuru ile yapılan görüşmede bazı yazarların kendi kitaplarını imzalayarak kütüphaneye bağışladığı öğrenilmiştir. Yine aynı görüşmede kütüphane memuru:

“Her yaş alanından insanın yararlandığı kütüphanede akademik çalışma yapmak için yararlanlar ağırlıktadır. Ayrıca zaman zaman kütüphaneye yazarlar davet edilerek imza günleri, resim sergileri düzenlenmektedir. Sinop'un köylerine giden gezici kütüphane araçları da bulunmaktadır. Kütüphanenin ilk kurulduğu yıllarda haftada bir gün kadınların yararlanmasına açılmış.”

diyerek kütüphanenin kullanımına ilişkin bilgiler vermiştir.

Kütüphane şu anda (Temmuz 2014) tadilat dolayısıyla başka bir binada, ancak asıl bina oldukça ilgi çekici ve işlek bir bölgede olduğundan ziyaretçi sayısı oldukça fazla.

Belediye Konservatuarı

Görevli memur ile yapılan görüşme sonucunda şu bilgiler elde edilmiştir:

Halk evlerindeki çalışmalar belediyeye ait olan bu konservatuarda toplanmıştır.

Batı müziği, halk müziği, drama dersleri,

⁴ <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/gezilecekler/tarihi-cezaevi>

sanat müziği eğitimi verilmektedir. Müzik okullarına öğrenci yetiştirilmektedir. Halk müziği korusu, Türk sanat müziği korusu, gençlik ve çocuk korusu mevcuttur. Yaz mevsiminde ud, keman, bağlama, gitar, kanun kursları verilmektedir. Kış mevsiminde 220-250 öğrenci vardır. Yaz mevsiminde 70 öğrenci vardır. Sene içerisinde en az 2 kere konser düzenlenmektedir. İl ve ilçelerden talep olursa oralarda konserlere gidilmektedir. Yaz mevsiminde kurslara en az 9, bölümlere en az 13 yaş grubundan öğrenciler alınmaktadır. Katılımın geçen senelere göre azalmaktadır.

Akşam Sanat Okulu ve Öğretmenevi

18 odanın mevcut olduğu akşam sanat okulunda çırak öğrenciler ve onların ustaları yer almaktadır. Servis ve aşçılık kursları verilmekte ve kurs sonunda sertifika verilmektedir. 18 çırak öğrenci, 3 stajyer, 4 kurs öğretmeni bulunmaktadır.

Görsel 4. Sinop Öğretmenevi, Kişisel Arşiv

Öğretmenevi, sivil mimarlık örneği olarak tescil edilen bir binada hizmet vermektedir. Bina, 1883 tarihinde Mutasarrıf Veysel Paşa zamanında Mektebi idadi (Lise) olarak yapımına başlanmış olup Vali Nardeli Ömer Şevki Paşa zamanında yapımı tamamlanarak, 1899 yılında hizmete açılmıştır. Açılışından sonra Ortaokul (Rüştiye) Ortaokul –Lise (Rüştiye –idadi) ve Necati bey köy yatılı okulu olarak kısa dönem öğretime devam etmiş, daha sonra Ortaokul –Lise olarak 1972 yılına kadar hizmetini sürdürmüştür. Atatürk'ün Harf İnkılabını benimsetmek amacıyla çıktığı yurt gezisinde, bahçesinde halka ders verdiği bina bu binadır. 15 Eylül 1928

deki bu olay binaya ayrı bir önem kazandırmıştır. 1972 yılında fazla onarım gerektiğinden bina boşaltılmıştır. Zamanın Valisi Sayın Muzaffer Yüzgeç tarafından Atatürk'ün doğumunun 100. yılı nedeniyle Öğretmenevi olarak tahsisine karar verilmiş olup restore ettirilmiştir. 02 Nisan 1983 tarihinde Sinop Öğretmenevi olarak hizmete açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının 15.11.1983 tarih ve 702 (57)-Büt. Yat. Şb-7889-83/57830 sayılı yazısı ile binanın Öğretmenevi olarak kullanılması ve tahsisine izin verilmiştir.⁵

Telvin Sanat Evi

700 öğrencisi bulunan sanat evinin öğrenci yaş aralığı 4 yaş ile 60 yaş arasındır. 700 öğrencisi olan sanat evinde drama ve tiyatro kursları ücretsiz olarak verilmektedir ve çeşitli etkinliklerde gösteriler yapılmaktadır.

Gülbahar Karaduman ile yapılan görüşmede etkinliklerin yapılacağı bir kültür merkezinin olmaması sorun olarak belirtilmiştir. Buzhanenin kültür merkezine çevrilmesi planı olduğu ancak bunun henüz bitmemiş yıllardır süren bir proje olduğu vurgulanmıştır.

Napisin.com İnternet Sitesi

“Özgün Sinop Platformu” altbaşlığıyla yerel bir internet sitesi olan <http://www.napisin.com>'u hazırlayan Fatih Aklıman ile yapılan görüşmede internet sitesinin nükleer enerji santraline karşı açılmış olduğu öğrenilmiştir. Fatih Aklıman bu internet sitesinde Sinoplu, eğitim seviyesi yüksek kişilerin burada bilgilendirici yazılar yazmasını sağlamıştır. Herkese hitap etmesi amaçlanarak sitenin ismi “napisin” olarak seçilmiştir ve site zamanla kültür-sanat etkinliklerinin duyurulması amacıyla kullanılmış.

Barış FM Radyo İstasyonu

İlk özel radyolardan olan Barış FM bünyesinde bazıları üniversitede öğretim üyesi olan yaklaşık 6 kişi program yapıyor ve şehrin bürokratlarının konuk olduğu programlar da düzenleniyor. Yayın ağının Bafra'ya kadar ulaştığı ve jazz, rock, blues tarzı yayın yapılan radyoda reklamlardan para kazanılıyor. Programlarında güncel konularında konuşulduğu radyo, bazı etkinliklere medya sponsorluğu yapıyor.

Balatlar Kilisesi Arkeolojik Kazıları

Balatlar Kilisesi arkeolojik kazıları 2010 yılında başlamış olan 10 yıl devam etmesi beklenen bir çalışmadır. Sinop'un 3 döneminin ortaya çıkarıldığı bu kazılarda; önce büyük bir hamam, daha sonra ard arda yapılmış 3 adet kilise kalıntısı bulunmuştur. Kazıda görevli sanat tarihçileri ve akademisyenler bu denli büyük bir hamamın, büyük bir antik kentin varlığını desteklediğini söylemektedir. Kazılar devam ettikçe çıkarılanların artması ve devamlılığının düşünülmesi sebebiyle, kazıların yayılması ve süresinin uzaması beklenmektedir. Bu kalıntılar ortaya

⁵ mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/57/.../08023704_tarihe.docx

çıkarıldığında ve sergilenmeye başlandığında, eğer iyi tanıtılırsa Sinop'a büyük katkısı olması beklenmektedir.

Sinopale, Sinop Bienali

Sinopale, Uluslararası Sinop Bienali yerel kalkınma bağlamında sivil toplumun kültür ve sanat temelli diyalog geliştirmek amacıyla “paylaşımaya dayalı bir sanat üretimi” modelinde bir araya gelmesini sağlayan uluslararası bir projenin adıdır. İki yılda bir gerçekleştirilen bu proje her yaştan kentlinin kendi yaşam alanlarını gelecek vizyonuna sahip olarak yeniden algılamaları, kent sorunları üzerine düşünceleri, ortak tarihsel belleğin paylaşımı ve bunun sanat üretimine yönelik olarak düzenlenmesini, daha iyi bir sosyal yaşam alanını oluşturmaya yönelik olarak kentsel, ulusal ve uluslararası çalışmayı amaçlar.⁶

Işın Önoğlu, İstanbul Art News dergisine verdiği röportajda Sinopale'yi ve kentle ilişkisini şöyle açıklamıştır:

“Sinop Bienali, kentin sosyo- ekonomik, kültürel ve politik meselelerini analiz etmek ve sanatsal pratikler yolu ile arabulucu olabilmek, farkındalık yaratmak ve kolektif bir söylem geliştirebilmek açısından önemli bir platform. Bu platformun en önemli desteği yine kentin kendisi. Kent sakinlerinin gitgide daha çok sahiplendiği ve belki de tüm üretim ve organizasyon sorumluluklarını yakında tamamen kendilerinin üstleneceği bu bienal, herhangi bir holdingin reklam aracına dönüşmeksizin varlığını sürdürebilmesi koşulu ile benzer koşullardaki kentler için sürdürülebilir, kendi kendini organize eden ve bağımsız bir sanatsal üretim ve paylaşım platformu olarak önemli bir model olacaktır.”⁷

2006 yılından beri Sinop'a bambaşka bir canlılık getiren Sinop Bienali, şehrin tarihi mekanlarına yerleşerek şehre nüfuz eden ve kentlinin katılımını bu şekilde kaçınılmaz kılan bir faktör. Resmi kurumların dogmatik kültür tanımının aksine kültürü sanatla birlikte ele alan, kentte hareketlilik yaratan bir etkinliktir.

Helesa Geleneği

Sinop'a özgü önemli bir gelenek olan “Helesa” bir diğer adı ile “Sellime Çıkma”, her Ramazan ayının on beşinci gününden sonra gerçekleştirilmektedir. Helesa geleneğinin ortaya çıkışıyla ilgili yazılı kaynaklarda bulunmayan ancak dilden dile aktararak günümüze kadar gelmiş bir söylence bulunmaktadır: Rivayete göre, gemilerin yelken ile çalıştığı çok eski zamanlarda bu gemilerin Karadeniz'de sığınacağı üç liman varmış. Bunlar Temmuz, Ağustos ayları ve Sinop'muş. Yani Karadeniz sadece Temmuz ve Ağustos aylarında fırtınasız olur, diğer zamanlarda da gemiler ancak Sinop limanında barınabilirmiş. Yine böyle fırtınalı bir kış gününde, yelkenli bir gemi fırtınaya yakalanmış ve Sinop limanına sığınmış. Haftalarca burada mahsur kalan gemide bulunan tayfaların zamanla kumanyası tükenmiş ve açlık baş göstermeye başlamış.

Tayfalar dilenmek istemedikleri için de kim-seden bir şey isteyememişler. Bir gün kaptanın

⁶ www.sinopale.org

⁷ İstanbul Art News, Temmuz/ Ağustos 2014, sf. 87, sayı: 11

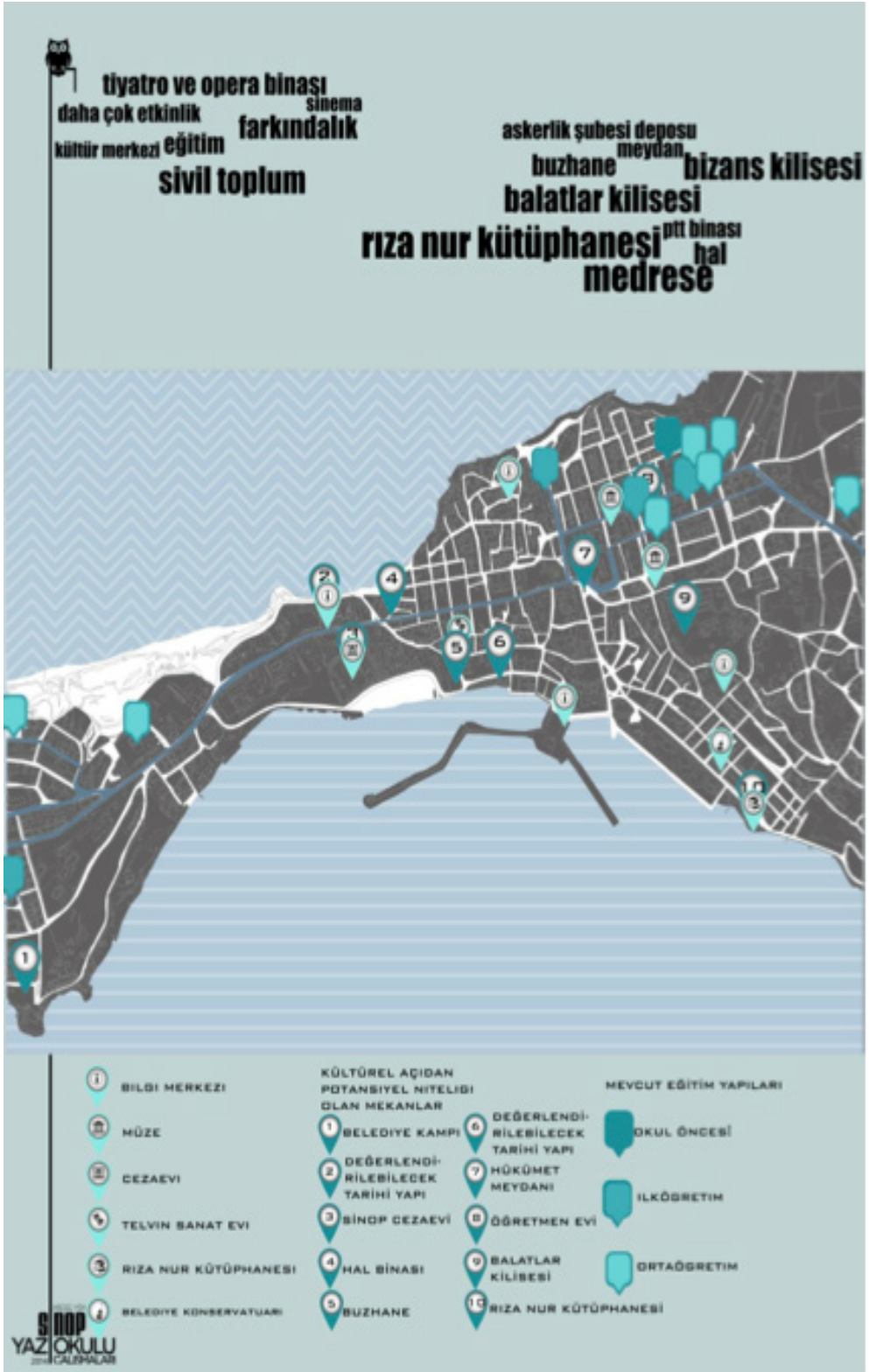
aklına yiyecek bulmak için bir fikir gelmiş. Tayfalarına hemen bir filikayı süslemelerini söylemiş. Kaptan ve tayfalar süslenen bu filikayla ve gece olması sebebiyle ellerinde çok sayıda fenerle Sinop'a inmişler ve kent içerisinde çeşitli maniler söyleyerek dolaşıp halktan yiyecek istemişler. Bun gören halk da gemicilere çeşitli yiyecekler vermiş ve böylece gemiciler açlıktan kurtulmuşlar.

Ramazan Ayındaki yardımlaşmanın boyutlarını gösteren en güzel örneklerden biri olan Helesa, bu olay sonrasında Sinop'ta her Ramazan Ayında tekrarlanan bir gelenek halini almıştır.⁸

2014 yılındaki 5. Sinop Bienali'nin açılışı, Helesa'ya denk getirilmiştir. Bir çağdaş sanat etkinliği olan bienalin açılışının Helesa gibi kente özgü, kentin köklü bir geleneği olan Helesa'ya denk getirilmesi hem Helesa'ya olan ilgiyi arttırmıştır hem de bienalin şehrin dokusuna uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır. MSGSÜ YEM Sinop Yaz Okulu öğrencileri ve öğretim üyeleri de, Helesa'ya katılarak ilginç bir deneyim yaşamışlar ve yerel topluluklar ile iletişim bağlarını güçlendirmişlerdir.

Sinop tarihi dokusunu muhafaza etmekle beraber çağdaş sanat bienaline ev sahipliği yapmasıyla alışkın olduğumuz orta ölçekli Anadolu kenti kalıplarını kırıyor. Yapılan saha çalışması sonucu kentin potansiyelini tam olarak değerlendirebilmesi için mevcut durum ve potansiyelini mekanda görselleştiren bir çalışma yapılmıştır.

8. <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/TR,74843/helesa-gelene-gi.html>

Görsel 5. Sinop Eğitim, Kültür, Sanat Mevcut Durum ve Potansiyel İnfografik, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

ZANAAT

Timuçin Kaan Manço

Gizem Temizkan

Ceyda Şimşek

Güneş Şenyeşil

El becerisi ve deneyime dayanan zanaat, tarihi ve kültürel mirası gelişmiş yerlerde karşımıza çıkar. Sinop da bu açıdan oldukça zengin bir kent. Seri üretime yenik düşmeyen zanaatlar olduğu gibi kaybolan zanaatlar da mevcuttur. Kültürel devamlılık olan zanaatlar, kültürelliğinden gelen güçle yerel ekonomide de önemli bir aktörlerdir.

Sinop'ta var olan zanaatlar; el dokumacılığı, bıçakçılık, gemi modelciliği, balıkçılıktır. Saha çalışmasında bunlara dair bilgiler toplanmış, kaybolan zanaatların iz sürülmüştür.

El Dokumacılığı

El dokuması örnekleri, Pervane Medresesi'nde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağlı Yöresel El Sanatları Merkezi yer almaktadır. Aynı zamanda Kültür Bakanlığı'na bağlı Tourist Information olarak hizmet veren bu yerde görevli kişi ile yapılan görüşmeye göre büro, maddi beklentisi olmadan sadece tanıtım amaçlı faaliyet göstermektedir. Ama medresenin içinde bu tür aktivitelerden maddi kazanç sağlayan dükkanlar da bulunmaktadır.

El dokumalarının yapımı 2-8 gün arasında tamamlanmaktadır.¹ El dokuması yapmayı öğrenmek basit modeller için 2-3 ay; ağır modeller için 1-2 yıl sürmektedir. Eğitim usta-çıraklık ilişkisiyle devam etmektedir. Yöresel modeller, kilim desenleri, peşkil denilen suyu emme özelliğinden dolayı keten kumaştan havlular da yapılmaktadır. Sinop'un köylerinden miras kalan sandıklardan temin edilen keten kumaşlar araçlarla toplanmakta ve bunlardan yeni desenler ve yeni modeller oluşturularak satılmaktadır. Medresede bir dükkan sahibi ile yapılan görüşmede bu ketenleri perde karşılığı elde ettikleri ve 100 metrelik keten kumaşını 800 liradan temin ettiği öğrenilmiştir. Kruvaziyer turizmi ile gelenlere, yurtiçi turlardan gelenlere (özellikle Ankara turları) ve çok fazla yapan olmadığı için yerel halka satışı yapılmaktadır.

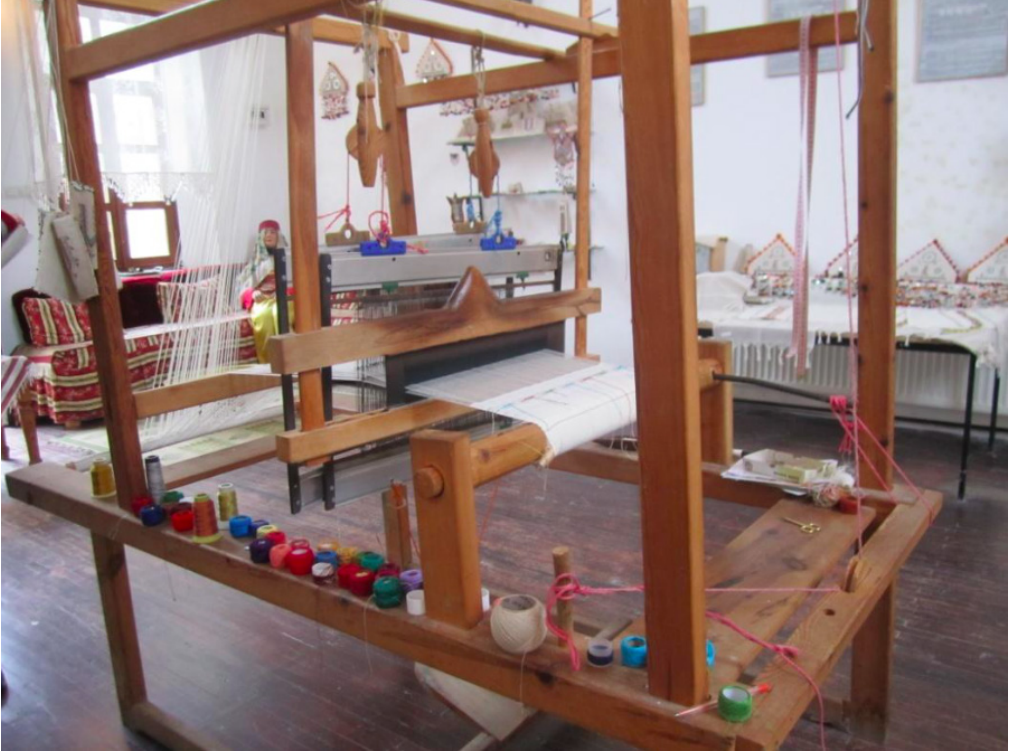
Yapım aşamasında gençlerden talep görmese de Sinop'taki ev hanımlarının el dokuması alanındaki yarışmalarda birincilikleri vardır. Sinop Valiliği de ev hanımlarının el dokuması yapması konusunda destek vermektedir. El dokuması yapmak isteyenlere dokuma tezgahı verilmektedir. Örneğin, Etnografya Müzesi'nde de 9 tane dokuma tezgahı bulunmaktadır. Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma günleri öğretmen emekli ve ev hanımlarından oluşan bir ekip bu tezgahlarda çalışmalarını sürdürmektedir. Halk Eğitim Merkezi'nden gelen istek üzerine şu an kaftan işlenmektedir.

Desen ağırlığına göre fiyatlar 50-300 TL arasında değişmektedir. Sinop'ta ortalama 30 kişi bu işi yapmaktadır. 2008 yılında Kent Konseyi ve AB destekli 6 aylık eğitimler verilmiştir. Yine yapılan görüşmede Sinop'a özel Durağan Mahremesi de olduğu öğrenilmiştir. Bunların desenlerinin denizden içeri doğru gidildikçe renklendiği belirtilmiştir. Ayrıca Durağan'da pamuktan üretim de yapılmaktadır. Bu ürünlerin daha da değerlendirilmesi için çin malının yasaklanması gerekliliği belirtilmiştir.

Sinop'ta el dokumaları için önemli

1. Etnografya Müzesi memuru Fatma Göletlioğlu ile yapılan görüşmede ketenin nasıl beyazlatıldığı açıklanmıştır: Keten hasattan sonra bekletiliyor. Mengenezle dövülüyor, yapraktan ayrılıp lif oluyor. Küfelerin dibine yerleştiriliyor. Bunun içine yanmış hayvan gübresi koyuluyor. Aralara hayvan gübresi konularak kat kat diziliyor. 10 gün boyunca üzerine her gün su dökülüyor. Dibine sarı suyu akıyor. Bunun dışında 1-2 gün odun külü suyunda bekletiliyor. Ne kadar beklerse o kadar beyazlıyor.

bir diğer durak da Hanımeli'dir. Hanımeli'nde yaklaşık 4 senedir, ev hanımları çok düşük kira ödeyerek yaptıkları işleri satıyor. Burada diğer yöresel el zanaatlerinde diğer üreticilerden farklı olarak keten boyama da yapılıyor. Burada genelde yöresel olmayan takı yapılmakta ya da liflerin üzerine Sinop yazılarak satılmaktadır. Şuan yaklaşık 18 kişi burada işlerini satmaktadır.

Görsel 1. Pervane Medresesi'nde el dokuma tezgahı, Kişisel Arşiv

Bıçakçılık

Bıçakçılık ile ilgili bilgi elde etmek amacıyla Özkes Bıçakçılık ile görüşme yapılmıştır. Özkes Bıçakları'nın geçmişi 1890'lara dayanmaktadır. Halen baba 4. kuşaktan baba Cengiz Özkes ve 5. kuşaktan oğlu Kazım Özkes tarafından sürdürülmektedir.

Yapılan görüşmede Özkes Bıçakçılık'ın hikayesi şöyle anlatılmıştır:

"Dede Hüseyin Usta sanatkarlığı ile tanınmış bir tüfek ustasıdır. Tüfeğin yanı sıra hobi olarak da üstün kaliteli bıçaklar yapmaya başlamıştır. Bu mesleği büyük oğlu Ali'ye öğreterek mesleğin devamını sağlamıştır. Ali Özkes kardeşi Kazım Özkes'e öğreterek mesleğin geleneksel bir aile mesleği olmasını sağlamıştır. Daha sonra Kazım Özkes oğulları Cengiz ve Erdoğan Özkes'e öğreterek aile sanatının devamını sağlamıştır. Baba Kazım Özkes ve oğulları Cengiz ve Erdoğan 1965'e dek hep birlikte çalışırlar. Mesleğin bütün inceliklerini, ustalıklarını ve özellikle de çeliğe nasıl çifte su verilmesi gerektiğini öğretmiştir."

Bıçakların namlu uzunlukları, minimum 7,5 ile maksimum 22,5 cm. arasındadır. Bıçakların her parçası tamamen 114 yıllık tecrübe ve el işçiliği ile yapılmaktadır.

“Sinop’ta Amerikan Radar Üssü’nün bulunduğu yıllarda Özekes Bıçakları’nın en büyük alıcısı Amerikan askerleriydi. 1992 Amerikan Üssü’nün kapanmasıyla durakladı. Bu dönemde Türkiye’deki diğer üslere satışlar devam etti. Yerli alıcı, yabancı alıcıya göre daha yoğun talep göstermektedir. Bunun yanı sıra yurtdışından da talep geliyor fakat yüksek kargo bedellerinden dolayı gönderim yapılamıyor.”

Bıçak fiyatları metalin cinsi, şekli ve sap kısmının malzemesine göre değişmektedir. 3 bıçak türü bulunmaktadır. Bunlar:

1. Koleksiyon Bıçakları (150-1000+ TL)
2. Yöresel Bıçaklar (80-130 TL)
3. Mutfak Bıçakları (15-50 TL)

Bıçaklarda geyik, manda boynuzu; yaban gülü kökü, kral ve gökçe ağacı kullanılmaktadır. Geyik boynuzu, Türkiye’de Karadeniz, Akdeniz ve Ege Bölgeleri’ndeki milli parklardan; Manda boynuzu, Sinop’taki kasaplardan; Kral ağacı ise Güney Amerika’dan temin edilmektedir. Bıçaklarınızda kullanılan çelik kısmın ham maddesi İstanbul’dan oraya da Almanya ve Fransa’dan geliyor. Gelen çelik burada dekupajla biçimlendiriliyor. O dönemlerden kalmış bazı beton evlerde hala görülmektedir.

Bıçakçılığın ilk dönemlerinde daha fazla talep gören manda ağacının maliyeti daha fazla olduğundan genellikle yabancı turistler ve koleksiyoncular tarafından; geyik ağacından yapılanlar ise yerliler tarafından tercih edilmektedir. Özellikle yaz mevsiminde satışlar artış göstermektedir.

Balıkçılık

Etnografya Müzesi’nde memur olan Fatma Göletlioğlu’na göre önceden küçük teknelerle balıkçılık yapılırken daha sonra “troll” denilen ve denizin dibini süpüren büyük balıkçı gemileri gelmiştir.

“Bizim çocukluğumuzda kalkan balığı, torik, kofana, çingene palamudu şimdikine göre daha fazla tutuluyordu. Şimdi yerini şaki balığı, iskorpit, çarpan, barbunya, mezgiti aldı. Bizim inancımıza göre balık kendiliğinden ölmeden kesilmez. Ben çocukken kalkan balığı tutmuştuk o da akciğerli bir balıkmış biz ölmesini beklerken bunu öğrenmiştik. Yaklaşık 15 yıl önce deniz salyangozu bırakıldı. Bu da midyeleri yedi. Şu an Sinop Üniversitesi- Su Ürünleri Bölümü nasıl yok edilebileceğini tartışıyor. Bu türün çok hızlı üremesi, yok edilebilmesinin önünde çok büyük bir engel teşkil etmektedir. Şu an Gazi Adası’na kadar midye yok. Midye konusunda herhangi bir sınırlama yok, kim dalıp çıkarırsa o satışını yapabiliyor.”

diyen Fatma Göletlioğlu, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz’in balığının tadının fark edildiğini belirtiyor ve bunun nedenini de *“Burada akıntı çok fazla olduğundan planktonlar var. Balıklarda plankton yediğinde daha besili ve daha lezzetli oluyor.”* diyerek açıklıyor.

Tersanede bir balıkçı ile görüşme yapılmıştır. Balıkçılığı dededen ve babadan öğrenip devam ettirmektedir. 1 Eylül - 15 Nisan arasında av sezonu açılmaktadır. Eylül’de palamut, istavrit, çinekop; Nisan’a doğru ilerledikçe hamsi ve istavrit sayısı artmaktadır. Sinop’ta en çok

tutulan balığın ise hamsi ve palamut olduğunu belirtmiştir. Bu balıkçıya göre balıkçılığı en çok etkileyen faktör kota konmamasıdır. Mutlaka kota konması gerektiğini belirten balıkçı tersanede yapılan gemilerin Türkiye'nin her tarafına satıldığını, eylül ayından itibaren bu tersane alanının boşaltılıp belediyenin yeni tahsis ettiği alana taşınacaklarını söylemiştir.

Balıkçılar avlanmadıkları mevsimde kredi almak zorunda kalmaktadırlar. Bir teknede (troll) ortalama 100 kişi istihdam ediliyor. Gemide kaptan ve kadrolu elemanların bulunması zorunludur. Kaptanlık belgesi kurslardan alınmaktadır.

Balıkçılar Birliği Kooperatifi'nde Emin Tunç ile görüşme yapılmıştır:

"1996'de kurulan kooperatif, Karadeniz'de tek olma özelliğine sahip. Sinop'ta 200 balıkçıdan 97'si üye. Kooperatif yıllık 17.700 TL gider ödeniyor. Şu an Sinop'un %30-35'i balıkçılıkla uğraşiyor. Balıkçılara verilen kredi faizi %6'dan 9'a çıktı."

Balıkların nerede yoğun olduğunu anlamak için kağıtlı, deprem dalgalarının çizildiğine benzer bir sistem kullanılmaktadır.

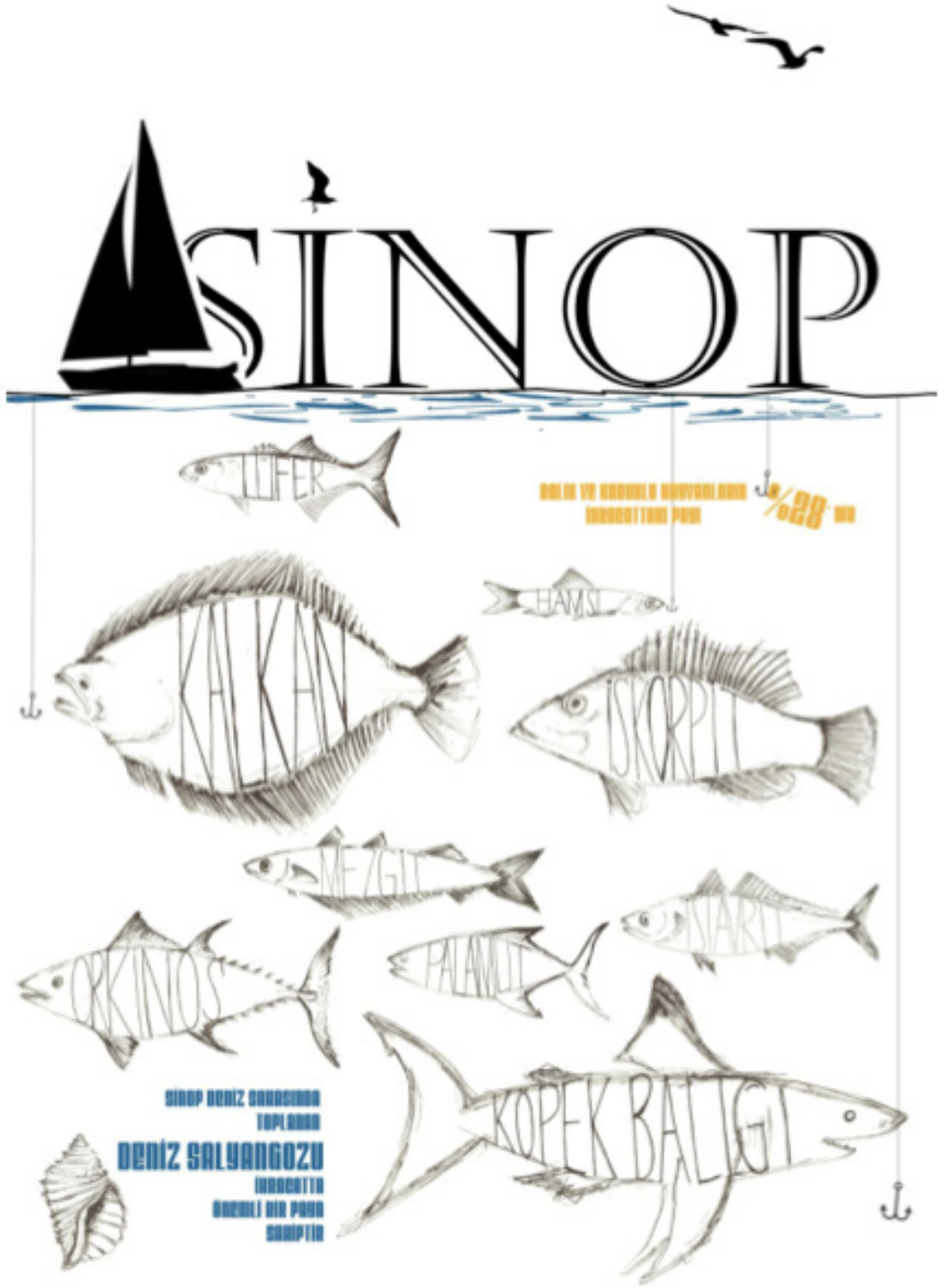
"Bizim hala bir bakanlığımız yok, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlıyız, bu da bilinçlenmenin önünde en büyük engellerden biri. Müşteşarlıktan, müdürlüğe ancak bağlanabildik." diyerek balıkçılıkta örgütlenme sorunlarına değinen ve kooperatiflerin ancak bir araya geldiğini belirten Emin Tunç'a göre denizin bu hale gelmesinin en büyük nedeni bilinçsizlik ve kirlilik. "Artık yosun yok, bu da bize canlılığın yok olduğunu gösteriyor." Emin Tunç denizin kirliliğini de Tuna Nehri'nin Karadeniz'e akmasına bağlıyor. "Denizimize Tuna Nehri akıyor ve akıntının rengi koyu kahverengi, bu denli kirlidir. Alüminyum fabrikasından da denize asit akıyor."

Balıkçılıktaki bilinçsizliği ise şöyle açıklıyor Emin Tunç: *"Bulmuşken tatalım mantığı hakim olduğu sürece kendi bindiğimiz dalı kesiyoruz. Piyasaya aynı dönemde çok fazla balık sürüyor ve fiyatları düşürüyoruz. Bölgesel avcılık şartı konulmalı. Sinop'ta Bandırma'dan balık tutmaya gelenler bile oluyor." Bunun çözümü olarak da kesinlikle kota konulması gerektiğini belirtiyor Emin Tunç: "Kesinlikle kota olmalı yoksa balıkçılık yok olmaya mahkum. Oysa Rumlar dışı balık yakalamıyor. Dışı balığı yakalasa da havyarı alıp, dikip geri bırakıyor. Biz burada o dikişli balıkları tuttuk ve bunları gördük."*

"Yakın zamanda temiz suya yavru bırakılıyor. Ama bizler bunları daha yavruyken tuttuğumuzdan ekosistemi yok ediyoruz. (Yavru balıklar kozmetik ve yem sektöründe kullanılıyor. Ortalama 0,65 TL'ye satılıyor.) Balıklar Karadeniz- İstanbul ve Cebelitarık'tan geçen bir güzergah izliyordu. Son zamanlarda bilinçsiz avlanmadan dolayı bu güzergah değişti. Anaç hamsiler bile tutuldu."

Sinop'ta 7 troll, 13 gırgır bulunmaktadır.² Troll sürterek, gırgır alttan büzerek toplanmaktadır. Hamsi, İstavrit, Camıka ve Çaçı Balığı tutulmaktadır. Uskumru ve kalyoz bitmiştir. Kırlangıç ve levrek bazen bulunmaktadır. Tutulan balıklar kooperatif ve soğuk hava depolarında yeterli tonaja ulaşana kadar bekletilmektedir (max 12 saat). Av mevsiminde her gün şehir dışına sevkiyat yapılmaktadır. Satışlar kilo veya kasa bazında yapılmaktadır.

2. 1 yılda ortalama Türkiye'de 60-70 bin ton balık tutuluyor. Bunların 2-3 bin ton civarı teknelerle tutuluyor.

Görsel 2. Sinop'taki balık çeşitleri infografik, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

Sinop'ta ek iş yapmayıp sırf denizden geçinen 15-17 aile vardır. Balıkçı gemilerinde ortalama 1500- 2000 TL+ sigorta karşılığında çalışmaktadırlar.

Görsel 3. Sinop'ta balıkçılığa dair veriler infografik, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

AB'den destekle entegre tesis (ayıklama, paketlenme, saklama) için destek gelmiştir. 700 bin TL bütçe verilen projede bunun 350 bin TL'sini AB karşılıyordu. Ancak bütçenin geri kalanının temin edilememesinden dolayı proje gerçekleştirilememiştir.

Gemilere 2 yılda bir kara muayenesi, survey ve pervana bakımı yapılıyor, belge alınıyor. Ağaç teknelerin her yıl bakımının yapılması gerekiyor. Ortalama büyüklüğü 5-12m, 300-2000 TL karşılığında yapılıyor.

Sinop'ta balıkçılık bir zanaat olduğu kadar bir geçim kaynağı. Bu nedenle yasadışı avlanma vb sorunların çözümü için çalışılmalıdır. Bu konuda Sinop Üniversitesi'nin Su Ürünleri Bölümü ile işbirliğine gidilebilir.

Gemi Modelcilik

Ülgen Gemi Modelcilik'in sahibi Doğan Ülgen ile görüşme yapılmıştır.

“1938-40'lı yıllarda cezaevinde hobi olarak yaygınlaşan bu uğraş, Sinop'lu mahkumların (Mehmet Temiz ve Derviş Usta -kayık ustası- olarak biliniyor.) aften yararlanıp tahliye olduktan sonra bahçe ve bodrumlarında bu işi devam ettirmeleri ve çevrelerinde özellikle gençlerin ilgisiyle oldukça yayılmıştır. O zamanlar hemen hemen her ailede kısıtlı imkanlarla da olsa bir “kotra” yapan kişiler varmış. Daha çok gerçeğin dışında fantastik tasarımlar yapılıyordu. İlk önce gelen misafirlerle satılıyordu. Böylece “kotra”lar evleri ve işyerlerini süslemeye başlamış, hatta limana gelen yolcu gemilerinin aranılan hediyelik eşyası olmuştur.”

1953 yılında Doğan Ülgen'in baba ve amcası amatör üretimler yapan bir dükkan açmışlardır. Daha sonra yelkenli tekne modelciliğinin geçmişini, tarihi ve günümüzün modern teknelerini zaman içinde geliştirip, özgün yapılarına bağlı kalarak üretmeye devam etmişlerdir.

“Kotra” ile başlayan model yapımcılığı, ahşabı ve denizi tanıdıkça, 1970'lerden sonra çektirmelere, kalyonlara, takalara, sandallara ve daha yüzlerce çeşit tekne modeline yayılmıştır. Önceleri küçük bir atölye iken, geliştikçe çalışma alanı da büyümüş ve gelişmiştir. Şu an işyeri bünyesinde 10 kişi çalışmaktadır. Avrupa (Düsseldorf vs.) ve Türkiye'de (Bodrum Boat Show vs.), gemi modeli yarışmaları, sergilere katılmaktadırlar. İç piyasada Eczacıbaşı'na 40.000 tane model tekne satılmıştır. Bunun dışında Efes Pilsen, Ege Pen, Cannes Film Festivali'ne (diğer referans firmalar sitede yer almaktadır.) de maket gemi ödül tasarımı yapıyorlar. Ayrıca son 2 yıldır Kültür Bakanlığı fuara götürmektedir.

Ceviz ve kayın ağacının cilalanması ve boyanmasıyla oluşturuluyor. Kotra, modelciliğe nazaran daha fazla işçilik gerektiriyor. Bandırma Vapuru, Savarona, Çekme Bodrum Guleti, Tırhandil (Ege) ve Şırnak'tan gelen istek üzerinde Nuh'un Gemisi'ni de modellemişlerdir.

Sinop'ta Kaybolan Zanaatler

Özekes Bıçakçılık'ta yapılan görüşmeye göre Sinop'ta kaybolan zannatler şunlardır:

1. Yemenicilik (ayakkabı)
2. Saraç (Semer)
3. Bakırcılık (ev eşyası)
4. Mozaik ve çimentodan dökme cam çerçevesi (20 yıl önce son bulmuştur.)

Etnografya Müzesi'nde memur olan Fatma Göletlioğlu ise Sinop'ta kaybolan zanaatler için *“Eskiden cezaevinde mobilya yapılıyordu. Yapılan mobilyalar oldukça sağlamdı. Çünkü gerçek tahta ve pamuktan yapılıyor, hiçbir katkı maddesi kullanılmıyordu. Şimdi hapishanede sadece boncuk işi yapılıyor.”* diyerek açıklıyor.

Yine Fatma Göletlioğlu ile yapılan görüşmeye göre ilk sedef işleme (nalin) takunyalar

da Sinop'ta yapılıyor. (Bu bilgi 1938'de yazılmış bir ansiklopediden öğreniliyor.) Bu takunyalar şu anda süs eşyası olarak kullanılıyor. (Gümüş işlemeli olanları Afyon'da üretiliyor.) 400 yıl önce Ukrayna'da da Sinop'ta yapılmış olan kilim desenleri bulunuyor. Bilkent Üniversitesi bu konu üzerine bir araştırma yürütmektedir. Bayabat ve Durağan'da keten ipinden çember yapılmaktadır. Ayrıca Sinop'ta "susak kap" üretimi vardı. Bu doğal olduğu için daha çok ölü yıkamada kullanılmaktaydı.

TURİZM

*Dilan Saray
Cansel Ceviz
Ceyda Şimşek
Güneş Şenyeşil*

Turizm sektörü, Sinop için, Sinop'un sahip olduğu coğrafi konumu ve özellikleri dolayısıyla daima önem taşıyan bir sektör. Sinop'un bir doğal liman olması, sahip olduğu iç ve dış limanlardaki plajların - rüzgarın estiği yöne göre- birbirlerine alternatif olarak her koşulda denize girilebilmesini sağlaması ve kentin MÖ 2000-3000'lere dayanan tarihi nedeniyle çok zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahip olması turizmin önem arz etmesinin başlıca nedenleri. Zaten İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde görüşme yapılan Metin Süren'in

"Sinop'ta endüstri yok, küçük bir balıkçı şehri burası. Emekli şehri. Geleceği şu anda turizmde. Sinop kalkınma stratejisini turizme bağlamış durumda."

diyerek belirttiği gibi turizmin önemi her geçen gün daha anlaşılmakta ve şehrin kalkınma stratejisini buna bağlamak gibi bir durum söz konusu.

Sinop'ta turizm sektörü farklı dinamiklere sahip çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla aktörlere göre bir inceleme yapmak yerinde olacaktır. Bu aktörler başta il kültür ve turizm müdürlüğü olmak üzere oteller, seyahat acenteleri ve bir bakıma mevcut üniversitedir.

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde görüşlerine başvuru Metin Süren, Sinop'taki turizm çeşitlerini şöyle açıklıyor:

"Sinop sadece kıyı turizmi değil doğa, tarih, kültür, inanç turizmi açısından turizmin çeşitliliği açısından çok zengin. Sağlık turizmi (kaplıca turizmi) hariç turizmin bütün çeşitleri var."

Tarihi cezaevinde, İskele Meydanı'nda ve Pervane Medresesi'nde olmak üzere toplam 3 adet "tourist information" büroları bulunan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün diğer çalışmalarını Metin Süren,

"Yerel halkta girişimcilik konusunda sıkıntı var. Bakanlığın bu konuda çalışmaları var. Turizm merkezleri, turizm alanları ilan etme çalışmaları var. Turizm geliştirme çalıştayları devam ediyor. Yerel halkı bu manada bilinçlendirme, girişimcilikleri arttırma çalışmaları devam ediyor."

diyerek açıklıyor. Sinop'ta turizmin geliştirilmesi için neler yapılabileceği konusunda da görüşlerine başvurduğumuz Metin Süren, özellikle Sinop'ta büyük otellerin olmamasını, yatak sayısının eksikliğini ve bu nedenle yapılan turların günübirlik olduğunu vurgulamış ve halkın ev pansiyonculuğuna yönelmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Öte yandan yapılan yatırımlarla Sinop'un gelişme kaydedebileceğini belirtmiştir.

"Havayolu açıldı, karayollarının standartları yükseltildi. Turizme hizmet veren diğer altyapılar da iyileştirilirse, nitelikli personel ve tesisler çoğaltılabilirse gelişme kaydedilebilir."

Turizm sektöründeki eksikliklerle ilgili öz eleştiri de yapmıştır Süren:

"Kruvaziyer turizmden beklediğini alamadı Sinop. Bunların ihtiyaçlarını karşılayacak altyapıya sahip değil Sinop. Turist aradığını gemide bulabiliyor. Buraya sadece coğrafi güzelliğini, tarihi yerlerini ziyaret ederek dönüyor. Fazla bir getirileri yok şu anda. Tabii bunda bizim de eksikliklerimiz var. KDV ile ilgili olarak Free Shop gibi uygulamalar daha başlatılamadı. Bunun dezavantajı var. Bunun nedeni de sirkülasyonun az olması. Sinop için az olmayacak kadar, yaz sezonunda

3 aylık sürede 20- 30 kadar gemi sezonda geliyor, son üç beş yıldan beri. Bunlar sabah saatlerinde gelip öğle saatlerinde ayrılıyorlar limandan. 2-3 saatlik bir program uygulanıyor. Sadece tarihi yerleri görmekle geçiyor, para bırakma noktasında önemli bir miktar yok, alışveriş yapmıyorlar. Bu belki de Sinop'un eksikliği olabilir. Daha iyi hizmet verecek kalitede değil."

Görsel 1. Sinop'ta kruvaziyer turizmi

Müze mağazacılığının ve el sanatlarının turizm için girdi haline getirilebilmesinin turizmin gelişimi için Sinop'ta gerekli olduğunu da vurgulayan Süren, kurum olarak işbirliği içinde olduğu aktörleri KUZKA, Sinop Üniversitesi, kendi ar-ge çalışmaları, il özel idaresi ve STK'lar olarak sıralamıştır. Uluslararası tüm turizm fuarlarına katıldıklarını da belirtmiştir.

Bunun yanı sıra Sinop'ta turizmin gelişmesi/geleceği konusunda bir kurum çatışmasının varlığı dikkati çekmiştir. Kalkınma stratejisini turizme dayandıran bu kentte daha üst mercilerin "ülke politikası, enerji politikası" olarak sundukları/dayattıkları nükleer enerji santrali projesi bir çelişki yaratmaktadır.

Turizm Tesisleri

Tablo 1, 2, 3 ve 4'te görüldüğü üzere Sinop'ta turizm işletme belgeli tesisler, yatırım belgeli tesisler, belediye belgeli tesisler, pansiyonlar bulunmaktadır.

Turizm İşletme Belgeli Tesisler			
Tesisin Adı	Oda	Yatak	Yan Ünite
Vira Otel (****)	37	74	Lokanta- Sauna- Plaj- Otopark- Toplantı Salonu
Antik Otel (***)	41	82	Lokanta- Sauna- Plaj- Otopark
Otel Bossinop (***)	20	45	Otopark- Kafeterya
Mola Otel (***)	24	48	Kafeterya
Hotel North Sails (***)	20	55	Lokanta- Otopark
Northstar Köşk Otel (***)	36	80	Lokanta- Amerikan Bar- Otopark
Zinos Country Otel (***)	37	76	Lokanta- Plaj
Reis Otel (**)	74	210	Lokanta- Kafeterya- Toplantı Salonu- Havuz

Tablo 1. Sinop'ta yer alan turizm işletme belgeli tesisler

Yatırım Belgeli Tesisler			
Tesisin Adı	Oda	Yatak	Yan Ünite
Otel 117 (***)	36	64	Lokanta-Toplantı Salonu
Heyamola Otel (***)	33	75	Lokanta- Otopark- Yüzme Havuzu- Cafe Bar- Aqua Park

Tablo 2. Sinop'ta yer alan yatırım belgeli tesisler

Belediye Belgeli Tesisler		
Tesisin Adı	Oda	Yatak
Sinop Üniversitesi Ahmet Muhip Dıranas Uygulama Oteli	63	135
Sinopark Otel	23	37
Otel Diyojen	18 Apart 32 Oda	150
Turist Otel	36	72
Otel 57	20	48
Tepe Otel	24	50
Otel Gönül	24	50
Beyaz Ev	10	20
Denizci Otel	22	48
Sinop Butik Otel	11	30
Efua Butik Otel	12	18
Ayışığı Apart Otel	8 Apart	30
Motel Villa Rose	4	20
Karahanlar Otel	12	28
Gülpalas Otel	13	42
Motel CD	13	36
Liman Otel	8	20
Konak Motel	10	24

Tablo 3. Sinop'ta yer alan belediye belgeli tesisler

Pansiyonlar		
Tesisin Adı	Oda	Yatak
Andaç Pansiyon	12	40
Erkılıç Tatil Sitesi	24	40
Yılmaz Pansiyon	10	22
Huzur Kaya Aile Pansiyonu	10	29
Vatan Pansiyon	10	35
Barış Pansiyon	37	7
Sahil Aile Pansiyonu	8	16
Gelincik Pansiyon	10	40
Kiraztepe Pansiyon	16	35
Tuana Pansiyon- Çadır	5	18
Körfez Aile Pansiyonu	22	66
Hilal Pansiyon	3 Apart 22 Oda	60
Ufuk Pansiyon	23	68
Kayılar Pansiyon	4	8
Güleryüzler Pansiyon	21	60
Tuna Pansiyon	5	12
Ayyıldız Pansiyon	80	150
Uzun Mehmet Pansiyon Çadır	1 Apart 3 Oda	15

Tablo 4. Sinop'ta yer alan pansiyonlar

Bunlarla birlikte merkezden daha uzak yerlerde konumlanan tatil köyleri ve kampingler de bulunmaktadır (Tablo 5 ve Tablo 6).

Tatil Köyleri			
Tesisin Adı	Oda	Yatak	Yan Ünite
Üçüncüoğlu Yuvam Tatil Köyü	14 Apart 6 Oda 25 Çadır	32	Karavan-Çadır-Plaj
Hamsilos Tatil Köyü	16 Apart	60	-

Tablo 5. Sinop'ta yer alan tatil köyleri

Kampinger			
Tesisin Adı	Oda	Yatak	Yan Ünite
Karakum Kamping	-	-	Kamp- Karavan- Çadır
Demirkollar Kamping	-	-	Karavan-Çadır- Plaj
Öztürkler Kamping	14	28	Oda-Çadır-Plaj
Güney Aile Çadır Kamping	-	-	-
Martı Kamping	-	-	Kamp-Karavan- Çadır-Plaj
Gazi Çadır Sahası	-	-	Karavan-Çadır- Plaj

Tablo 6. Sinop'ta yer alan kampingler

Sinop'ta konaklamada kullanılan çeşitli kamu organlarına ait misafirhaneler de vardır (Tablo 7).

Misafirhaneler (Kamu)		
Tesisin Adı	Oda	Yatak
Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	16	34
DSİ 74. Şube Müdürlüğü	29 Oda 18 Apart	140
Öğretmenevi	16	56
Öğretmenevi (Apart)	12	40
Polisevi	33	90
Sinop İl Özel İdare Müdürlüğü	8	23
Kredi Yurtlar Kurumu	-	168
Kredi Yurtlar Kurumu	-	500
Orman İşletme Bölge Müdürlüğü	16	40
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	6	14
Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü	26	76

Tablo 7. Sinop'ta bulunan misafirhaneler

Sinopark Otel'i'nde yapılan görüşmede: “Polis evi ve öğretmen evi kaldırılırsa otelciler iş yapabilir.” şeklindeki beyanat bu kamu kurumlarının turizmdeki rolünü açıklamada ilginçtir.

Üç aylık bir turizm sezonuna sahip olan Sinop'ta turizm kıyı turizmi ağırlıklı ve dolayısıyla bu üç ay da yaz mevsimidir. Yerli turistle dışındaki yabancı turist profilini Sinope Butik Otel'de mülakat yapılan kişi şöyle açıklıyor:

“Genel olarak İran'dan, Gürcistan'dan, Arap ülkelerinden çok sayıda gelen var. İnternet üzerinden iletişime geçip buradan rezervasyon yaparak geliyorlar. İngiltere, Almanya, Hollanda, Yunanistan ve Rusya'dan yoğunluklu gelen turistler var. Aynı şekilde bunlarda daha çok internet üzerinden iletişime geçerek geliyorlar.”

Yılmaz Pansiyon'un sahibi ile yapılan görüşmede de yabancı turistlerin farklı bir yolla burayı keşfettiklerini öğreniyoruz:

“Burada Lonely Planet diye bir dergi var. Turistlerin ilk gittikleri ülkede aldıkları bir rehber kitaptır. Orada yıllar önce babam yazılmış. O zamanlarda geçen bir koç surfing dedikleri biri müşteri gibi gelip otelleri gezip, daha sonra onları araştırıp yazarlar aracılığıyla olmuş. İşte Lonely Planet'tan geliyorlar.”

Turistlerin konaklama tercihlerinde nelerin etkili olduğu konusunda Sinope Butik Otel:

“Sinop'a gelen turistler daha çok otantik tat veren yerleri seviyorlar. Yani böyle normal bir konaklama yeri olacak oteller değil de daha farklı olan daha otantik ve yerel özellikler taşıyan oteller tercih ediliyor. Mesela bizim bir tarihi odamız var. İçerisinde bulunan eşyalar 100-150 yıllık eşyalar ve bütün bunlar bizim kendi büyüklerimizden kalan eşyalar. Bunlar konaklardan çıkan tarihi değer taşıyan eşyalar ve turistlerin bu tarz yerel ve tarihi değerler çok ilgisini çekiyor.”

şeklinde açıklıyor.

Otellerdeki fiyat politikası konusunda ise:

“Genelde Sinop’a turistler turlarla geliyor ve buradan Samsun, Giresun veya Rize’ye geçiyorlar. Biz yaz sezonunda turlara uygun fiyatlar veremiyoruz. Ancak Samsun’da büyük oteller uygun fiyata yer verebiliyorlar. Bu nedenle turistler orada konaklıyor.”

açıklaması yatak eksikliğinin zincirleme olarak turizm sektörünü nasıl sekteye uğratıldığını açıklamaktadır. Yatak sayısının eksikliği sınırlı sayıda turistin konaklamasına ve dolayısıyla bu sınırlı sayıya da yüksek maliyete neden olmakta.

Nükleer enerji santral projesinin turizmi her koşulda olumsuz etkileyeceği konusunda bir görüş birliği olmakla birlikte:

“Nükleer santralin burada istihdam sağlayacağını sanmıyorum çünkü daha çok uzman çalışan alacaktır. Bu yüzden istihdam sağlayacak söylemleri bana yalan geliyor. Belki inşaat aşamasında Sinop’tan çalışan alırlar veya kapılarındaki bekçiye Sinop’tan alabilirler.”

şeklinde gerçekçi bir yorumun gelmesi de insanların nükleer enerji santrali projesi ve bunun olası etkileri hakkında daha derinlemesine ve tutarlı fikirlere sahip olduğunu göstermektedir.

Seyahat Acenteleri

Sinop’ta faaliyet gösteren üç adet seyahat acentesi vardır.

Acente	Sınıfı
SİNOPE TOURS	A
FİYORD TOUR	A
NP GRUP TURİZM	A

Tablo 8. Sinop’ta yer alan seyahat acenteleri

Np Grup Turizm Seyahat Acentesi

“Sirkülasýona endeksli bir kazanç bizimkisi.” diyerek seyahat acentelerinin durumuna dikkat çeken Np Grup Turizm acente müdürü Emre Yıldız, acente olarak hizmetlerini gününbirlik Sinop turları, butik Sinop turu ve 4*4 Jeep safari olarak açıklamıştır.

Tanıtım eksikliğinin olmasını, yerel yönetimin destek olmamasını ve gezi güzergahlarının özelleştirilmesini acentelerin genel sorunları olarak değerlendiren Emre Yıldız, Sinop’taki yatak sayısının ve altyapı eksikliğini çok ilginç bir örnek vererek şöyle açıklıyor:

“Otel (yatak) sayısının eksikliği ve buna paralel olarak altyapı eksikliği önemli sorun. Bunu şöyle bir örnekle de açıklayabiliriz: istediğimiz kadar çok turisti getirdiğimizde hepsi aynı anda sifonu çektiğinde bu şehrin altyapısı bunu kaldırır mı?”

Bu noktada tekrar belediyenin bu –altyapı vb- eksiklikleri giderebilecek erk olarak önemine değinen Yıldız, Sinop için Eskişehir modelinin bir örnek teşkil edebileceğini açıklamıştır.

SINOP GÜNÜBİRLİK TURLAR

KİŞİ BAŞI 60 TL

AKLI MAN-HAMSILOS -İNCEBURUN-SARIKUM -TARİHİ CEZAEVİ-TEKNE TURU

KİŞİ BAŞI 99 TL

İNALTI MAĞARASI - AKGÖL

KİŞİ BAŞI 70 TL

ERFELEK TATLIÇA ŞELALELERİ-BEKTAŞAĞA GÖLETİ

❖ TURLARIMIZ 8 SAAT SÜRMEKTEDİR.
❖ MIN. 5 KİŞİ İLE HAREKET EDECEKTİR.
❖ ÖĞLE YEMEĞİ VE REHBERLİK DAHİLDİR.

TELEFON : 0368 240 0 000 - 0541 202 57 67 www.npggrup.com.tr

np four

Görsel 2. Np Tour Sinop Günübirlik Tur ilanı

Bir acente müdürü olarak getirdiği çözüm önerilerini ise şöyle sıralamıştır:

- Sinopale zaten yoğun bir dönemde (yaz sezonunda, yatak eksikliği belirgin bir biçimde hissedildiği zamanda) yapılıyor. Bunun zamanını değiştirerek sezon uzatılabilir.
- Türkiye'nin en kuzey noktası olan İnceburun'a düzenlediğimiz turlar için katılımcılara bir sertifika vermek istiyorum. Nerede olduklarına ve İnceburun'un önemine dair.

SINOP OFF-ROAD DOĞA SPORLARI KULÜBÜ

4 X 4

JEEP SAFARI

trekking - kanyoning - piknik

erfelek şelaleleri

hamsilos koyu - akliman - inceburun

Görsel 3. Np Tour Sinop 4*4 Jeep Safari afişi

Hedef kitlelerinin denize girmek isteyen Ankaralı turistler olduğunu belirtmesi ise hedeflerini bölgesel tutmalarıyla tüme varımcı bir yöntem benimsemeleri ve dolayısıyla gerçekçi olmaları açısından olumludur. Ayrıca Sinop'taki turizmi geliştirmek amacıyla 2003 yılında Sinop-

Yalta arası katamaran seferleri düzenlemeleri de –her ne kadar 5 seferden sonra son verseler de- farklı yol ve yöntemlerle learning by doing halinde turizme katkı sağlamaları da dikkat çekicidir.

Sinope Tours

Bu seyahat acentesi kapsamında güneybirlik turlar düzenlenmektedir. Bunlar Sinop ve çevresi turu, Erfelek şelaleleri turu, Ayancık turu, Boyabat turu olarak düzenlenmektedir.

Fiyord Tour

Fiyord tour öbür acentelerden farklı olarak Kalyon Gezi Teknesi ile saatlik, günlük turlar, çeşitli organizasyonlar düzenlemektedir. Fakat yapılan görüşmede nükleer santral projesinin gerçekleşmesi durumunda bu gezi programındaki yerlerin özel alan ilan edilerek turların gerçekleştirilemeyeceği belirtilmiştir.

Bu da tepeden karar verilen ve ülke politikalarına dayandırılan büyük ölçekli projelerle yereldeki kalkınma çabalarının çelişkisini ortaya sermektedir.

Görsel 4. Gezi teknesinin güzergahı

Seyahat acenteleri kadar Sinop'taki otobüs firmaları da turizm için önemli bir role sahip aktördür. Sinop'ta Metro, Ulusoy, Nilüfer, Sinopbirlik, Türkay ve Golden Turizm olmak üzere altı otobüs firması vardır.

Ulusoy firmasında yapılan görüşmelere göre yaz mevsiminde kış mevsimine göre 3 katı daha fazla sefer yapılmıştır. Bu da turizm ile ulaşım sektörünün birbirini besleyen iki öge olduğunu göstermektedir. Diğerlerinden farklı olarak Golden turizm Batum'a seferler düzenlenmektedir. Kış mevsiminde bir sefer, yaz mevsiminde sabah ve akşam olmak üzere iki sefer düzenlenmektedir. Bir otobüsün kapasitesi 54 kişidir. Daha çok öğrencilerin tercih etmesi ilginç bir ayrıntıdır.

Sinop Üniversitesi

Sinop Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Alpaz Tırıl, üniversitenin kentin turizmi ile ilgili yaptığı çalışmaları şöyle açıklamıştır:

“Üniversite kurulduktan sonra ilk açılan birim Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu oldu. Bu okulla birlikte Sinop'ta lisans düzeyinde turizm eğitimi başladı fakat iki meslek yüksek okulunda (merkezdeki ve Gerze ilçesindeki) ön lisans düzeyinde turizm eğitimi daha önceden de sürüyordu. Meslek yüksek okulundaki turizm programında birde kültürel miras adı altında yeni bir program eklendi. Dolayısıyla şu an Sinop Üniversitesinin üç farklı okulunda ikisi meslek yüksek okulu birisi yüksek okul olmak üzere dört farklı turizm programında eğitim öğretim yürüyor. Bunun dışında bizim okulda henüz öğrenci almayan Yiyecek İçecek İşletmeciliği Bölümü var. Onu da sayarsak beş program kurulu. Seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği bölümünün de başvurusu yapıldı. Uygulama otelimiz var. Geçen sene nisan ayında resmi açılışı yapıldı. 2013 yılının nisan ayında açılışı yapıldı mayıs ayında da fiilen hizmete aldığımız Akliman mevkiinde Sinop'lu şair, yazar Ahmet Ümit Dranas'ın adını verdiğimiz, Sinop Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Yüksek Okulu Ahmet Ümit Dranas Uygulama Oteli olarak anılan, Sinop'un en büyük oteli ve hizmet kalitesi de bir hayli iyi olan bir oteldir. 58'i normal oda 5'i süit olmak üzere 63 odası 2 restoranı 238 kişilik bir konferans salonu birde toplantı salonu olan, güçlendirme çalışması nedeniyle şu an kullanılmayan bir yüzme havuzu olan, açık ve kapalı mekanları ve plajıyla halka açık olan bir otelimiz var. Burada hem uygulama hem öğrenciler stajlarını yapacaklar hem de Sinop'taki sektöre örnek olması açısından önemseydiğimiz bir tesistir. Sinop'a dışarıdan gelen misafirlerimizin yoğun ilgisini gören bir tesisimizdir.”

Sonuç olarak Sinop, turizm potansiyeli taşıyan ve kalkınma stratejisini buna göre kurgulayan bir kent olduğu için sahip olduğu eksiklikleri de kademeli, bütüncül ve sürdürülebilir bir planlama ile giderebilir. Ancak nükleer enerji santrali projesi bunun önündeki en büyük dilemmadır ve planlama hiyerarşisi burada görünürlük kazanmaktadır.

Görsel 5. Sinop Merkez ilçesi turizm analiz çalışmaları, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

SANAYİ

*Nazlı Altınorak
Nadin Nalbandiyan
Ayşenur Baş
Meltem Eroğlu*

Sanayi Sinop için turizm kadar öne çıkan bir sektör olmamakla birlikte yine farklı dinamiklere sahip farklı aktörlere sahiptir. Sanayi Odası ve KOSGEB¹ bunlardan en önemlileridir.

Sanayi Odası ile yapılan görüşmede:

“Sinop 2004 tarihli 5084 sayılı yasa ile sanayi teşvik bölgesi ilan edilmiştir. Ancak sanayi gelişmemektedir. Sinop’ta sanayinin gelişmemesinin nedenleri; hammadde olmaması, kalifiye işçi olmaması, yolların kötü olmasıdır. Ayrıca havaalanın aktif olarak çalışmaması sanayiye olumsuz yönde etkilemektedir. Sinop limanında gümrük olmaması nedeniyle deniz yoluyla ihracat yapılamamaktadır. İhracat yapılacaksa İstanbul ya da Samsun’a götürülüyor.”

bilgisine ulaşılmıştır.

KOSGEB’in buradaki varlığı ise daha çok kadın girişimciler üzerindeki etkisi ile açıklanabilir:

“KOSGEB kadın girişimcilere, erkek girişimcilere oranla %10 (%80) daha fazla destek vermektedir. Bu durum kadın girişimci başvurularının yüksek olmasını sağlamaktadır. Sinop’ta; 2013 yılı içerisinde Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerine katılan toplam 326 katılımcıdan 182 tanesi kadın girişimci adayları olmuştur. Yani katılımcıların %56’sı kadın girişimci adaylarıdır. Yine 2013 yıllı içerisinde değerlendirilen ve onaylanan 37 yeni Girişimci başvurusundan 17 tanesi kadın girişimcilere aittir. Yani destek başvurusu onaylanan girişimcilerin %45’i kadın girişimcilerdir. Bu durum da göstermektedir ki Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine kadın girişimci adaylarının katılım oranı ile destek verilen kadın girişimci oranı birbiriyle uyumludur. 2013 yılı içerisinde kadın girişimcilere ise toplam yaklaşık 250 Bin TL ödeme yapılmıştır. Bu da 2013 yılında tüm girişimcilere yapılan ödeme miktarının %51’ine denk gelmektedir.”

Kuzka Sanayi Raporu

Sinop, karayolu bağlantısındaki sorunlar nedeniyle uzun bir süre ülkenin geri kalanından kopuk bir gelişme süreci izlemiştir. İl merkezinde bulunan askeri üssün, devlete ait cam fabrikasının ve ilçelerde yer alan yine devlete ait orman ürünleri işleme tesislerinin kapanması nedeniyle zamanla üretim hacmi oldukça düşmüş ve buna bağlı olarak ciddi bir işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorun özellikle genç nüfusun göç etmesine neden olmuş ve ortaya çıkan işgücü eksikliği, yeni işletmelerin kurulması ve faaliyetlerini sağlıklı bir biçimde sürdürmesi noktasında negatif etkiler yaratacak bir kısır döngüyü tetiklemiştir.

Sinop ili Merkez ilçesinde aktif, boyabat ilçesinde ise henüz faaliyete geçmemiş olmak üzere toplam 2 OSB ve ayrıca 4 KSS bulunmaktadır. Merkez osb’de 19 firma üretim yapmakta ve toplamda 1193 kişi istihdam edilmektedir.

KSS’lerde toplam 689 işyeri bulunmakta olup, bu işyerlerinde 1596 kişi çalışmaktadır. merkez kss’de 179 faal firma olup 576 kişi çalışmaktadır.

Sinop’ta yatırım yapan firmalar KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, faiz desteği ve yatırım yeri tahsis desteklerinden

¹ T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

faaydalanabilmektedir. Sinop ili genelinde 71 adet yatırım teşvik belgesi çıkarılmıştır. Bu belgelerde kayıtlı toplam sabit yatırım tutarı 302.500.000 TL'dir. Bir kısmı halen yatırım aşamasında olan ya da yatırım başlanmamış olan teşvik belgelerinde öngörülen istihdam yaklaşık 3.250'dir.

Sinop ilindeki firmalar 2013 yılında aktif bir dış ticaret politikası izlemiştir, TÜİK 2013 yılı Ağustos ayına kadar veri açıklamış olup, bu verilere göre Sinop'ta 21,1 milyon \$ ihracat ve 5,7 milyon \$ ithalat gerçekleştirilmiştir. Ticaret hacmine kıyasla yüksek bir verimlilikle dış ticaret fazlası vermektedir. 2013 yılında en çok ihracat Ukrayna gerçekleştirmiş, Güney Kore, Japonya bu ülkeyi izlemiştir. Uzakdoğu'ya su ürünleri, Ukrayna'ya tekstil ve imalat ürünleri, Gürcistan'a yapı malzemeleri ihraç edilmektedir. İthalat en çok Çin ile gerçekleştirilmektedir.

Sinop il merkezinde 60 adet sanayi sicil belgeli firma bulunmaktadır. İstihdam bakımından yoğunluk hazır giyim alanındadır. Plastik ürünleri imalatı, metal ürünleri imalatı, gıda ürünleri imalatı da önde gelen ve yoğunlaşma bulunan üretim kollarıdır.

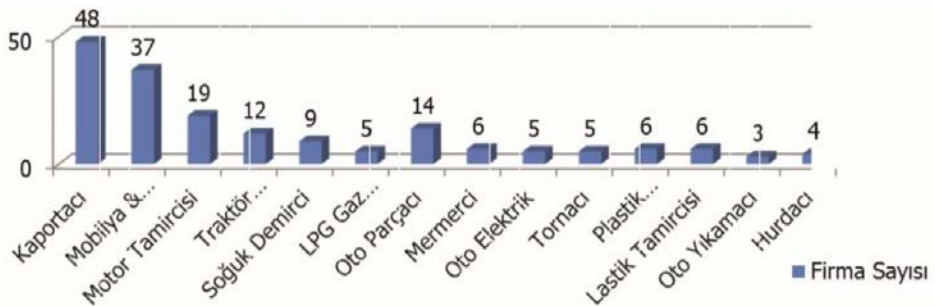
Sinop'un merkez ilçesinde faaliyet gösteren firmaların en büyük sorunu yeni yatırımlar ve hammadde tedariki için sermaye bulmak olarak öne çıkmaktadır.

Nükleer güç santralının Sinop'ta kurulmasının kesinleşmesi ile birlikte ilde inşaat sektöründe hızlı bir hareketlenme görülmekte olup, bu hareketliliğin daha da artması beklenmektedir. Ayrıca doğalgazın 2014 yılının sonuna kadar yetiştirilmesi planlanmaktadır.

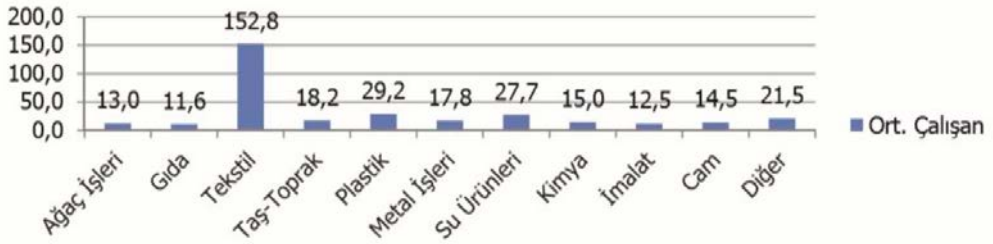
Sinop deniz sahasında toplanan deniz salyangozu ihracatta önemli bir paya sahiptir.

	Sinop OSB	Boyabat OSB
Büyükölük (Hektar)	100	72
Toplam Parsel Sayısı	69	25
Tahsisli Parsel Sayısı	51	0
Boş Parsel Sayısı	18	0
Faal Tesis Sayısı	19	0
Proje Aşamasında	20	0
İnşaatı Devam Eden tesis Sayısı	12	0
İstihdam(Kişi)	1193	0

Tablo 1. Sinop ve Boyabat Organize Sanayi Bölgeleri (2013)

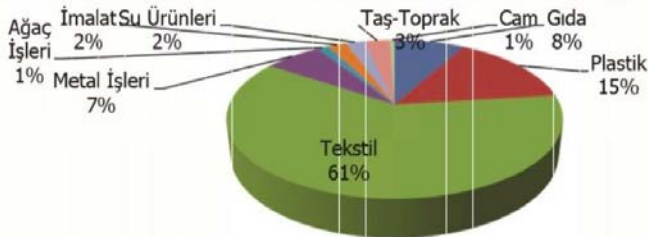
Görsel 1. Küçük Sanayi Sitelerindeki Sektörel Dağılım

Görsel 2. Sektörel Ortalama Çalışan Sayıları (2013)

Faaliyet Alanı	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı	Çalışan/Firma
Gıda	10	191	19,1
Plastik	9	353	39,2
Tekstil	9	1446	160,7
Metal İşleri	11	154	14
Ağaç İşleri	6	32	5,4
İmalat	3	50	16,7
Su Ürünleri	3	51	17
Taş-Toprak	7	69	9,9
Cam	2	13	6,5
Toplam	60	2359	39,3

Tablo 2. Sinop merkezde faaliyet gösteren sanayi sicil belgeli firmalar (2013)

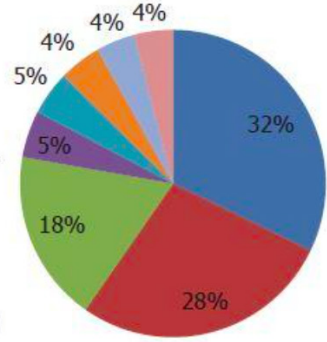

Görsel 3. Sinop merkezde sanayi sicil belgeli firmaların istihdamının sektörel dağılımı (2013)

Görsel 4. Sinop'un ithalat performansı (2013)

- Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar
- Balıklar, kabuklu hayvanlar
- Örne giyim eşyası ve aksesuarı
- Boyalar, pigmentler,vb; vernikler, vb; macunlar; mürekkepler
- Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler; bunların aksam ve parçaları
- Demir veya çelikten eşya
- Adi metallerden çeşitli eşya (kilit, kasa, mobilya tertibatı, vb.)
- Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı

Görsel 5. Sinop'un ihracat performansı (2013)

Sinop Sanayi Durum Raporu 2013

Sinop'ta sanayi sektörü; yöre doğal kaynaklarını kullanarak üretim yapan orman ürünleri, toprak sanayi, gıda sanayi ile birlikte kimya, metal, plastik, tekstil ve cam sanayi sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Sinop İlinde Öne Çıkan Yatırım Alanları

Gıda Sanayinde Yapılabilecek Yatırımlar

- Süt ve süt mamulleri üretimi
- Pirinç unu ve nişasta üretimi

Tekstil Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar

- Hazır giyim üretimi
- Çorap üretimi
- Penye üretimi

Plastik Sanayinde Yapılabilecek Yatırımlar

- Plastik İnşaat Malzemeleri Üretimi
- Plastik Eldiven ve Enjektör Üretimi

Diğer Yatırım Konuları

- Cam eşya üretimi
- Elektro porselen üretimi
- Seramik sofa ve süs eşyası üretimi

Potansiyeli Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar Tarım Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar

- Seracılık
- Kültür mantarı yetiştiriciliği
- Yem bitkileri üretimi

Hayvancılık Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar

- Et ve süt besiciliği
- Et ve yumurta tavukçuluğu

- Arıcılık
- Su ürünleri üretimi

Gıda Sektörüne Yapılabilecek Yatırımlar

- Reçel ve marmelat üretimi
- Dondurulmuş gıda üretimi

Orman Ürünleri Sanayinde Yapılabilecek Yatırımlar - Kereste üretimi

- Kontrplak ve kaplama üretimi
- Mobilya imalatı
- Parke üretimi
- Ahşap kapı ve pencere sistemleri imalatı - Ambalaj üretimi
- Ahşap tekne imalatı
- Lata üretimi
- Lamine yonga levha (Laminat)
- Lif levha (MDF)
- Lamine parke

Turizm Sektörüne Yapılabilecek Yatırımlar - Turistik otel ve pansiyonlar

- Lokanta, kafeterya ve eğlence yerleri
- Mokamlar ve kamping alanları
- Tekstil Sanayinde Yapılabilecek Yatırımlar
- Hazır giyim üretimi
- Örme eşya üretimi

İlin dış ticaretine konu olabilecek ürünler; Plastik Masa, Sandalye, Kereste, Deniz Ürünleri, Balık Unu, Balık Yağı, Metalize İplik, Konfeksiyon, Plastik Aksesuarlar, Deterjan'dan ibarettir.

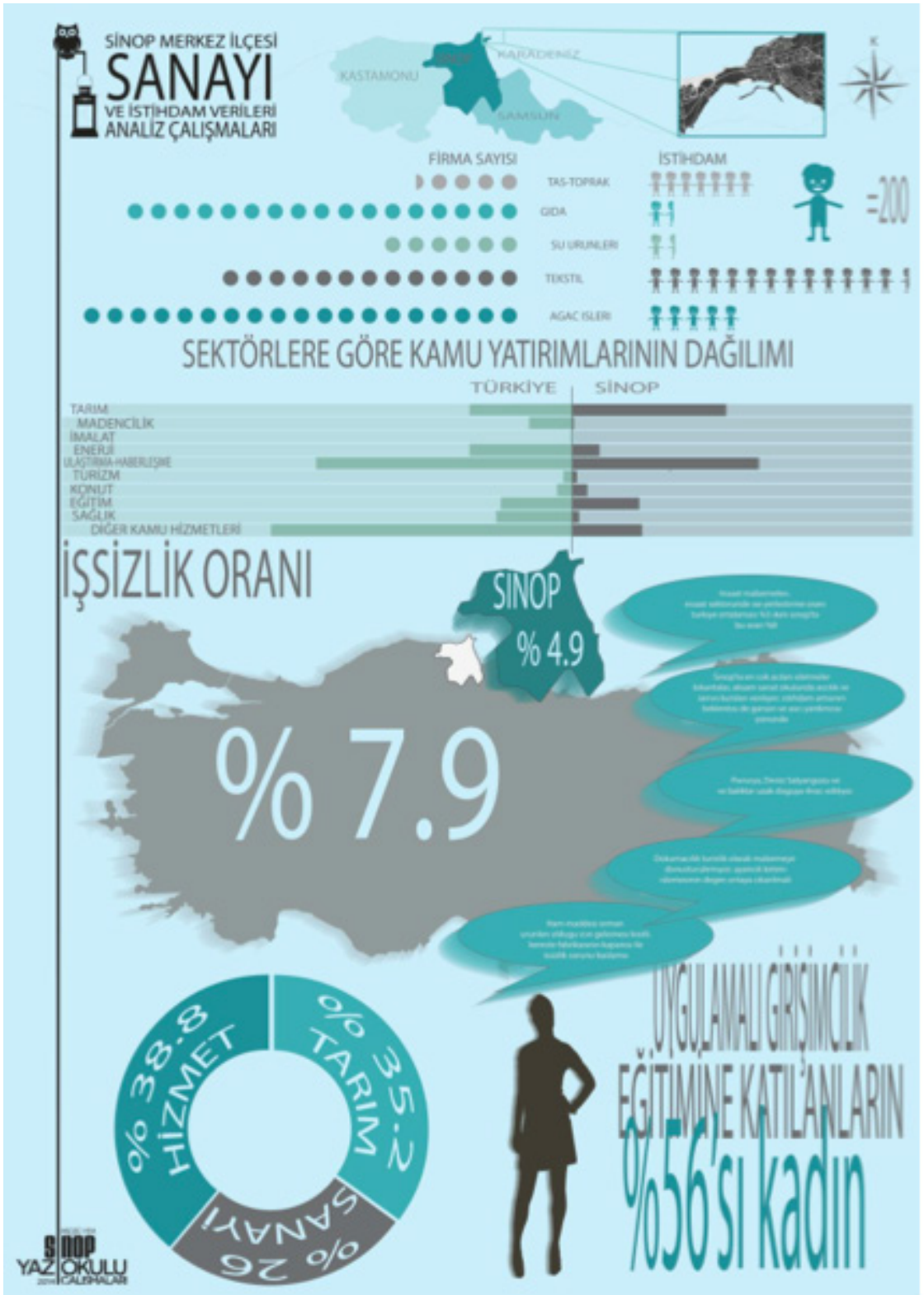
Sorunlar:

1. İlimiz, coğrafi konumu nedeniyle gelişmiş kentlere oldukça uzak bir noktada bulunduğundan, söz konusu kentlerle sadece karayolu bağlantıları bulunmaktadır. Demiryolu ulaşım imkanları bulunmamaktadır.
2. Üretilen mal, ulaşım sorunları ve pazarın uzaklığı gibi nedenlerle iç ve dış pazarlara sunulamamaktadır.
3. Ticaret sektörü, diğer sektörlerle göre bir miktar gelişmiş olmakla birlikte, sanayi sektörü için sermaye birikimi oluşturacak düzeye ulaşamamıştır.
4. Tasarruflar son derece düşük olduğundan, İlimizdeki yatırımlara kaynak teşkil etmesi mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte önemli miktarda tasarrufun değişik sebeplerle İl dışına çıkarıldığı da bilinmektedir. Yeterli sermaye birikimi olmadığından sanayi yatırımı yapılamamaktadır.
5. Sanayi yatırımı yapacak ve ekonominin canlanmasına katkı sağlayacak müteşebbis sayısı az olup, nitelikli işgücü sayısı yetersizdir.

6. Nüfusun %50'sinin köylerde yaşıyor olması, Sinop'un sanayi kenti olmasını ve sanayi ile zenginlik yaratılmasını önlemektedir.
8. Alt yapı inşaatı tamamlanan Sinop OSB'nin çoğu parselleri yatırımcı talebi olmaması nedeniyle boş durmaktadır.
9. İl'de kolektif çalışma ruhu gelişmemiş olduğundan, bireysel kaynakların birleşmesiyle büyük potansiyel gücün ortaya çıkması zor görünmektedir.
10. Sermaye yetersizliği nedeniyle var olan sanayi kuruluşları da modern teknolojiye geçememektedir.
11. Orman ürünlerinden İl ekonomisine katkı ve katma değer sağlayacak, yeni iş imkanları yaratacak şekilde yararlanılmamaktadır.

Çözüm Önerileri:

1. İlimizin, ulaşım imkanlarını artırmak ve komşu İllerle olan bağlantılarını iyileştirmek için demiryolu ve denizyolu ulaşım yatırımlarının en kısa sürede tamamlanmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
2. Üretilen ürün maliyetini düşürmek ve firmaların iç ve dış pazarlardaki rekabet gücünü artırmak için; biran önce Demiryolu ve Denizyolu ulaşımından yararlanmayı sağlayacak çalışmalar yapılmalı ve kısa sürede sonuçlandırılmalıdır.
3. Yöre ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamak ve bu yöndeki altyapıyı oluşturmak için, OSB'lerde biran önce sanayi tesislerinin varlığı sağlanmalı; Durağan ve Erfelek Sanayi Siteleri inşaatlarına biran önce başlanılmalıdır.
4. Sinop Serbest Bölge olmanın ötesinde, OSB ve Limanı kapsayacak şekilde serbest şehir haline getirilmelidir.
5. Ukrayna ve Türk Cumhuriyetleri ile diğer yabancı ülkelerle ticaret geliştirilmelidir.
6. Sanayi ve ticarete eksikliği hissedilen nitelikli iş gücü için yapılan mesleki eğitim faaliyetleri aynı hızla sürdürülmelidir.
7. Sektörel bazda kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapılmalıdır.
8. Bölge ve İl bazında makro ve mikro düzeyde gelişme planları yapılmalıdır.
9. İl ve Bölgemizde işletme ölçeğinde büyüme hedef alınmalı; mesleki odalar tarafından bu konu üyelere anlatılmalıdır.
10. Sanayi yatırımlarının, yeşile ve çevreye zarar vermeksizin gelişmesi için mutlaka ve mutlaka sanayi yatırımlarına tahsis edilen OSB'lerde gerçekleştirilmesi zorunludur.

Görsel 6. Sinop Merkez ilçesi sanayi ve istihdam verileri analiz çalışması, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Ezgi Akdoğan

Seyhan Diren

Safa Akbulut

Cansu Kırca

Sinop ve komşu illerinin sivil toplum kuruluşu sayılarının Türkiye'deki mevcuda oranına bakıldığında; Türkiye genelinde Sinop %0,37'lik paya sahiptir. Komşu illerde 5. sıradadır.

Sinop merkezinde 177 sivil toplum kuruluşu vardır. Bu kuruluşlar amaçları doğrultusunda gruplanıp sayılarına göre oranlanmıştır. Spor ve sporla ilgili kuruluşlar en büyük yüzdeye sahipken kamu kurum ve personeli destekleyen kuruluşlar en düşük yüzdeye sahiptir.

Sinop merkezinde görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının üye sayıları belirtilmiştir. Arı Yetiştiricileri Birliği 300 üye ile ilk sıradayken Hayaller Tiyatrosu 23 üye ile son sıradadır. Sinop ilinde bulunan faal dernek sayısı 359, TR82 bölgesinde bulunan faal dernek sayısı 1.332'dir.

Sinop'ta bulunan dernek sayısı, Türkiye'de bulunan ve toplamda 98.101 olan dernek sayısının %0.37'sini oluşturmaktadır (MSGSÜ YEM, 2014).

	Faal Dernek Sayısı	Türkiye İçindeki Oranı
Sinop	359	0,37
TR82	1332	1,36
Türkiye	98101	100

Tablo 1. Faal Dernek Sayıları ve Türkiye İçindeki Oranları, MSGSÜ YEM Kentsel Planlama Perspektifi ile Sinop Raporu

Sinop ilinde faaliyet göstermekte olan derneklerin 2012 yılı itibariyle toplam üye sayısı 18.307 kişi olup, bunların %86,4'ünü erkek nüfus oluşturmaktadır. (MSGSÜ YEM, 2014)

	Üye Sayısı			Üye Oranı	
	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek (%)	Kadın (%)
Sinop	18307	15819	2488	86,4	13,6
TR82	69032	61820	7212	89,6	10,4
Türkiye	9425116	7681564	1743552	81,5	18,5

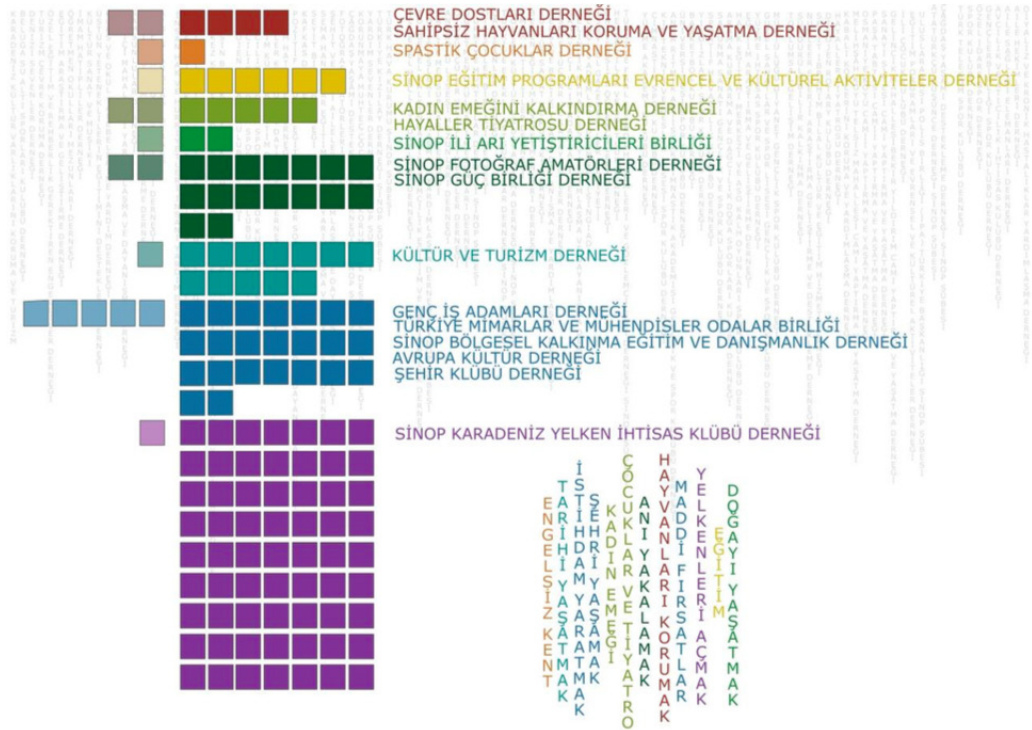
Tablo 2. Derneklerin Üye Sayıları ve Oranları, MSGSÜ YEM Kentsel Planlama Perspektifi ile Sinop Raporu

Saha çalışması kapsamında bu derneklerden şehir merkezinde bulunan 17'siyle görüşülmüştür. Görüşmelerden derlenen bir grup aşağıda yer almaktadır.

Sinop Güç Birliği Derneği

Derneğin kurulmasına 80-90 gençliği Facebook sayfasının 3500 kişiye ulaşmasıyla karar verilmiştir. Üye sayısı, toplanma sorunlarının yaşanmaması için 3500 kişiden elemeler yapılarak 32-33 kişi olarak belirlenmiştir. Dernek 2. el kıyafet toplama, 1000 çocuğa 1000 elma şekeri , 1000 kitap kampanyası gibi etkinlikler düzenlemiştir.

Dernek başkanı, Sinop'un ekonomisinin turizme bağlı olduğunu, Sinop'un turizm konusunda eksik olduğunu ve nükleer santral yerine farklı enerji kaynaklarının değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Görsel 1. Sinop'ta yer alan STK'lar, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Okulu

Şehir Kulübü

Üye sayısı 160 kişi olan kulübün başkanı, yapılan görüşmede belediyeden destek alınmadığından, Sinopale'nin Sinop'un tanıtımı için çok önemli olduğundan ve Sinop'un Türkiye'nin yaşanabilir en modern kentlerinden biri olduğunu bahsetmiştir.

Kültür ve Turizm Derneği

1993 yılından itibaren var olan dernek, kültür ve turizmi yaşatmak amacıyla kurulmuştur. Ankara sinema derneği ile birlikte gezici film festivali düzenlenmektedir. Valilik, belediye ve il genel meclisinden gerekli desteği görmektedir.

Yelken Klübü

Spor faaliyetleri için kurulmuş olan derneğin üye sayısı 116'dır. Bütçe sorunları olmakla beraber her yıl belediye her yıl belediye başkanlığı kupası için destek vermektedir.

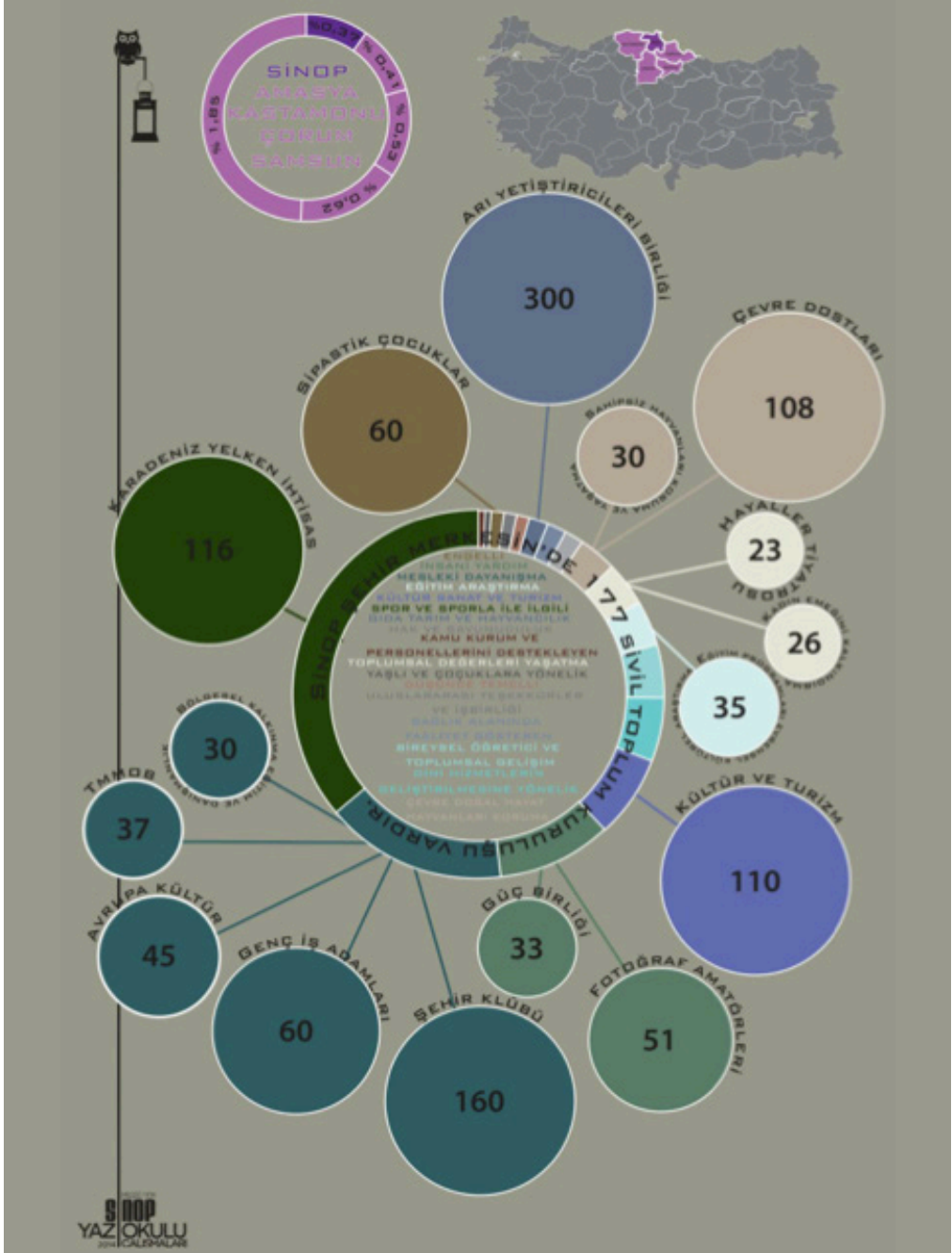
Hayaller Tiyatrosu

2008 yılında Sinop çocuklarına tiyatro öğretmek amacıyla kurulmuş olan derneğin üye sayısı 23 kişi, oyuncu sayısı 100 kişidir. Senede 4-5 oyun sergileyen dernek, ramazan eğlenceleri de gerçekleştirmektedir. İl küçük olduğu için ve sponsor olayı olmadığı için bütçe sorunları yaşanmaktadır.

Sinop Bölgesel Kalkınma Eğitim ve Danışmalık Derneği

TR82 bölgesinin kalkınmasını sağlamak amacıyla kurulmuş olan derneğin üye sayısı 30'dur.

Avrupa birliği projeleri sosyal güvenlik bakanlığı projeleri, engellilere yönelik projeler ve mesleki eğitim projeleri gerçekleştirilmektedir. Kalkınma ajansı, valilik ve belediye destekçileri arasında yer almaktadır.

Görsel 2. Sinop Sivil Toplum Kuruluşları Analiz İnfografik, 2014 MSGSÜ YEM Sinop Yaz Atölyesi

BİTİRİRKEN

BİTİRİRKEN

DOÇ. DR. EBRU FİRİDİN ÖZGÜR

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin orta ölçekli kentlerde toplumsal ve ekonomik kalkınmanın boyutlarını araştırmak ve incelemek hedefiyle, Sinop kenti için yürüttüğü yaz atölyesi, her açıdan öğretici bir deneyim olmuştur. Bu kitap, yapılan çalışmaların 3. aşaması olarak ve aynı zamanda bu çalışmaların kalıcı bir belgeye dönüşmesi için hazırlanmıştır.

Kitabın ilk bölümündeki 'açılış dersleri' metinleri, 7-18 Temmuz 2014 tarihinde Sinop'ta Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencilerinin yaptığı çalışmanın kuramsal altyapısını oluşturmuştur. Yaratıcı kentler, sürdürülebilir turizm ve kamusal mekanlar olarak belirlenen üç ana eksenle tanımlanan çalışma, Sinop'un Türkiye'nin diğer kentlerine benzer ve kendine özgü sorunlarını, Sinop'un ve Sinopluların doğasından kaynaklanan özgün potansiyellerini ortaya koyması açısından son derece değerli saptamalar içermektedir.

Günümüz ekonomik üretim biçiminin girdiği yeni bir açmazlar (ya da kriz) dönemi, kentleri istihdam, gelir yaratımı ve birikim süreçleri açısından zorlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Sinop'un, bir vizyona bağlı olmadan, tamamen sivil inisiyatiflerle harekete geçen Sinopale sayesinde ivme kazanan sanat ve kültür açısından üretken ortamı, kuşkusuz kentin en önemli değerlerinden birini oluşturmaktadır. Son dönemde istihdam ve gelir yaratımında bir seçenek olarak ortaya çıkan yaratıcı endüstriler için uygun bir ortam hazırlamaktadır. Bununla birlikte kentin turizm potansiyeli de önemli bir avantaj sağlamaktadır. Kamusal mekanlar için kentin barındırdığı potansiyeller de dikkat çekicidir. Bu konularda, açılış derslerinde de belirtilen temel konular çerçevesinde Sinop'un sahip olduğu zenginlikler ve kısıtlar, alan çalışmalarına dayalı olarak aşağıda yorumlanmış, tespitler ve sorulara yer verilmiştir. Önce alan çalışmasında ortaya konulan ana başlıklar ve açılış dersleri ile yorumlanarak, sonrasında alandan elde edilen bulgular, sorular, sorunlar ve potansiyeller aktarılmıştır.

Açılış derslerinde de üzerinde durulduğu gibi, yaratıcı endüstriler kentlerin kısa vadede ekonomik açıdan gelişimini desteklese de bunun uzun vadeli olması, toplum yapısı ile ilintilidir. Otantik olanın özgünlüğü bağlamında yerel ile küresel arasındaki dengenin kurulmasının hem eğitim hem de yetenekli insan kaynağı, hoşgörülü ve açık fikirli toplum gerektirmesi, araştırma alanlarından birisi olarak eğitim konusunun ön plana çıkmasına neden olmuştur. Açık fikirli ve eğitilmiş bir toplumun örgütlü olması, toplumun üretkenliğinde belirleyici bir öneme sahiptir.

Ayrıca katılım açısından aktif kentsel toplumların, hem yaratıcı endüstrileri geliştirmek açısından hem de kentin vizyonunun oluşumunda önemli olduğu Türkiye'den örneklerle aktarılmıştır. Bu açıdan, toplumun niteliklerini anlamak için sivil toplum kuruluşlarının da ele alınması gerektiği görülmüştür. Bununla birlikte, yaratıcı endüstrilerin bir kentin tarihsel ve toplumsal temellerine, iktisadi üretim biçimindeki geleneksel ve özgün koşullara bağlı olduğu da aktarılmıştır. Demek ki bir kentin yaratıcı endüstriler için potansiyel taşıması için insan kaynağı kadar, yerele özgü üretim biçimleri de önem kazanmaktadır: el sanatları, zanaatlar ve yerel üretim biçimleri Sinop'un potansiyelleri açısından ele alınması gereken konulardan birisi olarak ortaya çıkmıştır. Yaratıcı endüstrilerin modaya dönüşebildiği, konjonktürden etkilenebildiği ya da yeni

yatırım alanlarına, ‘yükselen yıldızlara’ hızla geçiş yaparak, kentleri bir anda iktisadi ve toplumsal açıdan zorda bırakabildiğine de dikkat çekilmiştir. Kentlerin iktisadi üretimlerinin tek sektöre bağlı olmak yerine çok sektörlü olarak kurgulanması, uzun vadede üzerinde durulması gereken bir durumu oluşturmaktadır. Günümüzde yeni iktisadi üretim biçimleri gündeme gelse de sanayi, kentlerin üretim alanı olarak ağırlığını korumaktadır. Bu açılardan bakıldığında Sinop’un iktisadi faaliyetlerini oluşturan turizm ve sanayi sektörleri de konu olarak ön plana çıkmıştır. Yine açılış derslerinde yaratıcı sektörler ile turizm arasında olumlu bir ilişki olduğu, yaratıcı endüstrilerin kente bir izleyici ve katılımcı kitlesini çektiği de belirtilmiştir. Bu açıdan da turizm sektörü bir inceleme alanı haline gelmiştir.

Son olarak kentin mekan kalitesi ile birlikte kamusal mekanların tüm diğer kentler gibi yaratıcı endüstrilerin yerleştiği ve yeşerdiği kentler için de önemli olduğu vurgulanmıştır. Günümüzde kamusal mekanların yeni bir inşaat faaliyetinin tehdidi altında olduğu ancak Sinop’un bu açıdan şanslı olduğu vurgulanmış, yurt dışı örnekleri üzerinden kamusal mekanların kent ve toplum ilişkisini nasıl iyi yönde değiştirdiği aktarılmıştır. Ayrıca yaratıcı tasarımların kamusal mekanları canlandırmadaki rolü konusunda da yurt dışından örnekler verilmiştir. Bu dersler, kamusal mekanlara kamusal niteliği neyin kazandırdığına dair tartışmalar ve Sinop kenti kamusal mekanları üzerine yapılan tartışmalar ile tamamlanmıştır.

Bu açıdan öğrencilerin alanda yaptıkları çalışmalar, yaratıcı kentlerin gereksindiği potansiyelin anlaşılmasına yönelik olarak altı temel başlıkta kurgulanmıştır: eğitim, kültür-sanat, zanaat, turizm, sanayi, sivil toplum kuruluşları.

Eğitim açısından Sinop, okur-yazarlık oranında Türkiye ortalamasının üzerinde yer alsa da lise ve yüksek öğretime devam oranının düştüğü görülmektedir. Bu açıdan Sinop Üniversitesi’nin ve bağlı meslek yüksek okullarının potansiyellerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca çalışmalarında, öğrencilerimizin ortaya çıkardığı bir diğer sorunun yanıtının verilmesi, Sinop’un ileriye taşınmasında önemli rol oynayabilecek güçtedir: Sinop’ta bir güzel sanatlar lisesi ve bir bilim sanat merkezinin bulunması, insan kaynağı açısından neden bir avantaja dönüşemiyor?

Kültür ve Sanat faaliyetleri açısından Sinop’un büyük bir potansiyel taşıdığı, uzun zamandır kendini ispat etmiş ve uluslar arası niteliği kabul görmüş olan Sinopale’nin bu potansiyel içinde hayata geçmiş en büyük kazanım olduğu tespiti yapılmıştır. Sadece sivil inisiyatifle hayata geçen bu etkinlik, her iki yılda bir daha da ileriye gitmekte, kentin kamusal mekanlarının da farkına varılmasında büyük rol oynamaktadır. Bu açıdan Sinopale gibi etkinliklerin kent vizyonunda belirleyici olması gerektiği görülmektedir. Sinop’un sahip olduğu tarihi değerler arasında Cezaevi ve Balatlar Kilisesi Arkeoloji Alanı ve bugüne kalan tarihi dokusu da önem taşımaktadır. Bu türden zenginlikler, yaratıcı sektörlerin ve turizmin gerektirdiği yerel nitelikleri besleyen ve destekleyen öğelerdir.

Zanaatlar açısından zengin bir kent olan Sinop’un diğer Karadeniz kentleri gibi bu zenginliğini yitirmeye başladığı tespiti yapılmıştır. Bugün hala devam eden zanaatlardan en bilinen ve gelişkin olanı, turizm faaliyetleri ile de bütünleşmiş olan gemi modelciliğidir. Sinop’un en

önemli ve kendine özgü hediyeelik eşya üretim biçimi olan gemi modelciliği aynı zamanda yurt içi ve dışında farklı kanallarla da talep edilen ürünlerin üretildiği bir alandır. Bu açıdan yaratıcı endüstrileri destekleyecek boyuta taşınması gerektiği tespiti yapılmıştır. Balıkçılık, Sinop'taki bir diğer zanaat olarak dikkat çekmekte ancak ne turizm açısından ne de ekonomik faaliyet olarak yeterince üzerinde durulmadığı görülmektedir. El dokumacılığı ve bıçakçılık, yapılan çalışmalarda geri planda kalmış olan zanaatlar olarak göze çarpmaktadır. Kaybolan zanaatlar ve eğitim analizlerinde ortaya çıkan kurslara yüksek katılım oranı düşünüldüğünde, bu konuların bir plan dahilinde üzerinde durulması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Turizm açısından Sinop şanslı illerimizden birisidir. Kıyı, doğa, tarih ve kültür varlıkları açısından zengin olması, kentin en güçlü yanlarını oluştururken, turisti konaklamaya teşvik edecek aktiviteler, kamusal mekanlar, farklı ve yerel ürünler gibi turizmi destekleyecek ve alternatif konaklama tesisleri konuları, üzerinde durulan konular olmuştur. Sinoplular tarafından en büyük sorunlardan birisi olarak dile getirilen konaklama tesisi yetersizliği için yerel ekonominin de canlandırılması için pansiyonculuk önerilmiştir.

Sanayi sektörü açısından Sinop, ülke geneline göre daha zayıf bir konum sergilememektedir. 2004 yılında sanayi teşvik bölgesi ilan edilmesine rağmen, ulaşım altyapısının yetersiz olması, liman ve gümrük konusundaki sıkıntılar ve kalifiye işçi bulmanın zorluğu gibi konular, sanayi sektörünün gelişiminin beklenen düzeye erişmesini engellediği tespiti yapılmıştır. Sanayi için gerekli altyapı ve uzmanlığın, Sinop'un turizm ve yaratıcı endüstriler potansiyeli ile birlikte değerlendirilebileceği konusu çalışmalarda tartışılmıştır.

Sivil toplum kuruluşları açısından bölgesi içindeki diğer kentlere göre Sinop'un çok daha gelişkin olduğu, analizlerde ilk göze çarpan tespit olarak ortaya çıkmıştır. Yaratıcı endüstrilerin gelişmesi açısından sivil toplumun daha gelişmesi, önemli bir potansiyeli ortaya koymaktadır.

Sivil toplumun gelişkinliği ile bağlantılı olarak ele alınabilecek bir çalışma da kentlilerle yapılan odak grup çalışması olmuştur. Odak grup çalışması, iki önemli bulguyu ortaya koymaktadır. Kentin denizle olan ilişkisi ve topoğrafyasından da kaynaklanan özgün morfolojisinin kentlilerde derin bir aidiyet hissi oluşturduğu ilk tespittir. İkincisi ise kentlinin kente dair katılımcı bir anlayışın hayata geçmesi açısından son derece büyük bir potansiyele ve isteğe sahip olduğudur. Hem yaratıcı endüstrilerin kentte gelişme potansiyeli hem de yıkıcı etkilerin azaltıldığı bir turizm anlayışının gelişmesi açısından Sinopluların sahip olduğu bu potansiyel önem taşımaktadır.

Sekans analizinde kentin kamusal mekanları, belirli rotalar üzerinden değerlendirilmiştir. Burada mekan çeşitliliği ve zenginliğinin eğitimli gözler için çok şey söylediği ancak otomobil tarafından istila edilmiş olan bir kent görüntüsünün tüm bu izi sildiği de fark edilmektedir. Bu açıdan Sinop'un yeni bir bilince, toplumsal bir kabule ve daha iyi kurgulanacak bir kent içi ulaşım sistemine gereksinimi olduğu ortaya çıkmaktadır. Ölçek olarak yürünebilirlik açısından çok büyük bir avantaja sahip olmasına karşın, Sinop kentinin kamusal mekanlarının bu açıdan göz ardı edilerek otomobile teslim edildiği, insan ölçeği ve yaya varlığının görmezden gelindiği tespiti yapılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencileri tarafından iki hafta gibi kısa bir sürede yapılmış olan bu çalışma tabii ki kentin tam bir çözümlemesini içermemektedir. Ancak kısıtlı bir sürede, kısıtlı kaynaklara rağmen tam bir gönüllülük ve büyük özveri ile yapılan bu çalışma Sinop'un geleceğine ve potansiyellerine, aynı zamanda da birtakım sorunların kaynaklarına dair önemli bulguların ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Sinop Yaz Atölye çalışmasının en başından itibaren özveriyle katkıda bulunan Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Uygulama ve Araştırma Merkezi ile kurulmuş olan verimli iş birliği ortamı ve geliştirilen yeni projeler Sinop Yaz Atölyesi'nin en önemli kazanımlarından biri olmuştur.

ISBN: 978-975-518-399-2

BİR KENTİ ANLAMAK

Sinop Yaz Atölyesi

Derleyenler:

Fatma Ünsal, Ebru Fırdın Özgür, T. Melih Görgün

Sinopale 5 kapsamında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yaratıcı Endüstriler Uygulama ve Araştırma Merkezi Yaz Atölyesi projesi olarak; Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Uygulama ve Araştırma Merkezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Avrupa Kültür Derneği, Informal Görgün Network, Sinop Belediye Başkanlığı, Sokak Bizim Derneği işbirliğinde gerçekleştirilmiştir.

© İstanbul, 2017